

نووسنی:
د. وصفی محمد علی

پوختەیەك لە
پزیشکی دادوەری

وەرگێڕانی:
بهجت صبری ئاکرەیی

پزیشکی دادوەری

پزیشکی دادوەری

دانانی:

دکتۆر وەسفی محەمەد عەلی

وەرگێڕانی

بهجت صبری ئاكرەیی

٢٠٢٠م

پزیشکی دادوەری

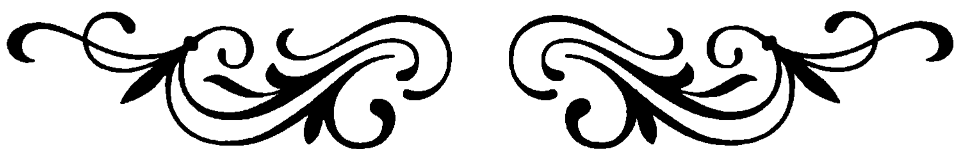
داناني: دکتۆر وەسفی محەمەد عەلی
وەرگێڕانی: بهجت صبری ئاکرەیی

نەخشەسازیی ناوەوە: جمعة صدیق کاکە
چاپی یەکەم ٢٠٢٠
عدد النسخ: ٥٠٠

لە بڵاوکراوەکانی کتێبخانەی (تەبایی)
بۆ چاپ و بڵاوکردنەوەی پەرتوکی یاسایی.
ژمارەی مۆبایل : ٠٧٥٠٧٠٢٦٠٢١
بەڕێوەبەری ناوەند : ڕەوەند حکیم

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَانِ

ناوەرۆك

پێشەكی

زانای گەورە و شكۆدار دكتۆر وصفی محمد علی، لە ساڵی ١٩٦٦ كتێبێكی دانا بەناوی (پزیشكی دادوەری زانست و جێبەجێكاری)، وەك دەرئەنجامی شەونخونی و كارامەیی بۆ پیشەكەی، پزیشكی دادوەری بۆ ماوەی ٣٠ ساڵ، وە بەرهەمی خوێندنی لەسەر دەستی كۆمەڵێك لە گەورە مامۆستایانی ئەو لایەنە زانستیە، ئەو كتێبە بەرهەمی زانیاریی زانستی تیۆریی تێكەڵاو بە شارەزایی پراكتیكی بووە، لە ئەنجامی كاری مەیدانیی بەردەوام بەدرێژایی سێ دەیە و بەدواداچوونەكانی خودی دانەر بۆ رووداوە جۆربەجۆرەكانی ئەم لقەی پزیشكی، چ لە پەیمانگەی پزیشكی دادوەری لە بەغدا بێت، كە ڕاستەوخۆ شارەزایانە و پیشەییانە بەڕێوەی دەبرد، كە وێنەی كەم بووە، یان لە پەیمانگە پزیشكییە دادوەریەكانی تر (عەرەبی و بیانی) لە چەندین وڵاتی ئەوروپا و ئەمەریكا .

ئەو كتێبە بە پێشوازییەكی گەورەی لێكراو گرنگیەكی بێ وێنەی پێدرا، نەك هەر پزیشكە دادوەرییەكان، بەڵكو سەرجەم پزیشكان و قوتابیانی پەیمانگە پزیشكیەكان و كۆلیژەكانی پۆلیسی و یاسا و ئامادەیەكانی پۆلیسی لەئامێزیان

گرت، ئەمەش وایكرد چەند جار لە چاپ بدرێتەوە ، دانەر هەموو چاپێكی نوێی پاكنووس دەكرد و تازەداهاتوەكانی بابەتەكەی بۆ زیاد دەكرد و، كورتەی ڕوداوە ناوازەكانی تۆمار دەكرد، لەوانەی لە پەیمانگەی پزیشكی دادوەریی لە پارێزگاكان چارەسەر كراون، لەگەڵ دوایین داهاتووەكانی ئەو زانستە گرنگە لە جیهان، تا ببێتە سەرچاوەی چاكترین سەرچاوە بۆ لێكۆلەرەوان و بەدواداچوونەكان و ئەوانەی گرنگی بە بابەتی پزیشكی دادوەری دەدەن.

مامۆستا پایەدارمان بەپێویستی زانی ئەم كتێبە پوختە دابنێ و، هەوڵی داوە كورتی بكاتەوە بەشێوەیەك لەبەهاكەی كەم نەكاتەوە، بنەماكانی پزیشكی دادوەری لەخۆ بگرێت، تا خوێنەرانی بابەتەكە ماندوونەكات لە خوێندنەوەی سەرەتاییدا، وەك قوتابیانی یاساو ئامادەییەكانی پۆلیسی، بەڵكو قوتابیانی هەردوو كۆلیژی پزیشكی و پۆلیسیش، ئەوەبوو ئەم كورتكراوەیە بەدەستهات، گشت بنچینەكانی پزیشكی دادوەری تێدایە، لەگەڵ باسكردنی بێ قووڵ بوونەوەی زیانەكانی جۆرەها ئامێر و رووكاری برینەكان و ژەهراوی بوونەكان، لەلایەكی ترەوە شێوازە جۆراوجۆرەكانی ناردنی تووشبوان و مردووان بۆ پزیشكی دادوەری و، مادە (دەستبەسەرداگیراوەكان) بۆ لایەنی تایبەت بۆ پشكنینی تاقیگەیی ڕوندەكاتەوە، هەروەها ئەو ڕونكردنەوانەی لێكۆڵەر دەتوانێت لە پزیشكی داوابكات، بەمەبەستی رۆشنكردنەوەی ڕێگاكانی لێكۆڵینەوە، بەجۆرێك ئەو كەسەی ئەم كتێبە دەخوێنێتەوە، خۆی لە هەڵەكان بپارێزێت و لە بەلاڕێداچوون بەدوور بێت و، لە ئەنجامدا بتوانێت ئەركەكەی بە چاكترین شێوە

بەڕێوە ببات.

چاپی یەکەمی ئەم کورتکراوەیە ساڵی ١٣٩٤ ك. ١٩٧٤ز. دەرچوو، ساڵی ١٣٩٦ك، ١٩٧٩ ز. چاپی دووەمی پاکنوسکراوی بڵاوکرا، چاپکردنەوەی ئەم کتێبە چەند جار دووبارە بووەوە، دانەریش لەگەڵ هەر چاپێکی نوێدا، بە کۆششێکی ناوازەی پیرۆزەوە، پاکنوسیی بۆ دەکرد و تازەداهاتوەکانی بۆ زیاد دەکرد و هەندێك لە هەڵەکانی راست دەکردەوە، لە دوایین چاپیدا (کە چاپی چوارەمە) دەڵێت: ((هەموو توانای خۆم خستەکار و سوپاسی خودای بێ هاوتام کرد لەسەر سازاندنی کارەکانم، داوام کرد وابکات زانست و کارەکانم بە پوختی بۆ ئەو بێت و، هاوکارم بێت تاکو دانەر هەردەم جێ متمانە بێت و زانیاریمان زیاد بکات، تا بەردەوام بم لە دەرچواندنی هەرچی بەسوودە بۆ ئەوانەی ژیانیان تەرخانکردووە بۆ شکست پێهێنانی ناهەق و خۆیان بەخت دەکەن بۆ ڕوبەڕووبوونەوەی خراپکاران و لابردنی پەردەی تاوانەکانیان، تا بە خوێندنەوەی ناوەرۆکی ئەم کتێبە، ئاگاداری ڕوکاری تاوانکاریی جۆرەها ئامێری تاوانکاری بێت و، دوای پشکنینی وردی زیانەکان، بتوانێت جۆری ئامێری بەکارهاتوو دیاریی بکات و، لەکاتی پشکنینی شوێنی تاوانەکە بتوانێت شوێنەوارەکان بخوێنێتەوە، بۆ گەیشتن بە ئاشکراکردنی شاراوەکانی کارە دەستدرێژکارییەکان. بەخوا ئەوە کارێکی ڕێزدارە، هاوکارە بۆ بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی نموونەیی و بەشدارە لە دەستبەسەرداگرتنی دەرون نزمە دڕندەکان، خوداش هاوکار و پشتیوانمە، هیوادارم ئەم کتێبە جێ متمانەی ئەوانە

بێت کە دەیخوێننەوە)).

ئەم چاپی چوارەمەی دوایین، چەند جار دووبارە کرایەوە، تا وای لێهات پیتەکانی گونجاو نەبن و نەخوێنرێنەوە. بۆیە کۆمپانیای (عاتك) بۆ بەرهەمهێنانی کتێبی بنچینەیی، پێی باش بوو چاپەکەی پاکنووس بکاتەوەو دووبارە ڕێزبەندی پیتەکانی چاککردەوە، بەشێوەیەك شایستەبێت بە کتێبەکە و دانەرە پایەدارەکەی، ئەوەبوو ئەم چاپی پێنجەمە هاتە بەرهەم، وەك ڕێزلێنانێك لە کتێبەکەو خاوەنەکەی، کە تەمەنی خۆی لە خزمەتی زانست و کاردا بەسەر برد، کە بەراستی شایستەبێت بە پایەی زانایان و کتێبەکەی چاکترین نموونە بێت لەسەر زانستی بەسوود، پێغەمبەرمان (درودی خوای لەسەربێت) فەرموویەتی: (ئەگەر نەوەی ئادەم مرد، کاری دەپچڕێ، تەنها لە سێ شت نەبێ: چاکەیەکی بەردەوام، یان زانستێك سودی هەبێ، یان منداڵێکی چاکەکار دوعای بۆ بکات).

ئەو زانستەی کەمرۆڤ پاش مردنی سودی لێ دەبینێ، ئەو کتێب یان زانستەیە، کە لەپاش خۆی بەجێی هێشتبێ بۆ کەسانی دیکەو، خەڵك سوود لەو کتێبە وەربگرن، یان زانستخوازان فێری بن و فێری کەسانی دیکەی بکەن، کەواتە پیرۆز بێت لە مامۆستامان دکتۆر وصفی محمد علی، لە بەردەوامیی کارەکەی بەبێ پچڕان، خودا هەمو پاداشێکی خێر و چاکی پێ بدات.

کۆمپانیایی عاتك

سەرپەرشتیاری گشتی

پێشەكی وەرگێر

ئەم پەرتووكەی كەلەبەر دەستمان دایە گرینگی تایبەتی خۆی هەیە لەبواری لێكۆلینەوەو بەڵگەی تاوانی لە ڕووی پزیشكی یەوە، چونكە ئاسانكاری و چارەسەری باشمان بۆ دەكات بۆ دۆزینەوەی تاوانبار و زانینی چۆنیەتی تاوان كردن .

بەباشم زانی ئەم پەرتووكە لەزمانی عەرەبی یەوە وەربگێرم بۆ زمانی شیرینی كوردی تا سەرچاوەیەكی دیكە لە پەرتوكخانەی یاسایی زیاد بێت وەك ئاسانكارییەك بۆ قوتابی و خوێندكارە خۆشەویستەكانمان لە قۆناغی خوێندنیان لە كۆلێژی پزیشكی و كۆلێژی یاسا و كۆلێژی پۆلیس بە سوود وەرگرتن لەم زانستە بەزمانی كوردی، چونكە ئەم پەرتووكە پەرتوكێكی زۆر چاك و گرینگە بۆ زانستی پزیشكی دادوەری وە دانەری ئەم پەرتووكە بەڕێز دكتور وصفی محمد علی خوا لێیخۆش بیت زۆر بە پوختی و ئاسانكاری و بە كورتی باسی پزیشكی دادوەری كردووە لەگشت بوارەكانی ڕووداوەكانی كەلە ژیانماندا ڕوودەدەن و یاخود پێشووتر ڕوویانداوە وە هەروەها بۆ زیاتر ڕوونكردنەوەی بابەتەكان نموونەی زۆر جوان و پوختی هێناوەتەوە.

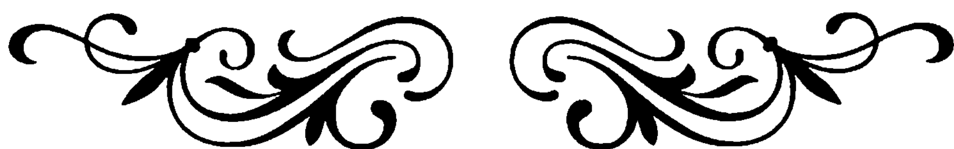
وەلەبەر باشی و پوختی ناوەڕۆكی ئەم پەرتووكە چەندین جار لەچاپ دراوەتەوە چونكە داواكارییەكی زۆری لەسەر بووە وە دووایین جار كۆمپانیای عاتك ئەركی لەچاپ كردنی پێنجەمی خستە ئەستۆی خۆی وەك ڕێزلێنانەك بۆ

دانەری بەڕێزمان وەهەروەها منیش بە پێویستم زانی کە وەری بگێڕم بۆ سەر زمانی شیرینی کوردی.

وەسوپاسی پەرتوکخانەی تەبایی دەکەم کە هاندەرم بوو وە هەروەها سوپاسی خیزانەکەم و کوڕو کچە شیرینەکەم دەکەم هەریەك لە دکتور مصطفی و دکتۆرە مروە کە یارمەتییەکی زۆریان دام لە زاراوە پزیشکییەکان. وە هەروەها مامۆستا ادریس احمد کە یارمەتییەکی زۆری دام وە هەروەها سوپاسی هەموو لایەك دەکەم کەیارمەتی و ئاسانکاریان بۆ کردم.

لەکۆتاییدا هیوادارم کارێکی بەسوودم بەخشیبێت بۆ خزمەتی ڕەوتی زانست لە هەرێمی کوردستانی خۆشەویستمان و بەداوای لێبووردنەوە لە بوونی هەر کەم و کوڕیەك.

وەرگێر

بەشی یەکەم
کۆمەڵە دادوەرییە پزیشکییەکان

تەوەرەی یەکەم
پزیشکی دادوەری (شەرعی) یاسایی

لقێکە لە پزیشکی تایبەت بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان لە ڕوانگەی پسپۆرانی یاساناسان لەڕووی پزیشکییەوە.

پزیشکی دادوەری تایبەتە بە چارەسەرکردنی ئەو کێشانە و لێکۆڵینەوەیان و دەربڕینی ڕا لەبارەیانەوە، بەر لە باسکردنی لێکۆلینەوەی پزیشکی دادوەری، واباشە ئەو ڕێوشوێنانە بخەمە ڕوو، کە ئەندامانی دادگا و لێکۆڵینەوە دەیگرنەبەر، کاتێك ڕوداوەکان دەخرێنە بەردەست پزیشك، بۆ ئاسانکردنی بابەتەکە، پۆلێنم کرد بۆ چوار کۆمەڵە، هەر کۆمەڵەیەك چەندین حاڵەتی جیاواز لە چۆنیەتی و هاوشێوە لە خستنەڕوو لەخۆ دەگرێت.

١- کۆمەڵەی زیندووەکان:

ئەمانە دەگرێتەوە :

أ. تووش بوونیان بە بڕینی جۆراوجۆر بە ئامێری (تیژ - بڕەڕ - شکێنەر- شکێنەری بڕەڕ - کونکەر - ئاگرین).

ب.سوتان بەهەموو جۆرەکانیەوە، چ لە ئەنجامی گەرمای ووشك دروست بوویێت، وەك (گڕی ئاگر – کانزای سورەوەکراو- داخکرن - تەزووی کارەبا)، یان بە هۆکاری گەرمای شێدار وەك سووتانەکانی کوڵان- پێداڕژانی (شلە گەرمەکان و هەڵمەکەی)، هەروەها سووتانە کیمیاوییەکان، کە بەهۆی ماددە سوتێنەرەکانەوە، ترشیەکان بێت یان تفتی.

ج. ژەهراوی بوون بە گشت جۆرەکانییەوە: (بەکتریایی- کیمیاوی- خودی).

د . ڕوداوی بەرکەوتنی بەئامانجگیران و هەستیاری (کە بەمردن کۆتا نایەت).

هـ . تاوانە سێکسییەکان (دەستدرێژی- زینا-نێربازی(لواطة-Sodomy) و، ئەو نەخۆشییە گوێزراوانەی کە لەمانەوە پەیدا دەبن.

و . باری دووگیانی(زگپڕی) نارەوا و، ئەوەی هاوپێچیەتی لە ڕوودانی ناکۆکی لەسەر باوکایەتی، وەك ئەوەی ئافرەتێك بڵێت دووگیانە لەکەسێك و، کەسەکەش نکۆڵی بکات، هەروەها تێکەڵ بوونی مناڵە

لەدایکبووەکان لە نەخۆشخانەی لەدایکبوون، یان ڕفاندنیان و، دروستبوونی جیاوازی لە سەر باوانی.

ز. تاوانی لەباربردن .

ح. خەملاّندنی تەمەن .

ط . خەملاّندنی پەککەوتەیی – بێ توانایی، مەبەست لێی ئەوەیە ئەندامی تووشبوو ناتوانێت ئەرکەکەی ئەنجام بدات، بەشەکی بێت یان گشتی، هەمیشەیی بێت یان کاتی.

ی . حاڵەتی شێوان- شێواندن - بریتییە لە گۆڕانێکی ڕووکاری لە شوێنێك لە شوێنەکانی لەش دووای تووشبوونی.

ئاگادارکردنەوە : لە تەوەرەی ڕونکردنە تایبەتەکان بە برینەکاندا باس لە بابەتی پەککەوتن و شێواندن دەکەین .

شێوازی ناردن بۆ پشکنینی پزیشکی :

بۆ ناردنی ڕووداوە پزیشکییە دادوەرییەکانی تایبەت بە زینـدووان ڕێڕەوێکـی گونجاو هەیە، پێویستە بەووردی بگیرێتەبەر، بۆ ئەوەی بوار نەدرێت کەلێنێك لە زنجیرەکە دروست بێت، کە لە ساتی ناردنی لێکۆڵەرەوە دەست پێ دەکـات، بـۆ ئەو کەسەی دەویسترێت پشکنینی بۆ بکرێت، هەتا وەرگرتنی لە لایەن پزیشـك بە مەبەستی پشکنین.

ئەمانەی خوارەوە باسێکی ئەو شێوازەیە:

١. نووسراوێك ڕێك دەخرێت و، لێکۆلەر واژووی لەسەر دەکات، کە پوختەی بارودۆخی ڕووداوەکە لەخۆدەگرێت و، ناوی تەواوی کەسە نێردراوەکەی لەسەر بێت، لە پاشکۆکەیدا پرسیاری ڕونکردنەوەیی دەکات کە لێکۆلەر بەپێویستی دەزانێت ئاراستەی پزیشك بکرێت .

٢. پۆلیسێك هاوەڵی نێردراوەکە دەبێت، نووسینی ژمارە و ناوەکەی لەسەر نوسراوی داوای پشکنینەکە تۆمار دەکرێت.

٣. وێنەیەکی نوێی فۆتۆگرافیی کەسە نێردراوەکە لە گۆشەیەکی نووسراوەکە دەدرێت، پاشان بەمۆری لێکۆڵەرەوە مۆر دەکرێت، وە سێ وێنەی زیادە لەگەڵ نوسراوی داوای پشکنینەکە دەنێردرێت، کە لەلایەن لێکۆڵەر ڕێکخراوە، تا هەر یەکێك لە دوو وێنەی ڕاپۆرتی پزیشکییەکە وێنەیەکی پێوە بلکێنرێت، بۆ جێ بەجێ کردنی بڕیاری داواکاری گشتی لە عێراقدا، کە بە نووسراوی ژمارە م ع ٢٣ /٦٣/١١/ ١١٠٤ لە بەرواری ٢٤-٤-٢٠١٤ زایینی بە وەزارەتی تەندروستی ڕاگەیەندراوە، تیایدا بە پێویستی دادەنێت، کە هەر ڕاپۆرتێکی پزیشکی دادوەری، کە پزیشك دەری دەکات، دوو وێنەی لێ بدرێت بە لێکۆڵەر، تا بتوانرێت یەکیان لەگەڵ فایلی یەکەمی کێشەکە دابنرێت، دووەمیان لە هەڵگیراوێکی تری تایبەت بەهەمان کێشە دابنرێت، بۆ ئەوەی نوێنەری داواکاری گشتی بتوانێت لەکاتی پێویست بۆی بگەڕێتەوە، وەزارەتی تەندروستیش لایەنگیریی ئەو

بڕیارەی کرد و نووسراوێکی دەرکرد بە ژمارە ١٩٨٢٤ بەرواری ٧-٧-١٩٦٣، بۆ جێبەجێ کردنی لەلایەن پزیشکانەوە. وێنەی سێیەمیش دەلکێنرێت بەو ڕاپۆرتە پزیشکییەی هەڵگیراوە لەو دامەزراوە تەندروستیەی ڕاپۆرتەکەی ڕێکخستووە.

٤. مەچەکێکی ئەو کەسەی ئەو کەسەی دەویسترێت پشکنینی بۆ بکرێت، بە مۆری لێکۆڵەر مۆر دەکرێت.

٥. لە نووسراوەکەی داوای پشکنین ئاماژە بەو ڕێوشوێنەی سەرەوە دەکرێت.

ئاگادارکردنەوە ، ئەگەر بەرکەوتنەکە مەترسیدار بوو، بەجۆرێك هەر دواخستنێکی ناردنی بەرکەوتووەکە بۆ پشکنین و چارەسەر، زیان بەتەندروستیی بگەیەنێت، لەو کاتەدا پێویستە پابەندی ئەو شێوازە نەبێت و، دەبێ لێکۆڵەر هاوەڵی بەرکەوتوو بێت، یان یەکێك لە پۆلیسەکان راسپێرێت هاوەڵیی بکات، لەلایەکی ترەوە پێویستە پزیشك ڕاستەوخۆ بەفریای بەرکەوتووەکەوە بچێت، بەبێ پابەندبوون بەو شێوازەوە، وەك جێبەجێ کردنی ئەوانەی کە لە ڕێنماییەکانی پزیشکی دادوەریدا هاتووە[1].

بەڵام لەو حاڵەتانەی کەلێکۆڵەر بڕوای وایە کە بۆ لێکۆڵینەوەکە گرنگ نییە، وەك ئەوەی کاتی بێت، تەنها نووسراوەکەی باسکراوە بەدەستی یەکێك لە پۆلیسەکان دەنێرێت بە هاوەڵیی بەرکەوتووەکە بۆ دامەزراوەی تەندروستی

---

[1] ڕێنماییەکانی پزیشکی دادوەری لە ژمارە ٢٢٤٠ لە (وقائع العراقية)ی دەرچوو لە ٢٣ نیسانی ١٩٧٣ بڵاوکراوەتەوە.

فەرمی دەنێردرێت، یان مۆر لە مەچەکی دەدرێت و نوسراوی داوای پشکنین دەدرێتە خۆی، یان ئەوەی لە گەڵیەتی، بە گوێرەی ئەوەی کە لێکۆڵەرەوەکە پێی گونجاوە.

ڕەتکردنەوەی پشکنین :

لەوانەیە کەسی نێردراو بۆ پشکنینی پزیشکیی دادوەری، ڕەتی بکاتەوە، وەك هەندێك جار لە ڕووداوی تاوانە سێکسییەکان و لەباربردن ڕوودەدات، پێویستە پزیشك بزانێت ئەو مافەی نییە ناچاری بکات، لەسەریەتی ڕەتکردنەوەکە تۆمار بکات و یەکسەر بە تەلەفۆن یان بەزووترین کات، ئەو لایەنە فەرمییە ئاگادار بکاتەوە، کە داوای پشکنینەکەی کردووە، بە جێگیرکردنی ڕەتکردنەوەکە بەنووسراوێکی تایبەت و بنێردرێ بۆ ئەو لایەنە.

٢. کۆمەڵەی مردووەکان :

حاڵەتەکانی مردنی جێگومان دەگرێتەوە، مەبەست لێی هەر مردنێکە، بارودۆخی ڕوودانی وا پێویست دەکات دەسەڵاتی لێکۆڵینەوە بێتە ناویەوە، بەمەبەستی دڵنیابوون لە سروشتی مردنەکە و بەهۆی ڕووداوێکی تاوانکارییەوە نەبوو‌بێت. ئەو جۆرە مردنە تاکە سەرچاوەیە بۆ ڕووداوەکانی توێکاری پزیشکی دادوەری .

ڕووداوەکانی مردنی گومانلێکراو، ئەگەریش لەڕووی ڕەنسیبەوە، هەموو ڕووداوێکی مردن دەگرێتەوە، پێویستە لەسەر لێکۆڵەر بەحوکمی پیشەکەی، دەبێ لێکۆڵینەوە لە هەموو کارێك بکات، کە تاوانکاری بێت یان گومانی

تاوانکاری لێبکرێت، لەبەر بوونی گومانێك کە وادەگەیێنێت مردنەکە بەهۆی کارێك بووە کە بەیاسا سزای لەسەر دەدرێت، لێکۆڵینەوەی تێدا دەکات، جا هەرچەندە گومانەکە لاواز بێت، لەبەر ئەستەمیی نووسینەوەی یەك بەیەکی ئەو رووداوانە، وەك ئاسانکاریەك بۆ لێکۆڵەر، بەڕێژەیی کراوەو هاوشێوەکان کۆکراونەتەوەو پۆلێن کراون، بەو پێیە ڕوداوەکانی مردنی گومان لێکراو ئەمانە دەگرێتەوە :

أ. بەرکەوتووەکانی برینی – بەجیاوازی جۆرەکانی – کە بەمردن کۆتاییان دێت.

ب. بەرکەوتووەکانی سووتان - بەجیاوازی جۆرەکانی – کە بەمردن کۆتاییان دێت .

ج. تەرمی دۆزراوە لە شوێنە گشتیەکان (مزگەوت - قوتابخانە - باخچەی گشتی - شەقام) یان تایبەت (خانووی ماڵان - نووسینگەی خاوەن پیشەکان) بەبێ زانینی هیچ لە بارودۆخی مردنەکە، وەك مردنی کەسێك کە بەتەنها لە خانوویەکدا دەژی، دراوهاوسێکەی بەهۆی بۆنی شیبوونەوەی لاشەکەی هەستی بە مردنی کردووە، یان لە کاتی مردنیدا یەك کەسێکی خزمەتکاری لەگەڵدا بوویێت، وا گومان دەکرێ بەمەبەستێك دەستدرێژیی کردۆتە سەری و مراندوویەتی.

د. خنكان بەهەموو جۆرەكانی ((هەڵواسین- خنكاندن بە ملپێچ یان بەدەست ....هتد).

ئاگاداركردنەوە : ڕووداوی مردنی حوكم دراو بە سێدارە بەهەڵواسین یان بە گولـلەبارانكردن، بەحاڵەتی مردنی گومانلێكراو دانانرێت، لەبەر نەبوونی هیچ گومان تێیدا، چونكە هۆی مردنەكە ڕوون و ئاشكرایە، لە تۆماری بڕوانامەی مردندا تۆماردەكرێت، كە ئەو پزیشك ئامادەی لەسێدارەدانەكە بووە ڕێكی دەخات، وەك جێبەجێكردنی یاسای تۆماركردنی لەدایكبوون و مردنەكان، ژمارە ١٤٨ سالی ١٩٧١ زایینی .

هـ . خۆكوشتن بەهۆكارە جۆراوجۆرەكان .

و . ڕووداوی نقوم بوون لە ڕووكاردا: وەك دیتنەوەی تەرمێك لە جۆگەلەیەك یان زۆنگاوێگ یان بیرێگ یان ڕووبارێك، ئەو حاڵەتانە لای ئێمە پێی دەگوترێت -ڕووداوی- ڕوودانی نقووم بوون-، بەپێی ڕوكاری حاڵەتەكە، لە چەندین حاڵەتدا پشكنینی پزیشكی دەری خستووە، ئەو كەسەی تەرمەكەی لە ئاو دەرهێنراوە، بە نقوم بوون نەمردووە، بەڵكو كوژراوە یان خنكێنراوە یان ژەهرخواردوو كراوە، پاشان تەرمەكەی فڕێ دراوەتە ناو ئاوەكە، بۆ شاردنەوەی ڕاستییەكان .

ر . حاڵەتە جۆراوجۆرەكانی ژەهراوی بوون، كە كۆتاییان بەمردن هاتووە .

ح . مردنی لەناكاو: مردنی چاوەڕوان نەكراو، لە كەسێك كە لەڕووكاردا تەندروستیەكی باشی هەیە.

ط . ڕووداوەکانی لیدانی بەئامانج: مردنی خێرا لە ئەنجامی لێدانی دژە زیندەکیەکانی وەك پەنسلین و کۆتاییهاتنی بەمردن.

ی . تەرمی تازە لەدایك بووان، کە بارودۆخی مردنەکەی یان بوونی لە شوێنێکی گشتی، وادەخوازێت دەسەڵاتی لێکۆڵینەوە لێی بکۆڵێتەوە.

چۆنیەتی ناردنی تەرم بۆ پشکنینی پزیشکی :

ناردنی تەرمی کەسی گومانکراو لە مردنەکەی، بۆ لای پزیشك، بەمەبەستی توێکاری، ڕێکارێکی تایبەتە بەئامانجی ڕێگرتن لە هەر دەستکارییەك، کە زیان بە لێکۆڵینەوە بگەیەنێت. بۆ بەدەستهێنانی ئەم ئامانجە پێویستە لەسەر لێکۆڵەرەوە پابەند بێت بەو ڕێکارەی لە خوارەوە ئاماژەی بۆ دەکەین:

١ . لێکۆڵەر لە کاتی پشکنینی تەرمەکەدا، بەدوای ئەو خاڵانەدا دەگەڕێت کە پێویستی پێیەتی، بەمەبەستی ڕێکخستنی لیستی داوای توێکاری، - واباشترە لە کاغەزێکی تایبەت تۆماری بکات و پشت بەیادەوەریی خۆی نەبەستێت-، لەوانە سیفەتە جیاکەرەوەکانی ناسنامەی کۆچکردوو و، وەسفی یەك یەکەو ڕوکاری ئەو جلوبەرگانەی لەسەر تەرمەکە هەن و، تۆمارکردنی ئەو دڕاوی و ماددە نامۆیانەی لەسەریەتی، پاشان تێبینی کردنی ئەو زیانانەی لەسەر تەرمەکە هەن، هەر جۆرێك بێت، دیاریی کردنی ژمارەو شوێنەکەی و خەمڵاندنی فراوانیەکەی، بەمەبەستی پڕکردنەوەی خانە بەتاڵەکانی لیستەکە .

٢. بۆشاییەکانی لیستی داواکاریی توێکاریی مردوو پڕدەکرێتەوە، کە لیستێکی چاپکراوەو لە دوو لاپەڕەی جیا پێك هاتووە، هەر لاپەڕەیەك کۆمەڵێك خانەی بەتاڵی تێدایە، لەلایەن لێکۆڵەری بەرپرس، بەزانیاریی داواکراو پڕ دەکرێتەوە، لاپەڕەی یەکەمی لیستەکە پڕدەکرێتەوە، تا لەگەڵ هەموو پەیوەستەکانی مردنە گومانلێکراوەکە بنێردرێت، بەڵام لە رووداوی ژەهراویبووندا، لاپەڕەی دووەم لەگەڵ یەکەم، پاش پڕکردنەوەی خانە بەتاڵەکانی، بەزووترین کات لە گەڵ تەرمەکە دەنێردرێت، یان دواتر.

لە پەراوێزی لیستی داوای توێکاری بەهەردوو لاپەرەکەیەوە، لە شوێنی تەرخانکراو، واژووی لێکۆڵەر و پرسیارە ڕوونکەرەوەییەکان تۆمار دەکرێن، ئەوانەی لێکۆڵەر بە پێویستی دەزانێت ئاراستەی پزیشکی پشکنەری بکات، دەبێ بە سێ نوسخە بنێردرێت، تا پزیشك یان جێگرەکەی لە خوارەوە واچووی لەسەر بکات و کات و بەرواری وەرگرتنەکە تۆمار بکات، دەبێ ئەوەش بزانین کە بەڕێوەبەرایەتی پەیمانگەی پزیشکی دادوەری لە بەغداد ئەم لیستەی ئامادەکردووە، بە ڕەزامەندی سەرۆکایەتی داواکاری گشتی، بە نووسراوی ژمارە ١٦٩٥ لە بەرواری ٢٧- ٥- ١٩٧٠، هەروەها داوا دەکات نوسخەی پێویست بدرێت بە لێکۆڵەرەوان.

تەرمی تازەلەدایکبووان لە حاڵەتەکانی لەباربردن و لەدایکبوونی پێش وەختە، کە دەتوانرێ بەڕووکاری بزانرێت کە ئادەمیزادە، دەنێردرێت بۆ

پزیشك، بە هاوپێچی لیستی داوای توێکاری، بەڵام ئەگەر کۆرپەلەی لەباربراو، بارستەیەکی تەونی بوو، نەدەکرا جۆرەکەی دیاریی بکرێت، ئەمە لە حاڵەتی سێ مانگی یەکەم لە سووڕی سکپڕی، ئەوسا دەنێردرێت بۆ پشکنین بە گوێرەی رێکارەکانی کۆمەڵەی پشکنینە تاقیگەییەکان.

٣. لەڕێگای ئەو پۆلیسەی لەگەڵ تەرمەکەدا دەڕوات، لیستی داوای توێکاری بۆ پزیشك دەنێردرێت، ژمارە و ناوەکەی لە لیستەکە لە شوێنی تایبەت تۆمار دەکرێت، نوسخەیەکی لەلایەن پزیشك یان جێگرەکەی دەپارێزریت و دوو نوسخە دەگەڕێنرێتەوە بۆ لێکۆڵەر، بەدەستی پۆلیسەکەی هاوەڵی تەرمەکە، پاش تۆمارکردنی ئەوانەی باسکران، تا ببێتە بەڵگەنامەیەکی فەرمی وەرگرتنی تەرمەکە بسەلمێنێ.

٤.کاغەزی ناسنامە : کاغەزێکی لە مەقەبا بە دەزوویەك لە مەچەکی تەرمەکە دەبەسترێت، تیایدا ژمارە و بەرواری لیستی داوای توێکاری و، ناوی مردوو و، ئەو بنکەی پۆلیسەی تەرمەکەی ناردووە، لە خوارەوەی لێکۆڵەر ئیمزای دەکات، لەسەر پزیشك پێویستە پیش دەست پێکردنی توێکاری، دڵنیابێت لە لێکچوونی زانیاریەکانی سەر کاغەزی ناسنامەکە لەگەڵ لیستی داواکاری توێکاری.

پشکنینی تەرمە لە گۆڕنراوەکان :

پرۆسەی کردنەوەی گۆڕ، لەسەر داواکاریی سەرچاوەیەکی دادگایی و بە ئامادەبوونی خۆی یان نوێنەرێکی لە لێکۆڵەرە پسپۆڕەکان دەبێت، پاش

دەرهێنانی تەرمەکە لە گۆڕ و جێگیرکردنی ناسنامەکەی لەلایەن لێکۆڵەرەوە، پزیشك لە گۆڕستان پشکنینی بۆ دەکات، بۆی هەیە داوای گواستنەوەی بۆ دامەزراوەیەکی تەندروستی بکات، ئەگەر پێی باش بوو. لە رووداوەکانی گومان بە ژەهراوی بوون، پزیشك چەند نموونەیەك لە ناو گەدەی مردوو وەردەگرێت، یان برِێك کێشی کەمتر نەبیت لە کیلۆگرامێك، لە ناو هەناوە شیبوەوەکە، لە حاڵەتی هەڵوەشانەوەی پێشەکەوتوودا، کە ناتوانریت ناوگەدەکە جیابکرێتەوە، هەروەها چەند نموونەیەك لە خۆڵی نزیك شوێنی ناشتنەکە وەردەگیرێت، کە لەبەر چاو وادیارە کە پیس نەبووە بە شیبووەوەی شانەکانی تەرمەکە، هەر نموونەیەك کەمتر نەبێ لە یەك کیلۆگرام، لە دەفری تایبەت بە پشکنینی تاقیگەیی خۆڵ، بۆ گەڕان بە دوای ئەو ژەهرانەی لەوانەیە تێیدابێت، بەشێوەیەکی سروشتی یان پاش شیبوونەوەی شانەکان لەگەڵی تێکەڵ بووە.

ئەمەی خوارەوە وێنەیەکە لە لیستی داوای توێکاری بەهەردوو لاپەرەکەیەوە:

کۆماری عێراق

سەرچاوەی لێکۆڵینەوەیی .... ژمارە /

بەروار / / ١٩

لستی داوای توێکاری

بۆ............

تکایە توێکاریی پزیشکیی دادوەری ئەنجام بدەن لەسەر ئەو تەرمـەی لەگـەڵ ئەم لیستەدا نێردراوە، بە هاوەڵیی پۆلیسی ژمارە .... بۆ ڕوونکردنـەوەی هۆی مردن و وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارانەی لە خوارەوە هاتووە:

ناو و نازناو: ناوی باوك و باپیر:

ناوی دایك و باپیر: ڕەگەز ڕەگەزنامە

ئاین پیشە پێکهاتە (قەڵەو، ناوەند، لاواز)

ڕەنگی پێست ڕەنگی قژ ڕەنگی مووی ڕوو

چاوەکان رووکاری تەمەن تایبەتمەندی جیاکەرەوەی تر

(شوێنی برین، خاڵ ، کوتان.. هتد) درێژی (درێژ، ناوەند، کورت)

بەروارو کاتی بەرکەوتن بەروارو کاتی مردن شوێنی مردن

ئەمانەی لە ناسنامەکەی وەردەگیرێت :

ژمارەی تۆماری شارستانی ژمارەی لاپەرە

پارێزگا قەزا شارۆچکە

بارودۆخی مردن : (لێکۆڵەر پوختەی چۆنیەتی ڕووداوی ڕووداوەکە و ئەوەی پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە مردنەکەوە هەیە باس دەکات، وەك وەسفی کەوتنی تەرمەکە و ڕوونکردنەوەی جۆری چەکی بەکارهاتوو و باسی دووری نزیکەیی لە بەرکەوتنی گوللـەدا... هتد).

شێوەی جل و بەرگ : (یەك بەیەکی جل و بەرگی سەر تەرمەکە باس دەکات، لەگەڵ ئەو دڕاوی و پیسبوون و مادده نامۆیانەی لەسەریەتی).

ڕووکاری زیانەکان : (باسکردنی ڕووکارو شێوەی زیانەکانی ڕووکاری تەرمەکە و دیاریکردنی ژمارە و شوێنەکەی).

هۆکاری دیار بۆ مردن لە ڕووی لێکۆڵینەوەییەوە: (هۆکارەکە دەنوسێت ئەگەر زانرا، ئەگەرنا دەنوسرێت نادیار).

پرسیارەکان کە لێکۆڵەر بەگونجاوی دەزانێت بیکات سەرباری داوای هۆی مردن.

.١

.٢

.٣

.٤ واژۆی ڕێکخەری لستەکە...............

.٥ ناوەکەی ....

.٦ سیفەتە فەرمانبەرییەکەی ....

واژۆی وەرگری تەرمەکە ناو و سیفەتە فەرمانبەرییەکەی بەروار و کاتی وەرگرتن .

تێبینی:

١- لستەکە بە سێ دانە ڕێك دەخرێ، دوانیان دەگەڕێتەوە بەدەستی پۆلیسەکە، پاش پرکردنەوەی بۆشاییەکانی تایبەت بە وەرگرتنی تەرمەکە.

٢. لە ڕووداوی ژهراوی بووندا، لەلایەن داواکاری پشکنینەوە، ئەو زانیاریانەی هەیەتی لە لیستی تایبەتی ئامادەکراو بۆ ئەم مەبەستە تۆمار دەکرێت.

٣. دانانی لیستەکە لە پەیمانگەی پزیشکی دادوەری لە بەغداد، بە ڕەزامەندی سەرۆکایەتی داواکاری گشتی، بەنووسراوی ژمارە ١٦٩٥ لە بەرواری ٢٧- ٥ - ١٩٧٠ و داوا دەکات دانەی پێویست بە لێکۆڵەرەکان بدرێت .

کۆماری عێراق

لستی رووداوی گومان کردنی ژەهراوی بوون

سەرچاوەی لێکۆلینەوەیی............ بەروار / / ١٩

ژمارە/................

بۆ........

دوابەدوای لیستی داوای توێکاری بە ژمارە و بەرواری / / ١٩

١ . لای خوارەوە ئەو زانیاریانەی خۆمان تۆمار دەکەین، دەربارەی مردنی ئەو کەسەی ناوی:

- ئەو هۆیانە چین کە گومانی ژەهراوی بوونی دروست کردووە، ئایا گومانی ژەهرێکی تایبەت هەیە؟
- ئایا رووکارە تەندروستییەکانی مردووەکە بەر لە مردنی باش بوو ؟
- دوایین خواردن و خواردنەوە یان چارەسەر (جۆرەکەی بڵێ) کە بەکاری هێناوە چیبوو.
- ئایا کەسانی تر لەگەڵ مردووەکە بەشدار بوون لە دوایین خواردن یان خواردنەوەیدا، ئایا کەسیان تووشی ئەوە بوون کە مردووەکە تووشی بووە؟
- باسی چییەتی نیشانەکانی ژهراوی بوون (خواردنێك لە دەم ، جۆری ئازار، ڕشانەوە، تینوێتی ، سکچوون).

- ئایا بەشێك لە ڕشانەوە یان لە شوشتنەوەی گەدە یان لە خوێن یان میزی کەسەکە پێش مردنی نێردراوە بە مەبەستی پشکنینی ژەهری ؟
- ئایا ئەو دەفر یان هۆکارانەی تووشبوو پێش مردنی بەکاری هێناوە، شتێك لەوەی خواردوویەتی، نێردراوە بۆ پشکنینی ژەهری؟
- ئایا فریاگوزاری بۆ ژەهراوی بووەکە کراوە ؟

جۆری چارەسەرو دەرمانە بەکارهاتووەکان و دامەزراوە تەندروستیەکە یان پزیشکە چارەسەرکارەکەی فریاکەوتنەکەی بۆ ئەنجام داوە باس دەکرێت.

- بەروار و کاتی خواردنی دوایین خواردن یان خواردنەوە یان چارەسەر .
- بەروار و کاتی ڕوودانی مردن.

رووکارەکانی مردوو لە کاتی پشکنینی و روونکردنەوەی ماوەی نێوان مردن و پشکنینەکە:

٢. هاوپێچ ئەو ماددانەی لە خوارەوە ناویان هاتووە دەنێرین (بەرگ دەکرێت و بە مۆم مۆر دەکرێ و مۆری فەرمیی فەرمانگەی لێدەدرێ) بەمەبەستی گەڕان بۆ ماددەی ژهراوی تێیدا، لەحاڵەتی سەلماندنی بوونی لە تاقیگەدا، گەڕان بەدوا ژەهرەکە لەناو هەناوی مردووەکەدا دەکرێ.

واژۆی ڕێکخەری لیستەکە ....

ناوەکەی ....

سیفەتی فەرمانبەری ....

تێبینی : پزیشك دوو نوسخە لەم لیستەی پێ دەدرێ لە گەڵ لیستی داوای توێکاری، ئەگەر کرا، یان دواتر لە نزیکترین هەلدا دەنێردرێت، بەمەبەستی ناردنی دانەیەکیان لەگەڵ ناوهەناوەکە بۆ بەڕێوەبەرایەتی پەیمانگەی کیمیاوی لە بەغداد و، پزیشکیش دانەکەی تر دەپارێزێ.

ئاگادارکردنەوە : ڕووداوەکانی تایبەت بە زیندووان یان بە مردنی گومانلێکراو، دەنێردرێت بۆ پزیشکی فەرمیی دیاریکراو لەو ناوچەیەی کەوتۆتە ناو فەرمانگە لێکۆڵینەوەی لێکۆڵەرەکە، چ لە ناوەندی پارێزگا بێت وە یان قەزا یان ناحیە .

٣. کۆمەڵەی پشکنینی تاقیگەیی :

پێداویستەکانی لێکۆڵینەوە وا لە لێکۆڵەر دەکات پشت بە شارەزایان ببەستێ، سەرباری پزیشکە دادوەرییەکان، ئەرکیان یەکلاکردنەوەی سروشتی پەڵەی بینراو لەسەری لە جل و بەرگ یان جەستەی تاوانباران یان لە شوینی ڕوودانی تاوانەکە یان لەسەر کەلوپەلی تاوان کردنەکە، تا پەیوەندی بە ڕووداوەکە ڕوونبکاتەوە، ناتوانرێت هیچ ڕایەکی یەکلاکەرەوە لەسەر بابەتەکە نادرێت، تەنها پاش ئەنجامدانی پشکنینی تاقیگەیی دیاریکراو، لەبەرئەوە پێم باش بوو ئەو جۆرە پشکنینانە بە کۆمەڵەی پشکنینی تاقیگەیی ناوبنێم، کە ئەمانە دەگرێتە خۆ :

أ- ئەو پەڵانەی کە گومان خوێن بوونیان لێ دەکرێت .

ب- ئەو پەڵانەی کە گومانیان لێ دەکرێت مەنی بن.

ج- پارچە ئەندامییەکان ناتوانرێت سروشتەکەی بەچاو جێگیر بکرێت، وەك پارچە چنراوێکی بچووك بە گۆشت بچێت، لە درزی رووی دەرەوەی چوارچێوە لاستیکیەکەی ئۆتۆمبێل دەبینرێتەوە، گومان بکرێت کە لە جەستەی کەسێك جیابووەتەوە، لە کەوتۆتە بەر ئۆتۆمبێلەکە، یان پارچەیەکی بچووك گومانی لێدەکرێت کۆرپەلەی پێنەگەیشتوو بێت، یان بەشیك لە کۆرپەلە.

د- کۆمەڵە ڕێشاڵێك کە گومانی موو بوونی هەبێت.

هـ-پارچە ئێسکێك گومان بکرێت کە هی کەسێکی ترە .

ئەو مادانەی لە بڕگەکانی أ – هـ دیاریکراوە، دەنێردرێن بۆ بەڕێوەبەرایەتی پەیمانگەی پزیشکی دادوەری لە بەغداد بۆ پشکنین و جێگیرکردنی ئەوەی کە پارچەی مرۆڤییە .

و- ئەو پیسبوونانەی داوا دەکرێ جۆرەکەی جێگیر بکرێ، لەبەر گرنگیەکەی لە رووی لێکۆڵینەوە (باروتی - نەوتی- رۆنی - بۆیەیی).

ز- مادەی جۆراو جۆری پێکهاتە نادیار، لێکۆلەر بەپێویستی دەزانێت دیاریی بکرێت (دەرمان، پاشماوەی خواردن گومانی ژەهراوی بوونی لێ بکرێت، ئەو مادانەی گومانی مادە هۆشبەرەکانی لێدەکرێت (ئەفیۆن یان حەشیش یان کۆکاین یان سەرخۆشکەر وەك کحول یان هی تر).

مادەکانی بڕگەکانی و- ز دەنێردرێت بۆ بەڕێوەبەرایەتی پەیمانگەی تاقیگەی کیمیاوی بەغداد، بێجگە لەو مادانەی کە داوای پشکنینی بۆ

دەکرێت بۆ گەڕان بە دوای پیس بوونی باروتی و دیاریکردنی جۆرەکەی و بەرواری گڕسەندنی، دەنێردرێت بۆ بەڕێوەبەرایەتی پۆلیسی بەدواداگەڕانە هونەرییەکان(تحريات الفنية)- بەغداد.

ح- ئەو نموونانەی وا پزیشك پشکنەر ناچار دەبێت وەری بگرێت لە کاتی چارەسەری ڕوداوێکی پزیشکی دادوەری، بە مەبەستی ئەنجامدانی پشکنینی تاقیگەیی لەسەری (بەکتریایی ، باثولۆجی ، تیشکی، کیمیاوی).

پشکنینەکانی بڕگەی ح دەنێردرێن بۆ پەیمانگا تەندروستییە تایبەتەکان، وەك پەیمانگەی بەکتریۆلۆجی یان باثۆلۆجی یان کیمیاوی یان پەیمانگەی تیشك – بەغداد، بە گوێرەی پشکنینی داواکراو .

چۆنیەتی ناردن بۆ پشکنینی تاقیگەیی :

١- ئەو مادانەی گومانی پیس بوونیان لێ دەکرێت بە مادەی خوێن یان مەنی، بە ووشکی دەنێردرێن، تا بەهۆی بۆگەنبوونەوە تێکنەچێت، کە وادەکات پشکنینی تاقیگەیی هەندێك جار زەحمەت یان مەحاڵ بێت.

ماددەی پیس بوو بە خوێن یان مەنی، ئەگەر تەڕ بوو بەجێ دەهێلرێت لە هەوایەکی کراوەدا بۆ ماوەیەکی گونجاو تا ووشك دەبێتەوە، نابێ هیچ هۆکارێکی تری ووشك کردنەوە بەکاربهێنرێت، نادرێتە بەر ئاگر یان ئوتو ناکرێت، وا باشترە زۆر نەدرێتە بەر تیشکی خۆریش.

بەڵام پارچە ئەندامییەکان – پارچەیەکی تۆڕییە، کە گومانی لێ دەکرێ بەشێك بێت لە جەستەی ئادەمیزاد-، لە ناو بوتڵدا دەنێردرێت، باشتر وایە

دژە شکان بێت، باش داخرابێت، تا مادە پارێزەرەکەی بەهەوادا نەچێت، هەروەها مۆر کرابێت، برێکی پێویست لە کهوڵی پوختی تێدایە، بۆ پاراستنی مادەکە لە بۆگەن بوون، بەو مەرجەی پارچەکە هەمووی بەکهول داپۆشرابێت .

٢- باشتر وایە ئەوەی دەویسترێت پشکنینی تاقیگەیی بۆ بکرێت، بەتەواوی بنێردرێت، بەبێ دابڕینی بەشە پیسبووەکەی، ئەگەر ئەوە نەکرا، لەم کاتەدا لێکۆڵەر بڕیار دەدات لەسەر هەڵبژاردنی ڕێگایەك، کە پێی وایە گونجاوە، وەك ڕنینی پەڵە یان هەڵکەندنی بەرد یان بڕینی قژی پیس بوو، یان تواندنەوەی پەڵە بەم ڕێگایانەی خوارەوە:

پارچە شاشێکی بەکارنەهاتوو بەئاوی دڵۆپێنراو تەڕ دەکرێت، پاشان لەسەر پەڵەکە دادەنرێت، بەجۆرێك بەتەواوەتی بەری بکەوێت بۆ چەند خولەکێك، تا داوەکانی بە رەنگی پیس بوونەکە ڕەنگ دەبێت، پاشان پارچە شاشەکە ووشك دەکرێتەوە و بۆ تاقیگە دەنێردرێت .

٣- شوێنی پیس بوو یان ئەوەی دەیەوێت پشکنینی بۆ بکرێت، نابێت بەمەرەکەب یان هەر مادەیەکی بۆیەیی تر چوار دەور بدرێت، بۆ نیشانەکردنی، بەڵکو ئەوەندە بەسە پارچە کاغەزێك لەسەر شوێنی پیس بوونەکە جێگیر بکرێت و لێکۆڵەر ڕوونکردنەوەکانی خۆی لەسەر دەنووسێ بۆ پشکنەری تاقیگەیی .

٤- مادده نێردراوەکان بە بەرگی کاغەزی یان جگە لە کاغەز، بەگوێرەی ئەوەی لێکۆلەر پێی گونجاوە، بەتەواوی بەرگ دەکرێت، بەجۆرێك کە نەتوانرێت دەست لە هیچ بەشێك لەبەشەکانی ماددەکە بدرێت، پاشان بە داوێك دەبەسترێتەوە و بەمۆم مۆری فەرمی فەرمانگەکەی لێدەدرێت لە چەند لایەکەوە بەپێی پێویست، بۆ ئەوەی لێکۆڵەر دڵنیابێت کە هەر هەوڵێکی دەستکاری دەبێتە هۆی شکانی هەندێك لە مۆرەکان یان هەمووی.

٥- کاغەزێك لەڕووی دەرەوەی بەرگەکە دەنوسێنرێت، تیایدا ناونیشانی ئەو لایەنە فەرمیە دەنووسرێت، کە مادەکەی بۆ دەنێردرێت و، تیایدا سەرچاوە لێکۆڵینەوەییەکە و بەروارو ژمارەی نوسراوی داوای پشکنینەکە دەنووسرێت.

٦- نووسراوێك لەگەڵ پێچراوەکە دەنێردرێت، کە پوختەی بارودۆخی ڕووداوەکەو و جۆری پشکنینی داواکراوی تێدایە، لەگەڵ پۆلیسێك یان بە پۆستەی تۆمارکراو دەنێردرێت، بەپێی نزیکی یان دووریی بۆ نێردراو لە تاقیگە پسپۆڕەکان.

٤- کۆمەڵەی چوارەم : نۆرینی شوێنی ڕووداو :

نۆرینی شوێنی ڕودانی تاوانەکە بەشێکی گرنگە لە کارەکانی پزیشکی دادوەری، کە لێکۆڵەر لەڕێی تەلەفۆنەوە، بانگی پزیشك دەکات، تا لەگەڵ دەستەی لێکۆڵینەوە بەشداری بکات، بۆ هەڵێنجانی بیرۆکەیەك لەسەر

کەسایەتی تاوانبار و چۆنیەتی ڕوودانی تاوانەکە، بەپێی ئەو شوێنەوارانەی لە شوێنی ڕووداوەکە دەبینرێن، بۆیە لەسەر لێکۆڵەر پێویستە پارێزگاری شوێنی ڕوداوەکە بکات و نەهێڵێت دەستکاریی بکرێت و، ڕێگە نەدات کەسێك پەیوەندیی بە لێکۆڵینەوە لە ڕووداوەکەوە نەبێت، دەست بە شتەکانی ناوی بدات، یان بیانگۆڕێت، لە کەلوپەل و ناوماڵ، تا کاتی ئامادەبوونی دادوەر و دەستەی ڕاسپێردراو بۆ بەشداریکردن لەگەڵی .

شێوازی لێکۆڵین:

١. شوێنی رووداو بەگشتی باس دەکرێ و بەپێی چوار ئاراستەکە دیاریی دەکرێ، هەروەها ئەوانەش کە نزیکین، لە خانوو و شەقام و شوێنی تر، وێنەیەکی هێڵکاری ڕونکردنەوەیی شوێنەکە دەکێشرێت و، کاتێك شوێنەواری پەنجە دەبینرێت، شارەزای پەنجە مۆر بۆ وەرگرتنی پەنجە مۆرەکەی، بەمەرجێك بەر لە گەیشتنی، دەستی لێنەدرێت، نەوەك تێکبچێت.

٢. پشکنینی زۆر ووردی شوێنی تاوانەکە و، گەران بەدوای پەڵەی خوێنی یان مەنەوی، یان هی تر، بەگوێرەی جۆری ڕووداوەکە، رووکارەکەی و شێوازی بڵاوبوونەوەی تۆماردەکرێت، باشتر وایە تۆمارکردنی رووکارەکە بە وێنەگرتن بێت، هەروەها بەدوای مادەی نامۆدا دەگەڕێت، وەك پرچ و پەت وپاشماوەی جگەرە و دەنکە شقارتە و چەکی ئاگری یان تیژی و

ئاگر هاوێژەکان و، بارودۆخەکانیان و شوێنی هاتنەژوورەوە و دەرچوونی هاوێژراوە ئاگرییەکان لە دیوار و دەرگاکان و، جۆر و ئاراستەی بڵاوبوونەوەی پارچە شوشەی پەنجەرەکان، بۆ هەڵێنجانی ئەوەی ئەو زەبرە لە دەرەوە بۆ ناوەوە ڕوویداوە یان بە پێچەوانەوە.

تێبینی کردنی دۆخی گشتی شوێنەکە، بۆ ئەوەی بزانرێت دەستکاری کراوە یان تێکدراوە یان شکێنراوە، هەروەها گەڕان بەدوای شوێنەواری پەنجە و پێیەکان و وێنەگرتنیان لەلایەن کەسی شارەزاوە، لە ڕووداوی ژەهراوی بوونیشدا، گەڕان بەدوایی پاشماوەی خۆراکی و شوێنەواری ڕشانەوە و پیسایی پێویستە، هەروەها گەڕان بەدوای ماددەی دەرمانی - کیمیاوی- ، و بوتڵی ماددە چارەسەرییەکان، بەبێ گرنگیدان بەو کاغەزەی پێوەی نوسێنراوە، کە نووسینەکانی سەری ئاماژە بەوە دەدەن کە دەرمانەکە مادەی ئاساییە، لەو جۆرانەی زۆربەمان بەکاری دەهێنین، وەك بۆنموونە ئەسپرین یان گیراوەی یۆریك، کە دەشێ ژەهری لەناودابێ و، دەفرەکە بە مەبەست لەلایەن ئەنجامدەری تاوانەکەوە گۆڕدرابێ، یان بە نەزانی لەلایەن کەسیکەوە، کە مەبەستی دەستدرێژی نەبووە.

٣. لە کاتی بوونی تەرم، یەکەیەکەی جل وبەرگەکانی سەری باس دەکرێت و تەنە نامۆکانی کەپێوەی نووساوە تۆمار دەکرێت، لە ماددەی خۆڵی یان قەوزەیی یان پاشماوەی ڕووەکی، هەروەها جل وبەرگەکان دەپشکنرێن بۆ

گەڕان بەدوای شوێنەواری بەرگری، کە ڕوودانــی دەبێتـە هـۆی دڕان یـان پچڕانی دوگمەکان یان خوێناوی بوون.

تێبینی کردنی نیشانەکانی مردن لەسەر تەرمەکە، بە پشت بەستن بە رووکارەکانی، ئەو ماوەیە دەخەملێنیت کە بەسەر مردنەکەدا تێپەربووە، هەروەك گەڕان بەدوای شوێنەواری توندوتیژی پێویستە، لە ڕووشان و شینبوونەوە و برین و، دیاریکردنی ئەو ئامێرەی ئەوەی کردووە.

پاش کۆتایی هێنان لە نۆرین، ڕاپۆرتێك دەنووسرێت، کە پوختەی دیمەنەکانی تیادا بێت و پزیشك ڕای هونەریی خۆی دەربارەی ڕووداوەکە بدات، کە تاوانکارییە یان ڕووداوێکی ئاساییە، یان خۆکوژیە، هەروەها نموونەکانیش تۆمار دەکات، لەگەڵ ئەو ماددانەی پێشنیاری پشکنینی تاقیگەیی بۆ دەکات، لەبەر ڕۆشنایی ئەو ڕایانەی پێشکەشی دەکات، لێکۆڵینەوە بەڕێوەدەچێت، بەم شێوەیە پزیشکی دادوەری هاوکار دەبێت لەگەڵ تاکەکانی تری دەستەی لێکۆڵینەوە و شارەزایانی پسپۆڕ لە پەنجەمۆر یان لە چەکە ئاگرینەکان، لە کۆتاییدا دەرئەنجامەکان دەردەهێنرێت و، پوختەی ئەوانەی شارەزایان بینیویانە تۆمار دەکرێت، کە زۆر یارمەتیدەر دەبێت لە بەدیارخستنی ڕاستیەکان.

ئامانج لە توێکاری تەرمی مردوو:-

توێکاری بۆ هەموو حاڵەتەکانی مردنی گومانلێکراو پێویستە بۆ بەدیهێنانی ئەم هۆکارانەی خوارەوە، بەومەرجەی پزیشك بەبیری بێت کە دەبێ پابەند بێت

بەگرتنەبەری ڕێکارە ئوسوڵیەکان لە چۆنیەتی ئەنجامدانی و وەرگرتنی چەند نموونەیەکی ناوهەناو، لێکۆڵەریش لەسەری پێویستە بزانێت کە ناتوانرێ هۆکاری مردن بە پشکنینێکی رووکاری دیاری بکرێت، ئەوە مەترسی زۆری لێ دەکەوێتەوە، کە زیان بە ناوەرۆکی لێکۆڵینەوەکە دەگەیەنێ، هەرچەندە زیانە بەرچاوەکان توندو ئاشکرا بن.

١- زانینی هۆکاری ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ: مەبەست لە یەکەم ئەوەیە کە زیانەکان یان دەرد و نەخۆشیەکان بەتەنها بەس بن بۆ ڕوودانی مردن، وەك خوێن بەربوونی مێشك و مەیینی خوێن لە خوێنبەری ئیکلیلیی دڵ یان ڕووشانی دەماغ یان دڵ یان لە بەشێکی دیکەی هەناو، لەگەڵ ئەوانەی لەگەڵیان ڕوودەدەن وەك شکان یان خوێنبەربوون، کە وادەکات بەردەوامی ژیان ئەستەم بێت.

بەڵام ناڕاستەوخۆ هەموو تێکدانێك دەگرێتەوە کە لە جەستە ڕوودەدات بەجۆرێك بەتەنها بەس نییە بۆ روودانی مردن، وە مردن لە ئەنجامی بوونی دەرد و نەخۆشیەکەوە ڕوودەدات، کە بەرکەوتوو بەر لە ڕووداوەکە تووشی بووە، یان دواتر تووشی بووە وەك حاڵەتێکی تێکەڵ، ئنجا ڕوشانی خوێنهێنەر لە (کهف تدرن رئوی) یان ڕوشانی جگەری ئاوساوی کەم هێز، بەهۆی نەخۆشییەکی وەك مەلاریا لە ئەنجامی لێدانێك کە زیانی سوکی لێدەکەوێتەوەو، کەسەکە دەمرێت بە دەردی کوزاز یان ژەهراویبوونی خوێن، لە ئەنجامی پیسبوونی بەکتریایی لە برینێکی سادە یان هەوکردنی پەڕەی مێشك(سەحایا) کە لەدوای

شکانی لێك نەبوەوە لە ئێسکی لووت یان ئاوبەنگ(ذات الجنب) یان هەوکردنی (بریتۆن) لە ئەنجامی برینێك کە زیانەکانی تەنها لە دیوارەکەیەتی، ئەوانە چاکترین نمونەن مەبەست لە هۆکاری ناڕاستەوخۆی مردن ڕوون دەکەنەوە.

٢. **دیاریکردنی بەرپرسیاریەتی بکەر** : پزیشك لە بارە تایبەتەکاندا بەڵگەی زانستی پێشکەش دەکات بۆ رۆشنکردنەوەی لێکۆلینەوەکە، ئەوپەڕی گرنگی هەیە، کە بەهۆیەوە دادوەر بەرچاوڕۆشن دەبێت لە کاتی دەرکردنی حوکمی دادگایی و ئەو بەڵگە هونەرییانە یارمەتیی دەدات بۆ تۆمەتبارکردنی تاوانبارەکە یان بێتاوان کردنی یان سووك کردنی حوکمەکە لەسەری، هەروەها پزیشك لە توانایدایە زیانەکانی هەر ئامێرێکی تاوانی دیاری بکات لەکاتێکدا ئامێری جۆراوجۆر بەکارهاتبێت و لەلایەن زیاتر لە کەسێك، هەروەك لەم ڕووداوانەی خوارەوە روون دەبێتەوە :

ڕووداوی یەکەم : لێکۆلەر داوا لە پزیشك دەکات دڵنیابێت لەوەی کوژراو مەی خواردۆتەوە و پلەی سەرخۆشیەکەی دیاریی بکات ئەگەر خواردویەتیەوە و، ئایا هەستی لەدەست داوە، چونکە بکوژ بیانووی بۆ کارەکەی هێناوەتەوە کە بەرگریی لە خۆی کردووە، بەوەی کوژراو هێرشی کردۆتە سەری و لە باری سەرخۆشی توونددا بووە و دەمانچەی بەدەستەوە بووە ویستویەتی بیکوژێت، هیچ ڕێگایەکی تری نەبووە بۆ خۆدەربازکردن لێی، تەنها بە لێدانی گوللـەیەك کە بووە هۆی کوشتنی، ئەنجامدانی پشکنینی کیمیاوی لەسەر نموونەی خوینی مردووەکە ووتەکانی بکوژ دەسەلمێنی یان ڕەتی دەکاتەوە.

ڕووداوی دووەم : کەسێك سەردانی بنکەی پۆلیس دەکات و دان دەنێت بەکوشتنی ژنەکەی پاش گەڕانەوەی لە گەشتێك و بینینی ژنەکەی لە حاڵەتی زینای بینراو(متلبس) لەگەل کەسێکی تردا، لێکۆلەر داوا دەکات بەڵگەیەکی زانستی پێشکەش بکرێت بۆ سەلماندن یان ڕەتکردنەوەی وتەکانی بکەرەکە. دۆزینەوەی مادەی تۆیی لەناو میهبەل یان لەسەر شوێنێکی تر کۆئەندامی زاوزێ، بەباشترین بەڵگە دادەنرێت، کە دەرگای ئومێد لە بکەر دەکاتەوە بۆ نەرم بوون لەگەڵێ یان سووك کردنی حوکم لەسەری .

٣. کەم تەرخەمی لە چارەسەر: پزیشك ڕوونکردنەوە دەداتە لێکۆلەر لە هەموو کەمتەرخەمییەك لە چارەسەری کە بۆی دەردەکەوێت و چەندە پەیوەندیی هەیە بە هۆی مردنەکەوە، لەبەر ئەوە هەندێك لەوڵاتان ناچار بوون یاسایەك دابنێن، بەهۆیەوە ڕێگر بن لەوی پزیشکی دادوەری بەشێوەی تایبەت پیشەکەی ئەنجام بدات، لەبەر پێکەوەنەگونجانی سیفەتی ڕاوێژکاری و چارەسەری، هەروەك ئەوەی لە کۆماری میسری عەرەبیدا پیادە دەکرێت.

٤. شاردنەوەی نیشانەکانی تاوان : هەندێ جار تاوانبار بە زۆر ڕێگا هەوڵ دەدات لێکۆلەر بەهەڵەدا ببات، ماددەیەکی سوتێنەر بە دەموچاویدا دەکات بۆ شێواندنی و نەتوانینی دیاریکردنی ناسنامەی مردووەکە، یان مادەی پترۆل بەسەر جەستەکەدا دەکات پاشان ئاگری تێ بەردەدات و، بە لێکۆلەر دەڵێت سووتانەکە لەناکاو بووە، یان جەستەی کوژراوەکە هەڵدەواسێت بۆ ئەوەی لیکۆلەر وابزانێت کەسەکە خۆی خۆی کوشتوە .

ڕووداوی یەکەم : تەرمی ئافرەتێك بۆ پشکنین نێردرا و لێکۆڵەر لە داواکارییەکەیدا دەڵێت کە هۆی مردنەکە، وەك دەرکەوتووە، لە ئەنجامی کەوتنە ژێر شەمەندەفەر بووە، پشکنین دەریخست کە هۆی مردنەکە لە ئەنجامی بەرکەوتنی گوللـە بووە، ئەو زیانانەی بەهۆی تایەکانی شەمەندەفەرەکە بەسەر تەرمەکە لێی کەوتووە، نازیندوو بووە.

ڕووداوی دووەم : کەسێك هەواڵی گەیاندە بنکەی پۆلیس گوایە ئۆتۆمبێلکی بینیوە لە نزیك شەقامی گشتی ئاگری تێبەربووە، لێکۆڵەر پەیوەندی پێوەکردم بۆ پشکنینی شوێنی ڕووداوەکە لەگەڵ دەستەی لێکۆڵینەوەدا، بۆمان دەرکەوت کە ئاگرەکە زۆربەی ئۆتۆمبیلەکەی سوتاندووەو پەیکەرە ئاسنییەکەی شێواوە و، تەرمی ئافرەتێکیش لە نزیك سووکانی ئۆتۆمبیلەکە بووەتە خەڵووز، پاش توێکاری بۆمان بەدیارکەوت کە ئەو ئافرەتە دوو گوللـەی بەرکەوتووەو پاشان سووتێنراوە، کە هێشتا لە ژیاندا بووە، ئاگرەکە پاش مردنیشی بەردەوام جەستەکەی سووتاندووە.

٥. زیندوویی بەرکەوتن(حيوية الإصابة): بەرکەوتن بە زیندوویی ناو دەبرێت ئەگەر لە جەستەیەکی زیندوو ڕوویدات، بە توێکاریی تەرمەکە دەتوانرێ دیاریی بکرێت کە برینەکە بەزیندوویی بووە یان نا، لە هەمان کاتدا هۆی مردنەکە دەسەلمێنێت، بۆیە ناتوانرێت هەردەم ڕایەکی زانستی ورد بدرێت سەبارەت بەو بابەتە، بە پشتبەستن بە پشکنینی دەرەکی، هەروەك لەمانەی خوارەوە ڕوون دەبێتەوە، ئەوەش بزانین کە هەوکردن لە هەموو قۆناغەکانی یان کارلێکی

سارێژبوون - لە شوێنی داڕوشانەکە قەتماخە دروست بێت یان لە برینێکدا توێژێکی وشك دروست بێت-، یان بینینی شینبوونەوە، بەڵگەی بنبڕن بۆ ئەوەی کە بەرکەوتنەکە بەزیندوویی بووە.

ڕووداوی یەکەم : بانگ کرام بۆ پشکنین لە گەڵ دەستەی لێکۆلینەوە لە شوێنێك، تەرمی کەسێکم تێدا بینی، گوتیان بەقەزاو قەدەر سووتاوە، بۆمان روون بۆوە کە تەرمەکە لە نزیك سۆپایەکی ئاگریی بووە لە ژوورێکی باڵەخانەیەکی میری، ئاگرەکە زۆربەی کەل و پەل و ڕایەخەکانی سوتاندووە، سەرەتا وا گومان برا کە مردووەکە هەندێك داری لەناو سۆپاکە داناوە تا خۆی لەسەرمای سەختی ئەوساتە بپارێزێت -وەرزەکە زستان بوو- ئیتر گڕی گرتووەو سووتاوە، پاشان ناو ژوورەکەشی گرتۆتەوە، لە ئەنجامی وردبوونەوەی ڕووکاری و پشکنینی توێکاری دەرکەوت کە سووتانەکە لە هەندێ ناوچەی دیاریکراوی جەستەکە بەزیندوویی بووە و لە ناوچەکانی تر نازیندوو، وە بۆم دەرکەوت برین و شینبوونەوە لە بۆشایی دەمیدا هەیە، ڕووکارەکەی وادەردەخات کە ماددەیەکی نەرم وەك پارچە قوماشێك، بەزۆر خراوەتە ناو دەمیەوە، هەروەها پشکنین ئەوەی دەرخست کە بەرکەوتنی زیندووی لە سەریدا هەیە بەهۆی زەبری ئامێرێکی شکێنەر وەك تەور، دوای پێشکەشکردنی ئەو زانیاریانە بۆ دادوەری لێکۆلینەوە، کارەکەی بۆ روون بووەوە، پاش کۆششێکی زۆر نادیارییەکانی ڕووداوەکە ئاشکرا بوو، بکەرەکە دەستگیر کراو دانی پێدانا کە پارچە جەمەدانیەکەی خستۆتە ناو دەمی کەسەکە تا نەتوانێت هاواری

یارمەتی بکات، پاشان چەند جارێك بە تەور لە سەری داوە و ئاگری لەسۆپاکە هەڵگیرساندووەو سەری کوژراوەکەی لە ئاگرەکە نزیك خستۆتەوە، پاش ئەوەی پێی وابووە گیانی لەدەست داوە، وادیارە بەرکەوتووەکە لەو کاتەدا لەهۆش خۆی چووە، -نەك وەك ئەوەی بکوژەکە گومانی بردووە-، بەبەڵگەی ئەوەی بینیمان هەندێك سوتانی زیندوو بووەو، نازیندووەکەش دوای مردنی سوتاوە.

ڕوونبووەوە کە کەسێکی بەردەست چووەتە ژوورەکەو ئەرکی ئاسایی خۆی ئەنجام داوەو (جەمەدانیەکە)ی لە دەمی کوژراو دەرهێناوەو هەناسەدانی دەستکردی بۆکردووە، وایزانیووە برادەرەکەی لە ژیاندا ماوە، پاشان پۆلیسی لە ڕووداوەکە ئاگادارکردوەتەوە بێ ئەوەی باسی ئەوە بکات کە سەرەتا کردوویەتی.

٦. ئاراستەی پێکان : لەوانەیە داوا لە پزیشك بکرێت کە ئاراستەی پیکانەکە لە جەستە دیاری بکات، بۆ سوود وەرگرتن لێی لە زانینی ئەوەی کامە دەست ئامێرە بریندارکەرەکەی گرتووە لە حاڵەتی پێکانی خۆکوژی یان تاوانکاری یان هەڵبەستراو-دروستکراو-، یان بۆ دیاریکردنی شوینی تاوانکارەکە، ئایا لە ئاستی بەرزتر یان نزمتری کوژراوەکە بووە، یان پێکانەکە لە پێش یان لە پاش یان لە تەنیشتەوە بووە.

لە پێکانەکانی گوللـەدا پێویستە لەسەر پزیشك پشکنینی وورد بکات بۆ تێکدانە بینراوەکان، کە لەوانەیە گولەکە دوای چوونە ناو جەستەکەوە، کونی دەرچوونی دروست نەکردبێت، وەك ئەوەی لە پشت ملیەوە گوللـەی بەرکەوتبێ

و له دەمیەوە دەرچووبێ، ئەگەر بەرکەوتوو لەوکاتەدا دەمی کردبێتەوە، بێ ئەوەی شوێنەوار لە سەر لێوەکان یان ددانەکان بەجێ بهێلێ، لەوانەیە گوللـەکە بەر ددان کەوتبێت، ئەو زیانانەی دروستی کردووە دەتوانرێت سوودی لێ ببینرێت بۆ دیاری کردنی ڕێڕەوی دەرچوونی گوللـەکە، هەروەك لەوانەیە ڕێڕەوی گوللـەکە بگۆڕێت پاش لە دەست دانی توانای بڕینی شانەکانی جەستە، وەك ئەوەی بچێتە بۆشایی دڵەوەو، پاشان بەهۆی کاریگەری سووڕی خوێن پاڵ بنرێ و لە بۆڕی خوێنبەری سمتی ڕاست یان چەپ یان ڕان جێگیر بێت، بێ ئەوەی ئەو بۆڕیانە تێکبدات، بێ توێکاری تەرمەکە و گەڕان بەدوای ئەو تێکدانانەی گوللـەکە دروستی کردووە و شوێنکەوتنی ریچکەکەی و دیارییکردنی شوێنەکەی، ناتوانرێت ئاراستەکەی بزانرێ .

٧. دیاری کردنی ئامێرە تاوانیەکە : پزیشك دەتوانێ لە زۆر حاڵەتدا، بەپێی سیفەتی زیانەکان و شێوەکانی و فراوانیەکەی و قوڵاییەکەی و ئاراستەکەی، بگات بەو ئەنجامەی کە ئامێرە بڕەڕەکە یەك دەمە یان دوو دەم، یان ئامێرە ڕوشێنەرەکە شێوە لاکێشەیە یان بازنەیە یان شیوەیەکی دیاریکراوی تری هەیە، یان ئەو ئامێرەی گوللـەکەی هاوێشتووە یەك جۆر گوللـەی هەیە وەك تفەنگ و دەمانچە یان زیاتر وەك تفەنگی ڕاو.

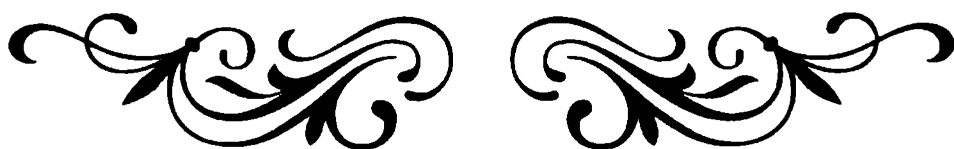
لە تواناادا هەیە لە باری تایبەتدا بە دڵنیایی بڕیار بدرێت کە گوللـەکە لە چەکەوە دیاریکراوەوە هاوێژراوە، یان ئەو چەقۆیەی لە لایەن لێکۆلەر دەستی بەسەردا گیراوە هەمان ئەو چەقۆیەیە کە لە پێکانەکە بەکارهاتووە، ئەوەش لە

حاڵەتی بەرکەوتنی دا بە ناوچەیەی ئێسکی و چەقینی بەشێکی لە ئێسکی پێکراوەکە و جیابوونەوەی لە دەمەچەقۆکە بەهۆی شکانیەوە، لەڕێی بەراوردکردنی پارچە شکاوەکە لەگەڵ چەقۆکە .

٨. چۆنیەتی رووداني پێکان : لە زۆربەی لە ڕووداوەکاندا توێکاری یارمەتی پزیشك دەدات سەرچاوەی زیانەکان و میکانزمەکەی بزانێت، یان ئایا لە ئەنجامی تێپەڕینی تایەی ئۆتۆمبێل بۆ نمونە بووە، یان بە بەرکەوتنی کەسەکە بەزەویدا لە ئەنجامی کەوتنە خوارەوەی لە ئۆتۆمبێل یان لەئەنجامی پاڵەپەستۆیەکی توند کەوتۆتە سەر جەستەی، وەك تێپەڕینی تایەی شەمەندەفەر یان ئۆتۆمبێل بەسەر پەلەکانیدا، یان بەرەودواگەڕانەوەی ئۆتۆمبێل، کە بووەتە هۆی گیربوونی لە نێوان پشتی ئۆتۆمبێلەکە و دیوارەکەی پشتی، هەروەها دەتوانین لە رووکاری شکانی کەللـەسەرو بڕبڕەی ملی سەرەوە بگاتە ئەو ئەنجامەی کە زیانەکان لە ئەنجامی لێدانێکی توند بووە، کە بەر سەری کەوتووە، راستەوخۆ یان ناراستەوخۆ، ئەوەش لە ئەنجامی کەوتنەخوارەوەی کەسەکە لە شوێنکی بەرزەوە، بەجۆرێك هەردوو پێیەکانی بەر زەوی بکەوێت.

٩. خەملاندنی باری تەندروستی : خەملاندنی باری تەندروستی مردوو دەوستێتە سەر ئەوەی پزیشکی تۆێکار لە راپۆرتەکەی پێشکەشی دەکات، کە کۆی بینینە توێکاریەکانی تێدایە لەگەڵ پشکنینە تاقیگەییەکانی پشتی پێ بەستراوەکان، لەبەر ئەوە فەرمانگەی فەرمی و نیمچە فەرمییەکان و کۆمپانیاکانی بیمەش هەندێ جار داوای زانیاریە پزیشکیەکان دەکەن، کە بەر لە دەرکردنی

بڕیاری پێدانی هەر قەرەبوویەکی دارایی بۆ میراتگرانی مردووەکە پشتی پێ دەبەستن، بۆ دڵنیابوون لەوەی مردنەکە لەکاتی ئەنجامدانی ئەو ئەرکەدا ڕوویداوە کە پێی سپێردراوە، وە ئایا هۆی مردنەکە ڕاستەخۆ یان ناڕاستەوخۆ لە ئەنجامی ئەو کارە بووە، وەك ئەوەی تەزووی کارەبای بەرکەوێت لەکاتی چاککردنەوەی هەندێك تەلی کارەبادا، لەحاڵەتێکدا پزیشك تێبینیی هەر دەرد و نەخۆشییەکی کرد، پێویستە لە سەری پەیوەندییەکەی بە هۆی مردنەکەوە روون بکاتەوە.

بەشی دووەم
مردن و نیشانەکانی

مردن : وەستانی ژیانە، ئەوە مردنی جەستەییە، کە ئەندامەکانی جەستە لە کار دەکـەوێت، ناتوانێـت کارەکـانی بـەجێ بهێنێـی، بـەڵام مردنـی ژوورۆچکەکان(حجیرات) بەپێی جیاوازیی سروشتی پێکهاتەکـەی جیـاوازە، ماسولکەکانی کەسی مردوو بەردەوام دەبێت لەسەر کاریگـەربوونی بەتـەزووی کارەبایی بۆ ماوەی ٢٠ - ٣٠ خولـەك، جگـەر هەنـدێ جـار بـەردەوام دەبێـت لەسەر گۆڕینی مادەی (کلایگۆجین) بۆ کلۆکوز بۆ ماوەی دووکاتژمێر یان زیاتر پاش مردن، زیندەوەرە مەنەوییەکان لەشـوێنی پاراسـتنی بـۆ چەنـد کاتژمێرێـك بەزیندوویی دەمێننەوە، گلێنـە بـۆ چەنـد کاتژمێرێـك بەهەنـدێك دەرمـانی وەك ئەترۆبین کاریگەر دەبێت، لە ئەنجامی چەندین تاقیکردنەوە لەسەر دەیەها مردوو بۆم دەرکەوت کاریگەری مادەکە لەسەری نزیکەی پێنج کاتژمێر بووە.

هەندێ لە لێکۆلەرەکان وتویانە کە گلێنـە بـەزۆری بـەردەوام دەبێـت لەسـەر کاردانەوە بۆ ماوەی بیسـت کـاتژمێر پـاش مـردن، پـاش ٥ - ١٠ خوولـەك لـە

دلۆپاندنی گیراوەی ئەترۆبین یان ئەدرینالین بۆ ناو چاو، گلینەکان بەبڕی ١ - ٦ ملم فراوان دەبێ، پاشان پاش نزیکەی دوو کاتژمێر دەگەڕێتەوە بارە بنچینەییەکەی.. باشترین بەڵگە لەسەر ئەوە، سەرکەوتنی نەشتەرگەریی دوورینەوەی شانەییە، کە پزیشکانی نەشتەرگەری(جراح) هەندێك بەشی جەستە وەك بیلبیلەی چاو لە جەستەی مردوو بۆ کەسێکی زیندوو دەگوازنەوە، لەکاتێکدا ئەو دوورینەوەیە بەسەرکەوتوو نابێت تەنها ئەگەر ئەو ژوورۆچکانەی شانەکەی لێ وەرگیراوە زیندوو بێت.

نیشانەکانی مردن : هەندێك گۆڕانکاری لە تەرمەکە ڕوودەدات و بە نیشانەکانی مردن دادەنرێت، گرنگترینیان باسدەکەین:

١- ڕەقبوونی مردن(الصمل الموتی) - ووشکبوونەوەی مردن: لەدوای مردن ماسولکە جەستەییەکان بۆ ماوەیەکی کورت خاو دەبنەوە، پاشان ڕەقبوون بەدەردەکەوێت، کە بریتییە لە گرژبوونی وردەوردە لە ریشاڵەکانی ماسولکە خۆویستەکان و خۆنەویستەکان، لە سەر دەست پێ دەکات تا دەگاتە پێیەکان، پاشان وردەوردە نامێنێ بەهەمان ئەو ڕێزبەندییەی دەستی پێ کرد.

ڕەقبوون لە پێلوی چاوەکان بەدیار دەکەوێت، پاشان بەرەو خوارەوە بڵاو دەبێتەوە بۆ ماسولکەکانی ڕوو، ئنجا مل ، ئنجا سنگ ، ئنجا سك ، لەکۆتاییدا ماسولکەی پەلەکانی سەرەوە ئنجا خوارەوە، ئەوەش هەموو ماسولکە خۆویست و خۆنەویستەکان دەگرێتەوە، بە دیار و نادیارەوە، دەرچەی گلێنە ئەگەر فراوان بوو تەسك دەبێتەوە، قەبارەی دڵ بچووك دەردەکەوێت و بەو هۆیەوە

ماسولکەی دیوارەکانی هەڵدەئاوسێت، ئەوەش لەوانەیە پزیشکی پشکنەر بخاتە هەڵەوە و وابزانێت ئەو تەسك بوونەوەو هەڵاوسانە بەهۆی نەخۆشیەوەیە.

ماسولکە ڕاگرەکانی موو گرژ دەبنەوەو رووی پیست دەبێتە دەبێتە خاڵخاڵ و سیکلۆچکەکانی مەنی گرژ دەبنەوە و ئەو شلەی تۆییەی تیایەتی دەری دەدات و شوێنەوارەکانی لەسەری ئەندامی نێرینە یان لەسەر ڕانەکان دەبینرێت لە هەندێ حاڵەتدا، ئەم ڕووکارە لەوانەیە سەر لە لێکۆڵەر بشێوێنێ ئەگەر وا گومان ببات کە پەیوەندی بەکردەی سێکسیەوە هەیە.

گرنگیەکەی :

١- خەملاندنی کاتی مردنەکە: ڕەقبوون پاش نزیکەی ١ - ٣ کاتژمێر دەست پێدەکات و لەوانەشە زووتر، پاش ٨ - ١٢ کاتژمێر هەموو جەستە دەگرێتەوە، پاشان دوای ٢٤ کاتژمێر لە وەرزە گەرمەکان و، دوای تێپەڕبوونی ٣٦ - ٤٨ کاتژمێر لە وەرزە مامناوەندەکاندا و، دوای تێپەڕبوونی ٧٢ کاتژمێر یان زیاتر لە وەرزە ساردەکاندا نامێنێت، لەوانەیە هەندێ جار رەقبوون لە پەلەکانی خوارەوە ببینین دوای تێپەربوونی ٣ - ٥ رۆژ لە مردن.

٢- زانینی باری تەرمەکە: دەمی داخراو بە بەستەرێك و دەستی هەڵواسراو بۆ سەرەوە یان بۆ دواوە، لەسەر هەمان بار دەمێنێتەوە، بە کاریگەری رەقبوونەکە، هەتا دوای کردنەوەی بەستەرەکەش، بەو پێیە لەهەمان کاتدا دەکرێ رووکارە بینراوەکە بکرێتە بەڵگەی بەکارهێنرانی بەستەر.

لەو رووکارانەی لێکچووی ڕەقبوولی مردوون :

مەیینی پرۆتینی ماسولکەیی: گەرمی بەرز وەك لە حاڵەتەکانی رووداوی سووتان دەبێتە هۆی مەیینی خێرای پرۆتینی ماسولکەکانی جەستەو گرژدەبێتەوەو ڕەق نابێت، بەڵکو وەك خۆی دەمێنیتەوە هەتا بە کاریگەری شیبوونەوە خاو دەبێتەوە. مەیینی پرۆتین کە لە جەستە بەشێوەیەکی نارێك لەرووی پلەوە ڕوودەدات، دەبێتە هۆی کورتبوونەوەی کۆمەڵێك ماسولکە و کۆمەڵێکی تر نا، وەك ماسولکەی پەلەکان بەنموونە، جومگەکانی دەچەمێنەوەو کەسی سووتاو شێوەی یاریکەری بۆکسێن یان زۆرانباز وەردەگرێ، لەوانەیە چوونەوەیەك ئەوەندە توندبێ کە ببێتە هۆی پچرانی ریشاڵە ماسولکەییەکان، لەسەر پزیشك پێویستە شوێنی پچرانەکە بەوردی بپشکنێ بۆ دڵنیابوون لەوەی کە زیندەکییە یان نازیندەکی.

بەستنی(انجماد) شلەکانی تەرمەکە: هەرچەندە پلەی گەرمی دابەزێ دەرکەوتنی رەقبوون دوا دەکەوێت و لە پلەی سفری سەدی و خوارتردا بەتەواوی دەوەستێت، لەو کاتەدا شلەکانی تەرمەکە دەیبەستێت و جومگەکانی ووشك دەبێتەوە، هەرچەند گەرمی بەوشێوەیە بێت، ئەگەر دەوروبەرەکە گۆڕا و تەرمەکە دەرهێنرا بۆ کەشێکی ئاسایی، شلەکان دەگەڕێنەوە باری یەکەمی، پاشان ڕەقبوون دەست پێ دەکا بەو شێوازەی باسکرا.

گرژبوونی (شڵەژانی) مردن: گرژبوونی ماسولکەیی زیندووە، پێش مردن ڕوودەدات و ڕووکارەکانی بەردەوام دەبێت لەکاتی ڕوودانی دەبینرێت بێ ئەوەی خاوبوونەوەی سەرەتایی دەرکەوێت.

گرژبوون لەو ڕووداوانەی مردن ڕوو دەدات کە پشێویی دەماریی توند و کۆششێکی مێشکی لەگەڵدایە، لای ئەوانە دەردەکەوێ کە خۆیان دەکوژن یان لە جەنگدان یان نقوم بوون یان شوێنە دەمارییەکانی بەسەختی بریندار بوون.

باری گرژبوونی مردن بریتییە لە بەردەوامیی باری ئەو خۆگوشینەی لە کاتی ژیانـدا ڕوویـداوە، کەسـی خۆکـوژ هـەر ئـەو تفەنگـەی گرتـووە کـە بـۆ خۆکوشـتنەکەی بـەکاری هێنـاوە، سـەربازی مـردووی پێکـراو لەسـەری لـە سەنگەرەکەی هەر لە باری گرتنی چەکەکەی و ئامادەییدایە بۆ هێرش کردن .

لەوانەیە ئەوە بە مێشکدا بێت کە دەکرێت گرژبوونەوەی مردن پیشان بدرێت بەدانانی چەك لە دەستی کوژراو هەتا ماسولکەکانی بەکاریگەری ڕەقبوون دێنەوە یەك و چەکەکە دەگرێت، بەو شێوەیە بکوژ دەتوانێ تاوانەکەی بشارێتەوە بەبەڵگەی ڕوودانی خۆکوژی، بەڵام لەڕووی زانستیەوە ئەنجامدانی ئەوە نزیکە لە مەحاڵ، چونکە دەکرێ بە توندیی هاتنەوەیەکە ماسولکەییەکە گرژوون بە ڕەقبوون جیا بکرێتەوە.

گرنگیەکەی : گرژبوونی مردن بۆ لێکۆڵینەوە دیاردەیەکی گرنگە، کە دەبێتە بەڵگەی باری خۆکوژییەکە .

٢- پەڵەکانی مردنی – داچۆڕانی خوێنی : بریتییە لە پەڵەی خوێنین، لە بەشەکانی خوارەوەی تەرم بەدیاردەکەوێ بەپێی بارەکەی، لەئەنجامی خاوبوونەوەی سەرەتایی و پڕبوونی دەمارەکانی خوێن بەو خوێنەی بەرەو خوارەوە داچۆڕاوە، سەرباری هۆکاری کێشکردن و ملکەچ بوونی شلەی خوێن بۆ یاسای هاوسەنگی شلەکان، پاش وەستانی دڵ و نەبوونی پاڵەپەستۆی خوێن.

ڕەنگ بوون لە پێست و لە ناوەوەی تەرمەکە بەشێوەی پەڵە دیاردەکەوێ و زۆر نابات فراوان دەبێت و ڕوونتر دەبێت، هەندێکیان لێکدەدەن و پەڵەیەکی گەورە پێك دێنن، دەکەونە رووی خوارەوەی جەستە، بێجگە لە شوێنە توندکراوەکان بە کاریگەریی جەستە وەك پشتەسەر و شانەکان و سمتەکان و پاژنەکان، ئەگەر تەرمەکە لە سەر پشت بوو، هەروەك لە لێوارەکان دەرناکەوێ، واتە لەو شوێنانەی دەکەونە بەرامبەر بەستەرە جۆراوجۆرەکان (ستیان – پشتبەست، پشتێن، دۆخین ... هەتا دوایی).

پەڵەکانی مردن هەندێ جار بەشێوەیەك دەردەکەون کە ناوچەکان چوونە ناوەیەك یان لەیەکتر نزیك بەدوو ڕەنگی سووری کاڵ و یەکێکی تر تۆخ یان نزیکە شین، هەندێ لە لێکۆڵەران ئەم دیاردەیە دەگەڕێننەوە بۆ بوونی ڕێژەی جیاواز لە هیمۆگلۆبینی ئۆکسێنراو و خەپلە هیمۆگلۆبین، هەندێکی تر دەیگەڕێننەوە بۆ ئۆکسانی بەشێك لە خوێنی تەرمەکە بەو ئۆکسجینەی لەپێستەوە بۆی دەچێت، من بۆخۆم تێبینی ئەوەم کردووە لە بەشە دیارەکەی ئەو تەرمانەی

لە ساردکەرەوەی پـەیمانگای پزیشـکی دادوەری لـە بەغـدا بـۆ چەنـد رۆژێـك پارێزرابوون، لەلایەکی ترەوە لـە حاڵەتـەکانی مـردن بەسـەرما ئـەوە دەبینرێـت، تووشبوونەکە – بەگوێرەی توونـدی سـاردییەکە - دەبێتـە هـۆی دواکـەوتن یـان وەستانی هەڵوەشاندنەوەی هیمۆگلـۆبینی ئۆکسـێنراو، لەکاتێکـدا ئـەو ژینگەیـە کەمتر کاریگەریی لەسەر توانای ئۆکسانی خوێن دەبێت.

گرنگیەکەی :

١- کاتی روودانی مردنەکە : پاش مردن بەکاتژمیرێك تا سێ کـاتژمێر پەڵـەکان دەست بە دەرکەوتن دەکـەن، پـاش ٨ - ١٢ کـاتژمێر دەگاتـە ئەوپـەڕی ڕوون و ئاشکرایی. هەتا خوێنەکە شل بێت، شوێنی پەڵـەکان بـەگۆڕانی بـاری تەرمەکـە دەگۆڕێت، پاش چەند کاتژمێرێك ئەگەر خوێنەکە مەیی، ئەوا پەڵەکان لە شـوێن خۆیان جێگیـر دەبـن، لـەکاتی ئاسـاییدا پـاش مـاوەی ٤ - ٨ کـاتژمێر خـوێن دەمەیێت.

٢- باری تەرمەکە : لـە تـەرمی خنکێـنراودا پەڵـەکان لـە خـوار سـەر و لـە روومەتەکان وە خوارەوەی پەلەکان و، بەڕوونی لە نینۆکەکان دەرکەوێت، وە لەو تەرمەی لەسـەر پشـت کـەوتووە، پەڵـەکان لـەڕووی پشـتەوەی جەسـتە بـەدیار دەکەوێ، بێجگە لەو شوێنانەی لەسەری وەستاوە، لـە نـاوەوەش لـە پشـتەوەی مێشك و سیەکان و جگەر و گەدە و ریخۆڵـەکان و هەنـاوی هـەردوو بۆشـایی سینگ و سك دەردەکەوێت، بەڵام پێشەوەی ئەو هەناوانە کاڵ دەبن .

٣- پێکهاتنی بیرۆکە لەبارەی هۆکاری مردن : پەیدابوونی پەڵە سووری گەش لە رووداوەکانی خنکان بە یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن و، سووری تاریك لە حاڵەتەکانی دیکەی خنکان و، رەنگی قاوەیی لە رووداوی ژەهراوی بوون بەکلۆراتی پۆتاسیۆم. پەڵەی کەم روون لە رووداوی مردن لە ئەنجامی خوێنبەربوون یان کەم خوێنی، یان پاش مردن بەو نەخۆشیانەی دەبنە هۆی مەینی خێرای خوێن، پەڵەی زۆر ڕوون و ئاشکرا لە حاڵەتەکانی خنکان و تووشبووان بە زیادبوونی خوێن.

٤- بەڵگەدانەوە لەسەر بوونی پەتی بەستن : بەدیاردەکەوێ شوێنی پەستانی بەستن بەسووکی وە بەدیارکەوتنەکەی جیاواز دەبێ بەگوێرەی توندی بەستانەکە، وە دەتوانین بەڵگەدانەوە بەبوونی قۆرتایی لەسەر بەدەست هێنانی بەستانەکە وە هەروەها دەتوانین جۆری بەستانەکە جیابکەیتەوە لە رووخساری قۆرتاییەکەی ، پشکێنەر دەتوانێ لەسەرباری ئەوەی باسمان کرد لە هەڵنجانی را لەباری کۆمەڵایەتی بۆ مردووەکە ، ئەگەر بتوانین بەوەی بزانێ بەوەی کە کاتژمێری دەستی بەکارهێناوە بەقایشی پێستەیی یان کانزایی یان کاتێ پشتێنی بەستایی یان گۆرەوەی لەبەرکردبێ یان کە ئافرەتێك پێستێکی بەکار هێنانی پارچە قوماشێکی لە لاقەکان و پیتەکانی لوول درابێ وەك ئەوەی لە خێلەکیەکانی لای خۆمان .

٣- هەلوەشانەوە : مردووی بۆگەن – لێك جیابوونەوەی بەهەنگاو لە چنراوی تەرمەکە بەهۆی میکرۆبەکانی بەردەوام دەبێ هەتا رووخساری نامێنی

هاوپێچ بەوە پێك هاتنی شلەو و خۆی وە هەڵقولانی غازە بۆن ناخۆشەکان هەندێ جار .

هەڵوەشانەوە لە نیشانەکانی مردن بی گومانە لە روودانی مردن بەدیارکەوتنی تێ ڕوانینی زانستی دادەنرێ بەوەی کە لە لایەن هەندێ لە پیاوانی ئاینی شێخ (محمدامین الحسن الحر العاملی)

لە باسی گێرانەوەی دەق لەسەر پێویستی دەرکەوتنی شاردنەوەی تەرمی گومان لێکراو لە کارەکەی بۆ سێ رۆژ هەتا بۆن حەشار دەبێ وە دواخستنی ئەوانەی گومان لێکراون بەکارەکانی تێك شکان وە نقوم بوو وە لە سك نراو وە روخێنراو لەسەری ، فەرەنسیە کۆنەکان خەڵکیان ڕادەسپێرا کە هەتا دان بە مردنەکەی دیار نەکەوێ نەیان شارنەوە وە لەکاتی شاردنەوەدا کاغەزیك دادەنێن لە گەڵی وە تیایدا دەنووسرێ لە سەر پارچە قورقوشمێك کەمادەیەکی بێ رەنگن ووشەی (دروست بووەکە) لە لووتی مردووەکە دادەنێن هەتا نووسراوەکە بەرەنگی رەش دیار دەکەویت بەهۆی پێکهاتنی پێکهاتەی کبریتاتی قورقوشم پاش کارلێکی غازی بەلالیع – هایدرۆجین بە کبریت – وە ئەنجامی بۆگەنبوونی تەرمەکە لە گەڵ مادەی تێکەڵەی قورقوشم .

بڕوام وایە ئەرکی فەرمانبەری و مرۆڤی لەسەر پزیشك بڕوانامەی مردووەکە رێك نەخات هەتا پاش دلنیابون لە دەست نیشان کردنی باری مردنەکەی بەوەی کە رووداوەکە دەستکەوتمان نابی لە ئەنجامی شاردنەوەی کەسیك کە هەڵەیە وە جیابووەتەوە لە ژیان ئەمە ئەو هۆیەیە کە هەندێك بانگۆی بۆ دەکەن

کە مرۆڤەکە گەراوەتەوە ژیان پاش مردنی .

هۆکارەکانی کاریگەر لەسەری : گەشەی میکرۆبی زیاد دەکات وە کەم دەکات بە گوێرەی هۆکارەکانی هاتوو بەو هۆیەوە کار دەکاتە سەر پلەی بلاوبوونەوەو هەڵوەشانەوە یان نەبوونی .

١- گەرمایی : زۆر دوا دەکەوێت گەشەی میکرۆبی ئەگەر پلەی گەرمی تەرمەکە دابەزێ بۆ ١٠ پلەی سەدی یان بەرزبۆەوە بۆ پلەی ٤٥ی سەدی وە پلەکانی گونجاو بۆ زۆربوونی میکرۆبەکانی رووداني هەڵوەشاندنەوەیە لە نیوان ٣٠ – ٣٧ پلە ئەوە ئەو هۆکارەیە لە سستی شەودا وە دیارکەوتنی رەقبوویی سروشت لە تەرمەکانی لە گۆڕنراو لە لمەکانی بیابانی عێراقدا لە هاویندا کە پلەی گەرما بەرزو کەش و هەوا ووشکە .

٢- هەوا : هەندیك لە میکرۆبەکان بێ هەوا نازین لەبەر ئەو تەرمەکان هەڵدەوەشێنەوە بەر هەوا پێش لە گۆڕنانیان لە خاك وە شاردنەوەیان لە ژێر زەمیندا پێش شاردنەوەیان لە ناو سەندوقی داردا وە خۆڵی بەزیخ کونیلەدار یارمەتی بڵاوبوونەوەی هەڵوەشاندنەوە دەدات بەڵام خۆڵی بەپیت تەگەرە دەکات لە هەڵوەشاندنەوەی تەرمی تووش هاتوو بەبرین . هەوا دەچێتە ناوی پێش تەرمی کەسێکی تر کە تووش نەبووە .

٣- شێدار : ئاو پێویستە بۆ گەشەی میکرۆب و لەبەر ئەوە هەڵوەشانەوە بەدیار دەکەوێت لە خوێن وە دوا دەکەوێت لە دیارکەوتنی لە ئیسقان وە لە رووداني مردن پاش سك چونێکی بەخوڕ وە خوێن بەر بۆنێکی زۆر و سووتانی

وه بەهۆی بوونی ئاو هەڵوەشانەوه خیراتر دەبێ لە تەرمەکانی شاراوه لە زەوی شێداردا یان کەناری دەریا لە رووداوی خربوونەوەی شلە لە سکدا .

٤- هۆکاری مردن : هەڵوەشاندنەوه بەخیرایی بەدیاردەکەوێ لە تووشبووی بەنەخۆشی میکرۆب وه دوادەکەوێت بە دیارکەوتنی لە کاتی بەژەهر خواردوو کراو بە زەرنیخ یان جیوه وه بە مادەی ژەهری تر کە قڕکەری بۆ میکرۆبەکان وهەروەها لە باری نەخۆشی لە گەڵ ووشك بوونەوەی چێنراوی جەستە یان هاوپێچی شلە وون کراو وەك رشانەوەی بەردەوام وه میزکردنی زۆر .

٥- تەمەن و پێکهاتە : دوا دەکەوێت بەدیارکەوتنی هەڵوەشانەوەی لە تەرمەکانی نوێ لەدایك بوو لەبەر بەتالی هەناوی لە میکرۆب وه لە جەستەکانی لاواز و خێرا دەبێت لە پێکهاتەی قەلەودا .

٦- دەوروبەری گونجاو : دوا دەکەوێت هەڵوەشانەوه لە تەرمی فرێدراو لە بیر کە ئاوێکی خوێاوی هەیە یان شاردنەوەی لە خاکی خۆی تێدا بێت یان هەر ماددەیەکی تر ببێتە رێگر لە گەشەی میکرۆبەکاندا .

رووکارەکەی :

- خـوێن هەڵدەوەشـێتەوه لـە پێشـدا خڕۆکـەکان شـیدەبنەوه هیمۆگلـۆبین دەردەچێت دیواری ئارەقەی خوێن رەنگ دەکـات پاشـان جـێ بـەجێ دەکـات بەرەنگکردنی چینراوی چوار دەورەی خۆی .

- غــازی هایــدرۆجین یــەك دەگــرێ پــاش پێکهــاتنی بــە ئــەنجامی هەڵوەشاندنەوەی لە گەڵ توخمی ئاسن کە کبریتی ئاسنی سەوز پێـك دێنـێ وه

یەك گرتنی هیمۆگلۆبین لە گەڵی دەبێتە کبریتی هیمۆگلۆبین بە رەنگـی قـاوەیی دیار دەکەویت لە دەمارەکانی خوێنین وەك لقەکانی دار .

لایە لایی هەڵناوەرێ لە بەرامبـەر شـوێنی چارەنووسـی کـوێر پاشـان درێـژ دەبێتەوە دیواری سك وە سنگ وە مل هەتا هەموو جەستەی دەگرێتەوە .

- ژوورۆچکـەی جەسـتە شـی دەبێتـەوە وە دەتەقێتـەوە وە شـلەکان لـە ژێـر رووخساری کۆ دەبێتەوە لەسەر شـێوەی بلقـەکان وە دەتەقتـەوە بـە کاریگـەری پاڵەپەستۆی غازی بەرهەم هاتوو لە هەڵوەشاندنەوەکە یان بە کاریگەری ئـامێری دادەخورێ ناوچەکانی لە بەشی ناوەی پێست لە ڕووخسار .

- بڵقەکانی شلەیەکی بۆن ناخۆشی تێدایـە و غـازی جۆراوجـۆر کبریتـۆدی هایـدرۆجین وە دووەم ئۆکسـیدی کـاربۆن وە ئامۆنیـای هایـدرۆجین وە میثـان وەهی تر لە غازەکان .

- بەردەوامی هەڵوەشانەوە وە کردنەوەی کیسـی گونیلـەدان لـە دەسـپێکدا وە سك وە رووی وە رووتانەوەی رەشی و سپی چاوەکان وە زمان شۆر دەبیتەوە وە پرچ بەر دەبێتەوە پاشان نینۆنەکان جەستە دەشێوێ کەواتـە زانینـی ناسـنامەکەی ئاستەنگە .

- بەردەوام بوونی پێك هاتنی غازەکان پاڵەپەسـتۆ دەخاتـە سـەر هەنـدێ لـە هەناو دەبێتە دروست بوونی بەرپەرچ لە دەرەوەی هەڵوەشانەوە بەدیار دەکەوێت لە لووت و دەم چاوەڕێی پاڵ نانی نـاکرێ لـە نزیـك کونـەکانی دا وە هـەروەها دەبێتە هۆی پەستانی غاز وە دەرچوونیـان لـە ڕێگـای هەناسـە رووخسـارەکەی

بەتاریکی دەمێنیتەوە لە رووخساری مردوو (جیابوەوە) یان دەرچوونی کۆرپەلـە لە منداڵدان لە ماوەی کرانەوەی ئەندامی زاوزێ دا یان ماوەی میزەڕۆدا لە کـونی کۆمدا لە هەندێ باردا پشکێنەر خەیال دەکا بەوەی باری هۆکارەکە لـە بـاربردنی لە یەکەم یان ژەهراوی لە دووەمدا .

هەڵوەشانەوە بەردەوام دەبێ لە جەستەدا هەتا هەناو دەبێتە هەوترێکی بـاڵای کەمی رووخسار بەهۆی پێکهاتنی کیسەکانی پڕ لە شلەو غـازاتی هەڵوەشـاوە و خێراکەری تەقیوو شلەکان کۆ دەبێتەوە لە نـاخی سـینگ و سـك وە نـامێنێ لـە رووخساری هەناودا بەتێپەربوونی کات هەتا جیانەکردنەوەیان .

ئایا سوودی هەیە لێکۆڵینەوە لە پشکنینی تەرمەکانی هەڵوەشاوە؟

لە ناو چوونی چینـی خـاو ماوەیـەك دەخایـەنێت بـەزۆری نزیکـەی چەنـد هەفتەیەك یان ساڵێك یان زیاتر دەمێنێتەوە خۆی و ئێسقانەکان بۆ چەند سـاڵێك یان زیاتر هەندێ جار بە گوێرەی کاریگەری ئامادەکراو یان رێگـر بـۆ گەشـەی میکرۆبەکان پێویست نابێ بـەخێرایی مێشـکمان بـەوەی هەڵوەشـانەوەکە پـێش بخەین وە ببێتە هۆی نەمانی سوود لە پشکنینی تەرمەکـە و پـێش کـەش کردنـی زانیاری گرنگ لەسەر دۆزینەوەی هۆکـاری مردنەکـە لـە رووداوی کـەم نـەبێت توانیان هۆکاری مردنەکە بزانین وە چارەنووسی دەرهاوێژە ئاگرینەکان سەرباری لە مانەوەی تەرمە لە گۆڕنراوەکە بۆ ماوەی زیاتر لە یەك ساڵ بەچەنـد هەفتەیـەك خولی گۆڕەکە ووشکە یەکگرتووی گەردیلە چێنراوەکان خاون ماسـولکەیی لـە

باری جێگای ترس نی یە بەڵام ناوەوەی بڵاوە لەسەر شێوەی بارستە ی ووشـك بوون دەست پێ دەکات وە زەحمەتە لێکیان جیابکەینەوە .

گرنگیەکان :

١- دیاریکردنی کاتی مردنی :

خێرایی هەڵوەشانەوە سوودی هەیە لە تەرمەکە وە نکۆڵی ناکرێ لەوەی لە گرنگیەکەی لە رووی لێکۆلینەوەدا لەبەر رۆشنایی ڕێڕەوی هەڵوەشانەوە کە باسمان کردووە وە پێویستە لەسەر لێکۆڵەر بۆ مەبەستی وەرگرتنی مردووەکە وە پێدانی پزیشك بە زانیاری تەواو تایبەت بە هۆکارەکانی باسکراو ، باس بکریت بەوەی کە تەرمە لە ئاوە یان لەلای خاوەنەکەیەتی یان لە گۆڕنراوە لە زەوی لیمی یان خاکی ووشك یان تێربوو بە خوێ یان تەرمەکە لە ناو سەندوقە (دارەبازە) یان بەپێی .....هتد ، بۆ ئەوەی ئەم هۆکارانە بخوێنین بە لەبەرچاوگرتنی لە کاتی وەڵام دانەوە لەسەر پرسینەکانی پەیوەندار بەکاتی روودانی مردنەکە وە دەتوانین بڵێین پێشکەوتنی هەڵوەشاندنەوە لە هەوادا خێراترە لەوەی لە ئاو بەدووجار وە لە زەوی بەهەشت جار .

بەڵگەی هەزاران رووخساری جۆراو جۆر لە تەرمەکان کە پشکنینمان بەوەی هەڵوەشانەوە دەبی لە وەرزی هاویندا بێ لە ماوەی ١٢ – ٢٤ کاتژمێر بەدیار دەکەوێ پێش ئەوەی هەندێ جار بەدیاری دەبینرێت لەلای کەسی خۆکوژەوە بەگوللـە لە خۆی دابێ بۆ سەر پاش بەسەرچوونی حەوت کاتژمێر بەڵام لەوەی

مام ناوەندا دەینێرێت پاش بەسەرچوونی ١-٢ رۆژ وە پاش بەسەرچوونی ٢ – ٤ رۆژ لە زستانی سارد دا .

ئەمانەی خوارەوە خشتەی پێشکەوتنی رووکارەکانی هەڵوەشاوەیە بۆ تەرمەکە لە ماوەی وەرزی مام ناوەند دا وەرگیراوە لە بینینەکانی توێکاری بۆ هەزاران تەرم و چەندان تەرمی تر کە لە گۆڕنراون .

خشتەی ژمارە (١)

کات	رووکاری لێك هەڵوەشاندنەوە
١ – ٢ رۆژ	کردنەوەی سك و پێستەدا ، پەڵەی هەڵوەشاوە زۆرترین دیاربوونی بەرامبەر داوێن
٢ - ٤ ڕۆژ	پەڵەی هەڵوەشاوە لە هەندێك ناوچەکانی جەستە، شۆربوونەوەی زمان، چاو زەقی ، کردنەوەی دەماری خوێنین ، بلق دروست دەبێ و هەندێك دەتەقنەوە، دەماغی دەڵەمەنی و باڵای هەناو بە باری جێی ترسی نی یە
٥ – ٧ رۆژ	رووتانـەوەی رووخسـار بەهـەموو بارەکـانی تەرمەکـە ، بلقـی فـراوان، کۆبونـەوەی کرمۆکـە لـە کـەپوو و دەم و ئەنـدامی زاوزێ وەکـو کـۆم . ئاستەنگی زانستی تەرمەکە بەهۆی هەڵوەشانەوەی پیشەوەی دەماغ بەشلە ، گۆڕینی رووخساری هەناو
٨ - ١٢ رۆژ	نـەمانی مـوو نینۆکـەکان دەرچـوونی هـەناوە ڕۆکـەکانی گـەدە بـەرز بوونـەوەی منداڵـدان وە ریخۆڵـە لـەماوەی دەرچـەکانیان نـەمانی رووخسـاری بەشـێك لـە رەبـۆی نـاوەوە گورچیلـە ، جگـەر ، سـپل ، شێواندنی دیار لە هەناوی ماوە
٢ -٤ هەفتە	بەڵام دڵ و بۆریەکانی و منداڵدان و بۆری هەوایی دەمێنێتـەوە هـەمووی پارێزگـاری لـە رووخسـارەکانی رێژەیـی هەڵوەشـاوەی پێشـەکی ، هەڵوەرینی پرچ نینۆك بەدیارکەوتنی هەندێ ئێسقانی سـەر رووی رووت شێواندنی ریخۆڵەی ناوەوە و زحمەتە جیا بکرێتەوە .
٥ – ١٠ هەفتە	هەڵوەشانەوەی نـوێ ی پێشـوەخت ، بەدیارکـەوتنی هەنـدێك ئێسـقانی تەرمەکە رووت لە چینی شل بارستەی چنینی پەرت و بڵاو لـە نـاوەوەی سەر سینگ ، سك، کە ناتوانرێ بزانرێ سروشتەکەی .

٢- پێدانی بیرۆکـه بـه هـۆی مـردن : هەڵوەشـانەوە پێشـکەوتنی خێرایـە لـە جەسـتەی مـردوو بـە هـۆی ئافـاتی میکرۆبـەوە وە لـە ڕووداودا خربوونـەوەی شلەیەکی پەنیراوییە لە ناوەوەی سك ناتوانین لێی دەرباز بین و دوا دەکەوێت لە باری ژەهراوی بوون بە کانزای ژەهراوی قڕکەری میکرۆبی و لـە سـووتان پـاش خوێن بەربوونی .

وەستاندنی شیبوونەوەی تەرمی : ئەگەر هاتوو تەرمەکە لە دەوروبـەرێکی پـڕ لە کێچەلی گەشەی میکرۆبی بێت لە ئاو یان لە شوێنی ووشکی پلـەی گـەرمی زۆر دوادەکەوێت شیکردنەوەی تەرمەکە وە دەپارێزرێت هەتا چنینی جەسـتە لـە زیانەکان دەتوانین بیدۆزینەوە پاشان ئەو دوو دیاردەیەی خوارەوە دەبینین :

١- سابوناوی : بریتییە لە گۆڕانی چیننی بـەزی بـۆ مادەیـەکی مـۆمی سـپی زەرباوی ڕۆنی لووس و بەبۆنێکی ناخۆش لـە ئـەنجامی مانـەوەی تەرمەکـە لـە ئـاودا وە یـان لـە زەوییـەکی شـێداردا، پرۆسـەی هەڵوەشـانەوە رادەوەسـتێ وە دەگۆڕدرێ بە ترشەلۆکی رۆنی بۆ ترشەلۆکی ڕۆنی خەست بەوەی یەك دەکـرێ لە گەڵ توخمی هایـدرۆجین . سـابوناوی بەدەسـت دەمێنێـت پـاش مانـەوەی تەرمەکە لە ئاو کەمتر نەبێت لە سـێ هەفتـە وە هەڵوەشـانەوە ڕادەوەستێت لـەو شوێنەی کە دەستی کردووە بە سابوناوی یان (بـووە سـابوون) هـەموو تەرمەکـە دەبێتــە ســابووناو لــە مــاوەی ٦ – ١٢ مانــگ دەبینــین ســابووناوەکە وە هەڵوەشانەوەکە لە تەرمێك تەواو نەبووە یان لە گەڵ ئاوەکە باش تێکـەڵ نـەبووە بەشی ماوە تێکەڵ دەبێ ئەوەی تر هەڵدەوەشێتەوە .

ئەم سابوناوەیە لە رووی ناوەوەی لەش بەدیارناکەوێت واتە ناوهەناودا بەڵکو لە رووی دەرەوەی لەش بەدەردەکەوێ بەوە تەرمەکە دەپارێزرێ بــە شـێوەکەی و بەرووکاریکانی پێکانی جۆراجۆر لێی بۆ ماوەیەکی زۆر درێژ .

رووکارەکەی : تەرمە سابوناویە لووس و نەرمە ڕۆینەی سپی بەڵای زەردی مادەی سابوناوییەکە دەتوێتەوە بەهۆی کحول و ئیثەر وە لەسەر ئاو دەکەوێت.

گرنگیەکەی :

أ- زانینی ماوەی مانەوەی لە ئاودا .

ب- بەڵگە بەبوونی بەوەی کە تەرمەکە لە ئاودا بووە .

ج – دەپارێزرێت بەهۆی رووکاری بوونی لێدراوەکە .

مۆمیا کردن :

ئەمە لە کاتێکدا دەکرێت کاتێ تەرمەکە لە کەشێکی زۆر گەرمدا بمێنێتەوە وەك بیابانی عێراق لە وەرزی هاویندا ، شلەی تەرمەکە بەهەڵم دەبێت بەگەرمی و ووشکی زیخەکانیش بەشەکەی تر هەڵدەمژن گەشەی میکرۆب رادەوەستێ هەڵناوەشێتەوە .

رووکارەکەی:

پێستەکە دەڕوتێتەوە و ووشك دەبێ وەك مۆمیاکراوی بەباڵایەکی ڕێك و جوان ڕەنگی تۆخە هەرچەندە گۆڕان لە ڕووکاری دەپارێزرێ بە قەبارەی رووەکەی زیانەکانی نوێ دەمێنێتەوە لێی بەوەی کە جێگیر بکرێت یان دەست

نیشان بکرێت پاش چەند ساڵێك کێشی تەرمەکە سووك دەبێ وە دەبێتە چواریەکی کێشەکەی خۆی بە هۆی نەمانی ئاوەکەی .

گرنگیەکەی :

أ- کاتی زانینی مردن : تەرمەکە مۆمیا دەکرێ پاش ماوەیەك کە لە نیوان ٤- ٦ هەفتە وە تەرمە لە گۆڕنراوەکان مۆمیا دەکرێت لە زەوییەکی کونیلە دار وە پاش ماوەیەك کە لە نێوان چەند مانگێك بۆ ساڵێك بەلایەنی زۆرەوە .

ب- بەڵگە زانینی بە بوونی بەوەی تەرمەکە لە دەوروبەرێکی ووشك و گەرم دابووە .

ج- دەپارێزرێ بە هۆی ڕووکاری پێکانەکانی تووشبوویی .

بەشی سێ یەم
بـــریـنـــەکـــان

درانێکە لە شانەکانی لەش لە ئەنجامی زەبرێك، درانەکە دیار دەبێت لە پێست یان لە شاراوە دەبێت لە پەردەی چەڵمی و ماسولکەکان و دەمارەکان و مێشك و ئێسقانەکان و ئێکسە نەرمەی لووت و ناوهەناو.

تەوەری یەکەم
پۆلێنکردنی برینەکان

برینەکان بە گوێرەی کاریگەریان و جیاکاریان بۆ دوو کۆمەڵە دابەش دەکرێن بەم شێوەی خوارەوە :

بە گوێرەی کاریگەریەکەی لە جەستە پۆلێن دەکریێ بۆ ئەمانە :

أ- سادە: ئەمەیان لە ماوەی کەمتر لە ٢٠ رۆژ چاك دەبێتەوە و هیچ کەم و کورتی و شێوان دوای خۆی بەجێ ناهێلێ (دواتر کەم و کورتی و شێواندن روون دەکەینەوە).

ب- ترسناك: ئەمەیان لە ماوەی زیاتر لە ٢٠ رۆژ چاك دەبێتەوە یان كەم و كورتی و شێوان جێ دەهێلێ .

ج- كوشندە : كە دەبێتە هۆی مردن.

ئامێرە جۆراوجۆرەكان دەبنە هۆی برینی جیاواز لە شێوە و سیفەتدا، بۆیە بەپێی جیاوازییەكان دابەش دەبێت بۆ:

ڕووشان: داماڵینی توێژ بە كاریگەریی زەبرێك، ڕووشان سادەترین جۆری برینە، لە رووی نەشتەرگەریەوە لەكاتی ئاساییدا هیچ گرنگییەكی نییە، بەڵام لە رووی پزیشكی دادوەرییەوە گرنگیی زۆری هەیە.

لەگەڵ تێكچوونی توێژی پێست، شلەیەكی لیمفاوی دەردەچێت، پاش ماوەیەكی كەمتر لە چەند كاتژمێرێك وشك دەبێتەوەو توێكڵێكی نەرمی ڕەنگ سوری تێر پێك دێنێت، لە ماوەی ٢ – ٤ رۆژدا زیاتر وشك دەبێتەوە، پاشان دوای یەك هەفتە یان زیاتر لەلێوارەكانەوە وردەوردە دەست بە جیابوونەوە دەكات، بە تەواویوونی دەكەوێت و ڕوویەكی سوورەوەبوو بەجێ دێلێت، پاش نزیكەی هەفتەیەكی تر رەنگەكەی نامێنی، بەم شێوەیە ڕووشان سارێژ دەبێت بێ ئەوەی هیچ شوێنەوارێك بەجێ بهێلێ، لەسەر لێكۆلەر پێویستە پەلەبكات بە ناردنی تووشبوو بە ڕووشان بۆلای پزیشك بەمەبەستی جێگیركردنی بوونی و سوود لێ وەرگرتنی، وەك بەڵگەیەكی گرنگ لە رووی لێكۆلینەوەوە.

ڕووشان لە کاتی لە ژیاندا وە لە جەستەی مردووشدا دروست دەبێ، دەکرێ لەڕووی پزیشکییەوە هەردوو حاڵەت لێك جیابکرێتەوە، لەسەر لێکۆلەر پێویستە لەوبارەوە پرسیار لە پزیشك بکات.

گرینگیەکەی :

١- زانینی کاتی ڕوودانی: ڕووشان لەسەرەتادا سوورەوەبووەو ڕووی تەڕە، پاش چەند کاتژمێرێك ووشك دەبێتەوە و، پاش نزیکەی یەك ڕۆژ بە توێکلێك دادەپۆشرێت، توێکڵەکە لە ماوەی ٢- ٤ ڕۆژ ووشك دەبێتەوە، پاش ٥-٧ ڕۆژ لە ژێرەوەی جیادەبیتەوە، ئەگەر بۆگەن نەبووبوو، جیابوونەوەکە لە چواردەور دەست پێدەکات بۆ ناوەندەکەی.

٢- دیاریکردنی ئەو ئامێرەی دروستی کردووە: ڕووشانی نینۆك شێوە چەماوەییە، بەڕاکێشانی نینۆك بەسەر پێستدا دەبێتە لاکێشەیی، لەئەنجامی لێکخشانی پێست لەگەڵ ڕوویەکی دڕ وەك زەوی یان بلۆك، لەسەر شێوەی هێڵی چووە ناویەك دەبێت. ڕووشان شیوەی دیاریکراوی هەیە، هەندێك جار هاوشێوەی ئامێرە دروستکەرەکەیەتی، هەروەك لە حاڵەتی ڕوودانی شێلان، کە شیشی ڕادێتەر، یان گەرمی بزێنەر یان نەخشی تایەی ئۆتۆمبێلەکە یان چینە تێلییەکەی تەلبەندی دانراو لە پەنجەرەکان بۆ ڕێگرتن لە مێش و مەگەز، هەموو ئەوانە شێوازێکی ڕووشان دروست دەکەن، دەکرێ پشت بە ڕووکارەکەی ببەستین بۆ دیاریکردنی ئەو ئامێرەی دروستی کردووە.

٣- دەكرێتە بەڵگە لەسەر ڕوودانی كردەی توندوتیژی و بەرگری، جا ئەو كردانە دوژمنكاری بێت یان بەرگری، ئەوە لەلای دەستدرێژیكار و دەستدرێژی لێكراو دەبینرێت.

٤- بەڵگەیە لەسەر جۆری تاوانەكە: ڕووشان بە سوودە بۆ زانینی جۆری تاوانەكە، لە ڕووداوی هەناسەبڕیندا لە دەورەی لووت و دەم بێت، لە حاڵەتی خنكاندن بە دەست یان بەپەت لە ملدا دەبێت، لە ڕووداوی دەستدرێژیی سێكسیدا لە دەوری كۆئەندامی زاوزێ و پێشەوەی ڕانەكان دەبێت، لە ڕووداوی نێربازی(لواطة) لە كۆم و دواوەی ڕانەكان دەبێت، پاش كەوتن لە بەرزایی جۆراوجۆر و شێوە جیاواز دەبن.

شین بوونەوە: گۆڕانێكی ڕەنگی شانەیە، بە هۆكاری خوێنبەربوونی ناوەكی لە ئەنجامی زەبرێك، شینبوونەوە روكارییەكان لە شوێنی ڕوودانی بەركەوتنەكە ڕوودەدات، راستەوخۆ دوای ڕوودانی، وەك لە حاڵەتی تێسكی داپۆشراو بە پێست و شانەی خانەیی، ڕەنگی سوور یان شین دەبێت و هەندێك جار هەڵاوسانێكی بەئازاری لەگەڵدا دەبێت، ڕوونی ئەو رەنگە و فراوانیەكەی لەسەر ئەستووری و ڕەنگی پێستەكە و سروشتی شانە رووشاوەكەو زۆریی موولولە خوێنییەكان و باری فشاری خوێن و بوونی ڕوویەكی تێسكی لەدوواوەی، سەرباری توندی ڕووشانەكە.

* هەندێ جار بە دیاركەوتنی شینبوونەوە بۆ چەند كاتژمێرێك یان زیاتر لە ڕۆژێك دوا دەكەوێ، یان هەندێ جار دوور لەشوێنی رووشاندنەكە

بەدیاردەکەویێ، بۆنموونە لە پێڵوی چاوەکان دەردەکەوێ لە ئەنجامی بەرکەوتنێك لە سەر یان نێوچەوان، یان پاش شکانێك لە بناغەی کەللـەسەر، هەروەك لەدەوری پاژنەکان بەدیار دەکەوێت پاش رووشانی لاق، لە حاڵەتی تردا لەوانەیە دیارنەکەوێ، لەبەر ئەوەی کە قووڵە، پاش هەڵدڕینی جەستە لەلایەن پزیشکی نەشتەرگەریەوە بەمەبەستی فریاکەوتنی یان پزیشکی دادوەری بەمەبەستی توێکاری دەبینرێت، کەواتە شینبوونەوە هەمووجارێك ئاماژە نییە بۆ شوێنی بەرکەوتنەکە.

گرنگیەکەی :

١- زانینی کاتی ڕوودانی: شینبوونەوەکە لەسەرەتاوە بەرەنگی سوور یان شین دەبینرێت، پاشان وردەوردە و یەك لەدوای یەك دەبێتە بنەوشەیی و شین و سەوز و زەرد (لیمۆیی)، کە ئەمەیان دواییینیانەو بە تەواوەیەتی نامێنێ بێ ئەوەی شوێنەوار جێ بێلێ.

بەشێوەیەکی نزیکەیی کاتی ڕوودانەکە دیاری دەکرێت، بەپێی گۆڕانی رەنگەکەی، کە لە چوارچێوەکەی دەست پێ دەکا بەرەو ناوەندی، ناتوانرێت ئەوکاتە بە تەواوەتی بخەڵمێنرێت، چونکە ماوەی پێویست بۆ گۆڕانی رەنگ دەگۆڕێت بەپێی زۆری خوێنی بەربوو و سروشتی شانەکە و حاڵەتی تەندروستیی بەرکەوتووەکە، بەشێوەیەکی گشتی دەتوانین بڵێین بەدیارکەوتنی رەنگی شین پاش کاتژمێرێك یان کەمتر دەبێت، پاش چەند کاتژمێرێك دەگۆڕێ بۆ بنەوشەیی و وە پاش ٤-٥ رۆژ بۆ سەوز دواتر زەرد، پاشان لەماوەی یەك

هەفتەدا یان بەر لەوە رووکارەکانی نامینێ، ئەگەر فراوانیەکەی بچووك بوو، هەندێ جار بۆچەند هەفتەیەك بەردەوام دەبێ.

بینینەکان وا دەردەخەن کە شینبوونەوە لەوانەیە لە یەك کاتدا زیاتر لە رەنگێکی هەبێت لەو ڕەنگانەی پێیدا تێپەر دەبێت، بەو پێیەی پەرەسەندنەکە لە بەشی چوارچیوەکەی بێت، ئەگەرچی لەوانەیە رەنگی زەرد لە پاش تێپەڕبوونی سێ رۆژ لە شینبوونەوە ڕووکارییەکان و بچووکەکان دیاربکەویت، وە لە ماوەی ١٠-١٥ رۆژ لە شینبوونەوە قەبارە فراوانەکان یان مام ناوەندییەکان دەبینرێت.

٢. دیاریی کردنی ئەو ئامێرەی دروستی کردووە: رووکارەکانی شینبوونەوەکە هەندێك جار شێوەی ئەو ئامێرە دیاری دەکات کە دروستی کردووە، لەو حاڵەتەی لە شوێنی بەرکەوتنەکە دەربکەوێت، گەزی ددانەکانی مرۆڤ شوێنەواری ددانەکان دەردەخات، کە ژمارەیان بەقەد ژمارەو ئەو ددانانەیە کە فشاری خستۆتە سەری، لاکێشەیی و بەنزیکەیی هاوشێوەن، وەك دوو کەوانەی بەرامبەر یەك، لەوانەیە لەنێویاندا شوێنێکی سەلامەت هەبێت، بەهۆی لەدەستدانی ددانێك یان زیاتر.

چوار شوێنەواری ئاراستە تەریب دەبینرێت بەشێوە هێلکەییی، لە بەرامبەردا یەك شوێنەوار دەبینرێت، دەری دەخات کە پەنجەیەکی تاوانبار ماوەیەکی زۆرە بەنەشتەرگەری بڕاوەتەوە.

بەڵگەی برینی درێژو یەکتر بڕەکان یان هاوسێ ی یەکتر یان چوونە ناویەك لەلێدان بە ئامێری لاکێشەیی وەك گۆچان برینەکە لەسەرەتادا لەسەر شێوەی

دووهێڵی تەریب بەیەکتر دەبیت، (کوتەك) شوێنەواری بازنەیی دروست دەکات، دەمەپاچ شوێنەواری چوارگۆشە یان بازنەیی دروست دەکات، بەگوێرەی ئەوەی رووەکەی چوارگۆشە یان بازنەییە، وە لە کەوتنە ژێر تایەی ئۆتۆمبێلدا، لەسەرەتادا شوێنی شینبوونەوەکە شێوەکەی وەك نەخشی سەر رووی تایەکە دەبێت.

هەندێ جار دەبێتە بەڵگو بۆ رووداني کردەی توندوتیژی و بەرگری، جا ئەو کردانە دەستدرێژکاری بێت یان بەرگریکاری، کەواتە ئەوە لە تاوانبار و تاوان لێکراو دەبینرێت.

٤- بەڵگە لە سەر جۆری کردە تاوانکارییەکە: دەرکەوتنی شوێنەواری پەنجە لە پێشەوەی مل لە نیشانەکانی خنکاندنە بەدەست، وە لە رووداوی دەستدرێژی سێکسیدا لە دەرەوەی کۆئەندامی زاوزی و لە پێشەوەی ڕان دەردەکەوێت، وە لە رووداوی نێربازیدا لە ناوچەی کۆم و لە دواوەی ڕان دەردەکەوێت.

ئایا شینەوەبوون وەك رووشان زیندەگی یە یان نا ؟

رووشاندن وەك وتمان لە جەستەی مرۆڤی زیندووە وە لە مردوو بەدیاردەکەوێت بەڵام شینبوونەوە هەمیشە زیندەگی یە، چەندین تاقیکردنەوە کراوەو شکستی هێناوە لە دروستکردنی شینبوونەوە لە جەستەی مردوو، چونکە خوێن لە شوێنی تەسکی بڕانە دەمارییەکە کۆنابێتەوە، لەبەر نەبوونی هێزی پاڵنانی خوێن لە حاڵەتی مردندا، چونکە جووڵەی هاتنەوەیەکی دیواری دڵ

دەبێتە هۆی بەهێز پاڵنانی خوێن بەرەو دەمارە خوێنییەکان، پاشان روودانی فشارێکی خوێنی گونجاو لەگەڵ ئەو جوولە بەردەوامەی دڵ لە کاتی ژیانیدا .

ئەمانەی خوارەوە جیاوازی یە لە نێوان رووشان و شینبوونەوە:

خشتەی ژمارە (٢)

رووشان	شین بوونەوە
١- توێژەکە دڕاوە	توێژەکە هیچی لێ نەهاتووە
٢. هەمیشە ئاماژەیە بۆ شوێنی پێکانەکە	بەهەمیشەیی ئامـاژە نییە بۆ شوێنی رووشان
٣- زیندەگی و نازیندەیە	هەمیشە زیندەگیە
٤- لەسەر رووکەیەتی	لەناوەوە دروست دەبێ
٥- بەپێکهێنانی توێژێك چاك دەبێتەوە، ووشك دەبێتەوەو پاشان لێدەبێتەوە	لەگەڵ کارلێکی چاکبوونەوە، رەنگی دەگۆڕێت

تەوەری دووەم
تیژە برینەکان

بە ئامێرە بڕەڕەکان (تیژ) روودەدات، جا یەك دەمی هەبێت وەك چەقۆ یان دووانە وەك خەنجەر.

سیفەتەکانی (لەدکار) :

أ- رێکی لێوارەکانی .

ب- لێوارەکانی برینەکە لێك دووردەکەونەوە، بڕەکەی دەوستێتە سەر ئاڕاستەی چەکە تیژەکە بەگوێرەی ریشاڵە ماسولکەییەکان، ئەگەر ئاراستەکە ستوونی بێ زیاد دەکات، ئەگەریش تەریب بێت کەم دەکات.

ج- خوێنی زۆری لێدێت، جا لە دەرەوە بێت یان لە ناوەوە لە شانەکان یان لەناوەوەی جەستە.

د. هیچ رووشان و شینبوونەوەی لەگەڵ نییە، تەنها ئەگەر دەسکی چەکەکە بە ناوچەی بەرکەوتنەکە کەوتبێت، لە ئەنجامی چەقاندنی تەواوی دەمەکەی لە جەستە، شوێنەواری ئەو شینبوونەوەیە لە رووی دەرەوەی برینە دەبینرێت.

هـ- برینەکەی ڕاستە ئەوە بۆگەن نەبووبێ، ئەوسا دەشێوێت، پاش چاك بوونەوە ئەم نیشانەیە دەردەکەوێت.

برینە تیژەکانی بەم شێوەیەی خوارەوە پۆلێن دەکرێت :

١- بڕەڕی : روودەدات بە ڕاکێشانی لێواری تیژ بۆ ئامێرەکە یان کۆتاییە ووردەکە لەسەر رووەکەی جەستە وەك لەسەر بریندا (کوشتنەوە) وە کەم کەمە ، لێوارە تیژەکە برینەکە دروست دەکات وەلای بەرامبەر هاوبەش نی یە لە روودانی وەناتوانین رای پزیشکی بدەین بەوە کە ئامیری بڕەڕەکە یەك یان دووانە دەمە لەو کاتەدا لەسەر لیکۆلەر پێویستە پشت بە فەرمانی لێکۆلینەوە ببەستێت .

ئەم برینانە دریژ و کەم قولاّیین لە زۆربەی خوێن بەربوونەکانی دیاردا وە بە برینی کۆتاییان دێت کەحەشاردراوە لە پێشەوە تەنها یان بەداوی رووشان پێی دەڵێن (برینە کللك) وەسوودی لێ دەبینرێ بۆ دیاری کردنی ئاراستەی بڕینی بڕەڕی .

گرنگیەکەی :

بۆ ئەم جۆرە برینە بەڵگەی تایبەت هەیە هەندێ جار لە رووداوی تۆڵە سەندنەوەدا تاوانبار دەبڕێتەوە بەشێك یان هەموو لە لووت یان نەرمە گوێچکەدا ، وە ئەگەر تاوانەکە پەیوەندی بەشەرەفەوە هەبوو ئەوە کۆئەندامی زاوزێ دەبڕێتەوە یان بۆ ئابرووچوونی پەنجەی پلّتە دەبڕێتەوە یان دەستی پێلاوی جومگەی یارمەتی پاشان دەدرێتە پیاوانی لێکۆلینەوە لە زۆربەی باردا .

برینی بڕەڕەی دەبینیت لە باری بەرگری کردندا لەبەری لەپی دەستمان دەکەوێ کاتێ تاوانبار هەوڵدەدات چەکە تیژەکە بگرێ و دەتوانین بەو هۆیەوە بزانین کە چەکەکە یەك دەمە یان دووانەیە برینەکە پشکێنەرەکە ببینێ بەرامبەر لە

بەری لەپ ئەوەی تریان لە رووی لەپ وە ئەوەی تریان لەسەر رووی پەنجەکان کە شوێنە برین و نابرینەکان لە لەپی دەست بەیەکسانی دیار دەکات لە گەڵ نیشاندانی ئامێرە تیژەکە.

برینەکانی بڕەر دروست کراو دەبێت لە کەسێك کەدای دەهێنێ و یەکێکی تر وەك تاوانبار ئاوازی بۆ دادەنێ یان بۆ داواکەی بەوەی کوشتنی تر پارێزگاری لە خۆی بکا یان هەڵاتن لە خزمەتێکی ئەرکی میری ئەمە وەکو برینێك وە هەندێ جار برینەکە جۆراوجۆرو تەریبە وە هەندێ جار بۆ لێك جیاکردنەوەی پێویستە بەووردی جل و بەرگی بپشکنرێ لە بوونی پەڵەی خوێناوی وە بەراورد بکرێ لە گەڵ ئەوەی کە دڕاون لە شوێنی وە پیس بوونی خوێناوی توانیمان لە رووداوی جۆراو جۆر بە درۆی بدۆزینەوە بەوەی کە دیارە جلو بەرگی دڕاوەکانی هاوشێوە نی یە لە گەل برینەکە لە درێژی، وە ژمارەیان شوێن لەبەر ئەوە بکەر رووداني برینە پاش گەرانی ناوچەکە بەبایەخ دان بەرووداوی ترسناك لە جەستەی ئەگەر هەڵسابێت بەو کارە وە لە زۆر جاری تایبەت بۆمان روون بۆتەوە کە برین کەرەکە هەندێ لە خوێنی بەربوو بە جل و بەرگ دەرەوەی سڕیوەتەوە لە شوێنە دڕاوەکانی شوێنی برینەکە وە خوێنەکە مەییوە لەسەری.

برینی بڕەری کەواتە یارمەتی دەرێکی زۆرە لەسەر شیکردنەوەی بارو جۆری تاوانەکە بە بەردەوامی سوودی لێ نابینرێت لەسەر دیاری کردنی جۆری ئامێری تیژ هەندێك دەڵێن چەقۆ یان خەنجەر لەبەر ئەوەی برین لە یەك پیت روودەدات تەنها وەکو ووتمان –

٢- بریندارکردن : وە دەکرێت بەلێدانی ئامێرێکی تیژ کە توانای چونە

ژوورەوەی هەبێت بۆ بەشێك وە یان هەمووی بۆ ناو لەش وە بەئاراستەی ستونی وەیان لاری بێت .

برینی بریندارکردوو زۆر چالاّیە زۆر جار دەبێتە هۆی دەرکەوتنی جەستە لە برین وە شێوەی بڕگەی گوێزانە دەکرێ دوو لاتیژ لە ئەنجامی بریندارکردنی بە خەنجەر یان یەك لاتیژ لە ئەنجامی بریندار‌بوونی بە چەقۆ بەلاّم قولاّیی برینەکە بەدرێژایی گوێزانەکەیە یان کەمێك درێژتر ئەگەر برینداری لە سك روویدا یان هەر شوێنێکی شلی تر یان کەمتر لەوە کە هەمووی نەقوم نەبووبێ بەهۆی یەك بریندارکردنەوە برینی جۆراوجۆر لە ناوەوەی سك کە دەشکێنرێ بەشە تیژەکەی لە گوێزانەکە پاش بەرکەوتنی بە ئێسقان وە بەدەرهێنانی بەشی شکاو روونەکە - پاش پشکنین – بەشی تەواوکەری گوێزانەکە ئامێری بڕەڕەکەیە دەبێتە بەڵگەیەکی چاك لەسەر ئەوەی چەکی تیژ هۆی روودانی برینەکەیەتی .

گرنگیەکەی :

برینی بریندارکردن شێوەی گوێزان وەردەگرێ – وەك ووتمان – وە بەوهۆیەوە دەتوانین ئاگاداری لێکۆڵەر بکەینەوە کە بەهۆکاری بریندار بوونەکەیە یەك یان دوو دەمیەکە لەبەر ئەوە روونەکە ئامێرە بڕەڕەکە هۆکاری برینەکەیە، دەبێ برینی بریندارکردن هەندێ جار جۆراو بێت لە جۆرێ تۆڵە سەندنەوە یان شەرمەزاری بەبەڵگەی لە رووخساریدا وە ماوەی چالاّکەی وە زۆری ژمارەکەی لەسەر قوڵی کاریگەری بکەر باری گرژییەکەی لە کاتی ئەنجامی تاوان وە ئەمە بە رەنگدانەوەی کاریگەری تۆڵە سەندنەوەیە .

تەوەری سێ یەم
برینە بزماریەکان وە یان دەرزیەکان

برینەکان روو دەدەن بێ ئەوەی ئامێرەکە گوێزانی تیژی هەبی وە دەبێت لولەیی تیژ بێت وەك مزمار وە دەرزی وە شێوەکانی تر .

سیفەتەکەی : قووڵە و لێواری تیژە جیاوازی شێوەکەی لە جیاوازی ئامێری کە دایە وە برینی بازنەیی ئەگەر ئامێرەکە میخ بوو یان مقەس بوو یان چەند لا هەمەلا ئامێری ئێشکی کەم لە برینی دا هەندێ جار بە رووخساری ناچێت بە شێوەی نزیك لە خاچ لە ئەنجامی لێدانی بە ئامێری چوار لا وەك بۆری چوار لا برگە یان سینەی لە ئەنجامی لێدانی بە ئامێری دەرزی سێ لایی هەروەك کارتیغ لەبەر ئەوەی چینی لەش لێکدەکشێ .

گرنگیەکەی :

شێوەکەی یارمەتیمان دەدات لەسەر دیارکردنی جۆری ئامیر و هۆکارەکەی لە هەندێ جاردا .

تەوەری چوارەم
برینەکانی رووشاندن

برینەکان بەهۆکاری ئامێری کە رووەکەی لاواز وەك گوچان وە بەرد وە پێیەکان وە دەستەکان یان لە شێوەی ئەوانە ئامیری رووشان جولاَوە وەك ئەوەی لە بەرکەوتنی ئۆتۆمبێل کە دەبینرێ پێستەکە جیابوەتەوە لە گۆشتەکەی وە چینە خاوەکانی لادراو بە گوێرەی بۆ رۆیشتنی ئامێری ڕووشانەکە .

سیفەتەکانی :

أ- کۆمی لێوارەکەی .

ب- رووشان و برین لە ناوچەی بریندار بوونەکەی وە ئەوەی چواردەورەی داوە .

ج- هەندێ چینی جەستە دەمێنێتەوە وەك دەمار و بۆری خوێن یان هەندێك لە بەشەکان

لە پێستی نەدڕاو دەگەینینە نێوان لایەکانی برین پێی دەڵێن گەیەنەری چینی وە ئەمە دەگۆڕێ بە دوورکەوتنەوەی لایەکانی برین وە بەهۆکاری خۆی دیار دەکەوێت و برینەکان وە ك یەك نین لە قوڵاییدا .

د- خوێنی زۆری لێ ناچێ بەراوورد بە برینەکانی تیژ لەبەر ئەوە ئامێری ئێشکی کەم هۆکارە بۆ لە ناوبردنی چینەکان وە کەم موولولەی خوێنی تێدایە هەروەها دەبێتە هۆی چەمانەوەی کۆتاییەکانی دڕاو بۆ دەماری خوێنین هەندێ

جار کە لە هەندێ ڕووداوی بەرکەوتن بە کاتێ تایەکانی ئۆتۆمبێلەکە بەسەریدا دەڕوات لە سەر لایەکانی جەستە .

ه – لەوانە هەندێ تەنۆڵکەی نامۆی تێدا بێت لە ناو بەشەکانی مرۆڤدا وەك لە باری کاتێ جومجمە دەشکێ وە ئەوەی لە بنچینەدا لە زەوی یە مووی پێستە یان پارچە ئێسقان لە پەردە دەماغ وە لە دەماغ یان مرۆڤی نەبێت دەستمان دەکەوێت لە شکانی ئامێری ئێشکی کەم بەخۆی یان لە کاتی لێدانی بە بوتڵی شووشە دەشکێ بەروونی بەرکەوتنی بە جەستە هەندێ لە پارچەکان دەچێتە جەستە یان لە ڕووداوی بەرکەوتنی ئۆتۆمبێلدا جلەکان دەدڕێن وە داوە کانی لە گەڵ چینی جەستە تێکەڵاو دەبێ یان پیس دەبێ بە خۆل یان مادەی تر کە لەسەر زەوی هەیە لە پاشماوەی ڕووەکی یان پارچە کانزا یان هی تر .

ز- شوێنە برینەکان ڕاست نین ئەم نیشانەیە لەپاش چاك بوونەوەدا بەدیار دەکەوێت .

گرنگیەکەی :

أ- ڕوو دەدات لە لێدانی هەڵچنینی کە زیانەکانی ناوەکین وە دەبێت مردووی بێت بێ ئەوەی برینی دیار هاوەڵی بێت ڕووداوی لەم جۆرە لە پشکنین توێکاری دەردەچێت بە بوونی شکان لە جوم جومە وە لایەکانی هاوەڵ لە گەڵ و ڕانی لە مۆخ وە دڵ وە سیپەکان بێ ئەوەی هیچ شوێنەوارێکی برینەکە ببینرێت لە دیاری جەستەدا وە لەسەری سەلامەتی بەدیاری جەستە ناشرێتەوە لە دەستکەوتنی زیانەکانی ناوەوەی مردووی .

ب- زووتر تووشی بۆگەن بوون دەبێ لە گەڵ پەیدابوونی بارەکانی تێکەڵاوی .

ج- بە برینەکانی رووشانی شانە دەچێت، پشت دەبەستێت بە گەورەیی برینەکانی بڕین، وەك بریندار بوونی برۆ و گۆنا و لاق، بەڵام ووردیی پشکنین کەمێك وردە لە رۆخەکان دەردەخات، لەگەل بوونی رووشان و شینبوونەوە لە ناوچەی برینەکان و چوار دەورەیدا .

تەوەرەی پێنجەم
برینەکانی ڕووشاندن – رووشاندن – بڕەڕ – داری

برینەکە روودەدات بە ئامیری قورس و لاتیژ وەك تەیشوو وە (چەقۆی پان) وە (چەکی لە تەشیوو چوو) .

سیفەتەکان :

أ- لێوارەکانی راستایی بە رەهایی لە گەڵ بە برین وە رووشان .

ب- دەبێتە هۆی شکانی راستە راست لە ئێسقان لە گەڵ برینی رێکی بەجۆرێ لە چینە خاوەکاندا .

ج- تەنۆڵکەی نامۆی تێیدا دەبینرێت لە موو داوی پەرۆی ئەگەر شوێنی پێکاو داپۆشراوە یان موووینە .

د. شلەمل (پاش چاك بوونەوە) راست بە رەهایی بەڵام کەمتر رێکتر لە شلەملی برینی تیژدا .

روونکردنەوەی تایبەت بەبرینەکان :

ئەمانەی کە لەلای خوارەوە دێن داوای روونکردنەوەیە بەوەی کە گرنگە لێکۆلەر روونکردنەوەی هەبێت بەوەی کە توانای پزیشکەکە یە وەڵامی بداتەوە بۆ شیکار بۆ گرفتەکان کە لێکۆلینەوە تووشی دەبێت وە ئاسانکاریە بۆ گرنگی لێکۆلەر و پزیشکی پشکێنەر وە بە کورتی باس دەکەین بەبێ هاوێژی پێویستە پرسیار بکرێت لێی بۆ زانیین بەوەی کە هەندێ لە داوای روونکردنەوە تایبەتە بە

تووشبووەکان وە هەندێکی تر بە مردووەکان یان هەر دوکیان لە باسکردنەکە روون دەکرێتەوە لەسەر لێکۆڵەر بۆ هەلبژێرێ وەڵامی گونجاو.

١- جۆری پێکانەکە: لە تواناماندایە لە رووی پزیشکیەوە بڵێین بەوەی پێکانەکە لە دروستکراوی ئامێری تیژە یان روشانە یان بڕەڕە هتد .

٢- جۆری ئامێر : لە تواناماندایە هەندێ جار دیاری بکەین بەوەی ئامێرەکە دووانەیی یە یان یەك دەمە وە ئایا خڕە شێوەی یان سەری بازنەیی یان چوارلایە .

٣- دەستکەوتنی پێکان لە چەکی دیاری کراودا : لە توانای پزیشکە هەندێ جار ڕای خۆی بدات ئەو خەنجەرەی لێکۆڵەر پیشانی داوە ئەوە هۆکاری برینەکەیە بێجگە لە هی تر وە لە باری دیتنەوەی دا لە سەر بەشێکی تر لە جەستەی تووشبوو وە هەروەها دەتوانێ بە تەواوی نەهی بکات بەوەی کە برینەکە روویداوە بە چەکی دیار وەك ئەوەی قوڵایی برینی برینداریەکە رویداوە لە سنگی ١٥ سم درێژی گوێزانەکە ١٠ سم لە باری تردا پزیشك رای خۆی دەدات لەوانەیە بەگرتنەوەی بەوەی برینەکە روویداوە بە ئامێری پیشاندراو لەسەریدا .

٤- چۆنیەتی دەستکەوتنی تووشبوو (لێدان) : ئایا ئەوە تایەی ئۆتۆمبێلی بەسەردا رۆیشتووە یان لە ئەنجامی کەوتنی بەسەر زەوییدا ئۆتۆمبێلی رۆیشتو یان ئایا روویداوە لە ئەنجامی کشانەوەیدا بۆ دوواوە وە مانەوەی کەسەکە حەشار دراوە لە نێوانی وە لە نێوان دیدارەکەدا هاوسێکەی وەستاو یان ئایا ئەوەی پێکانە کە لە لێدانی راستەوخۆ یان ناراستەوخۆدا وەك شکانی بنچینەی

جومجومە پاش کەوتنی کەسێك لەسەر زەوی لەسەر دەست بێ ئەوەی ئێسقانی سەرەوەی سینگ بەرکەوێت یان شانی بەر زەوی یان لە ئەنجامی لێدانی بە تەشوو زیانەکان روودەدات لە شوێنی بەرکەوتن .

٥- کەی لێدانەکە روویداوە : ناتوانین کاتی دەستکەوتنی لێدانەکە دیاری بکەین بە دیاری کردنێکی راست و دروست لەبەر بوونی هۆکاری زۆر لە سروشتی چینەکانی جەستەی پێکاولێدراوە کە وە ماوەی زیانی روودانەکە وە پێکهاتەی کەسی وە ئامێری هۆکار بۆ برینەکە بەوەی پێکهاتەی کەسی وە ئامێری هۆکار بۆ برینەکە بەوەی پێکانەکە لە شوێنی جوڵاو یان جێگیر بووە کاتێك کە دەخەملێنرێت پاش وەرگرتنی لە هۆکارەکاندا وەلەبەرچاو دانانی وە رای زانستی بە شێوەی نزیکراوەیی وەك بڵێ کە برینەکە روویداوە لە ماوەی نزیکەی نێوان ٢ – ٣ ڕۆژ .

٦- باری تووشبوو : ئەوەی زۆر گرنگە لای لێکۆڵەر بڕیاری پزیشکە بەوەی باری تووشبوو باشە یان ترسناکە چاوەڕێ بەمردن دەکرێ بۆ پەیوەندی بەو فرمانە وبە هەرەشەکەرو هەرەشەلێکراو وە ئەوەی لە سەر لێکۆڵەر پێویستە کە وەری دەگرێ لە هەرەشەکەرەکە بۆ چارەسەری بێ هەڵاتن فرمانێك دەدا بە بەندکردنی یان دەرکردنی بە رەهاکردنی کاتی بە گوێرەی نرخاندنەکە لەلایەکی ترەوە پێویستە لەسەر لێکۆڵەر پرسیار لە پزیشکی پشکێنەر بکات لەباری هەرەشەکردنەوە وە ئایا زیانی نی یە وەڵامدانەوەی تەندروست وە ئایا هۆشیاری و هەست دەکات بە وەڵام دانەوەی کە لێکۆڵەر ئاراستەی دەکا لەو بارەی کە

بەدەستی هێناوە وە لەسەر راپۆرتی پزیشکی بەوەی بسەلمێنێ کە باری تووش بوو ترسناکە بۆ پارێزگاری کردنی لە گەڵ نووسراوە لێکۆلینەوەکانی تردا .

٧- ماوەی پێویست بۆ چارەسەر : بڕیار دەدرێ لەسەر ماوەی چاك بوونەوەی برین بە شێوەی نزیککراوە ، بە لەبەرچاوگرتن وە لەوانەیە پیس بووبێ بە میکروب بۆ زانیین بەوە ئەرکی لێکۆلەر تووش بوو بگەرێتەوە بۆ پزیشکی پشکێنەر ئەگەر بۆگەن ببێ سەرباری کۆتا هاتنی ماوەی خەملێنراو بۆ چاك بوونەوەی پێویستە ئەو کاتە لەسەر پزیشك ماوەیەکی تر بخەملێنێ بۆ پلەی بۆگەنەکە وە جۆری میکرۆب کە هۆکارە لێی .

٨- دەسکەوتنی لەکارخستن – پەك کەوتن – شێواندن : لە کارخستن یان پەك کەوتن : لەدەست دانی ئەندامیکی تووش بوو لە کارو دەسەلاتی .

هەمووی وەك دەست بڕاوی و کەڕی تەواو یان بەشێك وەك لاقی لەنگ وە کوێری بەشێك، هەمیشەیی یان کاتی زانین بەوەی هەریەك لە پەککەوتنی تەواو یان بەشێك دەبێ هەمیشەیی بێ وەك کوێری بەهۆکاری بڕینەوەی ناوەراستی چاو یان کاتی وەك لەدەست دانی بینین بۆ ماوەیەکی کاتی دیاریکراو لە ئەنجامی تووشبونی کۆتایی دێت بەچاك بوونەوەی تەوا یان کەڕبووی بەشێکی هەمیشە لە دەرئەنجامی دڕانی پردەی گوێ وەسستەمی شلەملی کە دەبێ کەڕی بەشێك بۆ ماوەیەکی کاتی تایبەت بەوە شلەمڵ دەدرێ پێی دەڵێن پەك کەوتن بەوە بە بەشی کاتی بەلام یەکەم بە بەشی هەمیشەیی .

شێواندن – شێواوی : گۆڕانی ڕووکاریی لەدوای پێکانی سەخت، وەك هەڵگەڕانەوەی پێڵووی چاو، لووت شکان، لووت بڕان، شەقبوونی گوێ، گۆج بوونی دەست، شوێنی برین و سووتان.

دەبێ پەك کەوتن بەدەست بێ وە شێواندن لە ئەندامی تووشبوو بە تاك یان بە کۆمەڵ وەك لەنگی نموونە پەك کەوتنی وە شێواندن وە کەری پەك کەوتنی بێ شێواوی وە ئارەق کردن لە پێست شێواندن بێ پەك کەوتن . داواکاری پیاوانی دەسەڵاتی لیکۆڵینەوە دیاری کردنی ڕێژەی سەدی بۆ بزرکردنەکە یان لەدەست دانەکە بۆ ئەندامی تووش بوو وەك دەڵێن بەوەی چاو ٥٠% لەدەست داوە لە دیتن وە تووش بووە بە پەك کەوتن بە دانانی بەوەی بینین خەمڵێنراوە بە لە سەدا

٥. کەم و کورتی : هەڵگەڕانەوەی پێلوی چاو ، لووت برین، توند:دەرزی گوێچکە ، بێ دەستی: پەك کەوتنی دەستەکەی .

٩- توانای تووش بوو لەسەر قسەکردن یان هەڵسانی بەکارەکانی کارگێری : ئەمە کارێکی گرنگە لە ڕووی دادوەرییەوە کاتێ دادوەر گومان دەکا بە توانای تووشبوو لەسەر دەربڕینی هەندێ ووشەی کە تێدا کەسەکە دیار دەکات بە هاتنیان بۆ کاری تاوانکاری پێش ئەوەی بە هەناسە بیلێتەوە وە پارێزەری بریکاری تاوانبار تانە لەمە دەدات بەوەی داوا دەکات لە دادگا راوێژی پزیشکی زانستی بدات دەربارەی بابەتەکە .

پێویستە ئەوەی لە بیرماندایە خێراتر نەبێ بەوەی کە پێکانی هەندێ هەناو وەك مۆخ یان دڵ یان جگەر هۆکارە بۆ مردنی لەسەر خۆ یان خێرا ، ئەگەر

دیتمان رووداوە کە زۆر ڕوون نی یە بۆمان لەوەی کەسی تووش بوو بە زیندووی دەمێنێتەوە سەرباری لە ترسناکی پێکانەکەی وە لەدەست دانی زیانە تێکدەرەکان کە ڕوویان داوە لە هەناوی زیندوودا .

١٠- ئایا پێویستە رووشانەکە بەجێ بهێلین بە شوێنەواری دیارکەوتوو : جەستەی مرۆڤ لە چەند چینراوێکی جیا لە گونجان و بەرگریان بۆ توندوتیژی پێك هاتووە لەبەر ئەوە دڕانی هەندێك لە هەناوی ناوەوە لە ئەنجامی رووشانی راستەوخۆ یان ناراستەوخۆ بێ دڕانی پێست وە شوێنەواری زۆر کەم و لاوازمان دەست دەکەوێت بە تێکچوونی رووشان یان برین بە سروشتی خۆی ناگونجێ لە گەڵ تێکچوونی بەدەست هاتوو لە هەناودا وە چەند شکانێکمان بینی لە جومجومە و لاکانی سنگ و دڕانی لە مۆخ وە دڵ و جگەر و کون بوونی لە گەدە بەهۆکاری تێپەربوونی تایەکانی ئۆتۆمبێل یان تێهەڵدانی پیاو یان کەوتنی لە شوێنی بەرزدا بێ ئەوەی هاوەڵ بێ بەوە بوونی شوێنەواری دیار لەسەر پێستەدا .

١١- زیندوویی پێکان : برینی زیندوو روو دەدات لە کاتی لە ژیاندا بێت تاوانبار هەندێ جار تەرمەکە دەبڕێتەوە پاشان بەبڕاوەیی فرێی دەدات شوێنە دوورەکان یان هەناوی دەردێنێ وەسکی پاشان هەندێ تەنی وەك ئاسن یان بەردی پێوە دەبەستێت بە تەرم فرێدەداتە ناو ئاوەوە بە ئەوەی بڕوای هەیە تەرمەکە نانشێتە سەر ئاو دەڵێی پارچە پارچەیە وە لە کەوتنگەکەدا وە بەپشکنینی بۆمان روون بوەوە بەوەی کەسێك گوللـەیەکی لە ئافرەتێکدا داوە کوشتیەتی پاشان تەرمەکەی خستە سەر گالیسکەی شەمەندەفەر بەشەو وە شوفێری

شەمەندەفەرەکە هەستی کرد بە دۆخی لێدان ، پۆلیسی بەئاگا هێنا لە خۆیەوە هەڵسا بە ناردنی تەرمەکە بۆ پشکنین دیارکەوت لێدانەکە روویداوە پاش مردن ، هەندێ لە ئێسقانەکانی چۆلەوانی یان ئاوی کە هەندێك لە تەرمەکە یان پچڕاندووە فرێدراوە لە سەر زەوی یان لە ئاو پێویست دەکات لەو بارە بسەلمێنرێت لە زیندەگی پێکانەکە لەبەر گرنگی ئەم بابەتە لە ڕووی لێکۆلینەوەیدا جیاوازە بە گوێرەی رووداوی برین لە کاتی ژیان یان مردندا .

١٢- ئایا پێکانەکە تاوانکاریە یان بەرهەڵستیە یان خۆ کوژییە یان دروست کراوی راسپێردراوە (دروست کراوە) : زۆرێك پرسیار ئاراستەی پزیشك دەکەن بۆ ئەوەی وە هەندێکیان سەرسورمان دەیانگرێ لە وەڵام دانەوە لە سەری وە ئەوەی دەکەوێتە سەر وەڵام دانەوەکە لە کاریگەری لەسەر لێکۆلینەوە وە جۆری حوکمی دادوەری کە لەبەرژەوەندی دەینێری بەوەی بەدیار بکەوێ لە توانای دانی یە لە رووی پزیشکی دادیەوە هەمیشە رای تاوان بدەین بەوەی کە تاوانکاریە ، بەرهەڵستیە ، خۆ کوژیە یان دروست کراوی راسپێردراوە بەوەی بێ دەنگی پزیشك هەندێ جار بەرای بەسوودو بێ سوود وە هەندێك بەرای لەوانەیە بە لەبەرچاو گرتنی دانان لە هەردوو باردا بۆ زۆری کار :تەمەنی پێکاوەکە وە شوێنەکە وە جۆری ئامێری هۆکار بۆی وە ژمارەی پێکانەکانی دیار جەستە وە نادیارەکان وە ئاراستەکەی وە تێبینی حاڵەتی بارگرژی ، توندی مردوویی سەرباری ئەوە پشکنینی جل و بەرگ وە ئەوەی کە زیانە ، هاوشێوە کردنی زیانەکان لە پێکانەکانی جەستەدا دۆزینەوەی شوێنەکە گەڕان لە شوێنی

تەرمەكە وە ئامێری بەكار هاتوو لە رووداوەكە وە دەتوانین بڵێین بە شێوەیەكی گشتی لە توانای پزیشكیدا نی یە بڕیاری بێ دەنگی لە باری خۆكوژیدا پشت بۆ رووخساری تر ببات كە پزیشك بتوانێ لە باری تایبەتدا كە نكۆڵی بكا لە پێكانی خۆ كوژی ئەگەر روون بوەوە بەوەی كە لە تەرمەكە دوو پێكان هەیە بەلای كەمەوە هەر یەكەیان تەنها لە دەست دانی هەست یان مردنێكی لەسەرخۆ.

بەشێوەیەكی گشتی دەتوانین بڵێین بەوەی پێویستە بۆ پزیشكی دادوەری بەوەی بوار بەجێ بهێڵی بۆ لێكۆڵەر بۆ لێكۆڵینەوە لە بەڵگەی لێكۆڵینەوەدا ئەگەر كرا لەسەری بڕیاری رای پزیشكی

بنبڕیدا .

١٣- هۆی مردنەكە : گرنگترین خاڵ كە پێویستە بۆ لێكۆڵەر ڕوون بكرێتەوە دۆزینەوەی هۆی مردنەكەیە ئەگەر نەزانی نەبوو بەزانینی وە شاردنەوەی هۆی راستەقینە بۆی دادەنرێ بەرووداوی مردنی گومان لێكراو وە پێویستە روونبكرێتەوە پەیوەندی هۆكاریەتی لە نێوان پێكان و مردندا وە ئەم پەیوەندی یە روونە ئەگەر پێكانەكە راستەوخۆ بوو رووادنی مردنەكەی بەدەست هاتووی ئێستا یان پاش ماوەیەكی كورت یان درێژ هۆكاری پێكانەكە مردن بەناراستەوخۆ لە ئەنجامی هەوكردنی تێكەڵاوی یان گواستنەوەی میكرۆب یان بوونی نەخۆشیەك پێش پێكان .

هۆکاری راستەوخۆ بۆ مردن :

تێکچوونی ئەندامە زیندەگیەکانی گرنگی ئادەمیزاد دەگرێتەوە کە ناتوانین ژیان بەردەوام بێت بەبێ ئەم ئەندامە ئەوە وە بەربوونی خوێن‌لەناکاوی و قەدەغەکردنی بەرپەرچ دانەوە - توورەبوون .

هۆکارەکانی ناراستەوخۆ بۆ مردن :

باری تێکەڵاوی وە هەوکردنەکانی شلەیی وە جگەری هێرکردنەوە وە بەدەست کەوتنی برینی سەر جێگا کە پێکهاتووە لە ئەنجامی پێویستی تووش بوو بە جێگا ماوەیەکی زۆر لە هۆکارەکانی ناراستەوخۆی یە بۆ مردن وە تاوانبار بەرپرسە ئەگەر سەلمێنرا بوونی پەیوەندی هۆیەکەی لە نێوان پێکان کە بووەتە هۆی وە مردن ئەگەر کەسە تووش بووەکە مرد بە برینی رووی بەدەردی کوزاز (تتانوس) نموونە پێویستە پزیشك دڵنیا بێت لەوەی کە نەخۆشەکە لە ماوەی کاتی دۆزینەوەی میکرۆبی بووە .

وە هەروەها تاوانبار بەرپرسە لەوەی روودەدات بۆ تووشبوو لە فریاکەوتنی برینی یان هی تر بەوەی پرۆسەی نەشتەرگەریەکەی پێویستە وە کاردەکات لە باشترین باردا بۆ دەربازکردنی گیانی تووشبوو .

وە لە هۆکارە ناراستەوخۆکان بۆ مردن بەوەی کە تاوانلێکراو پێکاوە بە نەخۆشیەك لە نەخۆشیەکانی وەك ئەوەی لە جۆری کە بەتەنها روونادات پێویستە لەسەر پزیشکی پشکێنەر بسەلمێنی باری نەخۆشیەکە وە لەراپۆرتەکە ناوی بێنێ بە روون و ئاشکرا پەیوەندی بە تووشبوو بەوەی بووەتە هۆی مردنی بەناراستەوخۆ بە هاوبەشی لە گەڵ ئافاتی نەخۆشی .

تەوەری شەشەم
برینەکانی ئاگرین

برینەکانی ئاگرین : برینەکان بە هۆکاری دەرهاوێژە ئاگرینەکان پێش ئەوەی دەست بە تایبەتمەندیەکانی بکرێت باشتر وایە کە جۆرەکانی چەك وە پێکهاتەکانیان وە فیشەکەکانیان بزانرێت وە بەوەی کە پێویستە بۆ چارەسەری رووداوەکانی پزیشکی دادوەری .

چەکی ئاگرین : ئامێرێکە بۆ هاوێشتنی گوللەی ئاسن بە هۆی هێزی غاز کە پەیدادەبێت لە سووتانی بارود دا .

پێکهاتەی چەکی ئاگرین : چەکی ئاگرین لەمانەی خوارەوە پێك دێن :

١- قەمیشی ناوەوەیی(سەبەتانە) : قەمیشێکی ناو بۆشی ئاسنینی لووس یان لوول دراو روومەت دار وە ئاورۆی بەرزو نزم ژمارەیان دەگاتە نێوان ٣ – ٨ لوولی لە راست بۆ چەپ بۆ قەمیشی ناوەوە دەمی پێشەوە وە دوواوە وە قەمیشی لووس بەکاردێت (لوو نەبوو) لە تفەنگی راودا .

٢- ژوور (حجرة) : بەشی ئامادە بۆ فیشەك وە لە کۆتایی قەمیشکەیەی بۆ تفەنگەکەی شەڕ یا دەمانچەی خۆڕەس کونی فیشەك دەیهاوێ پاش تەقینی لە دەرەوەی ژوورەکە بەکاریگەری بەهێزی ئامێری هەڵگەڕانەوە لە پەنچەرە لایی لە راستیدا وە لە داهاتوو لە خۆیەوە دەدرێ بەڵام فیشەك بێ دەنگ دەبێ لە شانەکە بۆ ئەوەی یەکێ تر جێگای بگرێتەوە چەکەکە لەو کاتە ئامادەیە بۆ تەقاندنە بەتەنها پالنانی لەسەر چەخماخە وە هەروەها بەبەردەوامی دەیهاوێ بۆ جێ

گرتنەوەی فیشەکی نویٚ هەتا جیٚ بەجیٚ بکری عەمبارکراو لە عەمباری چەکەکە - شانە - قەدافەکە دەبینریٚ لە شوێنی ڕووداوەکە لە دووری چەند پیٚ یەك لە ڕاستەوەی شوێنەکە چەکی بەکارهاتوو لە ڕاهاتوو نی یە ژووری لە دەمانچەی خڕیلەی وە دادەنرێت هەر جۆگەیەك لە خڕیلەکە وەك ژوورێك وە وەك کۆگایەکی فیشەکی .

٣- کۆگا (شوێنی پاراستن) : لەسەر شێوەی دەستەی شانەیە بۆ پاراستنی برێکی دانراو لە فیشەك بەوەی تەریب بە هەندێکی تر بێت و ژمارەی جیاوازە بە گوێرەی جۆری چەکەکە یان خڕیلەکە بە نۆ جۆگەیی ٥ – ٧ فیشەکەکان لە هەندیٚ جاردا .

خڕیلەکە بەدەوری تەوەرەك دەسورێتەوە کە کەمترە لە خولێك لە کاتی تەقاندنی بەوەی فیشەکی تر بێتە فیشەك دانەکە بە ڕاستەڕاستی دواکەوتوو قەمیشەکە وە هەروەها بەردەوام دەسوریٚ بە بەشێك پاش هەموو تەقاندێك بە ڕاکێشانی زمانە هەتا هەمووی دەتەقیٚ لە جۆگەی خڕیلەی لە فیشەك خڕیلەکە بەتاڵ دەبیٚ لە قەوان پاش پرکردنەوەی بە فیشەك هیچ پاشماوە نابیریٚ لە قەوانەکان لە شوێنی تەقاندن تەنها ئەگەر دووبارە پڕبکرێتەوە لە هەمان شوێندا .

٤- زبانە و لێدان : لە کۆتایی لێداندا دەرزیەك دەجوولیٚ بەڕاکێشانی زبانە بۆ دواوە بە پەنجە لیٚ دەدریٚ لووتکەی مادی خێرایی گڕگرتوو .

تەقەمەنی (فیشەك)

فیشەك لە مانەی خوارەوە پێك دێت :

١- پارچەیەکە خڕی کانزای (مادەی خێرا گڕگرتوو) خێرا لە بنچینەی قەوانە لە ناوەوەی مادەی لە جیوەی گڕگرتوو یان نیتراتی باریۆم یان قورقوشم زیاد دەکەین .

٢- کۆکەرەوە : لەسەر شێوەی لولەیەکی کانزاییە بارووتی تێدا هەڵ دەگیرێ . کۆکەرەوەکان جیادەکرێنەوە لە دەمانچە و تفەنگدا ئۆتۆماتیکی بەبوونی جۆگەیەکی بازنەیی تەسك نزیك بنکەکەی بەمەبەستی جێگیر کردنی لە شانەکە . وە بۆ کۆکردنەوەی تەقەمەنی تفەنگە سادە و دەمانچەکان – خڕیلەیی – چوارچێوە - لێواری بەرز نزیك بنکەکە - بۆ مەبەستی جێگیر کردنی لە شوێنەکە لە کاتی تەقان دنیاندا .

بەڵام کۆکەرەوەی تەقەمەنی ڕاوکردن پێك دێت لە لوولەکێك کەبنچینە کانزا بەرزییەکەی دەگاتە ٥ – ١٠ گرێ تەواو دەبێ بە لوولەیەك لە کاغەزی مقەبا یان لە کانزای قورقوشم وە درێژی کۆکەرەوەکە لە نێوان ٢- ٣ گرێ یە .

٣- بارووت : یان دوکەڵی یە لە تێکەلەی نیتراتی بۆتاسۆیۆم پێك دێت وە لە کبریت وە لە ڕەژوو تەقەمەنی دەمانچەی پێ پردەکرێتەوە لە خڕیلەی وە تفەنگی ڕاوکردن هەندێ جار . بەڵام کەم دووکەڵ یان بێ دووکەڵ کە زۆریەی دانە ڕەکان ناوی دنێن زۆری پێك دێ لە مادەی نیترۆسلیۆ زیان تێکەڵە لێی لە گەڵ مادەی نیترۆکلیسرین دا .

تەقەمەنی دەمانچەی ئۆتۆماتیکی پێ پردەکرێتەوە لە دەمانچەکانی خڕیلەیی دا .

٤-دەرهاوێشتە : دەرهاوێشتە پێکدیت لە ناوکێکی جۆری رەصاص کە بەنوحاس داپۆشراوە یان بە فولاذ وە بەشێوەیەکی کورت دەبێت لە چەکی تفەنکی جەنگ وە یان دەکرێت دەرهاوێشتە رصاص بێت بەبێ خولی پیچراوی لە ماددەی تر هەروەك لە فیشکەکانی راوکردن وە شێوەی لولەیی یە لە دەمانچەکانی بەکرەیی .

عیاری هاویشتن : تیرەی بنکەی هاویشتن یەکسانە بەشیرەی قامیشی چەکەکە یان گەورەتر کەمێك بەبڕی ۰،۰۰۸ گرێ .

هاویشتنەکە لە ناو قامیشی چەکەکە دەبەزێنێ پاش تەقینی بە کاریگەری هێزی غازی پێکهاتوو لە تەقینەوەی بارووتی تەقەمەنی بەدیاری رێچکەی بەشە لوولییەکە دەگرێ بە شوێنەواری بەرزو نزمی قامیشەکە و یارمەتی درێژبوونەوەی کانزا هاوێژراوەکە دەدات بەتایبەتی داپۆشراو بە کاریگەری گەرمی لە زیاد بوونی روونی شوێنەوارەکەی چاپ بوو وە نێوانەکەی نێوان بەرزی و نزمیەکەی لە هاوێژەرەکە لە ئەنجامی تێپەربوونی لە قامیشەکە یەکسان دەبێت بە دووری نێوان دوو بەرزی لە قامیشەکە و هاوشێوە لە تیرەکەی .

تیرەکە بە ملیمەتر دەپێورێت وە کێشەتایبەتە کە دەنووسرێتەوە لەسەر چەکەکە کە دروستکراوەی وە یان لەبەشی ئەوروپی یان سەدی بۆ گرێ کە ئەگەر بەریتانی بوو یان امریکی. تەقەمەنی تفەنگی ڕاو وە نکۆلەی قوورقوشمی تێدایە

(تۆپ) یان قوورقوشمی رەق کـراو بـە ئـەنتیمۆن یـان یـەك دەنکۆڵـە ، دنکۆلـە خرەکان بە قەبارەی جیا بە ژمارەی دەناسرێن بەڵگە لەسەر قـەبارەیان هەرچەنـدە ژمارەکە گەورە بێت قەبارەی دەنکۆڵەکە بچووکترە ، بنچینەی بەراوورد دەپێـورێ بە ژمارەی تۆپە دەنکۆڵەکان وە یەکسان دەبێت بە قەبارەی – تیرە - قامیشـەکە وە دەکێشرێ بەیەك رەتلی ئینگلیزی .

٥- پیسایی : لە پێشەوە وە لە ناوەراستی وە لە تەقەمەنی تفەنگە کانی ڕاو تەنها هی پێشەوە بازنەیەکی کاغەزییە یان لە پلاستیکی رۆن لە لوتکە جێگیر دەکرێ لە فیشەکدا بۆ پارێزگاری لە دەنکۆلەی قورقوشم لە شوێنەکەی وە لەناوەندی بازنەیەکی پێك هاتووە لە خووری یان پەمۆ ئەستوریکەی نزیکەی نیو گرێ دادەنرێت لە نێوان دوو بازنەی کاغەزی ئەستووری هەریەکەیان ١ / ١٢ گرێ یە وە سێ بازنەکەی تر بەربەستە لە نێوان بارووت و دەنکۆلەکان و سوودی لە پیسایی ناوەراستی جۆگەی قامیشی دادەپۆشێ پاش تەقاندنی بۆ ئەوەی قەدەغە بکات لە دزەکردنی غازی بەرهەم هاتوو لە سووتانی بارووت وە بۆ بەهێزی پاڵنانی هۆکار لە پاڵنانی سەری غازات دەهاوێژرێنە دەرەوەی چەکەکە وە پێشەوەی دەنکۆڵەکان.

دەرئەنجامی تەقاندن : دەرزی لێدەر بەر مادەی خێرا گڕگرتوەکە دەکەوێ پاش راکێشانی زبانە پێکهاتەکەی دەسووتێ گلپەکەی دەڕوات بۆ باروتەکەی فیشەکەکە دەتەقێتەوە ئەمانەمان دەست دەکەوێت :

١- گلپە : سووتان روودەدات یان ژاوەژاو لە جەستە شوێنەواری دەبینرێ لە رووەکەی یان لە پرچی شین بوو لە پێست وە لە جل و بەرگ ئەگەر ناوچەی بەئامانج کرێشدا وە وە بەمەرجی ئەوەی کە ئامانج لە کاری کلپەکەیە .

٢- غازی جۆراوجۆر : بڕەکەی جیاوزە بە جیاوازی باروتەکە وە جۆرەکەی لە هەموو غازەکان روودەدەن وە پاڵەپەستۆیەك پێك دەهێنن لە نێوان ٣ – ٦ تۆنە لەسەر گرێ ی چوارگۆشە لە ناوەوەی چەکی کورت هەتا پاڵەپەستۆکە دەگاتە چەکی شەڕ کردن بۆ نزیکەی ٢٠ تۆن لەسەر گرێ ی چوارگۆشە .

٣- رەشبوونی باروتی:گەردیلەی کاربۆنی لەسەر یەك کۆدەبنەوە کە بەرهەم هاتووە لە سووتانی باروت وە پاڵ نرایە لە لوولەکەی قەمیشی وە لە ناوچەی ئامانج رەشی دەکا وە دەتوانین لایبرێت ئەو رەش بوونە سووتایە لە کلپە بەرهەم هاتوو بە بێجگە لەمە ناوچەی سووتان لە جەستە ووشك دەبێتەوە ئەگەر بەراوورد بکەی بەوەی هاوسێ یەتی لە پێکهاتەی چینراوی .

٤- تێچوونی باروتی : بزربوونی گەردیلەی رووتی نەسووتاو یان ئەوەی بەتەواوی نەسوتاوە و پاڵنراوە بۆ قامیشی لە بەشی رووەکەی لە پێستە بۆ ناوچەی پێکان وە لەسەری ناڕوا بە جوانی وە سوودی لێ دەبینرێ بۆ زانینی جۆری باروتەکە بەوەی بەبزربوونی شوێنی تێچوونەکە وە دەرهێنانی بڕێکی

باش لە گەردیلەی باررووتی بە مووکێش بۆ پشکنینی تاقیگەیی بۆ زانیاری بەوە تێچوون بێجگە لە پێست وەك جل و بەرگ بۆ نموونە .

تێبینی : قەبارەی بلاوبوونەوە زیاد دەبێت بۆ ڕەش بوونی باررووتی وە تێچوون هەرچەندە دوورییەکە دوور بخەینەوە لە نێوان لوولەی قامیشی وە ئامانج کەم دەبێتەوە بۆ دیارکەوتنی رەشاتیەکەی وە گەردیلەی باررووتی دوور دەکەونەوە .

چەخماخەی دوواوە : پیس بوونی جەستەی نزیك لە دوواوەی قامیشی دەمانچە(خڕیلە) بەمادەی بەرهەم هاتوو لە سووتانی باررووتی فیشەکی لە گەردیلەی کاربۆن یان باررووتی وە پاڵ دەنرێ لە ماوەی جیاکەرەوەی نێوان پێشەوەی خڕیلەی چەك وە دواییەکەی قەمیشی پیس دەبێ دەستی تاوانبار یان خۆکوژ یان لەسەر جل و بەرگی دیار دەبێت بە تەنها یان لەسەر جەستەی رووت وە لەسەر جەستەی تاوانبار و تاوان لێکراو دەبینرێت ئەگەر کاتی لەیەك نزیك بن وە بەکاریگەی چەخماخە بەوە دووری نێوان کونی چوونە ناوەوەی وە چەخماخەی دوواوە بە یەکسانە بۆ درێژی قەمیشی چەك بەنزیکەیی کاتێ کە چەکەکە بە ئاراستەی لارە لەسەر ئامانج وە تەقاندن روودەدات لە دووری نزیك وە بەوەی وە ببینرێ شوێنەواری دەرئەنجامی تەقاندنەکە.

بوونی چەخماخەی دوواوە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی چەکی بەکارهاتوو دەمانچە (خڕیلەیی) وە دووری تەقاندنەکە نزیکە دەتوانرێ لە شوینەکەی

دەرئەنجامی بەدەست بهێنین لە ئاراستەی قەمیشی چەکەکە بەوە بزانین شوێنی چەکی بەکارهاتوو چ جۆرێکە .

زیانەکانی هاوشتنی ئاگری : پاڵنایی هاویشتنەکە لە قامیشی چەك دەچەسپێ بەخیرایی پاڵنراوی گەورە بۆ پێشەوە وە لە چەکی لوول پێچی هاویشتنەکە دەسوورِێ بۆ لای پاڵنانی پێشەوە بەدەوری تەوەرەکەی بەکاریگەری بەرزی و نزمی لوولپێچەکە جوولە هاویشتنەکە دەوستێتە سەر برِی بارووتەکە وە جۆری چەکەکەی ئاگری هاوشتن روودەدات بەم زیانانەی خوارەوە :

١- بریندارکردنی پاش بەزینی لە جەستەدا (کونی تێچوون) وەهی ترداوی بەجێ هێشتن پێی دەڵێین (کونی دەرچە).

٢- کونی چوونە ناوەوە تەنها بەجێگیربوونی هاوێشتنەکە لە ناو جەستەکە .

٣- کونی چوونە ناوەوە هاوسێ کەی برینی یان زیاتر روودانی بە کاریگەری پروشکی ئێسقان ئەگەر پێکانەکە ئێسقانی بوو . هاوشتنەکە دەشکێ یان جیادەبێتەوە لە بەرگەکەی ئەگەر قەڵغانی بوو (داپۆشرابوو) بەهۆی وەك بەرکەوتنی بەربەستێك پێش تووشبوونی زیاتر لە یەك چوونە ناوەوەمان دەست دەکەوێ .

٤- کونی چوونە ناوەوە وە ئەوەی تریان دەرچە هاوسێ ی هەموو کونی برینی یان زیاتر بەرهەم دێ لە هاوێشتنی پارچە پارچە یان ئێسك و پروسکی شکاوە .

٥- هاوێشتن دەبێتە هۆی زیاتر لە کونێکی چوونە ناوەوە زۆر جار وە دەرچەکەی لە رووداوەکەی دیتمان زۆر پێکانی هاویشتوو دەستە پاشان بۆ سەر لەباری تردا بۆ سنگ یان بۆ سك پاشان بەزاندنی دەست بەوەی دەست بەرامبەر ناوچەکانی باس کراون یان لەسەری تووشی لاق دەبێت لە پێشەوە پاشان ڕانی لایەکان خۆی لە دوواوە پاشان سك بەوە کاتێ پاوە تووش بووە کە دانیشتنبێ ڕانی بەسکەوە بێ بەهۆی نەبەزاندنی هاویشتووی لاق و ڕان و سك یان جێگیر بوونی لە هەناوی ناوەوە روویدات لە باری کۆتا سێیەم هاتن و دەرچوون .

هەندێ جار هاویشتوو توانای تێچوونی نی یە رووشان یان برین دروست دەبێ بە چینراوی روویی بەر ئێسقان دەکەون و ناتوانبن بیبەزێنن جێگیر دەبێ لە شوێنی پێکان بەچاو دەبینرێت .

جیاکەرەوەی برینەکانی ئاگری : برینی ئاگری بەوە جیادەکرێتەوە کە چینراو بزر دەکات لەوەی کە قەبارەکەی گەورەیە یان بچووکە وە زیانەکانی هاویشتنەکان بەردەوامە لە نێوان کونی چوونە ناوەوە و دەرچوونی لە نێوان کونی چوونە ناوەوەی وە شوێنی هاوێژدراوەکە لە جەستە پاش نەمانی جووڵەی پاڵنەرەکە وە لە کونەکانی چوونە ناوەوە و دەرچەکە جیادەکرێتەوە وە ئەمانە روون دەبنەوە:

١- ملوانەکەی توێکلی : پیست نزم دەبێتەوە لە ئەنجامی بەرکەوتنی هاوێژی پاڵنراوی توند وە سووراو لەسەر تەوەرەکەی دەبێت کە کاتێ لە چەکی لوولپێچی دەتەقێ پاشان دەدرێ وە ڕووت دەبێتەوە توێکلەکەی دەوری دڕانە وە

دەبێت بەهۆی ئەو بەرکەوتنە ملوانەمان دەست دەکەوێ بەناوی ملوانکەی توێکلی بەدیار ناکەوێت لە دەوری کونی دەرچە کەواتە هاوێشتوو ئاسۆییە بەر رووکار ناکەوێ لەو ناوچەیە ئەگەر ئاراستەی هاوێشتوو ئاسۆیی لەسەر جەستە بێ ، توێکلی درێژیمان دەست دەکەوێت لەسەر لایەکانی برینی جۆگەیی .

٢- ملوانکە سڕین : هەناوی ڕەش دەستمان دەکەوێت لەدەوری کونی چوونە ناوەوە پاش دەرچوونی هاوێژ لە جل و بەرگ یان جەستە، وە سڕینەوە دەوڵەمەندە بەڕۆن یان بێزەوەنی پیس بوون پێی لە ماوەی تێپەربوونی بەقەمیشی ملوانکەمان دەست دەکەوێ بەهۆی پیس بوونی ئامانج بە کانزای هاوێژراو ئەگەر هاتوو قورقوشمی نەشکاو وە پروشکەیی بەبەرگی یە دەنێت وە دەتوانین ملوانکە جیا بکەینەوە و قێزەوەنی زۆرتر روونترە لە جل و بەرگی دەرەوە وە کەمتر دیار دەبێت یان نامینی وە شوێنەکەی لەناوەوە بەڵام قورقوشمی پلەی دیارییەکی ناگۆڕێ لەسەر پزیشکی پشکێنەر کە بسەلمێنێ لە بوونی ئەو ملوانکەیە بە بەکارهینانی هاوێنەکە جل و بەرگەکە رەنگی تۆخە یان پێستەکە زۆر رەش تارەیە لەبەر ئەوەی توخمی گرنگ لە توخمەکانی جیاکردنەوە نێوان کونی چوونە ناوەوەو دەرچەدا لەو ملوانکەیە بەدیار ناکەوێ .

٣- ئاراستەی چینراوی دڕاو : ئاراستەکەیان بە ئاراستەی ڕۆیشتنی هاوێژراوە کە بۆ ناوەوە لە ناوچەی کونی چوونەناوەوە وەك لەرە بەدیار دەکەون بۆ دەرەوە لە ناوچەی کونی دەرچەکەیان وە لەسەر ئەوە خوێن بەربوونی دیار و روونە وە زۆرە لە ناوچەکەیان لە پێچەوانەی ناوچەی کونی چوونەناوەوە .

بەڵام لە ئێسقاندا بەتایبەتی رووتەختی وە شووشەی بەرگەگر چوونەناوەوەی لەسەر شێوەی قوچەکی ناتەواوە لووتکەکەی کونێکی بچووك - شوێنی دەرچوونی هاوێژراوەکە یە لە ئێسقاندا وە دەبێ قەبارەی بزر بوونی ئێسقانی لە و شوێنەدا بچووکە بەوەی کە لە رووی بەرامبەریەتی لە ئێسقاندا .

کە ئاراستەی چینراوی خاو لە شوێنی کونی چوونەناوەوە دەگۆڕێ پاش هەڵوەشانەوەی تەرمەکە بەهۆی دەرچوونی غازەکانی هەڵوەشاندنەوە وە لەسەر پزیشك لێکۆلەر پێویستەکە هەڵنەخەڵەتێن بەو رووخسارە وە پێت ببەستێ لەسەر ئاراستەی بزربوونی ئێسقانی وە شوێنی تێچوونەکەی پروشکە ئێسقانەکان لە چینراوی خاودا یان بڵاوبوونەوەیان لە باری بوونی پێکانی ئێسقانیدا .

٤- کونی تێچوون بچووکترە وە زۆرتر رێك و پێکترە لە کونی دەرچە : کەواتە لێواری کونی دەرچەکەی کەمترن وە رووخسارەکەی دەرزاوی یە هەندێ جار بێجگە لە هەر دووباری هاتوو کە دیاردەکەون کونی چوونە ناوەوەو گەورەترە لە دەرچە .

أ- ئەگەر کەوتنی پێکانەکە لە شوێنی ئێسقانی بوو وە بەهۆی شکانی ئێسقان وە پەرت و بڵاوی پروشەکانی کونی چوونە ناوەوە فراوان دەبێ بەمەرجێ ئەوەی کە بۆ هاوێژراو هێزی پاڵنەری بەرز بێ لە کاتێ بەر ئێسقان دەکەوێ .

ب- ئەگەر هاتوو ناوچەی ئامانج کەوتە ناو کاریگەری غازی هەڵقوڵاو لە گرگرتنی باروت .

ڕووداومان بینی کەمتر نەبێ لە پێکانەکانی کە لەسەربووە وە هۆی ڕووداندنی زیانەکانی توند لێی شێواندنی دەبێتە هۆی وە ئوەش دەبێتە هۆی نەدۆزینەوەی ناسنامەی لێدراوەکە .

٥- دەرئەنجامی تەقاندن : بوونی هەر شوێنەوارێك لە شوێنەوارەکانی تەقاندنی نزیك لە ناوچەی برینی ئاگری بەڵگەیە لەسەر ئەوەی چوونە ناوەوە بۆ هاوێژراو بەدەست بەوە برین نیە لەو شوێنەوارە مانای ئەوە نی یە بێ چوونە ناوەوە شوێنەواری دەرئەنجامی تەقاندن نامێنێ پاش دووری ئەو پەڕی یەك یاردە بێجگە لە تفەنگی ڕاو .

ڕووخساری برینەکانی ئاگرین : جیاوازن ڕووخسارەکانی برینی ئاگرین بە گوێرەی ئەمانە :

١- جۆری چەك و تەقەمەنی : ڕووداندنی یەك برین لە فیشەکی یەك هاوێراوی وە زیاتر لەیەك برین لە باری پڕکردنی فیشەك زیاتر لە یەك هاوێژراو وەك ئەوەی لە فیشەکی تفەنگی ڕاودا یان هەندێ فیشەکی پڕکراوی ناوەخۆیی دیارە بوونی پارچەی ئاسن لە ناو هەندێ فیشەکی تفەنگی شوڕ پڕکراوەتەوە لە ناوخۆدا .

٢- پرسی تەقاندن : مەبەستمان لێی دووری نێوان لوولەی قەمیشی چەك وە ناوچەی ئامانج بەڵگە نیە بەردەوام لەسەر ئەوەی دووری نێوان پێکان و بەکارهاتووی چەك و جیاوازە ڕووخساری کونی چوونە ناوەوە بۆ هاوێژراو بە گوێرەی بۆ دووری تەقاندن ئەمانەمان بۆ روون دەبێتەوە :

أ- ئەگەر هاتوو لوولەی قەمیشی بەرکەوتن هاودەمی لە گەڵ پەستانی توند بەسە بۆ قەدەغەکردنی دزەکردنی غازەکان ،کونی چوونە ناوەوەمان دەست دەکەوێت و قەبارەکەی بازنەیی یە وە نزیکە لە تیرەی قەمیشەکە یان زیاترە لێی بەکەمێك شورا بە رێگای سووتان و پاشماوەی باroووت نابینرێ بەڕوونی لە ناوچەی کونی چوونە ناوەو بەڵکو پزیشکی پشکێنەر دەبینێ لە ناخی برینی وە لە دووری نزیکەی هەندێ جار و بەچەند سانتیمەترێك .

ب- کەواتە نەبوونی پاڵەپەستۆ یان کە دووری نێوان ئامانج و لوولەی قەمیش ناگاتە چەند سانتیمەترێك (٣،٠ سم یان ٥ سم بەزۆری) کەواتە رووخساری چوونە ناوەوە خارچە یان ئەستێرەییە یان نارێکە لێواری کەمە بۆ روودانی ئامانج لە ژێر کاریگەری کاری غازەکان وە کشانیان بە خێرایی وە دەینرێ سوتان وە رەش بوونیەکان کە زۆرتر و وورترە ئەگەر باroووتەکە لە جۆری دوکەڵی وە کونی چوونە ناوەوە لەم بارەدا فراوانترە لە کونی دەرچەکەیان .

ج- نەبوونی کاری غازەکان کونی چوونەناوەوە دەبینرێ بە لێواری رێك دەگونجێ قەبارەکەو تیرەی هاوێژراوی ئاگری وە لە دەورەی شوێنی سووتانەکەی بەردەوام دەبێ بوونی بۆ دووری نزیك لە نیو پێ وە لەدەورەی سووتانی رەشاوی باroووتی کە زیاتر روونترە ئەگەر هاتوو جەستەی گەندە بەلەبەرکراوی رەنگ سپی یان پیتەکەی تۆخ نەبێ .

ە- دەبینرێت رەشبوونەکانی باroووتی لە دووری پێ یەك یان پێ و نیوەك وە بەزۆری دیاردەکەوێ خاڵکوتانی باroووتی بە ڕوونی پاش ئەوە .

و- دەبينرێ خاڵ كوتانەكە لە دووری پێ يەك يان نيو پێ وە نامێنێ شوێنەواری پاش يەك ياردە لە دوورترين سنوور بۆ زانين تێچوونی بارووتی (خاڵ كوتانەكە) دەستمان دەكەوێ هەتا ئەگەر دووری تەقاندنكە كەمتر لە پێ يەك بەدەست كەوێ رەشاتيەكە باو دەسێنێت لەسەری وە دای دەپۆشێ گەرديلەی كاربۆنی رووخسارەكەی دەشارتەوە و پشكێنەر نايبينێ .

ز- بەديار ناكەوێت هيچ لە شوێنەوارەكانی پاشماوەی باروتی لەناوچەی تێچوون پاش يەك يارده وە پزيشكانی دادی زۆر ئەم رستەيە بەكاردەهێنن (نەدۆزينەوەی بەڵگەيی پێی لەسەر رەهای نزيك) ئەوە بەمانای زاراوەی كە دووری تەقاندن لەو بارەدا زياترە لە يەك يارده .

رووخساری برينەكانی تفەنگی ڕاو (دەنكۆلەی خڕی فورفوشمی) :

جياوازی رووخساری برينەكانی تفەنگی ڕاو لە برينەكانی چەكی ئاگرينی تردا لەبەر بوونی جياوازی لە پێكهاتەكانی لە نێوان دوو جۆرەكە قەميشی تفەنگی ڕاوی لووس وە قەميشی چەك دوو قەميشی يە بۆ هەر قەميشێك زبانەو لێدەی تايبەتی هەيە .

تەقەمەنی : هەيەتی تەقەمەنی ڕاوی شاراوەی پێشەوە وە ناوەندی هاوێژەری خڕ شێوە وە ناپۆڵايی بەرناكەوێ وە نابينرێ بەچاو لەبەر ئەوەی شاراوەيە بە كاغەزی شاردنەوەی پێشەوە ، ئەگەر تەنها شاردنەوەكە لە مادەيەكی روون بێ لەسەر ئەوە جياوازە لە پێكهاتە لە تەقەمەنی تفەنگی شەڕ وە دەمانچەكان .

دیاری کردنی دووری تەقاندن : دیاری دەکرێ دووری تەقاندنەکە بە گوێرەی رووکارەکانی کون یان کونەکانی چوونە ناوەوەی هاتوو :

أ- دەهاوێژرێ پرکردنەوەی فیشەکی تفەنگی ڕاو کە پێکهاتوو لە شاراوەی پێشەوە وە دەنکۆڵەی خڕی قورقووشمی وە شاراوەی ناوەندی (سێ پارچە) وە دەچێتە ئامانج یەك بارستەکە دووری تەقاندن زیاتر نیە لە چەند کۆتایی یەك بەهۆی کونی چوونەناوەوە لەسەر دەستەی برینی لێوار کورت لە دیاردەی شوینەواری سووتانە رەشبووەکان وە هەروەها لەسەر درێژی چینراوی هەناوی و ڕاو کە بە دووری لە چوونەناوەوە بۆ دووری نزیکەی چەند سانتیمەترێك ، شوێنی چوونەناو دەبێ فراوان بێ وتێکچوونەکانی چینراوی توند لەبەر ئەوە دەکەوێتە ژێر کاریگەری غازی هەڵقوڵاو لە گڕگرتنی بارووتی .

ب- ئەگەر دووریەکە زیاتر بوو لە چەند گری یەك زیاتر نەبوو لە ياردەيەك يەك كونی چوونە ناوەوەمان دەست دەکەوێ پۆشراوە بە سووتان وە رەشاوی و خاڵ کوتانی باررووتی وە شاراوییەکە لە هەردوو باری أ ، ب لە ناو جەستە دەردەچێ بەڵام دەنکۆڵەی خڕی قوورقووشمی لە سەر ئێسقانەکانی دەدۆزینەوە لە چینراو وە لە هەناوی ناوەوە وە هەندێکیان دەردەچن وە هەندێکیان لەو دەبنە هۆی ڕوودانی کونی دەرچە ژمارەیان دەگونجێ لە گەڵ ژمارەی کە لە دەنکۆلە دەردەچن .

ج- ئەگەر پێکان روویدا لە دووری زیاتر لەیەك یاردە بەڵام کەمتر لە سێ یاردە کونی چوونە ناوەوە دەبینین نارێکە لێوارە فراوانەکەی بەوەی بەچ

چواردەور دراوە پێی لە برینەکانی بچووك کە هۆکارە لە چوونە ناوە وەی بارستەی دەنکۆلەی لەسەر یەك بەڵام برینەکانی چواردەوری پێی جیابوونەوەی بەشێك لە دەنکۆلە لە بارستە دەنکۆلەیی هەندێ جار دیار دەکەون شوینەواری خاڵ کوتانی باررووتی لە شوێنی تێچوون وەك دەرچوونی شاراوەی ناوەندی بۆ ناوەوەی برین یان روودانی توندلە شوێنی تووشبوو ، بەردەوام بەدیار دەکەوێت لە دووری چەند یاردەیەك وە دەدۆزرێتەوە لە نێوان جل و بەرگ لە نزیك تەرمەکە .

هـ- ئەگەر دووری تەقاندن زیاتربوو لە سێ یاردات دەنکۆڵە بڵاو دەبێتەوە لە شێوەی دەستەی قوچەکی کە لووتکەکەی لە لوولەکەی قەمیشی وە ئامانج لێی کونی تێ چوونی نزیك لە یەکتر یان دوورتر بە گوێرەی دووری تەقاندنی پاش دەرچوونی شاراوە توانای دەرچوون لە جەستە دەبینرێ شاراوەی تێ چووە لە رووی جەستەکە لە دووری ملیمەتری دیارکراودا لە باری تر بەرجەستە دەکەوێ بێ دەرچوونی روودانی رووشان یان برین تەنها دەدۆزینەوە دەنکۆڵە لە شوێنی رووداوەکە .

روونكردنەوەكانی تایبەت بە برینەكانی ئاگرین :

خاڵبەندی ئەمانەی دێن گرنگترین پرسیاری روونکردنەوەیە کە دەتوانێ پزیشك وەڵامی بداتەوە بۆ ئەوەی کارئاسانی لە کارەکەی وە رۆشنکردنی بۆ لێکۆلەر بەزانینی بەوەی هەندێ لەو روونکردنەوانە تایێن بەتووش بووەکان وە

هەندێکی تریان بەمردووەکان یان بە هەردووکیان وە لەسەر لێکۆلەرە هەڵبژاردنی پرسیاری گونجاو .

١- ئایا پێکانەکە ئاگریە؟: قورسە وەڵام دانەوەی ئەم پرسیارە هەربە پشکنینی تیشکی لێکۆلینەوە لە بوونی هاوێژراو یان بەشێك لێی لە ناوچینراوی جەستە یان تێبینی کردنی شکان زیاترە وە پشکنینی جل و بەرگ کە لە تووشبوو لە بەریدابووە لە ماوەی پێکانی وە هاوشێوە کردنی دڕاوەکان لێی بەو هۆیەوە لە هاوێژراوی ئاگری لە گەڵ پێکانی جەستەیی بەڵام پێکانی نوێ گران نیە دەست نیشان کردنی لە راهاتوو .

٢- جۆری چەکی بەکارهاتوو : دەتوانین دەرئەنجامی جۆری چەکی بەکارهاتوو بکەین هەندێ جار بەگوێرەی رووخساری برینەکانی ، برینی چەکی ئاگرین بە قامیشی لوول پێچی جیاوازە لە برینی تفەنگی ڕاو کە بەوەی دۆزینەوەی پزیشکی پشکێنەر لەسەر دەنکۆڵەو دەنکۆڵەی خڕی قورقوشمی یان هاوێژەری تفەنگی یان دەمانچە لەناو برین یارمەتیمان دەدات لەسەر دەستپێکی رای بڕاوەی بابەتەکە .

لە باری برینەکانی هاوێژراو لە جەستە ناتوانین رای بێ سوود بدەین کە جۆری چەکی بەکارهاتوو بگرتەخۆ بە روونی پشکنینی رووخساری برینەکان یان قەبارەیان و هەر ئەوەی بتوانین کە بڵێین لە باری بوونی تێکچوونی توند لە چینراو تووش بووونەکە روویدا لە هاوێژتنەکە بە هێزی پاڵنەری بەرز وە هەروەها دەستمان دەکەوێ پێکانی تفەنگی شەڕ وە لە دووری کەمتر لە ٢٠٠

یاردە وە چەخماخەی دوواوە یارمەتی دەدات لەسەر ووتنی بەوە تەقاندن روویدا بەدەمانچەی خڕیلەی .

٣- دووری تەقاندن : نرخاندنی دووری نێوان لوولەی قەمیشی چەك وە ئامانجەکە پێش بەستن بۆ شوێنەواری بەدەست هاتووی تەقاندن لە ناوچەی ئامانج – کەتێ پەریوە .

٤- رۆیشتنی هاوێژراو (ئاراستەکەی) : پزیشك دیاری دەکات رۆیشتنی هاوێژراو لە جەستە پاش ئەوەی کە خەیاڵ بکات کە کەسێك ڕاوەستاوە لە باری ئاسایی وە لەسەر ئەوە یارمەتی نادا رویشتن لەسەر دیاریکردنی باری تووشبوو یان تاوان لێکراو لە ماوەی روودانی تەقاندن بەبەردەوامی چارەنووسی هاوێژراو لە پێشەوە بۆ دوواوە وە بەئاراستەی ئاسۆیی مانای ئەوە نی یە بێ سوودە کە پێکان روویداوە کاتێ کە بکوژ قامیشی چەکەکەی ئاراستەی نێو چەوانی کوژراو دەکا نموونە ئەوەیەکە لە پێشمان دەبێ روودانی لەم شێوە لە پێکان کە بەوەی کوژراوەکە راکشاوە لەسەر پشت وەئەو قامیشەی کە ئاراستەکەی ستوونی یە لەسەر نێو چەوانی هەروەها دەبی دەستی بکەوێ لە کەسی وەستاو لە راستی یان چەپی کەسەکە کاتێ رووی سووڕاندۆتەوە بۆ لای راست و چەپ ، بەوەی کە نێوچەوانی ئاراستەکراوە بەرەو لای تەقاندنەکەی تیایدا روداوە .

وەدەرئەنجامی دەردەکەویّ لە رۆیشتنی هاویّژراو لە ماوەی زیانەکانی دانەی حەشار دراوی نیّوان شویّنی چوونە ناوەوەی هاویّژراو وە دەرچەکەی یان شویّنی جیّگیر بوونی لە جەستەی لە باری دەرنەپەڕاندنی .

٥- کەی پیّکانەکە روویداوە .

٦- باری پیّکاو .

٧- ماوەی پیّویست بۆ چارەسەر .

٨- دەستکەوتنی کەم ئەندامی یان شیّواوی .

٩- توانای پیّکاو لەسەر قسەکردن یان هەڵسانی بەهەندیّ کارەکانی کارگیّری.

١٠- هۆکاری مردنەکە (راستەوخۆ یان ناراستەوخۆ)

١١- چالاکی پیّکان .

تیّبینی : دەتوانین وەلاّم بدەینەوە لەسەر روونکراوەکانی حەوت لەسەرەوە خاڵ بەند کراوە پاشگەڕانەوە یان بۆ هاوشیّوەکانیان لە پیّکانی برینی کە ئاگری نەبیّت .

١٢- ئایا پیّکانەکە تاوانی یە یان بەرگرییە یان خۆکوژییە یان کردووی (دروست کراوە): گرانە وەلاّم دانەوەی جۆریّك لەو پرسیارانە بە روونی پشکنینی بریندارەکان یان کوژراو بەڵکو پیّویستە لیّکۆلینەوەی باری رووداوەکە وە دۆزینەوەی لەسەر شویّنی روودانی وە پشت بەستن بە شارەزا بە پەنجەمۆری گەڕانی شویّنەوار لەسەر چەکە ئاگرینەکە بە تایبەتی زبانەوە تیّبینی کردنی

رووخساری خوێن بەربوونەکە وە شێوەی بڵاوبوونەوەی وە پشکنینی چەکەکە وە شوێنەکەی وە بەشەکانی تەقەمەنی یەکە لە بارێ وە هاوێژراو لە لایەن شارەزا بە چەك پاشان ڕادان لەسەر رۆشنایی ئەوە بۆ زانین بەوەی لە توانامانداا نی یە رای بڕاوە بدەین بەوەی ڕوودانەکە خۆکوژییە بەروونی دیتنی برینی بەرکەوتە خودا بکا ئەگەر هاتوو باری شێوانەکەی مردوو بینرا وە لە باری تردا دەتوانین نەرێ لە باری خۆکوژی بکەین هەندێ جار کە تێپەریوە .

١٣- ئایا فیشکە تەقێنراوەکە لە چەکی دیاری کراوە: دەتوانین زانراوەکان لەسەر چەکی بەکارهاتوو و بزانین لە پشکنینی هاوێژراو یان قەوانەکەی لە لایەن شارەزایانی چەك وە تێبینی شوێنەواری چاپ بووی جۆراوجۆری بەشەکانی چەکی ئاگری کە دەکرێ لە قەوان و هاوێژراو بەراوورد بە شوێنەواری هەبوو لەسەر ڕووەکەی قەوانی تەقەمەنی تاقی کراو وە هاوێژراوی بە چەك تەقێنراوە گومان دەکرێ بەوەی بەکارهێنراوە لە ڕوودانی پێکانەکەوە هۆی ووردبینی بەراوورد بە ئەم پشکنینە لە فەرمانگەی بەڵگەی تاوانی دەکرێت .

پێچوونی شوینەوار(بەووردبین کردن) لە نێوان هاوێژراوی دۆزراوە لەسەری نزیك تەرمەکە لەگەڵ هاوێژراو یان قەوانی تاقی کراوە بەڵگەیە لە دڵنیایی لەسەر ئەوەی کە تەقینەکە ڕوویدا بەهەمان چەك بێ ئەوانی تر .

شارەزا دەپشکنێ شوێنەواری دەرزی زبانە لەسەر کەپسوولەی وە هەروەها شوێنەواری فێربوون وە شوێنەواری لوول پێچی وە ئاراستەکەی وە هەموو چاپ بووەکانی شوێنەواری ناوەوەی قەمیشی لەسەر هاوێژراو .

بنچینەی دیاری کردنی وەرگیراوە لە بەوەی ناتوانین چەکی هاوشێوە دروست بکەین لە رووخسارەکانی ووردبینی کەواتە بەوە ئەوەی جێ ی دیڵی ئامێری دروست کراوی بەکارهاتووی جۆرا وجۆر لە دروست کردنی چەکی ئاگرین لە شوێنەوار لە چەك جیاوازە بەووردبین لە شووێنەواری کە هەمان ئامێرەکان لەسەر چەکی تر تووشی دەبێت سەرباری ئەوەی رووخسارەکان لە ناوەوەی چەك ڕوودەدەن بەهۆی بەردەوامی بەکارهێنانی چەك یان رێگای گرنگی پێدانی لە قەمیشەکە برینداری یان داخوڕان یان ژەنگ بۆ هەر یەکێك لەم نیشانانە مۆری تایبەت بەشوێنەوارەکەی بەدیار دەخات لەسەر هاوێژراو وە هەروەها قەوانەکەی بەهۆی بەرکەوتنی توونود کە روودەدات لە نێوان قەوان و ژوورۆچەکەدا وە لە ئەنجامی

پاڵەپەستۆکە دێتە کایەوە لە قەتیس مانی غازەکانی هەڵقولاو لە تەقینەوەی باروتی ناوپڕکراو .

شارەزایەکە وێنەی تیشکی (فۆتۆگرافی) وەردەگرێ بەچەکەکە بۆ رووخسارەکانی ووردبینی مەبەست لێکچوونەکانی شوێنەواری هەبوو لەسەر قەوان یان هاویژراو لە راهاتوو .

١٤- بەرواری تەقاندن وە جۆری باروتی تەقەمەنیەکە : باروتی تەقاو پاشماوە جێ دەهێلێ لە ناو پڕکراو لە قەوانەکە خۆی وە لە ناخی قەمیشی چەکەکە وە سوودی لێ دەبینین لە پشکنین ئەو پاشماوە کیمیاویانە بۆ زانینی جۆری باروتەکە وە نرخاندنی کاتی بەسەر بردووی سەر تەقینەکە بە شێوەییەی

نزیکراوە وە ناتوانین رای زانستی بدەین پەیوەست بە نرخاندنی ماوەکە کە تێپەریوە لەسەر تەقاندنی پاش تێپەربوونی یەك مانگ بەلای زۆری .

١٥- ئایا پێکانەکە روویدا لە ئەنجامی تەقینەوەی تەقەمەنی دەرەوەی چەکەکە : ناردنی رووداوی مردن بە هاوێژراوی ئاگری بۆ پەیمانگای پزیشکی دادی بەوەی خزمە نزیکەکانی کوژراو داوا دەکەن بەوەی روویداوە لە ئەنجامی بەرکەوتنی مادە خێرا گرگرتوەکە بەبزمار وە کوژراو لە نزیکیەتی وەلاممان دەدرێتەوە لە پرسینەکانی راوێژکاری لە هەندێ دەسەڵاتی لێکۆلینەوەی دادی لە دەرەوەی بەغدا دەربارەی بابەتەکە خۆی ڕامان پێشکەش کردووە بە گۆرێنی روودانی زیانەکان دەبێتە هۆی مردن لەو بارەوە بەکەمی دەستی پێ کرد ئەو ووتانە هەتا تەمەنیان لە ماوەیساڵەکانی دووایی بە نەمانی لە بەغدا وەبەکەمی لە دەرەوەی بەغدا .

لەکاتی دۆزینەوەی هاوێژراو لەناو جەستەدا شوێنەواری لوولپێچی دەبینین لەسەر دیاردەی فەرمانن وە بەڵگەیە لەسەر نەبوونی ڕاست و دروستی بانگۆکە وە بۆ گرنگی بابەتەکە لەرووی لێکۆڵینەوە روونتر بە وهۆیەوە:

سەرچاوەی هیزی پاڵنراوی هاوێژراوی ئاگری پاڵەپەستۆی غازی هەڵقوڵاو لەسوتانی باروتدا لەناو بۆشایی دیاریکراو وەلەسەریەتی تەقینەوەی بارووتی تەقەمەنیەکە لەدەرەوەی چەکەکە کە جیاوازی نیە لە گەڵ تەقەمەنیەکە لەئاگر یان لێدانی مادە خێرا گرگرتوەکە بەبزمار بێتە هۆی بڵاوبوونەوەی غاز لەبۆشایی ئاسماندا وە پاڵەپەستۆی بەدەست هاتوو وە کە واله هاوێژراو ناکات هێزی

تواناكەی لە ڕوودانی زیانەكانی جەستەی توند بەسە بۆ ڕوودانی مردن ، بۆ كردنی تەقاندنی تاقیگەیی لە ئاهەنگەكانی جۆراو جۆردا تەقەمەنیەكە بەئاگر دەتەقێتەوە لەسەر نزیكی لەتەرمەكە كەدوورتر بەلای زۆرەوە لە دووگرێ یان سێ وە لەهەندێ باری تردا تەقەمەنیەكە دەتەقێتەوە پاش جێگیركردنی وەلێدانی مادە خێراگرگرتوە كە بەبزمار كە لەدووری دووگرێ یە لەتەرمەكە، ڕوونادات لە هەموو تاقیكردنەوەكانی ئەو زیانانە بەسادەیی بۆ زانین بەوەی تاقیكردنەوەكان ئەنجام درا لە لامانەوە وە وەشارەزا بەچەك لە بەڕێوەبەرایەتی پۆلیسی گەرانی هونەری. بۆ تەواوكردنی بابەتەكە كە بزانین لەلایەن لێكۆلەرەوە بەوەی پاش وەرگرتنی ڕای پزیشكی بەوە لێكۆڵینەوەكەی دیاركەوتوو درۆ و پڕوپاگەندەیە وە ڕاستی هەندێكیان وەك ئەم بارە بەهەڵە كوژراوە، وەك ئەوەی مردنی كەسێك لەئەنجامی پێكانی ئاگری ڕوویدا بێت لە دەمانچە كەلە دەستی برای دایە هەوڵی خاوێن كردنەوە دەدرێت یان پشكنینی بۆ دەكرێت وەلە ڕووداوی تردا ڕووندەبێتەوە كە كەسێك هاوێژراوەكەی تەقاندووە لەسەر براكەی لەماوەی كە كێشەیەك ڕوویدا لە نێوانیان پاشان دەسەڵاتی لێكۆڵینەوەی لێ بەئاگاهێنانەوەی وە ئەوەی پەیوەندی هەیە بەوەی ڕووداوەكە بەرهەڵستی یەكە تێپەڕیوە.

١٦- ئایا هاوێژراوەكە بەربەستەكەی بەزاندووە یان دروستكراوی تایبەتە : بەجێ دەهێڵێ ڕووی هاوێژراوی قورقوشم بەجل وبەرگەكان هەندێ جار ڕازاندنەوەكەی سەر لووتكەكەی دێتە كایەوە لە چاپ بوونی داوی پەڕۆكەكەدا لەسەر كانزای قورقوشم ئەوە زۆر ڕوونە كە كاتێ دووربینی كە یەك گرتوو نیە وە

داوای پەڕۆکەکە تێکەڵاوە بەوجۆرەی کە بەبەراوردکردنی بەوردبینی لەنیوان شوێنی چاپ بووەکە وە پەڕۆکەکەی دەتوانین رابدەین بەوەی کەهاوێژراو پەڕۆکەکەی بەزاندووە . لەکاتی چارەسەر کردنی بۆمان دیاردەکەوێ بەوەی هاوێژراو دووگمەی کانزایی بەزاندووە کە جێگیربوو بوو لە داپۆشینی پێش دەرچوونی لە دەستە لەسەر دیاردەکە کە شوێنەوار بەجێ دەهێڵێ بەڕوونی دەتوانین بیبینین بەچاوو وە بەووردبین وە بەراووردکرا ئەو شوێنەوارە لەلایەن شارەزاوە بەچەك لەبەڕێوەبەرایەتی پۆلیس و گەڕانی هونەری لەگەڵ هاوێژراوی تاقیکراوە وە ڕوونە بوونی لێکچوونی تەواو نیوان هاوێژراوەکان .

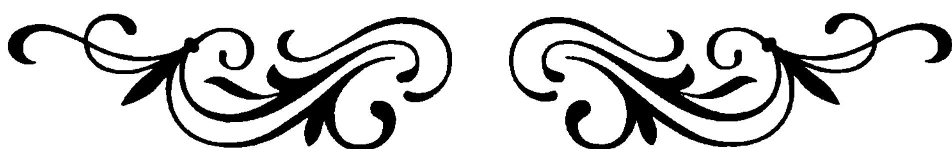
١٧- چۆن پارچەکانی تەقەمەنی یان چەك بۆ شارەزای چەك دەنێردرێن: چەکی ئاگری دەنێردرێت یان پارچەکانی تەقەمەنی بۆ بەڕێوەبەرایەتی پۆلیس گەڕانەکانی هونەری بەمەبەستی پشکنین بەگوێرەی باسکراو وە بەگوێرەی شێوازی دیار بەئامانجی بۆ زاڵبوونی بێ دەستکاریکردن لەمادەی وویستوو بەپشکنین هەروەها روون دەبیتەوە لە مانەی خوارەوە:

أ – هاوێژراو: دادەپۆشرێ بە داپۆشینی تەواو بە پەمۆی پزیشکی پاشان بەرگ دەکرێ بە چاکی

وە پاشان مۆری بە مۆم بە مۆری فەرمی لە شوێنی تەواو بەوەی هۆی ئەوەی نەتوانرایێت دەستکاری بکرێت بۆ شکانی مۆرەکە.

ب – قەوانەکە: دادەپۆشرێ بەبڕێکی تەواو لە داپۆشین بە پەمۆ پاشان بەرگ دەکرێ وە مۆر دەکرێ بەگوێرەی ئەو ڕێگایەی کەلەسەرەوە باسکراوە .

ج – چەکی ئاگری: قامیشی چەکەکە دادە پۆشرێ بە بەرگێك کە لوولەکەی داپۆشێ وە بەداو بەچاکی دەبەسرێت پاشان مۆری مۆمی دەکرێ بەمۆری فەرمی بەوەی کە بەشێك لە مۆمەکە لەسەر قەمیشەکە دیار بێت کە بۆ ئەوەی هەر هەوڵێکی دەسکاری بۆ شکاندنی مۆرە مۆمیەکە بکرێت کارەکە ڕیسوادەکری کە چەکەکە دەمانچەی خریلەییە پێویستە داپپۆشرێ هەموو بەشەکانی پاشان مۆم بکرێ بەگوێرەی بنەما. بەرگ کردنەکە دەبێتە هۆی مانەوەی دەرئەنجامی تەقاندن لەناو قامیشەکە وەدەگۆڕێ بێ ئەوەی هەوڵی لابردنی شوێنەوارەکەی بدرێت کە کەسانیك ڕاهاتوون لەسەر هەڵسانیان بەلابردن و بەبردنە ناوەوەی فتیلەی پەرۆکی بەنەوت کراو یان ئاوی سابوناوی لە بۆرییە کە لوول دەدرێ بۆ سڕینەوەی هەموو کۆبوونەوەی سەر ڕووی ناوەوەی قەمیشەکە لە پاشماوەی بارووتی یان کاربۆنی هەندێکی تر هەڵدەستن بەشووشتنی ناوەوەی قەمیشەکەی چەکی ئاگری بە ئاوی گەرم کەمێك هاڕاوەی پاككردنەوەی تێ دەکرێ بەمەبەستی لابردنی پاشماوەی توخمی تەقێنراوی کەلەکە بوو لە ڕووی ناوەوەی قەمیشەکە هەندێکی تر پیس دەبن بەمادەی خۆڵی ئاڵۆز بەبڕوای بەوەی کە کارەکە دەبێتە هۆی نەبوونی سەلماندنی پاشماوەی بارووتی تاقیکراوە.

بەشی چوارەم
زیانەکانی دیاردەی سروشتی

زیانەکان لە جیاوازی پلەی گەرمایی وە ئاگر وکانزاکانی بریقەدار وە تیشکی خۆر وکارەبا وە تیشکەکانی و شلەمەنیەکانی گەرم وە هەلمەکانیان.

تەوەری یەکەم
ســـووتـــان

زیانەکانی توش هاتووی بەشانەی جەستە لە ئەنجامی بەرکەوتنی بۆ گەرمای ووشك وەك كلّپە وە هۆکارێکی تر بۆ سووتانی ئاگری وە جەستەکانی بریقەداری کانزایی کە هۆکاری پەڵەیە وە تەزووی کارەبایی کە هەندێ جار دەبێتە هۆکار وەهەندی جار بە سوتانی کارەبایی یان لە ئەنجامی بەرکەوتنی بۆ گەرمایەکی تەڕ وەك شلەی گەرم یان هەڵمەکەی وە ئاوو و هەڵم ، هۆکارن بە سووتان (پازنە) یان مادەی کیمیاوی کاویە (داخوراو) رووخسارەکانی جیاوازە لە زیانەکانی سووتان بەگوێرەی هۆی هۆکارەکە و ماوەی بەرکەوتنی جەستە لێی وە هەروەهابە سروشتی ماددەی توش بوو دەگۆرێت.

پلەکانی سووتاو

پلەکانی سووتاو بۆ شەش پلە پۆلێن دەکرێ لە زیاندا.

پلەی یەکەم: باس لە رووکاری سوور بوونەوەی هۆکاریە فراوان بوونی سوتانی خوێناوی بە کاریگەری مادەی سووتاو ، نامینێ پاش ماوەیەکی کورت کەمتر لە چەند کات ژمێرێك بە بێ بەجێ هێلانی شوێنەوار. نەمانەکەی دوادەکەویت بۆ ماوەی رۆژێك یان دوو رۆژ بەلای زۆرەوە وە لەباری مردندا نامینێ رووخسارە سووربوەکە پاش ماوەی کەناگاتە سێ کاتژمێر بەهۆی لێژبوونەوەی خوێن وە پەڵەی مردنەکە.

پلەی دووەم: بەدیارکەوتنی پۆرگ بەهۆی جیابوونەوەی رووخساری وە ئەوەی لە ژێرەوەی دایە وە قەدەغەی کۆبونەوەی پالاوتن لە نێوانیان وە لە نێوان چینراوەکانی تری پیستەکە دەولەمەندبە ئاوی کانزایی و خوێناوی ، قەبارە و تێچوونی جیاوازە بە جیاوازی هۆکاری تووشبوو بۆی وە لێوارەکەی گڕگرتوە داپۆشراوە بە فراوانی دەمارەکان وە هەندێ جار بچووکە ناگاتە یەك سەنتیمەتر وە لەباری تردا قەبارەکەی نزیکەی چەند گرێیە کە نموونە لە پی دەست یان هەندێ جۆگەی پۆرگەکان دەتەقێتەوە وە شوێنەکەی سور هەڵدەگەڕێ وە خەست دەبێتەوە لە رووی سووردا وە ئەگەر چاك بووەوە شوێنەوار بە جێ ناهێڵێ لەپاشان.

پلەی سێ یەم: بەشی سەرەوە بەفیڕۆ دەڕوات لە پیستەدا و دۆزینەوەی کۆتاییەکانی سەرە دەمارە هەستیاریەکان کە تووشی دەبێ بەهەستیاری و

بەکاریگەری جۆراوجۆرەکان وەك هەوا وە مێرووله وە ماوەی چارەسەری هەتا هەڵگەرانەوەی تووشی هاتوو....هتد وە بۆ ئەو هەستیارەی ئامادەیە بۆ شەڕی ئازاری زۆر توند و لەناکاو دا ئەو بارە بەمردن کۆتایی دێت ئەو پلەیە دادەنرێ لە زیانەکانی ترسناك لەسەر ژیاندا بۆ زانین بەوەی پەشیمانی رێگری چاك بوونەوەیەتی.

پلەی چوارەم: سوڕانی پێست بە تەواوەتی وە ڕێگری چاك بوونەوەی شوێنی پێکانەکەی بەدەست خستنی شوێنی برینی گۆشە و زوون هێنانەوەی دروستکراو لە ڕیشاڵ بە رووخساری کەچەڵ دەبێتە هۆی شێواندن لە ئەندامی تووش بوو وە پەك کەوتنی لە جووڵەکانی ئاسایی پەنجەکانی دەست دەبینرێ وە رونە لە باری تووشبوونی رووتانەوەی پرچ یان پێوە نووسانی هەندێك بەهەندێکی تردا.

پلەی پێنجەم: شانەی جەستەی نامێنێ لە پێست وە ماسولکەکان و مولولەکانی خوێن و دەمارەکان ..... هتد ئەو زیانانە لە پەککەوتن و شێواوی بەپلەی پێشکەوتوو دێت

پلەی شەشەم: جەستە دەبێتە خەڵووز یان ئەندامی تووش بوو دەستمان دەکەوێ لەئەنجامی تووشبوونی بەگەرمی بەرز کەبەهەڵم دەبن وە زۆربەی شلەکان کە دەبێتە خەلووزی چینراوی خاوی و رەقی بەتایبەتی رووی لێی بەخەڵووزاوی بوونی چینراوی قووڵ وەوشك بوونەوەی چینراوی جەستە وە

وونکردنی نەرمایی پێستی کە بەرزدەبێ وە رووخساری مەینی روون دیارە لەو بارەدا.

ئاگادارکردنەوە:

لەسەر لێکۆڵەر پێویستە کە پەلە بکات بەناردنی تووشبووەکە بە سووتانی پلەیەك و دوو بۆ پزیشك پێش چاك بوونەوەی وەنەمانی شوێنەواریان وە لەسەریەتی کە ئەم جۆرە سوتانە نەبێتە هۆی پەك کەوتن ی جەستە یان شێواندنی پاش چاك بوونەوەی سوتانەکە بە پلە دووی تێکچوو دەژمێردرێت .

ڕووخساری سووتانەکان :

١-سوتانەکانی ئاگری : هۆکاری گلّپەی سووتانی ئاگری بەهەموو پلەکانی دەوەستێت لەسەر ماوەی تووشبوونی شانە یان ماوەی گڕگرتووی تر. گڕگرتنی جەستە بەئاگر وە ئەوەی لەسەریەتی پرچەکەی دەردەچێ وە نەمانی شانەکەی هەڵدەقوڵێ هەندێ جار بۆنی پاشماوەی مادەی سووتاو وەك نەوت یان مادەی سووتاوی تری پێ دێت. شوێنی سوتانەکە ماڵدراو بەلای رەشدا بەچوار دەوری سووربووی خولاوە و لەبەشی چوار دەوری دەبینرێ وەك پۆرگی قەبارە بچووك وە کۆبوونەوەی گەردیلەی کاربونی لەسەر شوێنی جەستەی سوتاوەکە و نەسووتاوەکە کاتێ بەرزدەبێتەوە رەشاتیەکە بەدەر دەکەوێ. دەبێت لەباری خەڵووزاوی ڕووی لێوارەکان تاڕادەیەك لەبرینی بڕین دەچێ وە جیاکردنەوەی لەپێکانی برین ئەگەر بەووردی چاوی پیا بخشێنینەوە لێی وەتێبینی دەکرێت بارەکە بەتاڵە لە خوێن بەربوون وەکە دەمارەکانی خوێنیین وەرەق بوونی ئەو

شوێنە نەبڕاوەی هەتا ئێستا لە نێوان لێوارەکانی دەرزەکەن لەروودانی سووتان لەشوێنەکانی وێنەگیراو هەناسەدەدەن لەبارچووەکانی غازی رەژوو وە غازاتی تردا ناشێ بۆ هەناسەدان کە دەبێ دەمرورێن پێش ئەوەی سووتان بیان مرێنێ وە غازی خەڵووز دەسەلمێنرێت بە تاقیگەیی. بەگونجاوی دەزانین کە لە باسی ئاگردا جەستەی مرۆڤ لەناونابات وەشی بکاتەوە بۆ خۆلەمێش بەخێرایی کاتێ بەڵگە لە رووداوی سووتانی مردووەکە بەوەی کە بەخۆڵەمێشی بووە جەستە دەبێ پاش کاتژمێرێك نزیکەی یان پاش کاتژمێرێك وەنیو کاتژمێر ئەگەر جەستە داپۆشرابوو بە دارەمەیتی داری سەرباری ئەوە لە پلەی گەرمی بۆ تەنووری سوتێنراوەکە نزیکەی ١٨٠٠ فهرەنایت.

٢-کەوی کردن: تەنەکانزاییە گەرمەکان وە بریقەدارەکان دەبنە هۆی نەفراوانی لە سووتان لە ئاسایدا بەڵام هەندێ جار دەبێ قووڵ بێ بەگوێرەی توندی گەرمیەکەی وە زۆر جار ئەم جۆرە سوتانە دەبێت بەشێوەیەکی تایبەت کە ڕەنگدانەوەی شێوەی کاوی کراوی گرتووە کە لاکێشەیە ، هەروەکو سووتان بەشیشی ئاسن .

٣- سووتانەکانی (توێکلی): زیانەکان ڕوودەدەن لە ئەنجامی بەرکەوتنی جەستە بەشلەیەکی گەرم وەك ئاو یان هەڵمەکەی بەوە دەناسرێتەوە بە برینی سەرووی زیانەکانی کە ناگاتە پلەی سێیەم بەزۆری شوێنی سوتان شێدراوە تەڕی تێیدایە لە هەموو بەشەکانی نزیکەی یەك گرتە هەندێ جار لەناو لەپی دەست یان فراوانتر لێی هەندێ جار شێوەی تایبەتی هەیە رۆیشتنی شلەی رژاو

دەبینرێ وە هێڵەکانی یان خالی پیسی ناوچەیەك یان چەند ناوچەیەك دەگرێتەوە وە هەندێ جار چوونیەتی دەستکەوتنی سووتان دەبینرێ لێی سنووری دیار لەباری نقوم بوونی ئەندام وەك دەست لە شلەی گەرمدا دەیکلێینین لەباری تووشی بووەکە پاش بەدەستهێنانی سووتان بەکەمێك. بەوە دەناسرێتەوە سوتان بەهەڵم ی شلە وەك هەڵمی ئاو لەبەر ئەوەی لە ڕووە کە هەڵمی ئاو تایبەتیەتی دەرچوونی لە ماوەی جل و بەرگدا وە ئەوەی کە تەڕ دەبی بەوە بەهۆی پارێزگاری جل وبەرگە بەگەرمی بەرز دەبێتەوە هۆی بەدەست کەوتنی سووتان لە شوێنی جەستە کە داپۆشراوە پێی دەبێ زیانەکان قوڵتر بن لە شوێنی رووتدا وە فراوانی پێك دێت وە دەکەوێتە سەر رووکاری ئاشکرا لەسەر ڕووی وە هەروەها تووشبوو دەبێتە هۆی لەناوچوونی.

٤- سووتانەکانی مادەی کیمیاوی کەوی کراو (داخوران): هەموو مادە کیمیاویەکان دەگرێتەوە لەسەر ترشیەتی کە وەك ترشی کبریت (گۆگرد) و ترشی ئەزۆت یان تفتی وەك هایدرۆکسیدی سۆدیۆم وە ئەوانەی لە مانە دەچن.

زۆربەی ئەم ڕوداوانە روودەدەن بەشێوەی بەرهەڵستی لەئەنجامی ڕژانی مادەی کەویکردن لەسەر جەستە وەدەبێ تاوانی بێ وەبۆ تۆڵەسەندنەوە دیتمان چەندین ڕووداوی جۆری

دوایی کە ڕژانی تاوانبار بەمادەی ترشی ئەزۆت (لەناوەخۆ بە تیزاب دەناسرێ) یان ترشی گۆگرد لەسەر ڕووی یان سنگ رووخساری زیانەکان دەوەستێتە سەری بەهۆی ئەو مادەیە لەپەیتی مادەی کەویکردن وەماوەی

تووشبوونی جەستە لێی، بەرەنگی ئەسمەری جولاو بۆ ڕەش پاش تووش بوونی بۆ ترشی گۆگردی بە ڕەنگی مەیلی بۆ زەردباوی تووش هاتن بەترشی ئەزۆت بەرەنگی مەیلی بۆ سوری پاش تووش بوونی بۆ ترشی هایدرۆكلۆر وە بەڕەنگی ئەسمەری جولاو بۆ سوری پاش تووش بوونی بە پێكهاتەی كیمیاوی لە كانزاو ئۆكسجین (تفتی). دەبێتە هۆی مادەی كەویكردن داڕووشانی لە چێنراوەكەی بڵاودەبێتەوە ماددەی كاوی دەبێتە هۆی ئاوسان لەسەر پێست وە بڵاودەبێتەوە لە سەر شێوەی خشتەیی و پەرش بوون وە دەناسرێت و كاریگەری مەینی هەیە وە لە ناوچەكەدا دەبێتە هۆی لە ناوچوونی شوێنی سروشتی وە لەدوای خۆی دا شوێنێكی ووشك و نارێك وشێواو دەمێنێتەوە ، بەڵام تفتەكان ئەمە كاریگەری توانەوەی هەیە وە شوێنی سووتانەكە نەرم دەبێت بەشێوەی ڕۆنی وە دەرچوونی ئارقەیەك وە شێواوەكەی كەمترە لە یەكەم .

ڕوونكردنەوەكانی تایبەت بەسوتاوەكان

١-پێكانەكە لە ئەنجامی سووتان یان هی تر دروست بووە ؟ : گران نیە لە سادەیی دەستنیشانكردنی پێكانی سوتان، ئەگەر نوێ بێت، وە تیبینیی ووردی نیشانە جیاكەرەوەكانی كرا، بەڵام دەستنیشانكردنی قەدماغە دوای سارێژبوونی سووتانەكە، پێویستی بەشارەزای و ووردبینی هەیە.

٢- كەی سوتانەكە ڕوویداوە؟ بەگشتی خەملاندنی كاتی ڕوودانی سوتان بەتەواوی زەحمەتە، لەبەرئەوەی هۆكاری زۆری خێراكردن یان دواخستنی

چاکبوونەوە تێك دەئاڵێن، لەوانە توانای جەستەیی تووشبوو و بەرگرییە گشتییەکەی و جۆری ئەو مادەی سووتانەکەی دروست کردووە و، چۆنییەتی فریاکەوتنی، دەکرێ بەگشتی بگوترێت کە ماوەکە بە نزیکەیی دەخەملێنرێت، پاش لەبەرچاوگرتنی هۆکارە باسکراوەکان.

٣-جۆری سوتان: گران نیە دەستنیشانکردنی ئەو مادەیەی کەبووەتە هۆکار بەگوێرەی نیشانەکانی جیاکەرەوە بۆ هەموو لە سوتانە ئاگرینەکان یان لە خۆیەوە یان کیمیاوی بەپشت بەستن بەدەستنیشانکردنی مادەیی کیمیاوی داخوراو بە پشکنینی تاقیگەیی لەوە پیسبوونەکانی هەبوون

لەسەر جل وبەرگ یان شێلانەکانی کە لەشوێنی سووتان وەردەگیرێت.

٤-زیندەگی سوتان : رووداومان بینی کەکەم نەبوو بۆ سوتانی نازیندەگی مەبەستمان بەڕوودانەکەی شاردنەوەی رووخساری تاوان وەرەشکردنی لێکۆڵینەوە لەسەر لێکۆلەرە پرسیار لە پزیشك بکات کە بەوەی سوتانەکە زیندەگیە یان نا.

٥-باری تووشبوەکە.

٦-ماوەی پیویست بۆ چارەسەر.

٧-بەدەستهینانی پەك کەوتن یان شیواندن.

٨- توانای تووش بوو لەسەر قسەکردن یان هەڵسانی بە هەندێ کارووباری کارگێڕی : دەتوانین وەڵام بدەینەوە بە روونکراوەکانی چوارخاڵەکە لەسەرەوە پاش گەڕانەوەمان بۆ لێك چوونەکانیان لە پێکانی بریندا.

٩-هۆکارەکانی مردن لە سووتانەکاندا : پێویست نیە بەوەی سووتان ببێتە هۆی مردن لە هەموو ڕووداوەکاندا مردن ڕوودەدات بەکاریگەری هۆکاری تر کە پەیوەندی هەیە بە سووتان و هۆکارەکانی مردن کە کەسێك دەمرێ لە ئەنجامی کەوتنی دیوارێك بەسەریدا یان بنمیچێك بە کاریگەری ئاگرکەوتنەوە بووە هۆی بێ هۆشی یان ڕوودانی زیانی مردووەکە کە لەباری تردا بەخنکاوی دەمری بە غازی خەڵووز وەك لە بوونی ئاگر لە باڵەخانەیەك وە مانەوەی کەشێکی قەتیس خورادوو لە ژووری تێربوو بە غاز لەسەر دادوەرە خوێندنەوە بۆ ڕاپۆرتی پزیشکی بکا بە گرینگیەوە بۆ تێروانینی لەسەر هۆی مردنەکە .

١٠- سووتانەکە ناکاو بوو یان خۆکوژیی یان تاوانکاری؟: زۆربەی ڕووداوەکانی سووتانی ئاگری کە بینیومانە لەناکاو بووە، لە ئەنجامی ئاگرکەوتنەوە لە ماڵێك یان تەقینەوەی سۆپای نەوتیی گەرماو، یان سۆپای نەوتیی چێشت لێنان، یان گڕگرتنی جل و بەرگی کەسێك کە لەدیار ئاگر خۆی گەرم دەکاتەوە، هەروەها ڕووداوی تریشمان بینی (لە ڕۆژانی تایبەتدا) بۆ کەسانێك کە تەقەمەنیە دەستیەکان دروست دەکەن، کە لە ناوەڕاستی مانگی شەعبان (زیندوکردنەوە) بەکار دێت، بە پلەی دووەم ڕووداوی خۆکوژی دێت، کەسەکە بڕێك نەوت بەخۆیدا دەکات و گڕ لەخۆی بەردەدات، زۆر لەوە کەمتریش ڕووداوی تاوانکارییە.

ڕووداوی تاوانی بەڵگەیە بۆ سووتانەکانی کە چارەسەرەکانی کردووە لەسەر ئەوەی لە جۆری ئاگریە لە باری تردا تاوانبار تەرمەکە دەسوتێنی کەمێك بۆ

شاردنەوەی رووخساری تاوانەکە گرنگ بە گرنگیەکەی بەوەی رووداوی سووتان بەرهەڵستی یە هەرەشە لە کەسێك بە ئامێری تیژ یان ئاگری بۆ نموونە کەسێك ئۆتۆمبێل لێدەخورێت وە یان لە ماڵەوەیە وە یان لە ژووری پاسەوانە بۆ پاڵنانی ئاو ئینجا نەوتی بەسەری دائەرژێنی لە سەر لاشەکەی ئینجا ئاگر دەکاتەوە و لەشی دەسوتێ و وە بەخێرایی ئاگر لە دەوروبەری کۆدەبێتەوە.

بەڵام ڕووداوی ئەنجامی برین کە بینیمان بەرهەلستیە روویدا لە ئەنجامی ڕژانی ئاوی گەرم یان کەوتنی منداڵێکی بچووك لە ناو مەنجەڵ کە ئاوی گەرمی تێدایە یان مادەی خۆراکی .

سووتانی کیمیاوی کە بینیمان تاوانی یە لە زۆربەیان نامرێ وە بۆ ئامانجی تۆڵە کە تاوانبار هەلدەستێ بە رژاندنی مادەی کەوی لەسەر سەری یان رووەکەی ملی تر بە مەبەستی ئازارپێدانی وە دیتمان رووداوی بەرهەڵستی بەدەست هات لە هەندێ کەسی پیشەیی کە لە دروست کردنی پیشەکەیان وە بەکارهێنانی مادەی کەوی کراو .

تەوری دووەم
تووشبوانی تەزووی کارەبا

کاریگەری تەزووی کارەبا لە سەر جەستە دەوەستێتە سەر پلەیەکەی بە بڕی بەرگری لە شوێنی بەیەك گەیاندنی سەرباری ئەوە جۆری تەزووەکە وە بڕی پەستانی وە ڕۆیشتنی وە ماوەی بەیەك گەیاندنی .

بەشێوەیەکی گشتی جەستەی مرۆڤ باشە بۆ گەیاندی تەزووی کارەبایی بەدەست توانای گەیاندی ماسولکەی مرۆڤ کەمتر بە ملیون جار لە نوحاس .

بەڵام کۆئەندامی مێشك لە وایەری نوحاس دەچێت لە توانای گەیاندن وە بە پێچەوانەی ئەوە پێستە بەرگری تەزووی کارەبا دەکا بە تایبەتی ئەگەر ئەستوور بێت وەك پێستەی ناو دەست یان ناوپێ وە بەرگریەکەی کەم دەکا ئەگەر تەنگ بوو وەك پێستەی مل وە نێوان شان و قۆڵەکە یان تەربوو بە ئاو وە بەرگری یەکە دەبێتە هۆی ڕوودانی کلّپە وەگەرمایی خۆتوانا گەرمیەکەی جیاوازە بەگوێرەی جیاوازی لە پلەی سووتانی لە جەستە بەرەوشتی تایبەت باس دەکرێ لە جیاکردنەوەی لەناو برینەکانی کە سنوورێکی روون و ئاشکرای هەیە .

سیفەتەکانی :

سووتانی کارەبای ڕوویی دەبێتە ڕەنگی سمۆرەیی خۆلەمێشی مەیلی بۆ ڕەنگی شین بەڵام قووڵەکە شێوەیەکی لێدراوی هەیە .

شوێنی سووتان دادەپۆشرێ بە تەندروست کە تەزووی پاڵەپەستۆی بەرزە وە فراوانی بەدیار دەکەوێت بەسووتانی پێستی لەسەر درێژایی ڕۆیشتن وە شێوەی

داری وەردەگرێ وە پێستەکە بەدڕاوی دەبینرێت وە لێورەکەی پاڵنراوە بۆ دەرەوە لە شوێنی دەرچوونی تەزووی کارەبایی لە جەستە وە تەزووی کارەبایی بەرز دەبێتە وە بەهۆی توانەوەی وایرە کانزاکەی بارگەکراو پێی یان دوگمەی کانزایی جێگیر لە جل و بەرگ وە تێچوونی گەردیلەکانی لە رووخساری جەستەیە وە ئەو دیاردەیە پێی دەڵێن بەکانزابوون .

سووتانەکانی بەشێوەی دیاری کراو دەردەکەون هەندێ جار وەك جەستەی بارگاوی بەکارەبا دەبێ جۆگەکە قوول بێ بەجۆری رەنگی شینی خۆڵەمێشی وە مەیلی بۆ زەردی رەقی لووس هەیە شوێنی سووتانەکە رەش دەبێ بەهۆی بە خەڵووزی کە دەکاتە زۆرتربێ لەکاتی بەرکەوتن بەهۆی لە ئەنجامی بەرکەوتنی جەستە بە وایەری کانزایی بەکارەبا .

کە بەرگری کەم دەبێ لە شوێنی بەرکەوتن سووتانی نابەکاری گەیاندن بە دەستمان دەکەوێ بە رەنگی زەردی کاڵ یان قاوەیی وە هەندێ جار یەکەمی لێوارێکی بلند دروست دەکات.

سووتانی کارەبایی بەوە دەناسرێتەوە کە بەئازار نی یە خوێنی لێ نایە بەدەگمەن روودەدات دووچەندانەی هەوکردنی کێم کردوو لێی .

هەورە تریشقەی کارەبایی بەبێ شوێنەواری دیار : تەزووی کارەبا لە ناو جەستەی مرۆڤدا دەڕوات لە بارێکی دیاری کراودا دەبێتە مردن هەندێ جار بێ ئەوەی سووتانی دیار ببینین لەسەر جەستەی لەشوێنی دەرچوونی تەزوو پشت دەبەستێ لە دەست نیشانکردن بەهۆی مردن لەوبارەدا لەسەر پشکنینی ناوەوەی

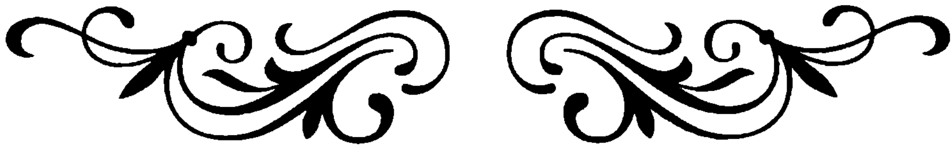
دەبینرێ وەنیشانەكانی لە هەناوی مردوودا بەبەڵگەی بوونی لەسەر مردنەكە بەهۆی هەورە تریشقەی كارەباوە بووە .

مردن روودەدات بەتریشقە بێ شوێنەواری دەرەوەی لەباری دەرچوونی تەزوو بۆ جەستە لە ماوەی شوێنی فراوان كەمێك بەرگەی كە دەكەوێتە بۆ كەسی بوو لە ئاودا یان بۆ وەستانی پێ خواس لە زەوی قوڕ وە وایەرێكی كارەبایی بەریان دەكەوێ كە جێگیر لێ بەشیك لەبەرگەكەی وەك ئەوەی كاتێ كەسێك دووگمەی جەرەس پاڵ دەنێت كاتی باران بارین وە دەستی تەڕە دەمرێ لەو كاتە .

روونكردنەوەكانی تایبەت بە تریشقەی كارەبای.

١-هۆی مردن: مردن دەبێ بە هۆكاری زیانەكانی ڕازی بوون لە ئەنجامی كەوتنە خوارەوەی كەسێك لە بەرزایی وە دەبێتە هۆی شكانی جومجومەی یان بڕبڕەی پشت یان باڵەكان یان بۆ نەزیف بوونی لە هەناوی ناوەوە دیتمان رووداوی زۆر كەم لەم جۆرە دا بینرا لە هەندێكیان سووتانی كارەبایی لە هەندێكی روونبووەوە كە پەیوەندی بە تە زووی كارەبایی نی یە بە هۆی مردنەوە لە كەسیك روو دەدات لە كاتێ پلیكان دەخزێ كاتی چاك كردنەوەی وایەری كارەبای وە دەكەویتە سەر زەوی بێ ئەوەی تەزووە بەری بكەوێ لەبارەی تردا دەست لێدانی وایەری كارەبایی دەستی منداڵ كە بیەوێ چۆلەگە بگرێ لە هێلانەكەی لە لووتكەی عامودی هاوسێ یەكەی وایەری كارەبا دەیخاتە خوارەوە زیندووە پاشان دەمرێ بە پێكانی بە زیانەی ڕووشاندنەوە .

٢ – سوتانە کارەباییە بەرهەڵستیە یان تاوانیە یان خۆکوژیە؟ : زۆربەی ڕووداوەکان کەدیتمان بەرهەلستین کە ڕوویانداوە کاتێ کەسێك هەڵدەستێ بە چاك کردنەوەی موبەریدەی هەوایی یان موزەخەی ئاوی یان ئوتوو یان لێکچووەکان بەمانە لە مادەی نەبڕی تەزووی کارەبا لە ماوەی کاردا وە بینیمان ڕووداوەکانی خۆکوژی تر کە تاوانین بەڵام ژمارەیان زۆر کەمە .

بەشی پێنجەم
خــــنـــكـــــان

قەدەغەكردنی توێكل لە بڕێكی تەواوی ئۆكسجین كە پێویستە بۆ بەردەوامی ژیان .

جۆرەكانی خنكان وە كەل وپەلی بەهۆیەوە: مردن لە كاتی خنكان دەبێت بەهۆیەك لە هۆیەكانی خوارەوە :

١- بڕینی هەناسە:

داپۆشینی چوونەدەری هەناسە (لووت وە دەم) بەدەست یان بەرماڵ یان خاولی یان بەرمالی بچووك یان رایەخ یان بە تێچوواندنی پارچەی پەرۆ یان برێك لە پەمۆ لە كونی لووت و دەم یان لە ئەنجامی وەرگەرانی دایك بەسەر منالّەكەیدا یان كەوتنە خوارەوەی پارچە دیوار یان لەیەك چووی لەسەر كەسەكە یان رێگری جوولّەكانی هەناسەی سنگ وەسك بە پالّنانی توند لەسەری.

٢-پاڵنانی لەسەر ملی یان گەردن :

ڕوودەدات پاڵنانی لە سەر مل یان گەردنی لەوە بەشی ملی لە لووت بە پەستانی یان بە دەست کە روونە هەروەك لە مانەی خوارەوە:

أ – خنکان بەپەت :

پەت لوول دەدریێ لە دەوری ملی بەتوندی بەوەی بێتە هۆی ڕاوەستانی کرداری هەناسەدان.

ب – سێدارە:

پەت توند دەکریێ بەسوراوی لە دەوری ملی بە هۆی گرانی جەستەی هەڵواسراو بە تەواوەتی یان ناتەواوی بەوەی بەرپێیەکانی بکەویێ یان بەشێك لێی وە مردن ڕوودەدات لە ئەنجامی وەستانی کرداری هەناسە.

ج – خنکاندن بەدەست:

کەسێك کە بەدەستی ملی کەسێك بکوژێ وە کەسەکە دەمریێ بەهۆی بنبڕکردنی ئۆکسجین بۆ هەناسەدان .

٣- چوونە ناوەوەی تەنەکانی نامۆ لەناو ڕێگاکانی هەناسەداندا :

ئەو تەنانە یان ڕەقن یان شلەن یان گازین کە روونکراوەتەوە لەمانەی خوارەوە:

أ – دڵتەنگی (دەرچوون) : چوونە ناوەوەی تەنەکانی رەق وەك تۆی سەوزە و میوە دوگمەی بچووك وە دەنکۆڵەی چارەسەری بزمار وە ئێسقانی بچووك و

پارچە پارەی کانزایی بۆ ناو بۆڕی ئامادەکراوی هەناسەدان بەوەی هۆکارە لە وەستانی هەناسەداندا.

ب – نقووم بوون: چوونی شلە بەمانای ئاو لە راهاتوو لە ناخی رێگاکانی هەناسەداندا بەوەی کرداری ئاڵوگۆڕی غازە مەرج نی یە کە مردن روویدات نقوومی تەنەکە هەمووی بە کە رووتی بوونی لووت و دەم لە ئاو بەسە هەندێ جار بۆ روودانی مردنی بە نقوم بوون.

ج- بەغاز : مەبەست لێی غازی نەشیاو بۆ هەناسە وە ئەو غازانە چواروجورن بەدەست بەوەی غازی خەڵوز (یەکەم ئۆکسیدی کاربوون)ی هەڵقوڵاو لە سووتانی خەڵووز وە پێکهاتەکەیان بترۆلی یەکەم لە روودانی رووداوی خنکاندن لەلامان کە لە دوایی غازی وە دەبێت (هایدرۆجینی بەکبرتیاوی).

جۆرەکانی ژێ یەکان : جۆری جیاواز لە ژێ بەکارهاتووە لە بارەکانی خنکاندندا کە دیتمان وە ژماردمان ئەمانەی دێن بە زنجیرەیە بەگوێرەی بەکارهێنانەکانیان :

أ- پەتك کە هاوردەیە وە رووت بەلغاو یان لاستیك یان لەناوە خۆ دروست کراوە لە خوری یان پەلەی دار خورما یان لە لیفەکان .

ب- ژێ ی پەرۆیی وەك لێچکەی سەر جەمەدانی چەفیەی ئاوریشمی (فۆتە) .وە گۆرەوی ئافرەتان کەدروست کراو لە نایلۆن وە قوماشی پەرۆیی وە لەفافی پزیشکی .

ج- وایەری كارەبایی پێچراو بە قوماش .

د- پەتی ئاوریشمی وە كراسی نووستن وە پشتێنی كراسی نووستن .

ە- ژێ ی جەستەیی وەك قایشی پێستی یان دەروست كراو لە لاستیك .

و- پەتی نهێنی كە بە ناوكی منالّەوەیەبەكاردێت بۆ خنكانی منالی تازە لەدایك بوو .

ز- زەنجیری ئاسن كە بەكاردێ بۆ بەستنەوەی دەستی هەندێ لە تاوانباران .

ح – بۆری لاستیكی (سۆندە) .

جیاوازی رووخساری نزم بوونەوە لە مل شوێنەوارەكەی بەدیار دەكەوێت لە شانەكانی بەگوێرەی جۆری ژێ كەوە ئاراستەكە و ژمارەی سوورانەكانی وە توندی پاڵنایی روودەر .

ژێ ی وورد وەك پەت وە وایەر دەبێتە هۆی برینی بەرزی ونزمی بەدیار وەژێ كانی تێكەڵاو یان سەر رووتەخت وەك پەرۆكی نزم رووداوە لێی بەرووی پان وە ڕووتانەوە بەكاریگەری لوول دانی پەرۆكەكە .

تەوەری یەکەم
بنبڕی هەناسە

مردن ڕوودەدات بەداخستنی هەناسەڕۆی هەناسەدان بەدەست یان بە سەرین یان ئەوانەی لەمانە دەچن یان بەتێ چوونی ڕێك لە پەمۆ یان دانانی پەرۆ بۆ ناو بۆشیایی دەم وە ئەم ڕێگایە بەکار دێ بۆ کوشتنی منداڵ هەندێ جار – یان لە ئەنجامی بەسەر داڕووخانی تێکدراو لێك وە بەهانا هاتنی وە مانەوەی لە بۆشایی دیاریکراو وەك کرێکارێك کاتێك کار لە بینایەك دەکات بەسەریدا دەڕمێت خانووکە یان بینایەکە بەکاریگەری بارانی زۆر یان بەهۆی ترەوە بێ ئەوەی ببێتە زیانی برینی وە مردنەکە دەمرێ بە هۆی پچڕانی هەناسە .

پچڕانی هەناسە ڕوودەدات لە منالی تازە لەدایك بوو شیرەخۆری نووستوو لە گەڵ دایکی لە جێگادا یان لەکاتی شیری مەمکی پێ دەدات وە نووستن بەسەری زاڵە وە دەکەوێتە سەر منالەکە بەوەی کە بەشێك لە جەستەی پاڵ بەڕێڕەوی هەناسەدان دەنێت وە دەمرێ بەخنکاوی .

مردن بە بڕینی هەناسە ڕوودەدات لە ئەنجامی پەستانی توندی سەر سنگ وە سك بەوەی کە هەناسە بوەستێ وە ئەم بارە ڕوودەدات لە کاتی گردبوونەوە یان خۆپیشاندان یان لێکچووەکانی بەو .

ئایا بێ دەنگی هەناسە تاوانی یە یان بەرهەلستی یە یان خۆکوژییە : ئەوانەی دیتمان تاوانی یە لە هەندێکیان مردووەکان لە ئافرەت و منالن بەهۆی بێ ڕەوشتی یان منالەکان بیژین وە بەرهەڵستی دیتمان ڕووداوی لەم جۆرە بەرو

مردنی کەسێك بەسەریدا هاتە خواریَ کیسی جۆراوجۆری پڕ لە پەمۆ لە پشکنینی روون بوەوە بەوە کە ئەوەی دەیڵێ هەناسە خنکێیە .

هیچ رووداوێکی خۆکوژی نابینریَ بەبیَ دەنگی هەناسەدان سەرباری ئەوەی باسمان کرد کە هەندیَ لە دانەدان بەوەی کە کەسێك مردووە بە خۆکوژی پاشان ئەوە نووسانی پارچەیەك لە پەرۆی بەمۆم کراو لکێنراوە پیَ وە پارچەکە قەبارەی بەسە بۆ داخستنی ڕێرەوی هەناسەدانی .

تەوەری دووەم
پەستانی سەرمل

خنکاندنی بەدەست :

بارێکی زۆرباوە لە بەکارهێنان مەبەستمان تاوانی یە وە تاوان لێکراو وون دەکا بە هاوارکردنی لە زۆر جاردا کە دەتوانین زاڵبین بەسەریدا بە خێرایی.

تاوانبار زۆر لە تواناکەی بەکاردەهێنی وە بەهێز دەیمرێنێ بەیەك دەست یان هەردووکیان ملی بەئازار گەیشتوو مردن روودەدات پاش ئەوە رووخساری شوێنەواری پاڵیان دیارە لەسەر ملی هەندێ مردن زۆر زوو روودەدەن بەخێرایی فرێدراو بەهۆی تووش بوونی وە لە پاڵنانی سەر شوێنی نووستووەکە .

خنکاندن تاوانی بەدەستی ملکەچ یان بەرهەڵستی یان خۆکوژیە،

هەموو رووداوە پشکێنراوەکان تاوانی یە وە نەمان بینی رووداوی خۆکوژی بێ سەرباری ئەوەی هەندێ دانەر باسی لێوە دەکەن بەوەی کە کەسێك خۆی خنکاندووە بەدەستی خۆی بەمەبەستی خۆکوژی بە پاڵنانی بەردەوام لەسەر ملی بەهۆی ڕوودانی گرژی مردن وەنیشانەکانی خنکانی دیارە لە تەرمەکە.

ڕووداوێك: کچێك لە تەمەنی هەژدەساڵی دا تووشی هاتووە بەبرینی رووشاو درێژی ٢سم لەناوەڕاستی بەشی دواوەی بۆ لایەنی دوو ڕووی پێدراو لەسەری وە بە ڕووشاوی لەناوچەی قەبارەکەی ٢.٥سم لەدەوری بەرزی ڕوومەتی ڕاستی وەتوێکڵەکانی بەڵگەی دیارن کە هەندێکیان نینۆکیی یە وە

برینەکە قەبارەکەی هەریەکەی نێوان ٢-٣.٥ سم لە دەوری لووت وەناوچەی خوارەوەی ڕووی پێشەوە بۆ مل کە ژمارەیان زۆرترە وەکۆبونەتەوە لەناوەڕاستی بەشی راستی بەڵگەیە لە ڕوخساری زیانەکانی ملی لەسەر ئەوە تاوانبار دەستی چەپی بەکارهێناوە، وە هاتنە دەرەوەی زمان وە چاپ بوونی ددان لەسەر ڕووەکەی وەبرینی چوونە ناویەك بەشی گەمارۆ دەگرێتەوە وەشوێنەوارەکەی درێژە دەخایەنێ هەتا کۆتایی پێشەوەی دەبینرێ ڕووخسارەکانی بەڕوونی بە وونکردنی زمانە .

برین لە چێنراوەکانی خاو بۆپێشەوەی مل زۆرتر توندە وەدیارترە لەبەشی سەرەوەی لە ڕێرەوی هەناسەدانی کە کێشکەی قوڕگ وە کڕکراکەی گەرو هیچ برینی لەسەر نی یەوە ئێسکی مل (پشکنینی ئێسقانی تیشکی) کە توانای هەیە بەرگەی ئێسقان بۆ پەستانی دەستی لەبەر پێکەوە نە نووسانی جومگەکان. پشکنین دەری دەخات بە بوونی نیشانەکانی خنکاندن لەناوەوە کەهۆکاری مردنە وە ئەو خنکانە بەدەستەوە بووە وە ڕووندەبێتەوە بەلێکۆڵینەوە لەسەر ڕووداوی تاوانی.

خنکاندن بە بەستەر:

خنکاندن ڕوودەدات بەپەستانی مل بە بەستەر وە لوول دەدرێ لە دەوری بەتوندی هەتا مردن. وە پەیوەندی نیە بەهێزی پەستاوتنی بەجەستەی خنکێنراو وەك لەسێدارەدان، مردن لەوبارەوە ڕوودەدات پاش ماوەیەکی کورت بەوەی

دەبێ ببێ لە ئێستا بەهۆی پچڕانی دەمار و وەکەم خوێنی مێشکی دەرئەنجام لەپەستانی بەستەر لەسەر مێشك وە دەمارەکانی مل.

بەڵگەی هەندێ ڕووداو کەبینیمان لەسەر ئەوە تاوانبار یان خۆکوژەکە خنکاوە بە بەستەر بەپشت بەستن بەهەندێك چوونە ناو لەبازنەی ژێ ی بەکارهاتوو وەك دەسکی توندکردن لەدەوری ملی.

خنکانی بە بەستەر تاوانی یە یان بەرهەڵستیە یان خۆکوژییە؟:

زۆربەی ڕووداوەکانی خنکان بە بەستەر کەهەڵساین بە پشکنین تاوانی یە وە دیتمان هەندێك ڕووداوای بەرهەڵستی روویدا بەپەستانی مل لەسەری هەتا غەرەی سەر جەستە لەجل ویەرگی یان ژێ کەی دەگەیەنرێ بۆلای بەخرۆکەی ئامێری خولاو بەخێرایی کە بینیمان وە ڕووداوی خۆکوژی بەژمارەیەکی زۆر کەمە .

سێدارە (پەستانی مل بە بەستەر):

پەتی یەك لاگرێ دراو لوول دەدرێ لە دەوری بە توندی ولای لێوە لەخاڵی جێگیر هەتا مردن، هێزی پەستانەکە وەردەگرێ بەقورسایی جەستەی هەڵواسراو بەتەواوەتی یان بەشێك لێی کەپێیەکان یان لایەکانی خوارەوە یان بەشێك لە قەد لەسەر زەوی .دەبێ لەشوێنەواری ناوچەی پەیوەندی کردن ژێ ی جێگر بە بەشی لول دراو لەدەوری مل (خاڵی هەڵواسین) بەرزتر لە ملی و لەسەریەتی کە نزمایی یەکان خوار ئاڕاستەن دەربارەی بۆ مل، ئەگەر هەڵواسینەکە لە

دواوەوەبوو نزمییەکان دەبینین بەروونی . ئاراستەکەی پاشان بەرزدەبێتەوە بەتێپەڕبوونی بۆ پشت گوێ هەتا خاڵی هەڵواسین کە دیاردەکەوێ لە شوێنەواری چاپ بوونی گرێ یەکە لەسەر مل وە نزماییەکان نامێنێن نزیك یان پێڵاوی خاڵی هەڵواسین وە بازنەیی نابێ بەهۆی فراوان بوونی بازنەیی ژێ کە خۆکوژەکە ی لێ دانراوە لە ملی وە دەست ناداتە ژێ کە بەشێك لە ڕووی دیارە بۆ مل کە دەبێ هەڵواسینەکە لەیەکێك لەلایەکانی مل وەهەندێ جار لە پێشەوە بێت وەدەبینرێ نزماییەکان لەهەموو ئەوبارانەی کە زۆرتر ڕوونترن لەلای پێچەوانەکەی بۆ خاڵی هەڵواسین. دەبینین نزمایی لەشوێنی نزم وەك ئەوەی ڕویدا لەباری هەلواسین ی تەواو کەسێدارەکە روویدا بەهەڵواسینی بەشێوەیەکی هەموو بەشەکانی نەبێ.

ئەوکەوتنە سێدارەیە وەجەستە بەتەواوی هەڵنەواسراوە؟ ئەو قورساییەی بەرزدەکرێتەوە لە جەستە لەباری هەڵواسینی بەشی لێی بەس نی یە بۆ ڕوودانی پەستانی داواکراو بۆ بەستنی دەماری خوێناوی لەمل وەهەروەها بۆری جگەر ئەگەر تاقیکردنەوەی زانستی سەلماندنی لەسەر ئەوەی کە پەستانی دووکیلۆ گرام بەسە بۆ بەستنی موولولەخوێنەکانی وەداجی وە (٣-٥ ،٥) کیلۆگرام بۆ بەستنی خوێن بەری شادەماری لامل وە ١٦- ١٥ کیلۆگرام بۆ بەستنی ملی خوێناوی ولەسەریەتی کە ئەو پەستانە ڕووداوە کۆسپی سووری خوێن بۆ مێشك دەکاوە لەهەمان کاتدا کرداری هەناسەدان دەوەستێت وە موخ پەك دەکەوێ مۆخ لە بەجێ هێنانی کارەکەی کەسەکە ئازایەتی وون دەکا بۆ

دەربازکردنی خۆی وەکردنەوەی ژێ کە پاشان ڕوودانی مردنی سێدارەیی ڕوودەدات .

لەو سێدارەیە تاوانی یە یان بەرهەڵستی یە یان خۆکوژیە ؟

هەموو ئەو ڕووداوانەی باسمان کردو پشکنینمان کرد کە خۆکوژین وە مردن ڕوویداوە بە لەسێدارەدانی لە هەندێکیان بە هەڵواسینی جەستەی بەتەواوەتی وە کە جەستە هەڵواسراوە لەهەندێك بە هەڵواسینی بەشی .

بەڵگە هەیە ڕووداوەکانی سێدارەی خۆکوژی یەکە بینیمان لەسەر ئەوە نزماییەکان جۆراو جۆر نین بەهۆی لوول دانی ژێ یەك لوول لەدەوری مل پاش ڕوودانی بازنەی بچووك لە یەکێك لە کۆتاییەکانی ژێ کە وەتێچوونی لایەکەی تر لەو ماوەیەدا پاشان تێچوونی سەر لەبازنەیی گەورە وجێگیری لای تر لەژێ کە لەشوێنی هەڵواسین بەسادەیی کەسەکە کورسی تێ هەڵدا یان هەر مادەیەکی تر کەلەسەری وەستابوو ژێ کە پاڵنانێك دەکا لەسەر مل بەهۆی گرانی جەستەی هەڵواسراو وە لەباری تردا بینیمان دوونزمایی دروست بوو لە دوو لوولی لە ژێ کەوا هەروەها سستە ژێ کە لە ناوەڕاستی پاشان تێچوونی کۆتاییەکان لەماوەی ناوچەی یەخەی پاشان تێچوونی سەری لە دووبازنەی دروست بوو لە ژێ کە پاشان جێگیرکردنی کۆتاییەکانی ژێ کە لەشوێنی هەڵواسیندا، وە لێرەدا هیچ شتێك نابینین کە بەرهەڵستی وەستاوی بێ وە یان تاوانی .

تەوەری پێنجەم
چوونە ناوەوەی تەنەکانی نامۆ لەڕێگای هەناسەدانەوەدا

هوسکە :

خنکان روودەدات لەگیرانی بەشی سەرەوەی لەڕێرەوی بۆریەکانی هەوا بەتەنی رەق لەناکاو دەردەپەڕێ وجێگیر دەبێ لەشوێنی قورگ پێویست نی یە بەوەی ئەو جەستەیە قەبارە گەورەیە بۆ پلەیەك کەڕێرەوی هەوایی دادەخات هەمووی کەواتە بەسە کە داخستنەکە بەشی بێت بۆ روودانی مردنی دڵتەنگی. بەهۆی کاریگەری کاردانەوە لە ڕێرەوەکانی هەوایی وە پەتی دەنگی وە کۆبوونەوەی دەردانی مادەی چلمی.

دەبێ مردنەکە تاوانی بێ یان بەرهەڵستی یان خۆکوژی؟:

هەموو ڕووداوەکانی مردن کە پشکنینمان کە بەرهەڵستی یە وەنابینین هیچ رووداوێکی خۆکوژی یان تاوانی بەگونجاو دادەنێین باسی ئەوەبکەین کە ئەوەی پزیشکی دادی نووسیتیەوە (ادلیسون کلیفلەند- امریکا) لە پشکنینی رووداوی تاوانی لەو جۆرە روویدا لەئەنجامی رژاندنی هاڕاوەی بیبەری ڕەش لە بوتڵێك کونەکەی بخرێتە دەمی مناڵەکە تەمەنی ٢مانگە کە پشکنینی بەدیارکەوت بوونی گەردیلە لێی لە دەوری دەرچەی هەناسەدان و خڕبوونەوەی بیبەری تێکەڵ بە مادەی چڵمی لەدەم وەلە گەرووی وە لەقووڕگ وە لەسەر

ڕێڕەوی هەوایی هەروەها دۆزیمانەوە بڕێکی کەم لە گەدە کە روونە بەوەی مردنەکە روویداوە تێکچووە.

نقووم بوون:

خنکاندن دەبێ بەهاتنی ئاو بەزۆری یان هەرشلەیەکی تر لە ڕێرەوی هەوایی لەجیاتی هەوا لەباری نقوم بوندا جەستە بەتەواوەتی یان هەردوو کونی لووت وە دەم تەنها کەدەکەوێتە سەر منداڵ یان تووشبوانی بەدی سەرئێشە کاتێ ئاگادار دەکرێنەوە بەلێدانی بەخوو (پەرکەم) یان ئەوانەی لەژێر کاریگەری مادەی بێ هۆشکەران یان سەرخۆش ، هۆشی لەدەست دەدات پیسایی لەسەر رووەکەی دەکات لەئاوی تەنگ نقووم دەبێ دەرچەی هەناسەدان دەگیرێ .

رووتانەوە:

دیاردەیەکە دەبینرێ لەناو لەپی دەستەکاندا وە ناوەوەی پێ یەکان پاش نقووم بوونی لە ئاودا بۆ ماوەی بەردەوام یان بەردەوامی کەمتر نەبێ لەنیوکاتژمێردا وەپێ چوونی بەڕووتانەوەی پێست وەئەستوور بوونی کە ڕوودەدات بەپلەی سەرەتایی کاتێ هەندێ لەکەسەکان کە پیشەیەك کار دەکەن پێویست دەکات تووشی هاتنی دەست وە پی بۆ ئاو وەك کرێکاری دروستکراوەکان وە جوتیار وە مەلەوانەکان وە شۆردەری جل وبەرگ لەبەرئەوە پێویستە دەست تێبووی ئەم جۆرە دیاردانە لەلایەن هەندێ بەدەستی شۆردەرەکات پێش دەکەوێ باری مردن وە توندی بەدیارکەوتنی هەتا جیابوونەوەی پێست لە گۆشت و دەمارەوە هەنگاو

بە هەنگاو دەکەوێتە خوارەوە لەسەر دەستەی دەست کیشەکە و لەگەڵیدا نینۆکەکان لە خۆیەوە یان بەسادەی ڕاکێشانی لەکاتی پشکنین یان کاتێ هەوڵی داکەناندنی دەست کیش یان گۆرەی لەدەستی یان پێی مردووەکە.

رووتانەوەی تەواو بەڵگەیە بۆ دەستەکان و پێ یەکان لەسەر ئەوەی کە تەرمەکە لەسادەیی نقوومی ئاو بووە کاتێ کەمردنەکە هۆکارە لەنقومی یان هی تر سوود دەبینین لەپلەی دیاربوونەکە و پێش کەوتنەکەی بۆ نرخاندنی کاتی نزیکراوە بۆ مانەوەی تەرمەکە لە ئاودا بۆزانیین بەوەی ڕووتانەوەکە روویداوە لە دەست یان پێ یەکی وەك ئەوەی کەسیك بمرێ لەنزیك بیرە ئاوەکە نقووم دەبێ دەستی لەئاو بەردەوام دەبێ بارەکە هەروەها هەتا رووتانەوەکە بەدیار دەکەوێت.

هەڵوەشانەوەی تەرمەکە لە ئاو:

تەرمە هەڵوەشاوەکە لەئاودا دەڕوات بەستنی وەك ئەوەی ڕۆیشتنی لە هەوا یان لەناو ناخی زەوی هەندێك لەلێکۆلەران وایان نرخاندووە بەوەی تەرمی هەڵوەشاوەی فڕێدراوی لە ئەشکەوت ماوەی یەك هەفتە بە لێکچواندنی بەهی تر کە نقووم بووە لەئاودا ماوەی دوو هەفتە و لە سێ یەمدا نرخاندم ماوەی هەشت هەفتەیە، وەئەگەر لەئاو دەرهێنرا تەرمەکە بەجێیان هێشت لە هەوادا شانەکانی هەڵدەوەشێتەوە بەخێرایی بێ وێنە لەبەرئەوەی میکرۆبەکانی هەڵوەشانەوە دەبینین ڕاکشاون و دەوریان گونجاوە بۆ زۆربوون ئەوەی پێویستە کە لێکۆڵەر بەرپرسە بەپێویستی خێراکردن بەناردنی تەرمەکە بەپێ ی توانای بۆ پشکنین کەنەبێتە بڵاوبوونەوەی هەڵوەشاندنەوە کە بۆ شاردنەوەی

زووخسارەکانی کاری تاوانی یان لێشاوی نەخۆشی لەوانەیە بوونی هەبێ لەجەستەدا.

جیاوازە پێشخستنی هەڵوەشاندنەوە وە بڵاوبوونەوەی بەگوێرەی سروشتی ئاوەکە وە پلەی گەرمی یەکەی کە خێراتر دەردەکەون لە ئاوی ساف و فێنك یان لە بۆ نەبوونی جێگیر، وە هێواشترە لە ساردی گرگرتن وە بۆ دانانی تەرمەکە بەوەی دەست پێ بکات لەسەری پێش بەشەکانی تر لە جەستە بەهۆی باری لێژبوونەوەی شلەکانی جەستە بۆی لەبەرئەوە لە باری سستیدایە و لەسەریەتی بەوەی تەرمەکە بنیشێ لە ئەنجامی پێکهاتنی غازەکانی چێنراوەکەی وە دەوەستێت لەسەر ماوەی ڕۆیشتنەکەی هۆکاری ئامادەکراو بۆ گەشەی میکرۆبەکانی هەڵوەشاندنەوە .

پەڵەی مردویەتی :

بەدیار دەکەوێ پەڵەکانی مردوویەتی لەسەری وە لە بەرزی مل وە لە خوارەوەی لایەکانی سەرەوە وە خوارەوەی ئێستا بەشەکانی باس کراو دەبێ لەسەر ئاستی نزم سەربار لە بەشەکانی کە ماوون وە تەرمەکە مەلەوانی دەکا لە ئاو یان لە ناوەوە بێ پاڵپشتی پەڵەی مردوو لە شوێنی تر بە گوێرەی بۆ دانانی تەرمەکە لە ئاو .

زبدەی کەفی : ئاو دەچێتە ڕێڕەوی یە هەواییەکانی پاشان بۆ بۆریەکانی وورد وەدەگۆڕێ بە چوونی هەوا بۆ ئەندامی هەرس کردن و زەرداو لە جگەر و تێکەڵ

دەبێ بە هەوا وە هەڵ دەمژێ پێك دێنی زبدەی کەفی رەنگ سپی مەیلی بۆ سوور لە ئەنجامی تێکەڵی ئاو بە هەوا وە بە دەرهاوێشتەی بۆریەکە .

وە خوێنی بەربوو لە شوێنی دڕانی هەندێ لە دەماری موویی ڕێڕەوەکان پڕدەبن بەزبدەی کەفی پاشان پاڵ دەدرێ بۆ دەرەوە وەکو دەبێتەوە لە دەوری دەم وە لووت وە ئەگەر لابرایە ئاو یان سرینەوە دەردەکەوێ بەسادەیی پەستان لەسەر دیواری سنگ یان لە خۆیەوە هەندێ جار وە پێویستە ئاگامان لێ بێت بۆ ئەوەی کە ئەو جۆرە لە زبدە بەدەست هاتوو لە ئەنجامی نقووم بووندا جیاوازە لە هەڵوەشاندنەوە لەبەر ئەوە زبدەی کەفی نقووم دادەنرێ لە نیشانەکانی نقووم هاتوو رەوشتی جیاواز کراو بۆ دوو جۆرەکە :

خشتەی ژمارە (٣)

زبدەی نقوومی	زبدەی هەڵوەشاوە
١-ڕەنگی سپی مەیلە و سۆر سۆریەکەی جیاوازە	ڕەش تاڵەی تۆخ بە گوێرەی خوێن بەربوونەکە
٢- بڵقەکان : کەفی زۆر بلقی بچووك	شیلەکانی کەفی بڵقەکانیان گەورەیە
٣- بۆنی : بۆنی ناخۆشی نی یە ئەگەر تەرمەکە شیکراو پێش هەڵوەشانەوە	بۆنەکەی بێ زەوەنە پێك دێ پاش هەڵوەشانەوە

گرژبوونی مردووەکە :

توندی ماسولکەکانی دەست یان دەستەکانی لە هەندێ ڕووداوی نقوومی وە دەبینرێ هەندێ مادەی ڕەق بوو لە دەستی نقووم بووەکە کە ڕای گوشیوە بەهێزی گرژی مردووەکە وە ئەوە نیشانەی گرنگی لەبەر ئەوە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە مردنەکە نقووم بووە .

خەملاندنی ماوەی مانەوەی تەرمەکە لە ئاو :

خەمڵاندنی ماوەکە پشت دەبەستێت بۆ ڕوخساری نیشانەکانی مردوویی وە چەمانەوە و شکانی وە بەسابوناوی بوونی هەڵوەشاو لە ئاودا دەڕوا بەشێوەی سست سەرباری بۆ هەوا یەکەم جار لەسەر دەست پێ دەکاوە مل پاشان لەبەرزی یەکەی قەدی بڵادەبێتەوە پاش ئەوەی لە ناوچەی ماوە وە لە لایەکانی سەرەوە و خوارەوە - بگەڕێوە بۆ تەوەری نیشانەکانی مردن .

هەندێ جار هەڵوەشانەوە دەست پێ دەکات لەوەرزی هاوین پاش چەند کاتژمێرێك وە دوا دەکەوێت بۆ رۆژێ یان زیاتر بەگوێرەی بۆ کاریگەری بەهۆی جۆر جل و بەرگی وە سروشتی ئاو وە پلەی گەرمیەکەی وە پێکهاتەی جەستە وە کێشەکەی بۆ زانین بەوەی کە کێشی جۆری بۆ جەستەی مرۆڤ بەشێوەیەکی گشتی کەمێك زۆرترە لە ئاو وەك ئەوەی بنیشێتەوە لە ژێر رووی ئاوەکە بەڵام لە زستاندا دوا دەکەوێت بەدیارکەوتنی هەڵوەشانەوەی بۆ چەند رۆژێك وە هەندێ جار روونە ماوەی ٥ -١٠ رۆژ بەگوێرەی هۆکارەکانی کە کاری تێ دەکات بەو هۆیەوە هەڵوەشانەوە و غازەکان دەبنە هۆی بۆ بەدیارکەوتنی تەرمەکە لەسەر رووی ئاودا .

ئەو دیمەنی رووداوی نقومبوونانەی کە پشکنینمان بۆ کردووە، ئەوە دەگەیەنن کە چرچ و لۆچبوون لە گەرمترین رۆژەکانی هاویندا دەست پێ دەکا لە ماوەی ٣٠ – ٦٠ خولەکدا، لەسەر شێوەی چرچ و لۆچی زۆر سادە، لەهەندێ شوێنی ناو لەپی دەستەکان و پاژنەی پێیەکان، روونە لەوەرزی گەرم ماوەی ٣ – ٤ کاتژمێر روونیەکەی توندتر دەبێت پاش یەك رۆژ وە لە کەش و هەوای مام ناوەندا چەماوە و شکان بەدیار دەکەون ماوەی ٥ – ٨ کاتژمێر وە دیارکەوتنە کە دوا دەکەوێت لە وەرزی سارددا .

مەبەستمان لە وەرزی هاوین مانگەکانی کە دەست پێ دەکەن بە ئایار وە کۆتاییان دێت بە ئەیلول بەڵام وەرزی زستان مانگەکانی کانونی یەکەم وە دووەم دەگرێتەوە لە مانگی شوبات مانگەکانی تر بە مام ناوەند دەژمێردرێت بەردەوام

دەبێت بە چەمانەوەو شکان بە روونی رووخسارەکەی جیادەبێتەوە وە ئەوەی لە ژێریەتی بە رێکی هەتا ئەوەی داکەناندنە کە ئاسان یان خۆی دەکەوێتە خوارەوە لە سەر شێوەی کراسی پێستەیی رەق ئەم دیاردەیە روودەدات لە ماوەی مانگی تەمموزدا پاش چوار رۆژ بەوەی کە جیابوونەوەی تەواو روودەدات لە هاویندا بەسادەیی ماوەی ٥ – ٧ رۆژ لە وەرزی مام ناوەندا ماوەی ٨ – ١٥ رۆژ لە وەرزی زستاندا ماوەی ٢-٤ هەفتە وە لە کەوتنگەی بینراو کە چەمانەوە و شکان بەپلەی سەرەتایە سەرباری مانەوەی لە ئاودا تەرمی کچێکی خۆکوژی نقوم لە ئاو بۆ ماوەی ٢١ رۆژ لە مانگی ئازاردا کە شیکراوەتەوە دوا کەوتنەکەی بەدیار کەوتنی بۆ کاریگەری رەنگی خەنەکە لە دەستەکانی وە پێیەکانی وە رەق بوونی چینراوەکە بەکاریگەری مادەی مازووی هەبوو لە رووەکی خەنەدا .

ئایا نقومی بەرهەڵستی یە یان خۆکوژییە یان تاوانی یە ؟

زۆربەی رووداوەکانی نقووم بینیمان ماوەی ساڵەکانی ١٩٤٠ – ١٩٧٥ کە ژمارەیان دەگاتە ١٢٠١ کەوتنگە کە بەرهەڵستییە وە هەندێکیان خۆ کوژی یە . وەکەمترینیان کە رووداوی تاوانین مردن رویدا لە هەندێکیان لە ئەنجامی فریدانی منداڵێك لە ئاوی حەوزی بۆگەن نابینین لە ڕووداوی بەرهەلستی نیشانەکانی توندی بەزۆری روودەدات لە هەندێکیان پێکانی برین ئەنجامی بەرکەوتنی کەسێك بەربەرستی پردی یان پاڵپشتی دیواری هەبووی ژێر ئاو ئەندامی بازدان لە سەرەوە بەڵام رووداوی تاوانی بینیمان لێی رووشان و برین وە برینی زۆر توند وە بەروونی لەسەر وە وەشەکان وە لە دەوری دەرچەی

هەناسە لە زۆریدا . بینیمان لە هەندی رووداوی خۆکوژیدا قورسایی جۆراوجۆر وەك بارستە کانزایی کە بەستراوەتەوە لە جەستەیوە لە رووداوی تردا بۆمان روونە بوونی برێك لە بەرد لە ناو کراسی نقووم بووەکە کە بەرامبەری سەر ملی کە خۆ کوژ قایشێکی توندکردووە لەسەر کراسی کە بەرامبەر لێدانی پاشان راکێشان بۆ سەرەوە بۆ پێکهێنانی کراسێکی فرەوان بەوەی کە زۆرترین بەروی تێ بچێ وە هەندێ جار خۆ کوژەکە دەست و لابەپەت دەبەستێتەوە وە لەسەر پزیشکە دڵنیایی پێش ئەوەی رای بدا دەربارەی جۆری بارەکە دەبێ خوێندنەوە بۆ باری کەوتنگەکە بکا وە بپشکنێ تەرمەکە بەووردی بپشکنێ پاشان تێبینی رێگای بەستنەوەی دەستەکان و پێ یەکانی بکات کە ئایا کاتێ ئەگەر کەسەکە بتوانێ خۆی ببەستێتەوە یان نا .

خنکانی بەغازی نەشیاو بۆ هەناسەدان :

غـــازی خنکێنەرەکـــان جـــۆراو جـــۆرن وە رووداوی خنکانیەکـــەی کـــاتێ روودەدات بـــەدووجۆری غـــاز ئەمانـــەن غـــازی خـــەڵوزی چڵمـــی وە زۆریـــەی رووداوەکـــان خنکانیـــە کـــە بینـــیمان لـــە ئـــەنجامی خنکـــانی بـــەغازی خـــەڵووز رووداوەکان کەمتر دەبێتەوە بە غازی چڵمی ماوەی دە ساڵی دوایـین وە نـامێنێ ماوەی پێنجەمی دوایی وە لەسەر ئەوە لێکۆلینەوە کورت دەکرێتـەوە لـە خنکـان بەغازی خەلووز

خنکان بە غازی خەڵووز (یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن) :

ڕەوشتی غاز وە کاریگەریەکەی لەسەر جەستە : غازی بێ ڕەنگ و بۆن وە تام دێتە بەرهەم لە سووتانی ناتەواو بۆ ماوەی ئەندامی وە خەڵووزی وە تەقێنراوەکە وە ڕۆنی نەوتی وە دار .

ماکینە ئۆتۆمبێل وە ئامێری غازی خەڵووز تێیدایە دووکەلەکەی لە ٧% سەلمێنرا بە تاقیکردنەوە مانەوەی ئۆتۆمبێل بە پێکراوی لە ناو ژووردا (گەراج) کەشێکی خنکێنەر دروست دەکا ماوەی چەند خولەکێکی دیار لەبەر ئەوە کە هەوای شارەکانی قەڵەباڵخ بە ئۆتۆمبێل وە ریژەیەکی جیاواز لە غازی خەڵووز تێیدایە بە گویرەی ژمارەی ئۆتۆمبێلەکان و تەسکی بواری جیابوونەوەی غاز .

غازی یەکەم ئۆکسید کابۆن هەیە لە غازی داگیرساو وە لە کەش و هەوای ئەشکەوتەکان وە لە دووکەلی جگەرەکان بەرێژەی ٤ – ٦% وە لە غازی بەرهەم هاتوو لە سووتانی مادەی تەقێنراو بۆ نموونە ت – ن – ت بەرێژەی ٦٠% بەڵام غازی شڵ تێدا نی یە لە پێکهاتەی غازی خەلووز وە هەندێ جار لێی پێك دی کە ئەگەر گەرم کەرێك دابنرێ لە گەرماوی بچووك بەوەی کە غازی خەلووزەکە نائۆکسێ بۆ دووەم ئۆکسیدی کاربۆن لە بەرنەبوونی بری تەواو لە ئۆکسجین لەو دەوربەرە ئەوەی دەبێتە هۆی ڕوودانی خنکان غازی خەڵووز .

ئایا خنکاو بە غازی خەڵووز لە ژووری بێ دەرگا دەمرێت :

لە سەلمێنراوی زانستیدا بەوەی کەسی تووشبوو بۆ غازی خەڵووز تووشی بە ماسولکە لاوازی دەبێت وە خەوی سووك قەدەغەی دەکات لە رزگارکردنی وە لە سەریەتی بەپێویستی نەزانین بۆ روودانی مردنی خنکاوی بەغاز بوونی کەسێك لە ژووری داخراوی پەنجەرە بینیمان رووداوی کەم نی یە روویدا کەسەکە لە ژوورێکی پەنجە رەکراوە بوون وە دەرگاکان هەتا لە رووتی بەوەی کە رووی لەسەر نزیکی سەرچاوەی غازی خەلووز بووە وەك ئەوەی کەسێك بەبارمەتە دانیشتی وە لە نێوان پێیەکانی کانوون (مەنقەل) تێیدایە خەلووزی گڕگرتوو بەوەی کە هەریەکە لە لووت و دەم لە دەوری بڵاوبوونەوەی غازی خەڵووزن وە لە کەوتنگەکە بۆمان بەدیارکەوت بەوەی خاوەنی ئۆتۆمبێلەکە لە جۆری (فۆکس واکۆن)ە مردووە بەو غازە کە راکشاوە لە ژێرەوەی بۆری غازەکە بڵندکرا وە پەك کەوتێك چاك دەکاتەوە سووتاوە وە رووی لە دەرچەی غازەکەیە .

بەڵگەی دا تاقی کردنەوەکان لەسەر ئەوەی کە ئۆتۆمبێلەکە هێزی ٢٤ ئەسپە کە هاوتایە بە قەدەمێکی سێ جا لە غاز هەر خولەکێك وە هەوای (گەراجەکە) دەبێتە خنکێنەر پاش پێنج خوولەك .

ئایا خنکاندن بەغازی خەڵووز بەرهەلیستی یە یان تاوانی یە یان خۆکوژیە : ئەوەی بینیمان لە رووداوی خنکان بە غازی یەکەم ئۆکسیدی کاربۆنی بەرهەللستن لە زۆرجاردا هەندێکی تریان لە ئەنجامی بوونی کانوون لە ژوور یان لە رووداوی ئاگر کەوتنەوە خانوو باڵەخانەی گشتی یەك رووداوی

خۆکوژیمان بینی کە بەوەی گەنجێکی ئوتووی جل و بەرگ پڕ بەقاپی گرگرتوو دانراوە

لەناو سەندوقی گەورەی داری رەش وە رەنگاو رەنگی بەزمار لە نوحاسی زەرد بە لووتکەی نیو تۆپی هیندی دروست کراو پاشان راکشا لە ناوی داخرا داپۆشەرەکەی سەلمێنرا بەوەی رووداوەکە خۆکوژیە وە نەمان بینی رووداوی تری تاوانی بۆ خنکاندن بەغازی خەلووزلە پەیمانگەی پزیشکی دادی بەغدا.

روونکردنەوەکانی تایبەت بە خنکاندن :

١- ئایا مردنەکە بە خنکان روویداوە :بەگرانی نازانم وەڵام دانەوەی جۆرێك لەو پرسیارانە ئەگەر تەرمەکە پشکنینی ووردی بۆ کرابێ لە نیشانەکانی خنکانیدا گشتی و تایبەتی سەرباری ئەوە پشت بەستن بە پشکنینە تاقیگەییەکان لە هەندێ باردا وە هەروەها بۆ گەرانی جەستەکانی نامۆ لە ناو رێرەوی جگەری وورد بۆ دڵنیا بوون لە باری نقووم یان بۆ گەران لە غازی خەڵووز لە خوێن یان هایدرۆجین بەکبریتی بۆ زانین بەوەی هەڵوەشانەوەی تەرمەکە بەهۆی نەبوونی نیشانەکانی خنکاندن بە گوێرەی پلەکەی .

٢- جۆری باری خنکانی : بەماف نازانرێت بەوەی بەس پزیشك ڕازی بێت بەووتنی بەوەی مردن بەهۆی لە باری خنکاویدا بەڵام پێویستە لەسەری جۆرەکەی دیار بکات پشت بەرووخساری ببەستێ بەگشتی و تایبەتی بەخنکان لە هەمان کاتدا پشت ببەستێ بەهەندێك پشکنینی تاقیگەیی پێویست وە لەسەر

لێكۆڵەر لەلایەكی ترەوە بەس نەبێ بەوە وە پێویستە لە سەری روونی بكاتەوە لە جۆری باری خنكانیەكە .

٣- جۆری ژێ ی بەكارهاتوو : دەتوانین جۆری ژێ ی بەكارهاتوو دیاربكەین لە باری خنكان یان سێدارە كەواتە تێبینی رووخساری روومەتەكان و جیاكردنەوەی یان ژێ ی پەرۆكی نموونە رووتی بەرینی دەكا دیار نیی یە سنووری تێكەڵاو بوونی ناوچەی بەرز وە نزم هێل شێوە چاپ بوونی ژێ ی پەرۆكی ، وایەری كانزایی بەرگكراو روومەتی بارێك دروست دەكەن سنوورەكەی دیارە پانی و قووڵی دەگونجێنێ لە گەل تیرەی وایەرەكە وە رووداني پەستان وە پەتەكان رووتەن دەكەن شوێنەواری دیارە لە ژێ دەچێ بەوەی كە دەتوانین رای خۆمان بدەین لە جۆرە بارانەكان چاپی تاقیكراوەیی بە ئەنجام بگا بۆ ژێ ی كە گومانی لێ دەكرێ بەكارهاتووە لە

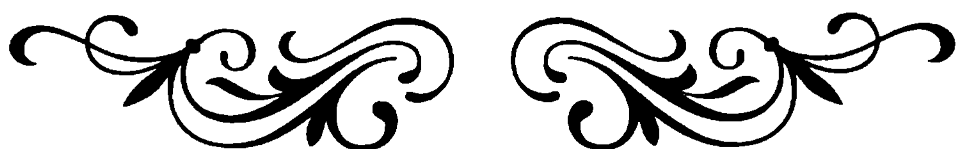
رووداو بە هۆی قورِی دەستكرد بە بەراووردی شوینەواری تاقیكراوەی لەگەڵ روومەتی ملی لەسەر لێكۆڵەر بەجێ هیشتنی ژێ یە كە لە شوێنەكەی وە لە باری بەرزكردنەوەی پارێزگاری پێی پاشان ناردنی بۆ پزیشكی پشكێنەر بۆ پشكنینی بەداوای دانی رای پزیشكی دەربارەی لەوانەیە كە روومەتە لە دروستكراوی ئەو بێت .

٤- ئایا پرۆسەی خنكان كراوە لە كاتی ژیاندا یان مردندا ؟

بەگرانی نازانین وەڵام دانەوەی ئەم پرسیارە لە بارەی نەبوونی هەڵوەشانەوەی تەرمەكە وە بەردەوامی مانەوەی نیشانەكانی خنكاندن وە سەلماندنی زیندووی

ڕوومەتیەکانی لە باری ڕوودانی خنکان لە ئەنجامی پەستاوتن بەهۆکاری ژێ ی لوولدراو لە دەوری وە داوای دڵنیابوون لەوە داوای گەران لە رووشاندن و بڕین لە هەردوولای ڕوومەتدا وە تێبینی نەمانی رووخساری پێست وە گەرانی شوێنەواری پەستانی ووردبینی لە چێنراوەکە بە رووتەخت کردنی ژوورۆچکەو ناوچەکانی خوێنی لێ بەربووی چێنراو وە خنکانی خوێن هێنەرەکان وە لاواز بوونی شادەمارەکان .

ئەگەر هاتوو تەرمەکە هەڵوەشاوە بوو دەتوانین بسەلمێنین یان دەرئەنجامی هەندێ باری خنکان دەدۆزینەوە بڕێ تەرمی بەغازی خەڵووز لە خوێن بە تاقیگەیی یان دەبینرێ تەنەکانی نامۆ لە جۆگەو نەوەی جگەری بەووردبین یان بەدیاردەکەوێ بوونی شکانی زیندوو لە ئێسقانی بوزی یان لە ئێسقانەکانی کڕکڕاکەی و ووردا لە ڕێرەوی هەناسەداندا وە بە دوورخستنەوەی ئەوەی باسمان کرد پێویستە بێ بڕیاری یان بێ کەلك کردنی هەر بارێکی خنکێنراوی نابێ بواری کراوە جێ هێلین لە پێش لێکۆلەر وە گشت زانیاریەکان دەنوسرێتەوە لە راپۆرتی دەستەواژەی وە نابێتە بەربەست لە گەڵ ئەوەی بەدەستمان دەکەوێت بە لێکۆلینەوە وەك بلێی ئێمە نەخێر ناکەین وە نمونە بۆی لەوانەیە بوونە هۆی مردن لە نقووم بوونی یان بێ دەنگی بە .

بەشی شەشەم
تاوانەکانی سێکسی

کارەکانی سێکسی بەتاوان دادەنرێت کە دەستەکانی بەردەست بن وەك هەندێ بارەکانی ڕوودانی سروشتی هەروەك تاوانی سێکسی بەزۆر (الاغتصاب) و زینا وە سروشتی نێربازیوە زیاتر کە ڕونکراوەتەوە لە بابەتەکە لەسەر لێکدانی کارەکانی پێچەوانە بۆ ڕەوشت کە بەبێ جووت بوون لەو بابەتە وە ئەمانەی خوارەوە کورتە باس کردنێکە لەسەر ئەم بابەتە :

١- بەزۆرلێکردنی سێکسی : کەوتنی ئافرەتیك بێ ڕەزامەندی لە بوونی باری هاوسەرگیری .

٢ - زینا : کەوتنی ئافرەتێك بەرەزامەندی لەگەڵ پێ زانینی زینا بەوەی هاوسەری هەیە یان جووت بوونی ئافرەتێك بەڕەزامەندی وە لەخانووی زیناکەرەکە .

٣- هەرەشە لەسەر نامووس : کارێکە پێچەوانەیە لەگەڵ ڕەوشتی گشتی دەکەوێتە سەر جەستەی تر بەبێ جووت بوون .

٤- نێربازی: جووتبوون لە کۆمی کەسێك نێر یان مێ بێ(لواطة).

ئاگادارکردنەوە: دەقی مادەی ٣٧٨ لە یاسای سزادانی بەوەی کـەنابێ داوای زینا بجولێنرێ دژی هەریەکە لە ژن و مێردەکە یان وەرگرتنی بەدواداچوون تەنها لەسەر سکالای مێردێکی تر.

نیشانەکانی کاری بەزۆر لێکردنی سێکسی و لێرباری :

جیـاوازە شـوێنەواری کـاری سێکسـی بـەگوێرەی بـوونی کارەکـە کـە بەزۆرسێکسی و زینا بووە لەباری یەکەمدا پـۆلێن دەکـرێ شـوێنەواری بـۆ دوو کۆمەڵەکە لە نیشانەکان وەك هاتوو:

١ – نیشانەکانی بـۆ دەسـت پێکردنـی بەکارەکـە: دەبیـنرێ زیانـەکانی ڕازی لەهەندێ لەشوێنە جۆراوجۆرەکانی جەستەی هەڕەشە لێکـراو ڕوودەدا بـەهۆی بـەرگری هەڕەشـە لێکـراو وە نـەبوونی ڕەزامەنـدی دەبیـنرێ نیشـانەکانی تـری لێکچوو لەسەر ڕانەکانی وە لە نزیك کۆئەندامی زاوزێی مێ یەك (الفرج) کـاتێ هەوڵی هەڵسان بەپرۆسەی جووت بوون ، هەروەها بەدیار دەکەوێ بەسەر باری بۆ زیانەکانی برینی پەڵەی خوێنیین بـەهۆکاری لـەخوێن بـەربوونی لـە تـووش بووەکانی ڕوودەر لەجەستەی هەڕەشەلێکراو یان هەڕەشـەی خـۆی لەئـەنجامی بەرگری وە پێویستە بپشکنرێ کەواتە لـە پێویسـتی بـەوەی پەڵـەی ئـەوە لەسـەر چاوەیەك کە پەیوەندی بەخوێنی کەسە پیس بووەکە دانی یـە پێـی یـان بـەکاری سێکسی وەك لەباری کاتی بەتاقیگە روون دەبێتـەوە بـەوەی کۆمەڵـە پەلەیـەکی خوێناوی جیاوازە لە کۆمەڵەی خـوێنی پیسـبوو پێـی. نیشـانەکانی رازی نـەبوو بـەدیار دەکـەوێت لەسـەر دەسـتەی برینـەکانی جۆراوجۆرەکـانی جیـاواز وە

ڕووخساری وە رونتر دیارە لە هەندێ جاردا لە دەوری لووت وە دەم و دەستەکان باڵەکان وە ڕێرەوی رانەکان بۆ زانین بەوەی کەپێویست نی یە ڕوودانی شوێنەواری بەرگری لە هەموو ڕووداوەکانی کە خۆی بەدەستەوە دەدات بۆ جووت بوون لەترسی کە بێ زەوەنە وە لەسەر ئەوە پێویستە کەدەرئەنجامی نەبێت پزیشك یان لێکۆڵەر بەوەی کارەکە بەڕەزامەندی بووە بەتی بەتاڵکردنی جەستە لە شوێنەواری بەرگری. پێویستە کە لێبکۆڵینەوە نەکاتێ پشکنین ئەو بارانەی بەڵگەن لەسەر دەرخواردانی هەڕەشەلێکراو بەمادەی هۆشبەر یان سەرخۆشی وهۆکارەکانی نەخۆشی کە بەڵگەن لەسەر بوونی ئافاتی نەخۆشی دەبێتە هۆی بەندکردنی هەڕەشەلێکراو لە بەرگری یان تووش بوونی بەنەخۆشی بێهۆش وە کە پشت ببەستێت بەپشکنینەکانی تاقیگەیی یان ئامۆژگاری دەکرێت لە بەراییەکانی پزیشکە پسپۆڕییەکان لە لقی پزیشکیدا کە پەیوەندارن بەو کارە.

٢ – نیشانەکانی کارەکە : زینا بە ڕەزامەندی ئافرەتەکە دەکرێت، بۆیە تەنها نیشانەکانی ئەنجامدانی کارە سێکسییەکە دەبینرێت. نیشانەکانی کاری سێکسی جیاوازن بەگوێرەی چوونە لای کچ، یان پەردەی لاستیکی، یان پێشتر کچێنی لابراوە، ئەگەر ئافرەتەکە کچ بێت، کارەکە برین دروست دەکات، زۆربەی جار لەپەردەی کچێنیدا دەبینرێت، هەندێ جاریش شانەکانی دەوروبەریشی دەگرێتەوە، بەتایبەتی ناوگەڵ[٢] بەتایبەتی ناوگەڵ لەماوەی پرۆسەی جووت بووندا بەهۆی کاریگەری ئامێری دەرئەنجام لە چوونە ژوورەوەی بۆری پیاوی

بۆ کۆئەندامی دوولاقەی ئافرەت بۆ زانین کاری سێکسی دەبێتە هۆی روودانی دەرهاوێشتنی تۆیی لە دەرەوەی کۆئەندام کە بەهاوێشتنی تۆی بکەرەکە پێش چوونە ناوەوەی ئەم وەك بەرکەوتن یان بەوەی دلۆپێك لە دلۆپەکانی تۆیەکە دوور لە جووت بوون وە هەڵچوونی تۆیی لە ناوەوەی کۆ ئەندامەکە هەندێ جار ڕوودەداتن بە بەردەوامی دەبینرێ شوێنەواری تۆیی لەسەر دوولاقەی ئافرەتدا یان مووەکەی یان ناوگەڵی رانەکانی یان هەرشوێنێکی تر لە جەستە وە لەلایەکی ترەوە کاری سێکسی روودەدات بێ ئەوەی شوێنەوار جێ بهێڵێ لەهەندێ بارەکانی جووت بوونی کەسێك بە ئافرەتێك بە پەردە پلاستیکی یان پەردەی لابراو لە ماوەی کۆندا دەی دۆزینەوە لە تاقیگە هەندێ جار مادەی تۆیی لەناو کۆئەندامی سێکسی ئافرەتە یان دوولاقەکە یان بەهاوسێ بوونی وەك گلێنە سەلمێنراوی بۆ کردەی سێکسی.

رووخسارەکانی پەردەی کچێنی:

پەردەی کچێنی ناوەوەی لەپەردەی دوولاقە لە قوولی ٢-٣ سم نزیکەیی لە ڕووی نێوان پێیەکان پێك لە چێنراوی پەردەی پێش دەکەوێ لەباوەشی مولەر بەدیاردەکەوی لە مانگی چوارەم لە ژیانی کۆرپەلە لەسەر شێوەی دوولاقە دادەخات بێجگە بەشی لێی دەرچەیەك پێك دەهێنی بۆ چوونە دەرەوەی خوێنی سووڕی مانگانە پاش هەرزەکاری فیسیۆلۆجی بۆ ئەندامی زاوزێ کە ئەگەر پەرددەکە لەجۆری کەڕ نەبوو.

ئەستووری پەردە کەنزیکەی یەك ملی مەترە وەدای دەپۆشیێ دوو لارەی گەورە وبچووك ، بۆ پەردەی کچێنی جۆروو شێوەی جیاوازی هەیە وەبڕوا بەوەی کە لە ووتەی مامۆستا (ئیتیان مارتان) کاتێ هەڵبوون ووتی بۆ هەرئافرەتێك پەردەیەکی تایبەتی هەیە وەلەسەر ئەوە دەبێ ئاسانکاری لێکۆڵینەوە لە پۆڵینکردنی بۆ کۆمەڵەکان بەوەی هەرکۆمەڵەیەك پەردەی ڕەوشت لێك چوو بگرێتە خۆ تاڕادەیەك .

کۆمەڵەی یەکەم:

دەبێ پەردەکە کراوەبێ یان نەکراوە وە ئەوەی دوایی پێی دەڵێن بە کوێرە پەردە یان چاکبوونەوە وکەسێك لەو بارە کاتی گەنجی فسیۆلۆجی لەسادەیی کە هەست دەکات بە ئازای توند وە زیاد بوونی هاوەڵەتی گرێ کردن لە ناوەڕاستی نیەوەی سك بەهۆی کۆبوونەوەی خوێن لەئەندامی زاوزێدا وەکرژبوونی شانەکانی وە بەپەردەی نەشتەرگەری پاڵ دەنرێ خوین بۆ دەرەوە وە نامینێ ئازارەکەی.

کۆمەڵەی دووەم:

پەردەی کراوە دابەش دەبێ بۆ یەك کون وە پێك دێنێ کونی بچووك بەچوونە ناوەوەی جەستە قەبارەکەی زیاد دەبێ لەسەر پەنجەی بچووکدا لەسادەیی وە دووکون هەندێ جار پێ ی دەڵێن بە بەربەست یان بەپرد شێوەکەی لوولەیی یە یان ڕوو تەخت وە بۆ بێژنگ ئەوە زیاتر لە دوو کونی تێدایە.

کۆمەڵەی سێیەم:

پەردەکە دابەش دەبێ سەرباری بۆ شێوەو وە کونەکەی بۆ حەلەقەیی وە پاژنەی هەسپ (پاژنەی ئەسپ) لە شێوەی مانگی وە یان هێلی کراوە.

کۆمەڵەی چوارەم:

پەردەکە دابەش دەبێ بەسەر باری بۆ لێوارەکەی ئازاد چواردەور دراوە بەکونێ یان کونەکان بەگوێرەی بۆ ژمارەی لە پەردە - بۆ رێکخەری لێوار وەنارێك پێ ی دەڵێن ئەمەی دوایی هاڕاو یان گاز لێ دراو کەواتە بۆ دداندار بە بەرزونزمی بچووك کە ئەگەر بەراووردکرا بە پێچوونەکەی بە پەردەی هاراودا.

کۆمەڵەی پێنجەم:

پەردە جیاوازە بەگوێرەی سروشتی شانەی وە ماوەی بەرگەگرتنی بۆ پەستاوتنی رووداوەکە کاتێ بۆریەکەی تێ دەچێ و ئامادەیە بۆ دوولاقە کە لەسەر ئەوە پۆلیندەکرێ بۆ نەرم ونیان وە دەدرێ بەئاسانی لەماوەی جووت بووندا وە بۆ ناوەڕاست وە سەرباری بوونی بەجوانی لە لامانە شانەی زۆر بەرگەگر لەجۆری یەکەم وە بۆ تەنکی شانەی بەهێز بەجۆرێ وە بۆ پلاستیکی بەهێز دەکشێ شانەکەی کاتی روودانە کە بێ ئەوەی بدرێ هەرچەندە تێچوونی کۆئەندامی نێرینە بەتەواوەتی لەهەنێ جاردا جیاوازە تۆڕی لەنگەر پەردە بەگویرەی چوارجۆرە باسکراوەکە دەبێ لەنگەری بێ وە خوێنی زۆری لێ دێ پاش جیاکردنەوەی کچێنی یان کەمێك یان مام ناوەندی لەنگەر ئەوە ئەو بەهۆی

بەدیار بوونی لە بڕی خوێنی لێ هاتوو پاش دڕانی پەردە لەماوەی جووت بووندا.

ڕوونکراوەکانی تایبەت بە جووت بوون

١ - ئایا ڕوویداوە جووت بوون یان ڕووی نەداوە ؟

پزیشکی پشکێنەر دەگەڕێ بەدوای نیشانەکانی کاری جووت بوون لە ئەندامی زاوزێیدا بەشێوەیەکی گشتی وە لە پەردەکە بەشێوەیەکی تایبەت – کە ڕووداوەکە پێ گەیشتووە - وە دەکۆڵێتەوە لە شوێنەواری تۆیی ناو نهێنیە شاراوەکە بەوەی باس بکرێ کە کارەکە سێکسی یە کە هەندێ جار دەبێ بێ جێ هێشتنی لە باری کاتێ جووت بوو بەپەردەی پلاستیکی یان ئافرەتێکی بێوەژن بێ ئەوەی کاری هاوەڵکردنەکە هەڵچوونی تۆیی بەهۆکارێك بێ .

هێلکاری پەردە :

بەکاردەهێنرێت کاتی دیاری کردنی شوێنەکانی دڕاو لە پەردە شوێنەکانی میلی کاتژمێر دەووترێ دڕانە کە روویدا لە کاتژمێر سێ یان نۆ نموونە وە جێگیرکردنی لە راپۆرتی پزیشکی لەسەر دەستەی دووبازنەی تەریب بەیەکتر وە لەسەرەوەیدا بازنەیەکی بچووك وەك کونی کۆئەندامی ئافرەتەکە(بەرامبەر / شوێنی ژمارە ١٢ کاتژمێر) وە ڕێرەوی گیراوە بەر لە لایەن ئێمەوە ئەوە وێنەی پەردەی بە مەرەکەبی سوور لە ناوچەی ئابڵوقە دراوی نێوان دووبازنەدا وە دیاریکردنی شوێنی دڕاوەکان بە مەرەکەبی شین بۆ زیادکردنی لە روونکردنەوەی نیشانەکانی جووت بووندا بۆ دەسەڵاتی لێکۆلینەوە و داوی کە بووە نێو رانەکان

به گوێرەی ڕێرەوی کۆتا که بڵێن کـه لـه سـێ یـەکی سـەرەوە یـان ناوەنـدا یـان خوارەوە بۆ بەشی راستی یان چەپی له پەردەکەیان له بەشی تەنسگی لێوەوە .

٢- ئایا دەدڕێ پەردەی کچێنی بێجگه له باری جووت بوون ؟

داواکردنی هەندێك بەوەی دڕانی پەرده ڕوودەدات پاش کەوتن یـان بـەهۆی سواربوونی ئەسپی پێش برکێ یـان پایسـکل یـان لـه ئـەنجامی بـێ دەنگـی وه دەتوانرێ دڵنیا بین لەوه که ئەگەر بۆمان بەدیارکەوت له کـاتی پشـکنین بـوونی زیانەکانی دیار له رووی ئەندامـەکانی زاوزێ هاوەلیـەتی زیانـەکانی لـه نـاوەوە درێژخایەن له گـەڵ دڕانـی لـه پـەرده لەڵگەیـه رووخسـارەکانی لەسـەر ئـەوەی روویداوه له ئەنجامی ووردبوون که ناتوانین بەوەی بیدڕێنین پەردەکه بەتەنها لـه بارەکانی باسکراودا .

٣- ئایا بکەر یان بەکار تووش دەبن بەنەخۆشی زوهری :

لەسەر پزیشکی پشکێنەر پێویسته کاتێ بینینی نیشانەکانی تووش بـوو بـەکار پێی به نەخۆشی زوهری – سیلان – پووڵەکه، دوانزه گرێ ی نەرم نموونـەکانی تووش بوو وەردەگیـرێ بـۆ دەسـت نیشـان کردنـی جـۆری نەخۆشـیەکەی لـه تاقیگەیی وه پێشنیار دەکرێ لەسەر دەستەی لێکۆلینەوه ناردنی بکەر بۆ پشکنین وه لـەباری سـاغی دا لەهـەر نەخۆشـیەك پشـکنین دووبـاره دەکرێتـەوه پـاش بەسەربردنی ماوەی داینگەی میکرۆبی بۆ دڵنیا بوون له تووش بوون بەنەخۆشی له ئەنجامی گواستنەوەی لەبەرکار پێی .

که بکەر تووشی بووه بەکار دەپشـکنین پـاش ماوەیـەك کـه پزیشـك دیـاری دەکات باری گواستنەوه که بەوەدا دەنرێت له بەلگەکانی پاڵپشـتی بـۆ روودانـی جووت بووندا وه دانانرێ وەك بەڵگەیەکی بڕاوەیی لەسەر کاری رەگەزی بەوەی که وەربگرێ پزیشك به ڕەچاوکردنی ماوەی داینگەی میکرۆب له کاتی ڕادان دا که توانای بەستنەوەی گواستنەوه بەکاری جووت بوون بۆ زانین پێویست نییه وه روودانی گواستنەوه پاش جووت بوون له گەڵ تووشبوانی به نەخۆشی زوهری.

٤- ئایا جووت بوون سك پڕبوون جێ دەهێلێ ؟

باری دووگیانی (الحمل) بەڵگەیه هەندێ جار لەسەر روودانی جووت بوون وەك له باری کاتێ جووت بوون ئافرەتێ بێوەژن یان پەرده پلاستیکی که دووگیانی یەکه دەرئەنجامی جووت بوونه

٥- ئایا پەردەکه دڕاوه ؟

نەدڕانی پەردەکه مانای ئەوه نی یه پشتێنی داوێن پاکی بەشێوەی سور لەسـەر پزیشکیه له جۆرێك لەو بارەدا دەرگای لێکۆلینـەوه داناخرێـت لـه راپۆرتەکـەی دەنووسرێتەوه خاوەنی پەرده پلاستیکەیه کچه بەهەنجەتی ئەوەی کـه نـەدڕاوه ، بەڵام بەسه بەدیتنی رووخساری پەرده وه سروشتی چێنراو وه که پلاسـتیکی یـه نـەدڕاوه وه حـوکمی کۆتـایی بـەجی دەهێلرێـت بـۆ دادوەر بـۆ دەرکردنـی فەرمانەکانی لەسەر بەڵگەی لێکۆلینەوه تەنها بەوەی سەلماندنی مادەی تۆیی لـه نەشاردنەوەی نەهێنی دا یان بوونی باری دووگیانی بـۆ سـوودی بەڵگـه لەسـەر روودانی جووت بووندا .

٦- کەی جووت بوون ڕوویداوە ؟

دەدڕێ پەردەی کچێنی لە یەك شوێن یان زیاتر وە دڕانەکە بە تەواوەتی یە یان بەشـی وە هاوەڵـە دڕانـی پـەردە ڕوودەدات خـوێن بـەربوون بڕەکـەی جیـاوازە بەگوێرەی قەبارەی دڕانەکە وە کە پەردەکە پڕ بووینە یان کەمی موولولەی خـوێن پاشان خوێن بەربوونەکە دەوەستێت پـاش ماوەیـەکی کـورت پاشـان کـارێکی چاکبونەوە ڕوودەدات لە ڕۆخەکانی بڕین وەك لە بـاری بڕینـی جەسـتەیی تـردا ئـەوەش پـاش مـاوەی کـە دەگاتـە نێـوان ٤ – ٢ – ٣٦ کـات ژمێـر پاشـان چاکبونەوەکە کاتێ پەردەکە لەنگەریی یە مـاوەی ٣ – ٤ ڕۆژ بەلایـەنی کەمـەوە یان مـاوەی ٧ – ١٠ ڕۆژ لـە هەنـدێ جـاردا بینینەکـەمان بەڵگەیـە بـەوەی کـە چاکبونەوە دوا دەرکەوێت بۆ ماوەی دوو هەفتە ناتوانین پاش ئـەوە ڕای زانسـتی بـدەین کـە پەیوەنـدە بـەکاتی ڕوودانـی دڕانەکـە بـەوە بـەهۆی گـەنجێ بـاری چاکبونەوەی کۆتاییەکان کە بەکاردەهێنن دەستەواژەی (کچێنی لابراوە لە ماوەی کۆندا) ئەو جۆرە بارە مەبەستمان پێی کە دڕانەکە ڕوویداوە لە مـاوەی زیـاتر لـە دوو هەفتە .

ئەگەر کاری جـووت بـوون دووبـارەبوەوە دەگـۆڕێ شـێوەی پـەردەی دڕاو ڕوودەدات دڕاوەکانی تـر وە دولاقـە فـراوان دەبـێ کـەم دەبێتـەوە یـان نـامێنێ چەمانەوەی پەردەیی مادەی لینج بە گوێرەی بەردەوامی ڕووداوەکە بەوەی کە لە دایك بۆون زیاد دەکا لە شێواندنی پەردە لێی دەمێنێتـەوە زیـادەی بچـووك پێـی دەڵێن بەشیردەری بنچینەیی یان پەردەیی .

بۆمان روون بوەتەوە لە هەموو پێش کەوتنەکان بەوەی کاتی ڕوودانی جووت بوون هۆکارە بۆ دڕانی پەردە دەنرخێنرێت ئەگەر تازە ڕوودراوبێت کەمتر لە ١٥ ڕۆژ – بەشێوەی نزیکەیی کە ماوەکە زیاتر دەبێ ماوەی دوو هەفتە باس دەکەین بەوەی کچێنی لابراوە لە ماوەی کۆندا وە لە هەڵەدا لە ڕووی زانستیەوە پرۆسەی دیاری کردنی کاتی دڕانی پەردەکە لە باری دواین هەتا کە وای دابنێین بەوەی کە ئافرەتەکە سك پڕە وە لە مانگی چوارەمدایە پێویستە باس بکرێ بەوەی جووت بوونەکە ڕوویداوە پێش چوار مانگ وە سك پڕیە کە دەرئەنجامەکەیە پەردەکە دەتوانێ بدرێ لە ماوەی ڕوودانی جووت بووندای باس کراو یان پێشەوەی بەماوەی ناتوانین دیاری بکەین لە ڕووی زانستیەوە .

ئەگەر ڕووداوی جووت بوونی لە گەڵ ئافرەتێك بێوەژن یان پەردەی پلاستیکی دەتوانین رابدەین بە پەیوەندار بەنرخاندنی کاتی ڕوودانی لەباری دۆزینەوەی سەر مادەی تۆیی لە دوولاقە(مەهبەل) بەدانانی لەسەر بەوەی دەمێنێتەوە بۆ ماوەیەك ئەوپەری حەوت ڕۆژ لە ماوەی ژیاندا وە بۆ ماوەی یەك ڕۆژ یان زیاتر بەکەمێك لە دوولاقەی(مەهبەل) تەرمەکەوە هەندێ جار نامێنێ پێشە ئەو ماوەیە کاتێ کە کەش گەرمە بەوەی کە دەبێتە گرێ وە لە ناودەچێت ماوەی چەند کاتژمێرێك بەهۆی هەڵوەشانەوەی تەرمەکە وە لەلایەکی ترەوە بەردەوام دەبێ ماوەی مانەوەی مادەی تۆیی لەبێ دەنگی نەهێنی کە تەرمەکە پارێزراوە لە دەوروبەرێك دەگۆڕێ بێ هەڵوەشانەوەی .

بەڵگەن ڕوودانەکانی کە بینیمان لەسەر توانای دەست نیشان کردنـی مـادەی تۆیی لە دوولاقەی(مەهبەل) تەرمەکە ماوەی ئەوپەری هەشت کاتژمێر لە مانگی تەموزدا وە لە ڕوودانی لە مانگی هەشتدا توانیمان مادەی تۆیی جێگیر بکەین لە دوولاقە پاش تێپەربوونی ٢٥ کاتژمێر لەسەر کۆچیدا وە تەرمەکـە پـارێزراوە لـە بەفرگردا لە ماوەی وەرگرتنەوەی پاش ڕوودانی مردن بەسێ کاتژمێر .

تەوەری دووەم
نێربازی (اللواط)

جووت بوونی لە کۆمی کەسێك نێربێ یان مێ ینە بێ.

نیشانەکانی نێربازی بەزۆرلێکردن :

دەتوانین پۆلینی بکەین کە تێچەریوە لە لێکۆلینەوەی بەزۆرکردن بەزۆری بۆ دوو کۆمەڵەی هاتوو :

١- نیشانەکانی دەست پێکردنی بەکردارەکە :

دەبینرێ زیانەکانی لە زۆرجاردا رازی بوون لەسەر جەستەی هەرەشە لێکراو لە شوێنەکان بە تەواوەنی کە ڕوودەدات بکەر کاتێ بەرگەی بەکار بۆی لە وەنە بوونی رازی بوون لەسەر دیتنی نیشانەکانی تری هاوشێوە لە مرۆڤی نەرم و نیان وە سەروەری ڕووی دوواوەی بۆ ڕانەکان کە بکەرەکە روودەدە کاتێ هەوڵەکەی چوونەناوەوەی کۆئەندامی نێرینە بۆ بازنەی کۆم .

سەرباری زیانەکانی برینی پزیشکی پشکێنەر هەندێ جار دەبینێ پەڵەی خۆێنی لە ئەنجامی خوێن رشتنەکە لە زیانەکانی ئەوە لە جەستەی ئەوەی کە کارەکەی لە گەڵ کردووە (لواط) یان ئەو کەسەی کە خۆی کاری لواط کردووە لە گەڵ کەسێکی تر وە پێویستە نموونە وەردەگرین لێی بۆ پشکنینی تاقیگەیی کەواتە لە پێویستی کە دەبێ پەڵەکان ئەوە لە سەرچاوەیەك بێ پەیوەندار نەبێ لەو

بەخوێنی کەسی پیس بوو پێی وەك لە باری کاتێ بە تاقیگە بۆمان ڕوون دەبێتەوە بەوەی کۆمەڵێك پەڵەی خوێناوی جیاوازە لە کۆمەڵەی خوێنی پیس بوو پێی .

٢- نیشانەی کردارەکە :

بەدیار دەکەون لە کۆمەڵگەی بازنەی کۆمدا وەك زیانەکانی برینی وە پەرت دەبێت بۆ ئەوەی کە هاوسێەتی لە چینراو لە ماوەی کاری نێربازیدا .

وە زیاتر دەبێت بەدیارکەوتنی نیشانەکانی کاری نێربازی هەرچەند زیاد بوونەکە نەگونجیێ لە نێوان قەبارەی کۆئەندامی نێرینە سەری کۆمەڵگەی بازنەی کۆم وە بەبەکارهێنانی بکەر توندو تیژی وە بەزۆری لە چوونەناوەوەی کۆئەندامی نێرینە دەبینرێ لە کۆمەڵگەی بازنەی کۆمدا رووشان وە بڕین وە دڕانەکانی قووڵ یان دەرزی ڕوویی وە ئەو زیانانە دەبێت تەریب بن بۆ دووانەکانی گوشەر وە داپۆشراو بە خوێنی کۆکراوەی ژێر پێست یان برینکە بازنەیی کونی کۆمەڵگاکە دەگرێتەوە بە تەواوەتی .

ئایا کاری نێربازی بێ شوێنەدار دەبێت ؟

نێربازی دەبێ هەندێ جار بێ ئەوەی شوێنەوار جێ بهێڵێ کە پشکێنەر ببینێ وە لە باری رازی بووندا بەرکار پێی وەبوونی دەگونجیێ نێوان قەبارەی کۆئەندامی نێرینە سەرکەی کۆم وە بەکارهێنانی هەندێ مادەی ئاسانکراو بۆ تێچوونی کۆئەندامی نێرینە وەك روونی یان هاوشێوەی بەتف وە کەفی سابوون وە نەهێشتنی توندوتیژی لە ماوەی تێچوونی کۆئەندامی نێرینە.

بینیمان ڕووداوی جۆراوجۆر دەسەلمێنێ لێکۆلینەوەی ڕوودانی کارەکە وە دانی پێنا بکەر و بەرکار پێی بێ ئەوەی شوێنەوار ببینن بەڵگە لەسەر ئەوە ، وە لە ڕوودانی تردا بەتاقیگە سەلمێنرا بوونی مادەی تۆیی لە ناو کۆمدا بوونی بەڵگەیەکی گرنگە بۆ سەلماندنی کاری نێربازی بەتەماشاکردنی لە نەبوونی بەڵگەی تر کە ئامادەمان کردبوو تۆماری بکەین لە راپۆرتی پزیشکیدا کە پێش کەش کراوە ئەم دەربڕاوە لە جۆری ئەم ڕووداوە (ئێمە نەخێرناکەین بە راپۆرتەکەمان ئەوە لەوانەیە ئەوە ڕوودانی نێربازی لە جۆری کە شوێنەوار جێ ناهێلێ) بەوەی کە خێرا نەجێتە بیرمان بەوەی کارەکە ئەگەر دووبارە بوەوە بۆ ماوەیەکی زۆر شوێنەوار نامێنێ هەروەها کەواتە نەبوونی شوێنەواری نێربازی دەبێ کە ئەگەر یەك جار ڕوویدات یان جارەکانی ژمێردراو بەزۆری لەبارێ کە بیرت هاتەوە.

نێربازی دەبێ لەگەڵ ئەوەی کە فێربووە یان حیزە – وەك ناودەنرێت ، بێ ئەوەی کارەکە شوێنەوار جێ بهێلی لە کۆم بەهۆی خاوبوونەوەی گوشەر وە فراوانبوونی کونەکەی کار کە ئاسان دەکا بۆ تێچونی بۆڕی نێرینە بەکۆمدا .

ڕوونکردنەوەکانی تایبەت بە نێربازی

١- ڕوودەدات نێربازی ؟

کە ئاسانە بەڵام دانەوەی ئەم جۆرە پرسیارە لە باری بوونی زیانەکانی شوێنی بینراو سەرباری ئەوە بۆ بوونی مادەی تۆیی ناو کۆم بەوەکە لە باری تردا

ناتوانرێ رادان دەربارەی بابەتەکە کەواتە کارەکە بووە بە پارێزراوی وە بەنەرمی بێجگە لە توندوتیژی لە بکەر یان بەرگری لەبەرکار پێی نابینرێ شوێنەواری شوێنی وە لەبەر ئەوە ئامادەمان کرد کە نموونە وەربگرین لەتێ بوونەکانی کۆم لە هەموو ڕووداوەکانی نێربازی بۆ لێکۆلینەوە لە ماوەی تۆیی سەلمێنرا بوونی لە ژمارەیەك لە ڕووداوەکان بەسەرباری کە لە سەری کۆم بێ زیانە یان بەوەی تێدایە نیشانەکانی گرێ ی تەنها .

٢- کەی ڕوویدا نێربازی ؟

دەتوانین بنرخێنن کاتی ڕوودانی کارەکە پشت بەستن بە رووخساری زیانەکانی برینی بینین لە کونی کۆمدا وە دەتوانین بڵێین بە شێوەیەکی گشتی لەسەر ئەوەی زیانەکانی ڕوویی لە رووتی و برین و وەرزی سادەکە نامێنی لە ماوەی یەك هەفتەدا بەڵام برینی قووڵ شلەملە پاش ماوەیەکی درێژتر نزیکەی دوو هەفتە وە بەزۆری دوای دەکەوێت چاك بوونەوەی بۆ چەند هەفتەیەك بەهۆی بۆگەن بوونی برینداریی کەواتە کە شوێنەکەی زۆرتر تووشی پیس بوونی میکرۆب دەبێت . دەردەکەون نیشانەکانی گرێ ی (لواتەی دووبارە) یان کۆن یان هەمیشەیی هەنێ ناوی دەنێن کە ئامادەیمان دا لەسەر روونکردنەوەی بەڕستەی (کە نێربازی روویدا زۆر جار وە لە ماوەی کاتی زۆردا) دەرئەنجامەکەی کە بینیمان لە ڕوودانی زۆر جۆردا کە زیاترە لەسەدان ، پاش کاری بەردەوام و دووبارە بۆ کاری نێربازی وە بۆ ماوەی کەمتر نیە لە چەند مانگێك دا.

تەوەری سێیەم
پشکنینی تاوانبار

نیشانەکانی بە زۆرکردنی سێکسی و نێربازی:

پۆلێندەکریَ نیشانەکان کەبینیمان لەسەر بکەر لە ئەنجامی هەڵسانی بەکاری بەزۆرسێکسی یان لواتە بۆ ئەمانەی خوارەوە:

لەسەر لێکۆڵەرە وەپزشکی پشکێنەر گەران لێی وە بەدوا داچوونی ئەوە پێویستە بەگوێرەی پەیوەندیداری کارەکە بە هەمووی لەوانەی خوارەوەدا:

١ - نیشانەکانی بەرگری :

لەسەر تاوانبارە ئەو نیشانانە کاتیَ بەرگری بەرکار پێی یان بەوی لێی دەبیَ لەسەر شێوەی دڕێنراوی لەجل وبەرگ یان پچڕانی دووگمەکانی کە بینیمان شوێنەواری گەزان وە ڕووشانی نینۆکی کەوانەی یان هێڵی یان برین لە ڕووەکەی یان لە دەستی یان لە ئەندامی زازوزیَ دا یان هەر شوێنێکی تر لە جەستەکەی دەبیَ بەتوانای هەڕەشە لێکراو ڕوودانی زیان پێی بۆزانین بەوەی جل وبەرگ کە پیس بووە بەخوێنی لیَ ڕژاو لە برینی یان برینی بەرکار پێی یان بەوی.

٢ - نەخۆشیەکانی زوهری:

پێویستە لێکۆڵینەوە لە تاوانبار بکریَ کەتیَ پەڕیوە.

تەوەری چوارەم
ئەرکی لێکۆڵەر و پزیشك لە ڕووداوی تاوانەکانی نێربازیدا

کاتی زانی لێکۆڵەر بە ڕوودانی ڕووداوی بە زۆری زینا یان نێربازی پێویستە لەسەر بەدواداچوونی بکات بەبێ دواکەوتن و بە گشت توانایی :

١ – گـوێگرتن بـۆ سـکاڵای هەڕەشـە لێکـراو یـان لـێ کـردوو وە بـە بـەدواداچوونی وەڵام دانـەوەی وورد پەیوەسـت بـەباری ڕووداوەکـە وەکـاتی ڕوودانەکەی وە ئەو شـوێنەی کارەکـەی تێـداکراوە وە چۆنیـەتی ڕوودانـی وەك ئەوەی دەبێ کە بەکاری هێناوە بەزۆری وە بە هێـز یـان کـە دەبـی تووشـی بـێ بەزیانێك کە ئەنجامی بۆ بەرگری یان کەیارمەتی – بـۆ جـێ بـەجێ کردنـی بـۆ ئارەزووەکەی – بە پێدانی مادەی سەر خۆشبوون یان بێ هۆش بوون بە لێـدانی بە دەرزی یان دەرخواردنی یـان بەخواردنـەوەی وە پێویسـتە لـە بـاری یەکەمـدا پرسین لە جۆری ئامێری بەکارهێنراو وە سروشتی زیانەکانی رووداو وە لە دووەم نزیك بوونە بۆ ڕاستی بەهاناوە نەهاتن کە بەدیارکـەوتووە پـاش خـواردنی مـادە لەسەر ئێشە و هێڵنج وە لەدەست دانی توانای بەرگری .....هتد

٢ – خوێندنەوەی چاوخشانێك لە هەستی پێـدەکرێ لەسـەر جـل و بـەرگی بکەر وە بەرکار گەران لە دڕێنراوەکان یان دووگمەکان بڕاوە وە پیس بوونـەکانی هەبوون لێی وە کە بەڵگەن بە ڕووخساری بەوەی کە خوێناویەکی درووست بوو یان پەیوەست بەکارەکە وە پێویستە پشکنینی شـێوەی بڵاوبوونـەوەی وە مـاوەی

قەبارەکەی وەشێوەی تری بۆ هەڵێنجانی بیرۆکەی لـە چۆنیـەتی ڕوودانـی پـیس بوون.

٣- ناردنی بەرکار پێی وە تاوانبار – لـە کـاتی دەسـت بەسـەر گرتنـی – بـۆ پزیشك وە پشکنینی بەخێرا توانراو – کەواتە بە وە دواکـەوتنی لـە نـاردنی ببێتـە هۆی نەمانی هەمووی یان هەنێ ڕووخسـاری کارەکـە ، نـەخێر یـان نـەتوانینی پزیشك لەوکاتەدا رای پزیشکی بدەین دەربارەی بابەتەکـە وە لـە ئـەو زیانانـەی بەسروشتی باری بەتوندی لێکۆڵینەوەکە.

٤- بەدواداچوونی دۆزینەوەی شوێنەکەی کە ئەو کارەی لـێ ڕووداوە گـەران لە شوێنەواری خوێن یان تۆیی. پێویستە ناردنی ئەوەی ماوەتەوە لـە خواردنـەوە یان خواردن یان دەرمان یان لەنگەری بەرهێنرا بوو بەمادەی باسکراو لـە قـاپ و لەنگـەری وە میزکـردن وە دەرزی لێـدان بـەوەرگرتن بـەوی بـۆ لێـدانی مـادە لەجەستە یان هەرمادەیەك ی تر کە بروا دەکرێ بەکاری سێکسی لەسەر ئەوە کـە گرنگی پێ نادرێ بەپارچە کاغەزی پێوە نووسراو بە دیاری بووتڵی وەکە بەڵگەن کە لێی نووسراوە کە لە ناوەوەی مادە لە مادەکانی ناسراو وەك دەنکـە ئەسـپرین یان گیراوەی بۆ رێك ی بەکارهاتوو بۆ خاوێن کردنـەوەی چـاو یـان میوەجـات کەواتە بەدیارکەوت ڕوودانی کە هاوبەش بووین لە دۆزینـەوەی لەسـەر ئـەوەی قاپەکە گۆڕدرا بەنیاز بە نەزانی.

٥- پیویستە لەسەر پزیشك پشکنینی کێ دەبینرێ بکەر یان بە رکار بـەخێرایی توانرا وەکە دەست بەکاردەبی پشکنینی سەرەتایی پاش دڵنیابوون لە کە ناردن لـە

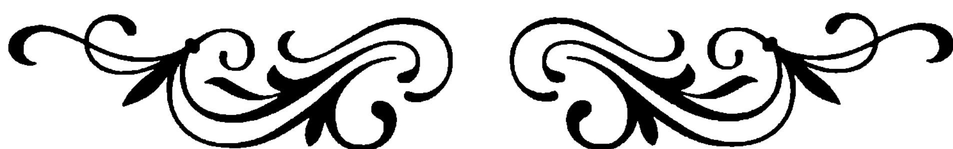
داواکەی پشکنینەکەی لە پێش دەسەڵاتی لێکۆڵینەوە دەبێ بەگوێرەی پیشەکی پاشان تۆمار بکرێ بینراوی لە ڕاپۆرتی یەکەمی لەسەر ئەوەی کە بە وەرگرتنی کاتەکە خۆی نموونە لە دوولاقە(مهبل) یان کۆم یان لە پیس بوونەکان کە دەبینرێ لە هاوسێی ئەو ئەندامە کە بڕوا دەکرێ کە بۆی پەیوەنداره بەوە کردارەی رەگەز پاشان رەوانە دەکرێ لە پشکنینەکەی بۆ سەنتەری پارێزگا کە دەبێ پشکنین بکرێ لەلایەن لێژنەکانی پزیشکی وە بێجگە لە ئەو بەدواداچوونەی پارێزگای بەغداد کە ڕەوانە دەکرێ وهاوشێوەی ئەم ڕووداوە بۆ پەیمانگەی پزیشکی دادی یان بۆ پزیشکانی دامەزراوە تەندروستیەکان لە بەغداد پاش مانەوەی فەرمی وە لە رۆژەکانی پێشوودا بۆ جێگیرکردنی رووخساری کارەکە پاشان ناردنی کەوتنەکە کە پاش ئەوە بۆ پەیمانگەی سەر ئەوە ناردنی نموونەکانی تاقیگەیی لە پێش پزیشکی پشکێنەر بە شێوەیەکی راستەوخۆ بۆ پەیمانگەی پزیشکی دادی لە بەغداد.

٦- ناردنی جل و بەرگەکان یان نموونەکانی وەرگیراو لە شوینی ڕووداوەکە یان لە بکەر وە بەکار پێی – لە پێش لێکۆلەر یان پزیشک بەگوێرەی پەیوەست بەو کارە پێی – بەگوێرەی پیشەکەی بۆ پشکنینی تاقیگەیی (بگەرێیەوە بۆ کۆمەڵە پشکنینی تاقیگەیی) .

بەوەی گەڕان لە شوێنەواری خوێن یان تۆیی کاتێك دەخایەنێ زیاترە لە چەند رۆژێك وە لەسەر ئەوە ناتوانین بەوەی داوای لێکۆلەر بەدواداچوونی پشکنین لەسەر جل و بەرگەکانی کە لەبەری بووە تاوانبار یان بەکار بەلام

دەنێردرێ پاش دەستەکردنی بەگوێرەی پیشەکەی لەسەر باشی بەوەی کە ناردن بە رێگای باسکراوە پێچەوانەیە بۆ پیشەکە کە نیشان دەدرێ لێکۆلەر بۆ ئاگادارکردنەوە زۆر زۆر .

٧- لەسەر لێکۆلەرە بەوەی دەبێ بەبایەخ بین لە رەوشتی بکەر وە بەکار کە ئەوە لە نیازە یان نەزانی بوار نەدرێ توانای توانایی بەهەڵپەرستی بوارێك بۆلابردنی شوێنەواری کاری بەشۆردنی بە ئاو یان سڕینەوەی یان بەهەر هۆکارێکی تر بەهەنجەتی میزکردن یان دەرکردنی یان بەمانەوەی بەدەرپێ یان دەستەسڕی پیس بوو بەمادەی پەیوەست بەکارە رەگەزیەکە . وە لە باری دەرخواردنی مادەی سەرخۆش کردن یان بێ هۆش کردن پێویستە پەلە بکرێت بەناردنی بۆ پشکنین کەواتە کە هەر دواکەوتنێکی کاتی ببێتە هۆی بەفیڕۆدانی بڕێکی هەبوو لە جەستە وە دوای ئەو نەبوونی شوێنەوار نەخێر لە دۆزینەوەی سەری بە تاقیگە ئەڵکوهول نموونە شوێنەواری نامێنێ لە خوێن پاش ماوەی ئەوپەری ٢٤ کات ژمێر وە ئەفیون وە ڕووەکی بێ هۆشکەرن پاش رۆژێك یان دوو رۆژ بەلای زۆرەوە .

بەشی حەوتەم
لەباربردن

لەباربردن بریتیە لە بەتاڵ کردنی منداڵدان لە دەرئەنجامی کوتان پێش یان لەکاتی بارەکە ، هەندێ لە توێژەران هەڵسان بە پۆلینکردنی تەواوی کۆرپەڵە کە زاراوەکەی سەر ناونانی هێلکە کە ناگاتە تەمەنی دوو هەفتەیی وە ترومپا کە دەبێ تەمەنی بگاتە نێوان ٣ – ٥ هەفتە وە کۆرپەڵە کە زیاترە تەمەنی لە هەفتەی پێنجەم وە لەلایەکی ترەوە پۆلین کرا باری بەتاڵ کردنی منداڵدان بەوە کە تیدایە بۆ کەوتنی لە باربردنی وە منداڵبوون پێش وادی خۆی ڕوونە لە مانەی خوارەوە بەوەی لە ڕووی چاوخشانی یاسایی وەرناگیرێ بە لەبەرچاوگرتنی تەمەنی بارکراوی منداڵدانی لە باربردن وانە وەرناگیرێ لەو پۆلینکردنە لە رووی یاساییەوە .

تەوەری یەکەم
پۆلینکردنی باری بەتاڵ کردنی منداڵدان

پۆلینکردنی باری بەتاڵ کردنی منداڵدان بۆ ئەمانە :

أ- لەباربردن : بەتاڵ کردنی منداڵدان بۆ کۆرپە لە ماوەی سێ مانگی یەکەم .

ب- لە باربردن : بەتاڵ کردنی منداڵدان بۆ کۆرپە زیاترە تەمەنی مانگی سێ یەم وە زیاتر نی یە لە مانگی حەوتەم .

ج- منداڵبوون پێش کاتی خۆی (ناوەخت) : بەتاڵ کردنی منداڵدان بۆ کۆرپەڵە کە زیاترە تەمەنی لە حەوت مانگی وە پێش کۆتایی سووڕی سك پڕی وە هەندێ پۆڵینیان کرد باری بەتاڵ کردنی منداڵدان بۆ ئەمانەی خوارەوە .

أ- بەتاڵ کردنی منداڵدان بۆ ئەوەی لە ناویەتی پێش ئەوەی بگاتە سووڕی سك پڕی ٢٨ هەفتە وە مردنی کۆرپەڵە لە ئەو تەمەنە هەردەبێ ببێت .

ب- بەتاڵکردنی منداڵ تەمەنی کەمتر نی یە لە ٢٨ هەفتە وە پێش کۆتایی سووڕی سك پڕی وە بارەی لەسەر دوو جۆر :

أ- لەدایك بوونی زیندوو .

ب- لە دایك بوونی مردوو وە مەبەستمان پێی لەدایك بوونی کۆرپەڵەی مردوو زیاترە تەمەنی لە ٢٨ هەفتە .

جۆرەکانی لەباربردن :

لەباربردن دوو جۆرە :

١- بەرهەڵستی یان سروشتی وەك هەندێك ناوی لی دەنێن : روودەدات لە ئەنجامی نەخۆشیدا سك پڕەکە تووشی دەبێت ماندووی دەکا وە بەرگریەکەی لاواز دەکا ، یان زۆری ئازاری ئەندامی زاوزێ یان کۆرپەڵە یان هەردووکیان وە لە نەخۆشیەکانی هەست پێ کراو وە کوێری وە نەخۆشیەکانی بۆگەن بوونی میکرۆب بەتایبەتی کە دەبێتە بۆگەن بوونی خوێنی یان ژهراوی بوونی خوێن .

هەندێ جار لەباربردن ڕوودەدات پاش ترس و تۆقاندن وە کاریگەری هەواڵی لە ناکاو دڵ خۆش و دڵتەنگ هەندێکیان روودەدەن بێ ئەوەی هۆیەکەی روون بێ بۆ هەندێ ژن توانای بۆ لەباربردن روودەدات پاش وەرزش کردنێکی توند یان لێخورینی بایسکل یان لە ئەنجامی بازادانی وە کەوتنە خوارەوەی لەسەر زەویدا وە لە لایەکی ترەوە روونادات لە باری تووش بوون سك پڕی بە زیانەکانی توندی وە کە دیتمان رووداوی کەم نی یە لەو جۆرە هەریەك خوێندنەوەی هاوشێوەی بۆ کرا وە کە سك پڕەکە خۆیەتی لە سەر زەوی لە بەرزی کە نزیکەی چوار مەتر بە مەبەستی خۆکوشتن کە حەملی لە مانگی سێ یەمدایە تووشهات بە شکان لە ئیسقانی رانی وە بەزیانەکانی رازی تر چووە نەخۆشخانە وە چاك بوەوە وە دەرچوو لە نەخۆشخانە وە بەردەوام بوو کاتێ باری دووگیانی کە لە سەرتایی سووری دایە .

٢- بەئەنقەست یان ئاژاوەچی کە هەندێ کەس ناوی دەنێن : مەبەستمان پێی کۆتایی هێنانی باری سك پڕی لە پێش سك پڕیەکە خۆی یان کە کەسێکی تر هەڵدەستێت بەوە پرۆسەیە وە لە باربردنی بەئەنقەست دوو جۆرن :

أ- چارەسەری (فریاکەوتنی) : کۆتایی هاتنی باری دووگیانی بە هۆی تووش بوونی دووگیانەکە بەنەخۆشی بەرهەڵستی بوونی لە گەڵ بەردەوامی وەك نەخۆشی دڵ وە گورچیلە وە شێرپەنجە وەسیل ، بەوە لە باربردن دادەنرێت لە جۆری ئەو بارە وەك هۆکاری فریاگوزاری لەبەر ئەوە بەردەوامی سك پڕی کار دەکاتە سەر تەندروستی سك پڕەکە کە دەبێتە بەهۆی ژیانی ، تاوان نی یە لەسەر پزیشکی باربردووەکە لە جۆری ئەو بارانەی لەبەر ئەوەی هەڵدەستێ بە پرۆسەی بەمەبەستی فریاگوزاری ئەرکەکەی کە هەڵدەستێ بەکاری نەشتەرگەری کە لەسەر پزیشك پێویستە کە هیچ بەدواداچونێك پێش کەش نەکات لەسەر لەباربردن تەنها پاش خوێدنەوەی یەك خولەك بۆ کەوتنەکە دەبێ دەست کەوتنی راپۆرتی پزیشکی شوێنی لە پێش سێ پزیشك یەکێکیان پسپۆر بە نەخۆشیەکانی ئافرەتان وە دووەمیان بە نەخۆشیەکانی هەناوی وە یان دەبێ خۆی بداتە بەر سزا.

ب- تاوانی : دەرچوونی کۆرپەلە بەهۆی کە پەیوەست نی یە بە تەندروستی دووگیانەکەوە پێویستە دەسەڵاتی لێکۆلینەوە بۆ وەرگرتنیراستیەکان بەشدار بێ وە پێویستە بەدواداچوون بکات دڵنیا لە راستی کەوتنەکە .

هۆکاری بەکارهاتوو بۆ لە باربردن :

رووداوەکانی لەباربردن رێگاکانی زۆرن کە بۆی دەچێ ، وە دەتوانین گلی دەینەوە لە مانەی خوارەوە :

أ- توندوتیژی گشتی : دەگرێتەوە پیشەی دووگیان وجۆرەکانی وەرزشی توند وەك بەرزکردنەوەی قورسایی وە بازدان وە غاردان وە لێدان لەسەر وە دانانی قورساییە کە لەسەر خۆ شۆردنی لە ئاوی گەرم کە لەباربردن روودەدات لە ئەنجامی زیانەکانی بەرهەڵستی یان هەرەشەیی جۆراوجۆر وەك پێکانی ئاگری وە بڕەڕ وە کەوتن لە بەرزایی وە رودانی دوورکەوتنەوە یان لێدانی بوە هۆی بۆ تێکچوونەکانی جەستەی وە ئامانجی هەرەشەکەر لە ڕووداوەکان کە بینیمان ماندووکردن یان هەوڵی کوشتنی ئافرەتێك کۆرپەڵەکەی دەکەوێتە خوارەوە بەکاری گەری ئەوە لە ماوەی کاتی چارەسەر وە ڕوونادات لەباربردن لە زۆری ئەنجامی زیانەکان تەنها ئەگەر ئامادەیی ئەوەی کە تیایەتی یان کە دووگیانەکەلە مانگەکانی پێشکەوتنە

ب- توندووتیژی شوێنی : مەبەستمان لێی روودانی توونذی لە ناوەوەی گەستنی زاوزێ جۆرەکەی جیاوازە بە گوێرەی بۆ رۆشنبیری لەباربردوو وە زانینی بە هۆکارەکانی لەباربردن وە بەزانیاری تایبەتی بە ئەندامی زاوزێ کە دەتوانین بڵێین بەشێوەیەکی گشتی لەسەر ئەو بەکارهێنانەی توندوتیژی شوێنی بەئامانجی دەگرێت لەهاتوو :

أ- فراوابوونی جۆگەی ملی منداڵدان ئامێری بەوە بە تێچوونی دەنکە شقارتە یان بزمار یان هاوشێوەی ناوەوەی شەقاندن وە کرژبوونەوەی ماسولکەی منداڵدان پاشان لەباربردن روودەدات .

ب- دڕانی پەردەی کۆرپەلەیی بەبزمار یان شقارتە مل ببەزێنی وە بێ دڕێنی وە لە باربردن روودەدات لە ئەنجامی کرژبوونەوەی توند بۆ ماسولکەکانی منداڵدانی .

رووداوەکان بەڵگەن کە بینیمان لەسەر ئەوە رێگای بەکارهاتوو هەندی جار لە لامان بۆ فراوانبوونی جۆگەی یان دڕانی پەردەی بە تێچوواندنی دەنکی بچووك ببڕێ لە دار خورمای بێ گەڵا یان هێلانەی دار یان کوستیلەی ئاسن یان تووکی درێژ کە پیس بووە بەمادەی سیانی دەبێتە هۆی بۆ روودانی هەوکردنی شوێنی لە دوایدا بۆگەن دەبێ خوێنین گشتی یان ژەهراوی بوونی خوێن کۆتای دێت بەمردن لە زۆر جاردا پێش روودانی لەباربردن .

ج- جیاکردنەوەی پەردەی کۆرپەلەیی بەوەی تێچوواندنی شلەی گەرم زۆر جار ئاو

سابوون یان ئاوی سادە یان زیادکراو بەمادەی خاوین کەرەوە وەك لیزۆڵ یان کلۆریدی جیوە یان پەرمەنگەناتی پۆتاسۆم کە مردن ڕوودەدات بەژەهراوی لە ئەنجامی مژینی وەك ئەو مادە ترسناکە .

د . قڕکردنی منداڵدان (ماڵیین) :

جیاکردنەوە کۆرپەلە سەرەتای خولی تەواوی ، دەست دەکریّ بەنەشتەرگەری لەلایەن پزیشکەکان وە بینیمان کە کۆتایی دێت بە رووداوی و دوای دەرکەوتنی نەخۆشی هەروەك رشانەوە و سەرسوران و هەللینجەو ، زك هێنان وە لەگەل ئەمەش خوێن بەربونێکی زۆر دەبێت لە منداڵدان دا .

٢- داو دەرمان

خواردنی داو دەرمان لە رێگای دەم یان لە جەستە بدریّ وەك وەرزی یان بخرێتە سەر ناوەوەی ئەندامی زاوزیّ کاریگەریەکەی جیاوازە ئەو مادانەی بەگوێرەی جۆرەکەی وە برەکەی بەکارهێنراو لێی وەك لەنگیەتی دەرمانەکانی فرۆشراو لە بازار بەمەبەستی رێکخستنی سووڕی بیّ نوێژی وە دەچێتە ناوی هەندیّ جار مادەی تەك پێکهاتەی زەرنییخ ی ناسراو لە ناوەخۆ (هالج) خەون بەهۆیەوە داڕووشانی ناوەوەی ئەندامی زاوزیّ وەهەڵمژینی ئەو ژەهرە کە دەبێتە هۆی هەندیّ جار مردنی سك پڕەکە و کۆرپەلەکەی.

روونکردنەوەکانی تایبەت بە لەباربردن

ئایا ڕووی داوە لە باربردن؟

بۆ ئەوەی لێکۆڵەر بزانیّ بەوەی دەست نیشانکردنی لە باربردن رادەوەستیّ بەدرێژی ماوەی نێوان ڕوودانی پشکنینی پزیشکی سەرباری ئەوە ماوەی زیانەکانی وەماوەی سووڕی پشکنینی پێش وەختە دەتوانی پزیشکی لەدەست

نیشانکردنی لەباربردن بەتایبەتی کە دووگیانیەکە پێش کەوتووە ، پێویستە پزیشك پێش وەڵام دانەوەی لەسەر پرسیاری مێینی ئەمانەی خوارەوە بنوسرێت .

١ - نیشانەکانی سك پڕی.

٢- نیشانەکانی دانانی.

٣ - هۆکاری ڕوودانی لەباربردن.

لە چ سوڕێك ڕوویدا لە باربردن؟

دەتوانین وەڵامی ئەم پرسیارە بدەینەوە پاش گەڕان لە نیشانەکانی دووگیانی وە جێگیرکردنی ماوەی تێپەڕ بوو لەسەر پیتانی هێلکۆکە

کەی ڕوویدا لە باربردن؟

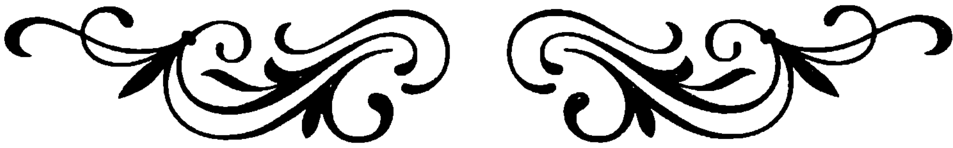
دەتوانین وەڵامی ئەم پرسیارە بدەینەوە پاش لێکۆڵینەوەلە نیشانەکانی کە دەکەوێتە دوای لەباربردن وە تێڕوانینی لە ئەندامی زاوزێدا.

تەوەری دووەم
پشکنینی کۆرپەڵە

بەدیار کەوت ڕوودانی کە بینیمان لەسەر ئەوەی سکاڵاکار هەندێ جار پێش دەکەوێ لایەنی یان بەنیاز مەینی خوێنین تێدانی یە لەهەر کۆرپەلەیەك یان پارچەی گۆشتی ئاژەڵی بەڵام هەتا کۆرپەڵەی مشك یان جوجکەی باڵندەی بچووك سەری بڕی وەشوێنرا شێوەکەی بەمەبەستی شاردنەوە وە ئاوازی بەتاوانبار داواکار کەپێش کەشی کردووە ئەو کۆرپەڵەی کە لەباربراوە.

دیارکردنی تەمەنی کۆرپەڵە:

کە قوورسە هەندێك جێگرکردنی بەوەی مادەی نێردراو وکۆرپەڵەیە یان بەشێك لێی پاش درانی یان هەڵوەشانەوەی بەتایبەتی لە باری نەبوونی زیاترە لە مانگی یەکەم لە ژیانی منداڵدانی بێ پشکنینی وورد بینی وە دەستنیشانکردنی ئاسانترە یان دیاریکردنی تەمەنی لەمەو دوواوە بەگویرەی ڕێگای هس (درێژی کۆرپەڵە بە سانتیمەتر دەپێورێ پاشان رەگەکەی دەردەهێنرێ کە ژمارەکە کەمتر لە ٢٥ سم ئەگەر زیادی کرد دابەش دەکرێ بۆ پێنج وە تەمەن دەرئەنجامی رەگی دووجا یان دابەش کردن، وە وامان دانا بەوەی درێژی کۆرپەڵە دەبێ ٩سم دەبێ تەواو بێ مانگی سێ یەم وە ئەگەر درێژی ٤٠سم بوو تەواو دەبێ مانگی هەشت وکاتێ ١٠سم دەبێ لە مانگی چواردا بێ).

بەشی هەشتەم
کوشتنی منالّی لەدایك بوو (بەرمەمکان)

لەدایك بوو: مندالّی تازە لەدایك بوو وەتاوانی کوشتنی دادەنرێ وەك ڕۆیشتنی هەر تاوانێکی تر دەیسەپێنێ دژی کەسێك وە هەروەها پشت بەستن بەوەی کە هاتووە لە دەقەکانی لە یاسای سزادانی وە لەبەر ئەوە وە نەمان دیت لەدانەری یاسا پێناسەیەکی پێویست بکات بۆ منالّی لەدایك بووی تازەیە، بەلاّم هەندێك لە توێژەرانی پیاوانی یاسا ئەمەیان ناساندووە بەبوونی نوێ تا تێپەربوونی سێ ڕۆژ یان هەفتەیەك یان دوو هەفتەیە وە لەرای تردا هەتا کەوتنی پەتی نەهێنێ ماو یان چاکبوونەوەی.

دیارکردنی تەمەنی منداڵدانی :

دەتوانین ئەم خالّە روون بکەینەوە وە دیارکردنی تەمەنی کۆرپەلّە پشت بەستن بۆ رووخساری تەواو بوونی کۆرپەلّە لەماوەی مانگەکانی دووگیانی لەسەر ئەوە پزیشك خۆی دەدا بەوەی ئەگەر کۆرپەلّەکە تەواو دروست نەبووە یان تەواو دروست بووە بەوەی ئەگەری توانای ژیانی هەیە یان نا بەوەی دەبێ شێواوی دروست بوو یان تەواو نی یە بەوەی ناتوانین لەدایك ببێ بە زیندوویی ، وە

دەتوانین بڵێین بە شێوەیەکی گشتی بەوەی کۆرپەڵەکە ئەگەر لەدایك بوو پێش ئەوەی هەفتەی بیست و هەشتەم تەواو بێ لە سووڕی دووگیانی کە توانای نی یە بۆ ژیان وە کە لە دایك بووە پاش ئەوە وە پێش تەواو بوونی هەفتەی سی و دوو دەتوانێ بژی بەوەی ئەگەر گرنگی تایبەتی بەردەست بێ بەڵام ئەوەی لە دایك دەبێ پاش ئەوە دەژی لە زۆر جاردا .

ئایا لەدایك بوو کۆرپەڵەی زیندوویی یان مردوو :

وەڵام دانەی ئەم پرسیارە ناتوانێ رەهایی بێ بەڵام پێویستە دیاری بکرێت کە لە دایك بووی کۆرپەڵە ناگرێتەوە بەوەی کە ناتوانی بژی لەبەر نەبوونی تەواو دروست نەبوونی بۆ زانین بەوەی بۆ هەر لەدایك بوونێکی زیندوو یان مردوو نیشانەکانی دیار دەبینرێ لە پێست و شوێنی برینی پەتی نەهێنی وە هەناوی دەتوانین تێبینی لە تەنگە نەفەسی بەتایبەتی جگەر لەسەر ئەو بنەمایە دەبێ ڕای پزیشکی بدەین .

هۆی مردنی کۆرپەڵە لە ناوەوەی ئەندامی زاوزێ :

مردن دەبێ ببێ لە ناو منداڵدان بەهۆکاری لە شێواندنەکانی دروست بوونی وە نەخۆشیە پشتاوپشتەکان بووەتە هۆی مردنی کۆرپەڵە وەك لەباری کاتێ تووش بوونەکەی بە سووتانی یان تووشی بوونەکەی میکرۆب توندە ، مردن ڕوودەدات لە کاتی لە دایك بوون لە ئەنجامی باری خنکاوی لە دەرئەنجامی چوونە ناوەوەی شلەی هەناسەیی یان خوێن یان ئەوەی لە سکی لەدایك بوو

دێته دەرەوه بۆ ڕێڕەوەکانی جگەری پەتەکەدەخولێتەوه له دەوری ملی کۆرپەڵه که دەمرێ بەژێی وه ئەوه ڕوودەدات هەندێ جار له ڕووداوی ماوەی له دایك بووندا .

دیاریکردنی ماوەی مانەوەی کۆرپەڵه بەمردوویی(ناوەوەی منداڵدان):

ئەو ماوەیه دەخەملێنرێ پشت بەستن بۆ ڕووخساری که ڕوودەدات له تەرمی کۆرپەڵه وه له منداڵداندا وه لێی بۆ گەن وه لێك هەڵوەشانەوەی وردیلەکان .

دیاری کردنی تەمەن (پاش لەدایک بوو) :

ئەو ماوەیه دەخەملێنرێ پشت بەستن بۆ نیشانەکانی که ڕوودەدەن له جەسته پاش له دایك بوون لێی گۆڕانی شلەملی له دەرچەی خۆراکی کۆرپەڵه وه نەبوونی خڕۆکەی سوور وه شوێنی شتی دەرچوو له سکی لەدایك بوو له هەناو یان نەبوونی بەهۆی بەتاڵ کردنی .

شێوازەکانی کوشتنی لەدایک بوو :

کورت دەکرێتەوه شێوازەکانی گیراوەته بەر بەمانای خوارەوه وه دەنوسرێتەوه بەگوێرەی ژمارەی ڕوودانەکانی که پشکنین کراوه له پەیمانگەی پزیشکی دادی – بەغدا

١- تووش بوو بەڕۆشان : زۆربەی تووش بووەکان ڕازی بوونی دەبێ لەسەر بێت وه بەڵگەیه ڕووخسارەکەی بەوەی که له دروستکردنی ئامێرێکی ڕووشانی قوورس وەك بەرد بەنموونه .

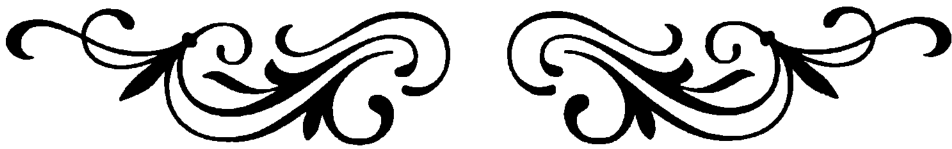
٢- پشت گوێ خستنی تەندروستی : ئامادەمان کرد کە ناوی بنێین ئەو دەستەواژەیە لەسەر هەموو لەدایك بوویەکی زیندوو تیادا دەرکەوت نیشانەکانی پشت گوی خستنی بەمەبەست نابڕدرێ وە دەبەسترێ پەتی نەهێنی بەگوێرەی رەسەنی یان کە جەستە نەشوردراوە وە لەسەری ماوەتەوە مادەی خوێنینی یان شتی دەرچوو لە سکی لەدایك بوو یان پاشماوەی شلەی هەناسەیی وە دەبێ لە دایك بوو لە ئەو بارەدا رووت بێ نابێ لەسەر جەستەی دەگونجێ لە برینی بەربەستی سروشتی .

٣- خنکانی بەقایش : قایشی پەتی نەهێنی یە لەو بارەدا لە زۆری دەبینرێ لوولٚ دراوە بەتوندی لە دوری ملی یەك جار یان زیاتر وە بەدیار دەکەوێ هەندێ جار شوێنەواری پەستانی دەست لەسەری لەگەڵ دڕانی چینراوی بەڵام وولداش دەبێ بەستراوبێ و هەندێ جار جیایە لێی وە بەپشکنینی کوتا سەربەستەکەی بۆ پەتی نەهێنی بەدەر دەکەوێ کە برینەکە بەئامێری تیژە وە دیار دەکەوێ نیشانەکانی خنکان لە تەرمەکە بە بۆزانین بەوەی درێژی پەتەکە دەگاتە نێوان ٢٠ – ٦٠ سم وە هەندێ لێکۆڵەران باسیان کردووە کە درێژی دەبێ ١٢٠ سم لە رووداوی بینراو .

٤- نقووم بوون : ئەم شێوازە بەکاردێ بۆ کوشتنی کۆرپەڵە لامان بەکەمی وە بەپشکنینی تەرمەکە دەبینرێ نیشانەکانی نقوومی لێی بەوەی کە هەڵنەوەشاوەتەوە .

٥- برینی هەناسە : مردن روودەدەدات بەخنکانی لە بارەدا پاش پڕبوونی دەمی بەبڕێك لە پەموو یان پارچە قوماش کە بەسە بۆ ڕێگرتنی هەناسەدان پاش ئەوەی ژیان دەوەستێت .

٦- برینەکانی بڕاو : رووداوەکان بەڵگەن کە بینیمان لەسەر مردووەکە روویدا پاش رووداوی تووش بوو سەر بڕاوی وە هەندێ جار توشبووەکان برینی تیژ روودەدات لەلا جیاوازەکانی سنگ وە سکدا .

بەشی حەوتەم
زانستی ژەهراوی بوون

تەوەری یەکەم
ژەهـــــر

پێناسەی ژەهر: جیاوازە لەدانانی پێناسەی زانستی بۆ ژەهرە کە ناسراوە بەژەهراوی بوون لەبەشی یەکەم (پێناسەکان) لەیاسای پێناسەی پیشەی دەرمانسازی ژمارە ٤٠ ساڵی ١٩٧٠ بەمەی خوارەوە:

ژەهرەکان : ئەو مادانەی کە بڕەکەی کەمترە لە بێدراوی بڵند بە یەکەم جار لە نیوغرام بەبێ ی هەر دەستورێك لە دەستورەکانی زانراو بە دەرمان لە عێراق دا.

چۆن ژەهراوی بوون روودەدات :

ڕوودەدات ژەهراووی بون پاش چوونی ژەهر بۆ جەستە لەم بارانەی خوارەوە:

أ - لووت و دەم: هەڵدەمژێ غازەکانی ژەهری دەچێتە جگەرەکان لەکونی هەناسەدان پاشان سووڕی خوێن.

ب – دەم : ڕوودەدات ژەهراوی بوون پاش خواردنی مادەیەکی ژەهر بەسروشتیەکەی یان بەژەهراووی بوون (زیادکرا بۆی ژەهر).

ج – پێست : ژەهر دەچێتە پێستەوە لەماوەی بۆشاییەکانی پێستەکە بینیمان ڕووداوی لەو جۆرەی زۆر ڕوویدا لە ئەنجامی تێ کردنی باراثیون یان مادەی مەثیل سلیسلات کەبەکاردێت بۆ چارەسەری ئازاری ماسوولکە بەڕێگای شێلانی پێستە بەتایبەتی کەپێویست نەبێ نەخۆشەکە بە بڕێك کەبریار دەدات لێی پزیشکەکە وە بەجارەکانی کەپێویستە بەوەی بی شێلن جەستەی یەك رۆژ لەمادەی دوواتر.

د – دەرزی لێدان : دەرزی مادەیەکی کوشندەیە بەهەموو جۆرەکانی پێستی بێ یان ماسوولکە یان خوێن بەری.

هـ - پەردەکانی داپۆشراو : ژەهر لەماوەی پەردەکانی داپۆشراو دەچێتە ناوی بۆ جەستە ئەوە ڕوودەدات هەندێك پاش تیچوونی شلەکانی بە مادەی ژەهر بۆ کونی میزلدان یان کۆم بەمەبەستی چارەسەر بەتایبەتی کە نەخۆش خراپ بەکاری دەهێنێ زۆر دەبی بەبڕی مادەی ژەهرەکە کەپێویستە لەئاوشی بیتە وە یان

زیاد بکات لەچەند جارێك ی شووشتن، وە لە ڕووداوی بینراو هەڵمژینی ژەهری زەرنیج پاش دانانی لە ئەندامەکانی زاوزێ بەمەبەستی لەباربردنی کۆرپەڵە ، سك پڕەکە مرد پێش ڕوودانی لەباربردن.

هۆکارەکانی گونجاو بۆ کاری بەژەهراووی بوون :

جیاوازە کاریگەری ژەهر لە جەستە بەگوێرەی هۆکاری زۆر پەیوەست هەندێکات بەسرووشتی ژەهر وە بڕەکەی و تایبەت دەبی ئەوانی تر بەکەسی بەژەهراوی بوو وە بەچۆنیەتی چوونە ناوەی ژەهر بۆ جەستەی ئەمانەی دێت گرنگترین هۆکاری باسکراوە بۆ زانین بەوەی هۆی جیاوازی تووش بوونی بەژەهراووی بوون لای کەسەکانی دەرخواردانی چێشت ی ژەهراوی یەکێکیان دەگرێتەوە بۆ ئەو هۆکارانە:

أ – بڕی ژەهرەکە : زیاد دەبێت کاریگەری ژەهر هەرکاتێ کە بڕی خواردوو لێی گەورەبێت

ب- سروشتی ژەهر : غازی ژەهراوی خێراترین جۆری بەژەهراوی بوونە کاریگەریەکەی لە جەستە و لەدوای ئەوە ژەهری شلە پاشان ڕەق وە کاریگەری ئەمەی دوایی جیاوازە بەگوێرەی توانای توانەوەی و لەبەرئەوە کە پارچەی بچوکە وەك دەنکۆڵە یان لەسەر دەستەی کریستالەکان یان هاڕاوە.

ج - باری گەدە کاتی خواردنی ژەهر: گەدە لە خواردن پڕ دەبێ وە هەڵمژینی ژەهر دوادەکەویت دەرمانی قەڵەوی دوادەکەوێت هەڵمژینی زەرنیخ بەڵام فسفۆر خێرا هەلدەمژرێت، دەتوانین بڵێین بەشێوەیەکی گشتی بەوەی بوونی چینی

رۆنی لەسەر پەردەی داپۆشەری چڵمی ترش بۆ رادەی لە کاریگەری ژەهر، کە بۆ باری تەندرووستی بۆ گەدە کاریگەری لە خێراکردن یان دواکەوتن بەدیارکەوتنی هۆکاری ژەهراوی بوونەکە کە گەدەی هەوکردوو یان داڕووشاو دەمژێ ژەهرەکە پێش باشەکە .

د- چۆنیەتی چوونەناوەوەی ژەهر: خێراترین ڕێگا بۆ ڕوودانی ژەهراوی بوون لێدانی دەرزی ژەهرە لە خوێن بەر وە لەدوای ئەوە لێدانی دەرزی ماسۆلکەیی پاشان پێستەیی وە هەڵمژینی ژەهر لەپێست یان پەردەی داپۆشەری چڵمی ساغ هێواشترە لە هەڵمژینی لە پێستی برینداربوو یان داڕووشاو.

هـ - باری تەندروستی : کەسی نەخۆش کەمتر بەرگە دەگرێ لە کەسی تەندرووست باش.

و – تەمەنی کەشی ژەهراوی بوو : بەساڵاچوان وە منداڵان زۆرتر کاریگەری یان لەسەر بەژەهر لەگەنجەکانی بەشێوەیەکی گشتی .

تەوەری دووەم
ئەرکەکانی لێکۆلەر لە ڕووداوەکانی بەژەهراوی بوون

پێی دەڵێ لێکۆلەر لەزۆر جار دا بەڕووداوی بەژەهراوی بوون پێش پزیشك وەهەنێ جار پزیشك لێکۆلەر ئاگادار دەکاتەوە بەوەی کە ڕووداوەکە بەژەهراوی بوونە کاتێ بۆمان ڕوون دەبێتەوە لێی کارێ کاتێ سەردانیکەری پشکنین لە نەخۆشخانە دەکا سکاڵا دەکات لە شلەژانی گەدەی نازانێ بەوەی کە گومانی لێیە دەرئەنجامی لە بەژەهراوی بوونەکەیە.

ئەرکەکانی لە مانەی خوارەوە دەبەستنەوە:

أ – ناردنی تووش بوو بەگوێرەی بنچینە بۆ نزیکترین بنکەی تەندروستی بەخێرایی توانرا بۆ فریاگوزاری وە داوابکرێت لە پزیشك پێیڕا ڕاپۆرتی پزیشکی تییدا بی وەڵامەکانی سەر پرسیارەکانی کە روونی دەکاتەوە لێیەوە - بگەڕێوە کۆمەڵەی زیندەوەرزانی – وەلەسەر لێکۆلەرە بەوەی باس بکا بەوەی هەرکەم تەرخەمیەك دەبێتە هۆی دواکەوتنی ناردنی بەژەهر بوو بۆ پشکنین ی پزیشکی بەهۆیەوە نازیانی کەوتۆتەوە لە کاریگەری ژەهر سەرباری ئەوە قورسی دواکەوتنی دۆزینەوە لەسەری بەتاقیگەیی لە نموونەکانی وەرگیراو تووش بو وەك شووشتنەوەی گەدە وەخوێن وە میز هاتن بەتایبەتی کەدەبێ ژەهر لەجۆری بەرهەڵستی لەجەستە بەخێرای وەك ئەلکحول کە قورسی دواکەوتنی دۆزینەوەی

لەزۆر جاردا پاش ١٢ کات ژمێر وە شوێنەوارەکەی نامینێ پاش ماوەی ئەو پەری ٢٤ کاتژمێرەکە تێ پەڕیوە.

ب – تەرمەکە لەباری گومان کردن بەوەی مردن ڕوویدا بەهۆی ژەهراوی بوون بۆ پشکنینی پزیشکی ببرێت بەگوێرەی بنچینە پاش پڕکردنی خانەکانی وەڵام دانەوەی پرسیاری پلەکراو لە وەرگرتنی تایبەتدا بەبارەکانی بەژەهراوی بوون بەسەرباری بۆ وەرگرتنی داوای توێکاری وە بەخێرایی توانرا و کەواتە کە دواکەوتنی ناردنی دەبێتە هۆی هەڵوەشانەوەی لەدوایی ئەو دواکەوتنی باری دۆزینەوەی بەگویرەی پلەی هەڵوەشانەوەی – لەسەر هەندێ ژەهرەکان وەك کهول یان مادەی ئەندامی تر – بگەڕێوە کۆمەڵەی مردووەکان.

ج – ڕاست نەووتنی پزیشك لە دۆزینەوەی شوینی ڕووداوەکە لەبارەکانی کاتێ لەبیری کردووە لێکۆڵەر لەبەر گرینگیەکەی یان گومان لێ کردنی پاشان ناردنی هەموو ئەوانەی دۆزیبێتەوە لە بوتلەکان وە دەفر و پاشماوەی خواردنەکان یان خواردنەوەکان یان داو ودەرمانی وە بەشێوەیەکی گشتی دەتوانین بڵێین بەوەی لە پێویستی لەناردن ئەوەی بڕوا دەکرێ بە پەیوەندی بە ڕوودانەکەی ژەهراوی بووندا بۆ پشکنینی کیمیاوی بەسەر ئەوەی دەبی ناردن بەسروشتی باری بەگوێرەی بنچینە - بگەڕێوە کۆمەڵەی پشکێنراوی تاقیگەیی –

د - لە کاتێ تەرمەکە لە گۆڕنراوە وە بەدیارکەوت دەرئەنجام پشکنین لەسەر ئەوەی هەڵوەشایتەوە بە پلەیەکی پێشکەوتوو بەوەی کە نامینێتەوە لە هەناو تەنها بارستە چێنراو ناتوانیین جیای بکەینەوە وەسروشتیەکەی وەردەگیرێ

نموونەکانی لێیەوە بەگویرەی رێگای پلەدار لەسەرچاوەی پشکنینی تەرمەکانی لەگۆرنراون.

وە لەباری گومانکردن بەژەهراوی بوونی کانزایی درێژخایەن – خواردنی مادەی ژەهراوی بەقومی نەکوژی زۆر جار وە لە ماوەی ماوەکان – وەردەگیرێ نموونەکان لە مووی مردوو وە کۆتاییەکانی ئێسقانەکانی درێژ وە نینۆکەکان بۆ پشکنینی تاقیگەیی .

ە- لەسەر لێکۆلەرە کە بخوێنێتەوە راپۆرتە پێشکەشکراوەکان بەئاگاداریبوون وە دەزانێ بەوەی سادەیی بەدیارکەوتنی پشکنینی کیمیاوی بۆ مادەی ژەهری لە هەناو بێ ئەوەی کە هەست بکا و روونی پەیوەندییەکەی .

دەبێتە هۆی مردن مانای ئەوە نی یە بێ کەڵکە کە رووداوەکە بەژهراوی بوونە کەواتە کە مادەی ژهراوی دەدرێتە ئەو کەسانە بەمەبەستی چارەسەر وە لەسەری پێویستە بەدەست کەوتنی لەسەر رای پزیشکی روون دڵنیا دەبێ کە پەیوەندی بە کەسە تووشبووەکەی بە ژەهر بوو یان رووخسارەکانی توێکاری بینراو لەلایەن پزیشکی پشکێنراو دەبێ دەرئەنجامی ژەهراوی بوونە وە پەیوەندی یەکە دەبێتە هۆی مردن

تەوەری سێ یەم
پۆلینکردنی ژەهرەکان

پۆلینکردنی ژەهرەکان بۆ کۆمەڵەکانی زۆر جۆر بەگوێرەی بۆ هۆکارەکانی جیاواز پۆلنکرا بۆ غاز – شلە وە رەق یان بۆ ترشەکان و خوێ کان و تفتەکان وە بڕوا دەکرێ کە پۆلینکردنی گونجاو بۆ خوێندنەوەکانی پزیشکی دادی ئەوە بەڵگەنامەیە بۆ چۆنیەتی کاریگەری ژەهر لەسەر جەستە وە لەسەر ئەو بنچینەیە پۆڵینکرا بۆ ئەمانەی خوارەوە:

١ – ژەهرەکانی بەکاری شوێنی: ئەو ژەهرانە کاردەکەنە سەر خانەکانی جەستە بەسادەیی بەرکەوتنی چینراتێك دەچێ وە دەشێوێ رووخسارەکەی وە ڕوودەدات کلۆربوون لەژوورۆچکەکان وە پێی دەڵێن ئەوە ژەهراوی کاویە خوارو وە ناسێنراو لامان لەو ژەهرانە ئەمانە ترشەکانی کانزایی وەك ترشی ئەزۆت (تیزاب) وە گۆگرد وە ترشەکانی ئەندامی وەك ترشی کاربۆن (ئەسیدفنیك٩ کەمتر بوەتەوە رووداوەکانی بەژەهراوی بوون بەمادەی دوایین لەم ساڵانەی دواییدا .

گرنگی لێکۆلینەوەیی : بەڵگەن رووداوەکانی کە بینراون لەسەر ئەوەی مادەی سووتاوی بەکاردەهێنرێت بەمەبەستی خۆکوژی .

٢- ژەهرەکانی بەکاریگەری دووانەیی : بەوەی کە بەکاریگەری شوێنی وە بەکاریگەری لەسەر چێنراوی جەستەیی جیاواز لەوەوە قیژەوە هەروەها پاش هەڵمژینی وە دەگرێتە خۆی ئەو کۆمەڵەی خوێنی کانزایی وە ناسراوە لامان

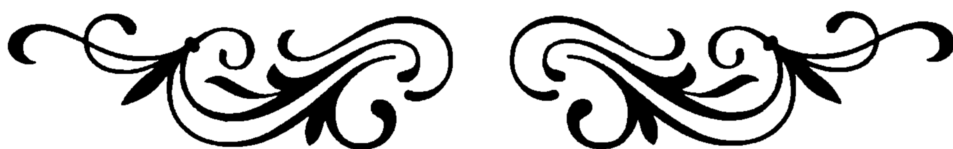
لەوانە زەرنیغ وە جیوە وە فسفۆر وە ئەنتیمۆن وە ناوی دەنێین بەژەهرەکانی وورووژاو وەهەندێ ناوی دەنێین (هەست بزوێن)

گرنگیەکەی لێکۆلینەوەیی : زەرنیغ زۆرترین مادەیە لەم کۆمەڵەیە کەبەکار هێنانی بۆ کوشتن وە لامان وە جیوە بەکاردێ بۆ مەبەستی خۆکوژی وە روویدا لە رووداوەکانی بەرهەڵستی لە ئەنجامی دەرخواردنی نانی کرد و لە گەنمی تێکەڵاو بە پێکهاتەی جیوەی ئەندامی ناسراو بە (کرونوسن) وە (فالسان) بۆ مەبەستی خۆپاراستنی لە نەخۆشی تووشی دێ وە وای لێ دەکا نەشێ بۆ چاندن ، مردن روودەدات پاش خراپ بەکارهێنانی پێکهاتەکانی ئەتیمۆن بۆ مەبەستی چارەسەری .

٣- ژەهرەکانی کاریگەر پاش هەڵمژینی : روونادەن کاریگەریەکانی شوێنی تایبەت وە ژەهرەکانی رووەکی دەگرێتەوە وەك مۆرفین وە ئاژەڵی وەك ژەهری دووپشك و مار وە کیمیاوی بەکارهاتوو بۆ قڕکردنی مێرووەکان وە ژەهری ئیفلیجی وە سڕکردوو وە نووستنی وە هێواش کەرەوەکان وە ناسراوە بە لەو پۆلینە کهولی ئەپیلی (سەرخۆشی) وە ئەفیون وە گیاوە داتووە وەمالثیۆن وە ئەل د.د.ت.

گرنگیەکەی لێکۆلینەوەیی :کە پێویستە گەڕانی تاقیگەیی بکرێ لە رووداوەکانی دیارکراو لە مادەی سەرخۆش کردن وە بێ هۆش کردن وە بڕەکەی دیاربکرێت لە جستە بۆ بەدەست هێنانی دەرئەنجامەکانی ماوەی کاریگەری کەس پێی وەك ئەوەی خۆی خاوەنیەتی بۆ کۆکردنەوەی هێزی هۆشیتی کاتێ

دووربــوەوە کەســێك یــان بــە گونــاهی تــاوانی دیــاری کــراودا کەواتــە کــە دەسەڵاتەکانی دادوەری جیاوازە بە گوێرەی بەوەی کەسەکە لــە ژێــر کاریگــەری بێ هۆش بوون یان سەرخۆشی دایە ، بەڵگەن رووداوەکان کــە بینــیمان لەســەر ئەوەی زۆرینەی مادەی ئەو کۆمەڵەیە بەکاردێ بۆ مەبەســتی خۆکــوژی وە زیــاد دەبێ ئەو رووداوانە لەم دواییەی بەدەربارەی بێ هۆش بووە یان نووســتووە وەك ئەوەی روویدا مردنی لە ئەنجامی تێکردنی مادەی مالپیون لەســەر جەســتە یــان نارێکی ووردنەکەی .

بەشی دەیەم

تەوری یەکەم
ژەهرەکانی خواردراو

ترشی گۆگرد :

شلەیەکی بێ رەنگەو بۆنی نی یە خاوێنە وە ڕەش تاڵەیە رەنگی کە دەبێ بازرگانی ڕۆنی راست ناوی دەنێین هەروەها بە ڕۆنی زاج هەڵدەمژی ئاو بە خێرایی وە هەڵدەقولێ دەرئەنجامی ئەوە پلەی گەرمی توند دەبێتە هۆی بە خەڵووزیی مادەکانی ئەندامی بەدیار دەکەوێ شوێنی چینراوی کە بەری دەکەوێت ترشەکەی رەشی ووشك وە مردووە بە جۆرێك .

بەکارهێنانی :

ترش بەکاردەهێنریت لە زۆر پیشەسازیدا وە هەروەها بەکاردەهێنرێت بە شێوەیەکی سووك لە پاتریەکانی کارەبایی وە لە ناوەخۆدا بە ئەسید دەناسرێ .

دەبێ رووداوەکەی بەژەهراوی بوونەکە کۆتاکەی بە مردنە کە بینیمان خۆ کوژی یە .

رووخسارەکەی :

دەبینرێ پەڵەی رەشاوی لە جل و بەرگدا وە لە دەوری دەم وە لەلای رۆتینی خوارەوە وە سنگ لە دەرئەنجامی لە کەوتنە خوارەوەی دڵۆپکانی لە ترشەکان لە ماوەی خواردنیدا وە شوێنەواری رشانەوە بە رەنگی سووری تۆخ لەسەر جل و بەرگ بەرامبەر پێشەوەی جەستە لە زۆر جاردا .

ترشی ئازۆت :

شلەی بێ رەنگ زەرد دەبێ بەسادەی درانە بەر هەوا روناکی ، بەخێرایی دەفرێ بەوەی کە ناوی دەنێن ئۆکسیدی ئازۆت بەبۆنێکی خنکێنی .

بەکارهێنانی:

بەکاردێ ترش لە پیشەسازی وە پشتی پێ دەبەستێت لە پیشەسازی لەلامان بۆ پاڵاوتنی کانزای زێر لە پیسی کانزایی دووانەیی لە گەلیدا وە هەروەها بەتوانەوەی پێی وە لە ناوەخۆ بە تیزاب دەناسرێ.

لە رووداني بەژەهراوی بوون کە بینیمان بەترشە خۆکوژییەکان وە بەرهەلستیی روودەدات لە ئەنجامی تی کردنیی وە هەلمژینی هەلمەکەی .

روخسارەکەی :

ترشی پەیت تێك دەدات چینراوی جەستە پێك دێنێ لە هەمان کاتدا پێکهاتەی زەرد (لیمۆیی) ترشە لۆکی کارلێکی وە لە بەر ئەوە دەبینرێ شوێنەکانی داخوراوی زەرباو وە ئەوە رەوشتی جیاکەرەوەیە بۆ زیانەکانی دەرئەنجامی ترش .

تەوەری دووەم
ژەهرەکانی ووروژاو (هەست بزوێن)

ئــەم کۆمەڵەیــە خــۆی یــەکانی کــانزایی کوشــندە دەگرێتــە خــۆی بەتایبەتمەندیەکانی خوارەوە :

١- کاریگەری دوونەیی : کاریگەری شوێنی بە دیاردەکەوێت پاش چەند خولەکێك لە بەرکەوتنی ژەهر بۆ چینراوە دوایی دەبینرێ رووخساری لە بەشێك لە هەناوی جەستەیی وەك دڵ وە جگەر وە گورچیلەکان وە هەروەها پاش هەڵمژینی ژەهر . لەبەر ئەوە نابێ ژەهرەکە جێ بهێلیت لە شوێنەوار لە دەم وە لووت و قورگی وە بینراو لەبەر نەبوونی بەرکەوتنی بۆ پەردەی چڵمی بۆ ئەو ئەندامە ماوەی بەسە بۆ بەدیارکەوتنی شوێنەواری پەلاماردان .

٢- وادیارە نیشانەکانی ژەهراوی بوون پاش ماوەی لە خواردنی جیاوازە بە گوێرەی بڕی ژەهر وە باری گەدە وە ئەوەی لەناویەتی .

٣- ژەهر دەبێتە هۆی هەوکردنەکانی لە کۆئەندامی هەرس کردن وە بەدیار دەکەوێ نیشانەکانی لەسەر دەستەی سەرسوورانی وە هێنانەوە و رشانەوە زگ ئێشە و سك چوون .

٤- ژەهر فرێ دەدرێتە دەرەوە وە دەی دۆزینەوە لە میزدا پاش ماوەیەك کەم ٣٠ خولەك وە بەردەوام دەبێ هەروەها بۆ چەند رۆژێ یان هەفتەیەك هەندێ جار پاش ژەمەکە .

٥- فرێ دەدرێ زۆر جار ژەهرەکان لە جۆگەی هەرسکردن وە کە نەخۆرا بێ لە رێگەی دەم.

٦- بەرگە دەگرێ ئەو کۆمەڵەیە لە ژەهرەکانی هەلوەشان وە دەتوانرێ بی دۆزینەوە بە تاقیگە لە چینراوی خاو مردوو بۆ تەرمی هەلوەشاو بەشێوەیەکی پێش کەوتوو .

٧- دەبێتە هۆی مادەی بەژەهراوی وە لە تاقیگە دەیدۆزینەوە لە باری دووەم لە موو وە نینۆك وە کوتایەکانی ئێسقانی درێژ .

زەرنیخ :

ناسراوە بەتایبەتمەندیەکانی کوشندە وە پێکهاتەی زەرنیخ لە ماوەی زۆر دووردا کە زۆرترین ژەهری بەکارهاتووە لە کوشتنی مرۆڤ لەلامان وە جوانیەکانی بەسوود وەك مەرەکان چێلەکان لە هەندێ وولاتانی عەرەبی تردا بەمەبەستی تۆڵە سەندنەوە لە خاوەنەکەی ئەوەی لەو ژهرە جیادەکاتەوە دەناسین هەندێکیان زۆر لە تاکی کۆمەڵگە دەیان ژمێرین گرنگترینیان :

١- بەئاسانی دەستمان دەکەوێت ژەهرەکە لەبەر ئەوەی بەردەستە وە ناسراوە وەك ژەهر لەلایەن زۆرێك لە خەڵك .

٢- ژهرەکە بێ تام و بۆنە کەسەکە هەستی پێ ناکا لە کاتی پێش کەش کردنی خواردن پێشەکەش کراو کە ئەم ژەهرەی تیایە .

٣- ڕەنگــی زەردە یارمــەتی دەدات لەســەر تێکــەڵ بــوون وە شــاردنەوەی رووخساری لـە گـەڵ زۆرینـەی مـادەی خـۆراکی بـەکارهاتوو لـەلامان وە کـە جیادەکریتەوە بەوەی زەرد باوە وەك شۆربا وە خورما وە دۆشاوەکانی شەکری .

٤- نیشانەکانی بەژەهراوی بوون دیارناکەویّ پـاش خـواردنی راستەوخۆ وە دوا دەکـەویت بـۆ کـاتژمێری زۆر بەتایبـەتی کـاتیّ خواردنەکـە دەوڵەمەنـد بـیّ بەمادەی ڕۆن وە لەسەر ئەوە بەدیارکەوتنی نیشـانەکانی پـاش مـاوەی درێـژ بـە گومان نایەت بەوەی بارەکە ژهراوی یە .

٥- بڕی کوژین لە پێکهاتەی زەرنیخی لەلامان

بە زۆری کبریتیدی زەرنیخە بەکەمی بەوەی هەست پـیّ نەکردنیلـە خـواردنی ئاماژەی بۆ دەکات لەو ژەهرە ٦- لێك دەچیّ نیشانەکانی ژەهراوی دەرخوراو لـە ژەهری زەرنیخ بەزۆری لە نیشـانەکانی هـەوکردنی گـەدە وە ریخۆڵـە وە ئـەوەی دەبێتە هۆی هەندیّ جار بۆ بڕوا پیّ کردن بەوەی بارەکە نەخۆشـی یـە ژەهـراوی بوون نی یە .

سەرچاوە و بەکارهێنانی :

دەفرۆشیّ پێکهاتەی زەرنیخ لەلای ئێمە لە بازارەکان بەوەی بەکاردەهێنرێت لە پیشەسازی و قڕکردنی مێرولەکانی رووەکی وە نقوم کردنی مەڕەکان بۆ کوشتنی مێروەکانی خوریەکەی وە لابردنی موو لە جەستەی مرۆڤ ، وە دەفرۆشیّ بۆ مەبەستی دوایی ناو قوتوی لە کاغەز یان مقەبا لەسەر دەستەی هاڕاوە پێکهاتووە لە کبریتیدی زەرنیخ بە رێژەی چارەك لە گەڵ ئۆکسیدی کالسیۆم وە ناسراوە کە

تێکەڵەی ناوەخۆیی بەزیادکردنی کلس بۆی یان دەرمانی گەرماو یان خەنەی سپی باو وە بەکار دەهێنرێت پێکهاتەکە خۆی بۆ ئامادەکردنی هەندێ تەقەمەنی دروست کراوی ناوەخۆیی وە ناسراو بە بۆتاس وە پێك دێت لە بڕەکانی یەکسان لە زۆر جاردا لە زەرنیغی زەرد بەوە دەناسرێ لە خاوەخۆدا بە مردوو وە پێك دێ لە کبریتیدی زەرنیخ وە لەسێ یەم ئۆکسیدی زەرنیخ .

زۆربەری رووداوەکانی بەژەهراوی بوونی زەرنیخ لە عێراقدا تاوانییە وە کبریتیدی زەرنیخی بازرگانی (مردوو) پێکهاتەیەکی تەنهایە بەکاردەهێنرێت لە بارەکانی کە بینیمان وە لە دوای ئەوە ژەهراوی بوونی بەرهەڵستی هۆیەکەی لە خواردنی هەندێ منداڵ بۆ بەشێك لە پێکهاتەکەی بەنەزانی پاشان خۆکوژی .

جیوە :

هەموو پێکهاتەکانی جیوە بەوەدا دەناسرێت کە لە مادە کوشندەکان ئەگەر هەڵمژراو بەبڕێك بەسە بۆ رووداونی بەژەهراوی بوون بەڵام کانزای جیوە گوێ ناگرێ لە هێنانەوە برێك لەبەر ئەوە تێ دەپەری بەخێرایی لە ماوەی جۆگەی هەرسکردن ئەوە تەنها کانزایە بەرەوشتی شلی لە پلەی گەرمی ئاسایی رەنگەکەی مەیلی بۆ شینە وەرەونەق دار زیوینی رووخسار کاتێ کە بێ گەردە دەبێتە هەڵم بەکەمترین بڕ ئەگەر درا بەر گەرمی پلەکەی ١٣ سەنتی گراد وە زۆرتر.

بەکارهێنانی :

بەکاردێ پێکهاتەی جیوەی لە پیشەسازییە جۆراو جۆرەکاندا لەوانە ئامادەکردنی پڕکردنەوەی قەوانی تەقەمەنی ئاگری کە تییدایە جیوە بەکاردێت بۆ رووکەش کردنی ئاوێتە وە قڕکردنی ئاژەڵی وە مێرووڵەکان سەرباری ئەوە ژمارەیەك لە داو دەرمانی چارەسەری پێکهاتەی جیوەی تێدایە کاری هەمەڕەنگ کە دەبێ پێکهاتەی جیوەیی لەبەردەست بێ وە هەروەها کرێکارە پیشەیی یەکان هەندێ جار تووشی دەبن بۆ نەخۆشی پێوە نووسانی مانەوەی .

رووداوەکانی بەژەهراوی بوون بەجیوە کە بینیمان خۆکوژی بووە وە بەرهەڵستی لە ئەنجامی خواردنی نانی بۆی ئامادەکرابوو لە گەنم چارەسەری بەمادەی کرۆنوسن وە هاوشێوەی وەك فالسان (پێکهاتەی جیوەیی تێکەڵ دەکرێ لە گەڵ گەنم بۆ خۆپاراستن لە نەخۆشی)

لەنتیمون :

مادەیەکی کانزایی رەنگ خۆڵەمێشی یە تام و بۆنی نی یە بەکاردەهێنرێت لە پیشەسازی پیتی چاپ وە پلاستیك وە پڕکدنەوەی قەوانی تەقەمەنی ئاگری وە بەکاردێ هەندێ جار لە پێکهاتەکانی بۆ چارەسەرکردنی نەخۆشی بلهاریزیا .

هەندێ جار ژەهراوی بوون روودەدات پاش لێدانی دەرزی پێکهاتەی باس کراو بەهۆی کەڵەکەبوونی ئەنتیمۆن یان نەبوونی بنچینەی چاوە دێدی بەکارهێنانی بارە ژەهراویەکانی کە بینیمان بەرهیڵستیە روویدا لە ئەنجامی لێدانی هەندێ پیکهاتەی ئەندامی بە مەبەستی چارەسەرکرد .

تەوەری سێ یەم
ژەهرە فڕیوەکان

ئەلکهولی ئەثیلی

شلەیەکی بی ڕەنگە بە بۆنی کەش بڕ لە ئاو دەتوێتەوە جیا دەبێتەوە پاش تووش بوونی بە پلەی گەرمی سادە وە بەکاردەهێنرێ لە پزیشکی وە هەندێ لە پیشەسازییەکان وە بەکار نایەت بۆ ژەهراوی بوون وە بەدەگمەنی دەخورێ بەمەبەستی خۆکوژی وەك مادەی کهولی یان پێکهاتەی ئامادە کراوە بۆ سەر خۆشی وەك مەی .

باری سەرخۆشی :

دەست نیشان کردنی باری سەرخۆشی لە ئەنجامی خواردنی پێکهاتەی سەرخۆشی گرنگی هەیە بەرووی لێکۆلینەوە وە لەسەر پزیشکە دڵنیا بێ لەباری خواردنی مادەی کهولی وە ماوەی کاریگەریەکەی لەسەر جەستە وە هەروەها بەوەرگرتنی نموونەیەك باری خواردنی مادەی کهول وە ماوەی کاریگەریەکەی لەسەر جەستە بەشیکردنەوەی لەسەرە مەرگدا یان تاقیگەیی بەدوای مادەی کهولی وە جێگیرکردنی بۆ بڕەکەی لە هەموو ١٠٠ سم سێ جا لە خوێن بە

راپۆرتەكەی ئەوە لە پەیوەندی بەسروشتی دەسەڵاتی دادوەری هەروەك روون كراوەتەوە لەمانەی خوارەوە :

أ- روودانی هەرەشەی سێكسی وە داواكردنی داواكار بەوەی بكەر هەرەشەی كردۆتە سەری بەسێكسی پاش پێدانی برێك لە مادەی بێهۆشكەر یان كە بكەر هێناویەتەوە هەڵسانتی بە كاری پێچەوانەی داب و نەریت و رەوشتی بەلەدەست دانی كۆنترۆلی سەر مێشك بەكاریگەری مەیەكە .

ب- دزینەكان : دزەكە داوای ئەوە دەكات هەندێ جار بەوەی كە چووەتە ماڵێك بێ ئیرادە لەبەر ئەوەی لە ژێر كاریگەری كهول دابووە .

ج- تاوانەكانی برینداری : بكەر داوا دەكات هەندێ بەوە گوڵلەی تەقاندووە بە سەرخۆش كە هەوڵی دەدا بیكوژێ وە تووش بوو بە كوشتنی بەوەی لەباری بەرگری دا بووە لەخۆی وە لەلایەكی ترەوە شەڕكردن روویدا لە نێوان دووان وەك ئەوەی مەیان خواردبێتەوە وە دەبێتە لە یەكتر لێدان بە دەست وە بە چەقۆ یان خەنجەر وە یان هەر ئامێرێكی تر یەكێكیان بەمردووی كەوت وە ئەوەی تریان داوا دەكات ئەوەی كردوویەتی بەكاریگەری سەرخۆشی بووە

د- رووداوەكانی پێ لێنان : كە شوفێر كۆنترۆلی لەدەست دەدات بەسەرخۆشی كەسێك بەردەكەوێت تووشی زیانە جیاوازەكان دەبێ یان دەمرێ لەو كاتە وە لەلایەكی ترەوە شوفێر داوا دەكات هەندێ جار كەسی بەركەوتوو دەبێ بە پیشەوەی ئۆتۆمبێلەكە بكەوێ بەكاریگەری سەرخۆشی بێ ئەوەی كە لە نێوانی خۆی لەبەركەوتنەكە لابدات .

ماوەی کاریگەری کهوڵ :

تاقیگەوانەکانی زانستی سەلماندیان بۆ هەندێ پەیوەندی داری ئەم بابەتە بەمانای خوارەوە :

أ- کهولی هەلمژراوی ئەوپەری پەیتی لە خوێن دەگاتە ماوەی ٤٠ – ٦٠ خوولەك بەسادەیی پاش بڕی و دواین خواردنەوەی .

ب- دەگونجێ چری کهوڵ لە خوێن بەراستەوانە لە گەڵ بڕی خوراو لێی .

ج- رێژەی کهول لە خوێن رادەی بەرزترینی دەگاتە ماوەی کاتی کورت بەوەی کە خواردنەوەکەی خوراو زۆر پەیتە بە مادەی کهول .

د- کەم دەکا کهول لە جەستە وە نامێنی شوێنەوارەکەی پاش ئەو پەری ماوەی ٢٤ کاتژمێر وە لە زۆرجاردا پاش نزیکەی ١٢ کاتژمێر یان کەمتر هەندێ جار بەگوێرەی بڕی کهولی هەڵمژراو وە دەتوانین بڵێین بە شێوەیەکی گشتی بەوەی رێژەی کهوڵ لە خوێن کەم دەکا بەبڕی ١٥ – ١٠ ملی غرام لەیەك کاتژمێردا .

تەوەری چوارەم
ژەهرەکانی ڕووەکی

هەندێك لە ژەهرەکانی رووەکی بە مادەی بێ هۆشی دادەنرێت وە دەژمێردرێت کە لە خوارەوە لەلامان ناسراون :

لەفیۆن :

گوشراوی بەرەی خەشخاشی پێنەگەیشتوو بۆ بەدەست دەکەوێت پاش برینی بەرەکەی لە ئێوارە - بەبڕوایەکی باو بەوەی تیشکی خۆر کاردەکاتە سەری مادەیەکی لینجی لێ دەرژێ شیرییە

لە بەیانیدا کۆدەبێتەوە پاش ئەوە ووشك دەبی پێك دێنی ئەوە جەستەی رەنگ تۆخی وە خۆنەگروە تامی تاڵ وە کشتوکاڵی بە یاسایە قەدەغەکراوە لەلامان بۆ مەبەستی بەدەست کەوتنی گوشلاویەکەی .

کە رووەکی خەشخاخ گوڵی دڵڕفێن سوور ڕەنگین یان هەڵگەراو بۆ بەنەفسجی وە بەرەکەی لەسەر شێوەی تۆیە لەسەری خەپڵەی قۆپاو بە هێلەکانی دەست پی دەکا لە ملەکەی هەتا بازنەی (لوتکەی هەندێ کەس ناوی دەبەن بەرەکەی تێدایە بڕێکی گەورە نزیکەی دەیان تۆواوی خڕی بچووك رەش تاڵە رەنگ تۆخی نزیکەی تیرەی یەکیکیان ١ / ٢ ملی مەترە .

وە ئەفیون ناسراو لەلامان لە دێرزەمانەوە کە بەکارنایەت بۆ کوشتن بەلام بۆ مەبەستی خۆکوژی وە هەروەها بەخواردنی بڕێك لێی لە رێگای دەمەوە یان لە

هەندێ داتاشراوەکانی بەهۆی لێدان وەك مۆرفین .

که دەبینرێ شوێنەواری لێدان بەروونی لەلای ئالودەبووەکان وە زۆرن یان کێم کردووە هەندێ جار هەندێ ئەفیۆن بەکار دینن له رێگای دەم بەبێ رێنمایی پزیشکی بۆ ئازار شکێنی ئەوەی گومانی لێ دەکرێ لەسەر ئێشەی درێژخایەن بەتایبەتی نەخۆشیەکانی سنگی ڕاهاتوون لەسەری دوکەڵەی هەلدەمژن هەندێکی تر پاش سووتاندنی له بۆری تایبەتدا یان سپیل (بۆڕی کێشان) له شوێنی دوور له چاوەڕانی ئامادەی دەکا فرۆشیاری ئەفیۆن بەکارنایەت گلۆپی کارەبایی بەکارنایەنن له زۆر جاردا لەو شوێنانه بەبایەخ دانی له دۆزینەوەی کارەکه که بەسه بوونی لامپای نەوتی پشتی پی ببەستێت له هەمان کاتدا پێش ناکەوێ پرکەری بۆڕییی .

گیا (گۆشی هیندی) :

گیایەکه دەرمانێکی خاوە بەزۆری تێیدایه کۆتاییەکانی قەسپی بۆ رووەکی مێ له گۆشی هیندی وە بەبڕی کەمتر له رووەکەکه خۆی وە دەستمان دەکەوێ پاش عەسر وە گوشراوی گیایەکه لەسەر شێوەی مادەی ڕۆنی مەیله و ڕەش باو بۆ کەسکی (لەرەنگی زەیتون دەچێ).

گیایەکه له هەندێ له وڵاتانی عەرەبی دەڕوێ هەندێ له وولاتان دەستیان کرد بە داهینانی یاساکان لەوانه عێراق قەدەغەکرا بە گوێرەی کشتوکاڵەکەی وە بەرزدەبێتەوە دەوەن بۆ نزیکەی ١ – ٣ مەتر .

مادەی کاریگەر له گیایەکه پێ دەڵێن بەکانابنیۆل ناتوێتەوە له ئاو له ئەثیل کهول وەله ترشی کبریت دەتاوێتەوە .

گیایەکە بەکاردێ لەلامان وە لەکەسانی کەمتر کیشراو پاش تێکەڵکردنی بەتووتنی جگەرە وە لە وولاتانی دیکە مادەیەکی لینجی پاش تێکەڵاوی لەگەڵ هەنگوین یان شەکر بەبڕوایان بەوەی بەهێنانی خۆشی وە دڵ خۆشی لەسەر خۆیان و ئامانجە هەندێکی تر لە خواردنی بەدرێژای ماوەی جووت بوون وە بەهێزکردنی چالاکی هیچ مردنێك رووناداات بەهۆی پێ دانی گیایەکە .

داتوورە :

ڕووەکێکە دەوە نی یە بەرز نابێتەوە بۆ زیاتر لە چەند پێیەك لەلاماندا لە هاوین دەروێت لە نێوان رووەکەکانی بامیە و باینجان . پەڵکەکەی کەسکی کاڵە وە لێوارەکانی بەرز و نزمە وە گوڵەکەی سپی یە وە هێلکارەیە بەرەنگی سۆری شێوە کەڵلەیی وە بەرەکەی تۆپەی خڕە داپۆشراوە بەدڕك پاش ووشکبوونی دەردەچێت لە بڕی گەورەی لە تۆی بەرەنگی زەردی کالی چەماوە شێوەی قۆپ قۆپ رووی تیرەی یەکێکیان ٣ -٤ ملی مەترە وە نزیکەی کێشی هەر ١٠٠ تۆن یەك گرامە .

لە زەویدا دەمێنێتەوە لەسەرەتای هاوین دەڕوێ وە رووەکەکە ناسراوە لەلای چێنەر بەوەی مادەی بێ هۆشی تێدایە .

تۆیەکە لەلامان بەکاردێ بۆ ئاگادارکردنەوەی هەندێ کەس لە رووداوی هەرەشەی سێکسی تێکەلە لە گەڵ شیرنەمەنی یان خوورما یان هەنجیر وە بەکارهێنانی کەم بووەتەوە لە ئێستادا وە هەروەها بەکاری دێنن دزەکان بۆ بێ هۆش کردنی سەگەکان بۆ رزگاربوون لە حەپەیان وە لەبەر ئەوە بەتێکەڵ کردنی لە گەڵ بارستە لە گوشت فڕێ ی دەدەن کە سەگەکان بی خۆن هەندێکی تر

بەکاری دەهێنن لە بواری پزیشکایەتی بۆ چارەسەری لە هەندێ نەخۆشیەکانی لەرزی وەك سکچوون تێکەل لە گەڵ بڕی هاڕاوەی لە توێکلی ووشك بۆ هەناو وە بینیمان رووداوەکانی دیار بووە هۆی مردنی منداڵ پاش خواردنی بڕێکی زۆر لە هاراوەی باسکراو . تۆی داتورە بەکاردەهێنرێت هەندێ جار لە دزی پەلەوەری بلاوی دەکاتەوە بۆ وێنە گرتنیان پاشان دەیان دزێ پاش ئەوەی هۆشی دەبن بی ئەوەی خاوەنەکەی هەستی پێ بکا بەوەی ڕوویداوە یان بەوە خەڵکان رابکێشێ بۆ لای خۆی .

مرکەرەکانی مێروویی :

لە بازاردا بەدیارکەوت پاش شەڕی جیهانی یەکەم پێکهاتەی کیمیاوی کوشندەیی توند کاریگەر لەسەر مێرووەکانی مالەوە وە کشتوکاڵ وە بەکارهێنانی زۆر بوو لە ماوەی ساڵانێك لامان رێك دەخرا لەسەر ئەوە رووداني هەندێ رووداني بەژەهراوی بوونی بەرهەڵستی بەهۆی خراپ بەکارهێنانی پێکهاتەی باسکراو بەنەزانی یان پشت گوێ خستنی وە بەکارهێنرا لە وولاتانی تر بەمەبەستی خۆکوژی هەندی لەو میرووکوژانە وە لەسەرووی هەموویانەوە مادەی بایثون کە لە جیاتی بەمادەی مالیثۆن – کە باسمان کرد لەوە پێشەوە .

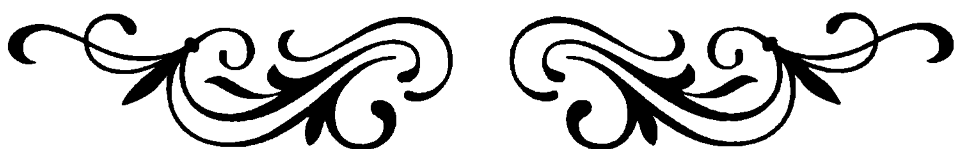
هەموو ڕووداوەکان کە بینیمان کاتییە، وە زۆربەیان بە (باراثیون) وە (د.د.تDDT) بوون.

تەوەری پێنجەم
بەکتریا کوژەکان – میکرۆب کوژەکان

کۆمەڵێك داو ودەرمان دەگرێتەوە کە دەست کرا بە بەکارهێنانی لەماوەی ساڵی ١٩٤٠ پاش دۆزینەوەی بەنسلین کە تائێستا لەلامان بەکاردێ بەزۆری وە پێکهاتەی ئەو کۆمەڵەیە (الاستوبتوماسین – کلورامفینیکول وە ئەرثرۆمایسین وە کلۆرۆمایسین وە تیرامایسین). مردن ڕویدا لەلامان لەماوەی ساڵانی دووایی بەلەناکاوی بەئامانج گرتوو پاش لێدانی مادەی بەکتریای میکرۆب کوژەکان وەك پەنسلین ئەوە کەدەبێ ژمارەیان کەم بێ زیاتر نەبێ لە دەساڵانە لە بەغداد بەوەی وەرگیراوە لەزیادبوون بەرەچاوی بۆ زیاد بەکارهێنانی ئەو پێکهاتەیە.

شۆکی بەئامانج گرتوو :

بەدیار دەکەون نیشانەکانی بەئامانج گرتووی دەبێ زۆر ڕوون بێ کاتێ بەکارهێنانی پێکهاتەکانی سێ ی یەکەم ئاماژەپێکراو لێی لەسەرەوە لەسەر دەستەی قلیشانی پێستەی – خواردن ، بەتوێکڵ بوونی رووخسارەوە وە بوونی خوێن لە سەر پێست بەهۆی هەڵچوونی دەمارە خوێنیەکان وەدەبینرێ ئەوە پاش ڕۆژێك یان دوو ڕۆژ لە وەرگرتنی پێکهاتەکان کەدەبێ نیشانەکان توند بن هەندێ لەسەر شێوەی لەناکاوی بەئامانج گرتوو کۆتایی دێت بەمردن کەدەتوانین بڵێین دووای ماوەیەکی کورت نزیکەی چەند خولەکی دیاریکراو.

بەشی یازدەیەم
ژەهراوی بوونی چێشتی

لە ڕووداوەکانی ژەهراوی بوونی چێشتی کەم نی یە لەلامان وە ڕوودەدات زۆربەیان پاش خواردنی پەنیر وەکەمترلێی دەبێتە هۆی مردن ئەوە لەبارەکانی بەرهەڵستی لە زۆر لە ڕووداوەکانی تووش دەبێ لە کەوتنگەی یەك لەزۆربە یان زۆرتر لەکەسیك ، هۆیەکانی ژەهراوی بوونی چێشتی بۆ ئەمانەی خوارەوە پۆلین دەکرێ:

أ – پیس بوونی چێشت بەژەهرەکانی ئەندامی یان نائەندامی کاتی پاراستنی وە یان ڕوودەدات هەندێ جار لە بوونی مادەی زەرنیخ لە بیرەی خراپ (بیرە) کاتێ کە دەبێ ترشی گۆگردی بەکارهاتوو بۆ ترشاندن بێ گەرد نێ یە یان لەباری پاراستنی مادەی خۆراکی لە قاپی نوحاسی یان قورقوشمی سواغ دراو یان سواغ نەدراو بە تەنەکە بێ گەردنی بە تێکەڵاوی لەگەڵ کانزای تری کوشندە

وەك قورقوشم ،وە ژەهراوی بوون ڕوودەدات لە هەڵەی بڕی مادەی پارێز بۆ چێشتی لە قوتوونراو .

ب – چێشتەکانی ئاژەڵی یان خۆراکی بەسروشتیەکانیان لەوانە پەڵکەکانی ڕووەکی راوەند تێ بووی ترشی ئۆکسەلیك وە جەوادری هەبوو لە دەنکە جۆ وەهەندێ جۆری ماسی وە گویچکە ماسی وە رۆبیانەکان وە ئەربیان وەکوارگ.

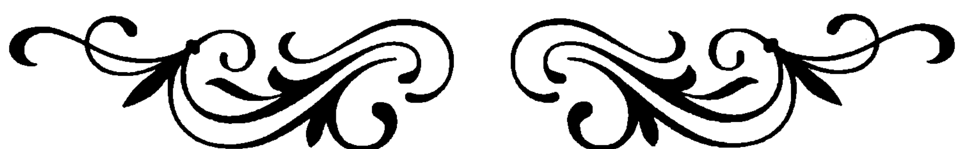
ج – بەژەهراوی بوونی میکرۆب وە ڕوودەدات لەم بارانەی خوارەوە دا:

١ – خواردنی گۆشتی ئاژەڵی تووش بوو بە نەخۆشی میکرۆب پێش سەربرینی .

٢ – ژەم خواردنی بەرووبومەکانی ئاژەڵی تووش بوو بە میکرۆب وەك هێلکە ، شیر وە ئەوەی کاردەکات لێی لە پەنیر و کەرە ..... هتد

٣- پیس بوونی چێشت ، ڕووەکی یان ئاژەڵی بێ پێش ئامادەکردنی بۆ خواردن وە لەبەر ئەوەی بەر هەوا کەوتووە وە بۆ مێروولەکان یان مێش یان دانانی لە ئامانجەکانی پیس بوو بە میکرۆبەکان .

٤- چێشتەکە تێیدایە مادەی تۆکسین ، بۆ زانیین بەوەی هەندێ جۆری تۆکسین بەرگەی پلەی گەرمی بەرزدەگرن.

بەشی دوانزەیەم
ناسینەوەی ناسنامە

دەبێ لێکۆڵینەوە بکرێت لە ناسنامەی کەسەکان کە خۆی دەکات بەکەسێکی تر لە ڕاکردن لە بەرپرسیاریەتی تاوانی کەدەنێردرێتە دادگا یان بەئاواتی میراتە کە مافی نیە یان ڕزگاربوونی لە ڕاژەی سەربازیدا، لەسەری پێویستە بەجێی بهێنێت کاری زۆر گرنگتر وە لەلایەکی ترەوە دەبێ بۆ گەران بە ڕێگای تر گرنگیەکەی کەمتر نەبێ لە هی یەکەم بۆ پەیوەندیەکەی بەمافەکانی گشتی ئەوە دۆزینەوەی ناسنامەی مردووەکە وە دەست نیشانکردنی سروشتی لاشە وە پارچەکانی ئەندامی بچووك کە دۆزراوەتەوە پێك نووسراوە بە ئامێری تاوانی یان تایەی ئۆتۆمبێل نمونە گومان دەکرێ بەوەی دەگەڕێتەوە بۆ کەسی دیاری مردوو پاش لێدانی بەئامێرێ یان بەرکەوتنی بەرئۆتۆمبێل.

بۆ ئاسانکردنی گەڕان بەدووای ئەو بابەتە، بۆ ئەمانەی خوارەوە پۆلێن دەکرێ:

أ- ئاشنابوونی ناسنامەی زیندوو.

ب- ئاشنابوونی ناسنامەی تەرمەکان.

ج- دەستنیشانکردنی سروشتی لاشە وە پارچەکانی ئەندامی بچووك.

تەوەری یەکەم
ناسینەوەی ناسنامەی زیندووەکان

داوای سادە لە فەرمانگەکانی لێکۆڵینـەوەی ناسـنامە بـەوەی رێـك دەخـرێ تۆمارێ بۆ تاوانباران دەپارێزرێ لێی وێنەی رووناکی - فۆتۆگرافی- بـۆ هـەموو بەند کراوێك وە نیشانەکانی جیاکەرەوە بـۆی تایبەتـە بـەڕەنگی مـووی سـەر وە رووی یان بەوەی سمێڵ تراشراوە وە ڕدێنی یان ڕدێن تـەنها وە ڕەنگـی چـاو وە ڕووخسـار وە دەنووسرێتـەوە تێیـدا هـەروەها شـوێنەکانی شـوێنەواری بـرین وەشـێوەکانیان وە تێـك چوونـەکانی لـەدایك بـوونی وە شـێوەکانی کوتـان وە خاڵەکان سەرباری ئەوە هەمووی دەپـارێزرێ بەپەنجـەمۆری کـە دەبـێ کەسـی لەچاوکەرەوە ناسنامەکەی گۆڕیوە پێش ناکـەوێ لێـی دەبـێ تۆمـار یـان دەبـێ کەسێك مردووە پاشان تەرمەکـەی دۆزراوەتـەوە بـۆ گـەنی یـە وە رووخسـاری رووتاوەتـەوە نـەخێر دەکـری لـەبینینی نیشـانەکانی جیاکـەرەوە یـان وەرگرتنـی پەنجەمۆر لەبەر رۆیشتوویی لەگەڵ ئەوەی هەیە لە تۆمارەکانی فـەرمی نـەخێری سودەکەی لەتۆماری جۆرێك لەوبارە سەرباری بۆ ئەوە دەبێ هەندێ نەخۆشـی کەتووشی دەبێ گرێ ی پەنجـە وەك گـول وگـەڕ وە ئـەکزیما ڕوودەدات تـوێژ وەرینی پێستەبێ سوور دەبێ دەبێتە نادیاری ڕووخساری هێلی لە پێسـتە بـەوەی دەبێ تاوانبار هەڵبستێ بە گۆڕینی خاڵ کوتان یان لابردنی بەڕێگایەك بەوەی لـە

رادانەکەی بکا لەشێوەکەی سەرباری لە دەبێ گۆڕین بە جێ بهێڵین شوێنەواری برینی دیار پێویستە وە باری ئەوە گەڕان لە ڕەوشتی تر وەردەگرێ بەو بۆ مەبەستی ناسینەوەی .

پزیشك دەتوانێت رایی بدات لە شوێنەواری تووشبووانی چاکبوونەوەی برین دیار دەکرێت ئامێری هۆکاری بە بۆی وەکاتی ڕوودانی بەوەی ئەو ڕوویە یان تۆڵە وە نرخاندنی تەمەنی کەسەکە وە دڵنیایی هەندێ جار لە ڕوودانی نەخۆشیەکانی تێکەڵاوی بوون بۆ تووشبوانی تاوانی پشت بەستن بە پشکنینی تیشکی بۆ دڵنیابوون لە هەبوونی هاوێژراوی ئاگری لە جەستە وەدیارکردنی شوێنەکە.

پێشتر بینیمان شوێنەواری برین لەسەر جەستەی تاوانباران خۆلێگۆرینی کەسێکی تر وە دەست بەرداربوونی لەهەمان کاتدا پەیوەندی یەکەی بەڕوودانی تاوانی دیاری کراو دەبێ لێکۆلەر هەڵسێ بەگەران لە گوناهبار کە، بەڵگەیە رووخساری خۆگۆڕین لەسەر ئەوە دەبێ بۆ چوونە ناوەوەی هاوێژراوی ئاگری جێگیر بوو لە جەستەدا دەبێ سکاڵا کار داوایکا بەوەی گولەی ئاگری تەقێنراوە وە بڕوا دەکرێ بەوەی هەندێ پێکاوون لەهەڕەشەکاران هاوێژراو دەردەهێنرێت لەژێر پێستی جێگیر بووە تاوانبارەکان ڕاستەخۆ بەوەی بتوانی بەدەست بگەرێ وەروونبکاتەوە پاش دەرهێنراوی نەشتەرگەری وپشکنینی لەلایە شارەزایانی چەك.

بەوەی بەهەمان چەك تەقێنراوە دەگەڕێتەوە بۆ سـكاڵا كـار دەبـێ لـەتاوانبار پاش ڕووبەڕووبونەوەی بەوسەلماندنە تەنها لە نـاوچوون وە دانپیانـانی بـەوەی ڕاستە.

هەندێ جار جیاوازی ڕوودەدات لە نێوان دوو تاك یان دوو خێزان دەربـارەی منداڵ داوادەكرێ هەردەستەیەك بەوەی كە ئـەو كوڕەكەیـەتی دەتـوانێ پزیشـك پاش دیـاریكردنی كۆمەڵـەی خـوێنی منداڵـە كـە ناكۆكیـان هەیـە لەسـەری وە كۆمەڵەی ژن و مێرد بەرادان یارمەتی دەدات زۆر لەسەر دۆزینـەوەی شـاراوەیی كە وتنگەكە. وە لە كەوتنگەیەك لە كەوتنگەكانی مـردن خنكـان بەدەسـت بیـنرا لەسەر ملی كوژراوەكە ڕووشان وەبرینی لاكێشەیی تەریب بڵاوەبوو لـە چـەپی ملی وەك كۆمەڵەكانی سێ ژمارەی بەرامبەری لە لاكەی تردا ڕووشـان و برینـی تاكی وەبەڵگەی ڕووخسـاری ئـەو زیانانـە بـەوەی لـە دروسـتكردنی دەسـتی كەسێكە بەوەی دەبێ دەستی وون كردبێ بچووكەكەی بەوەی تاوانبارە بە تاوانی كە پەنجەی بڕیبوو لەماوەی ساڵانێك تاوانبار دانی نـا بـە كارەكـەی لـە پاشـان بۆمان روونبوە وە لە وەی پێشەوە بـەوەی پزیشـك دەتـوانێ هاوبـەش بـەزانینی ویارمەتی دەدات لێكۆڵەر لەسەر دیاركردنی ناسنامەی تاوانبار یان نزیك بوونەوە بۆ زانینی ئەوە وەدۆزینەوەی نادیاری.

لرخاندنی تەمەن:

زۆر داوا لە پزیشك دەكەن بۆ دیاریكردنی تەمەنی كەسێك كەتۆمار نەكراوە لە تۆمارەكانی فەرمانگەكانی ناسنامەی باری شارستانی یان بۆ بەدەست هێنانی

گومان لەلایەن لێکۆڵەر یان دادوەر لە ڕاستی و دروستی ئەوەی تۆمار کراوە لە ناسنامە ئەمانەی خوارەوە کورتە باسن بۆ ئەوەی پزیشك پشتی پێ ببەستێ لە کاتی ئەوەی رای دەدات.

بنچینەکانی نرخاندنی تەمەن:

پێش ئەوەی دەست بەم بابەتە بکەین پێویستە ڕوونبکرێتەوە خاڵە گرنگەکان ئەمانە کە لە تواناياندايە لە ڕووی زانستی نرخاندنی تەمەن بەشێوەیەکی تەواو بەوەی بسەلمێنرێ ڕۆژی لەدایك بوون یان ئەو مانگەی لەدایك بوونەکەی تێدا بووە وەدەتوانین بڵێین بەشێوەیەکی گشتی بەوەی دیارکردن دەبێ وورد بێ لەدەستپێکی قۆناغەکانی تەمەنی وەك لەباری قۆناغی شیرەخۆری بەوەی دەتوانرێ تەمەن دیاربکەین بە مانگەکان پاش ئەوە نرخاندن دەبێ لەسەر بنچینەی سالەکان هەتا سەردەمی سێ یەم لەتەمەن (سەردەمی دەساڵییە) پاشان تەمەن دەخەمڵێنرێ بەپشت بەستن بە رووخساری گشتی تەنها لەباری ژیاندا وە ئەو ڕێگایەی گرتمانەبەر تەرخانکراوە بۆ نرخاندن بە پێنج ساڵ دەووترێت نموونە - زیادیکە لە نیوەی یەکەم یان لە نیوەی کۆتایی لەسەردەمی چوارەم — وە هۆی ئەوە دەبێ پشکنینی تیشکی بە ڕوونی بەدیار ناکەوێت چەقەکانی گەورە بوونەکەی کە پشدەبەستێ بە ڕووخساری نرخاندنی تەمەن پاش سەردەمەکەی سێیەم ئەمانەی دێن کورتە باسێکن بۆ بنچینەی زانستی کە پەیڕەو دەکرێ لە نرخاندنی تەمەن:

أ- رووخسارەکانی گشتی : جێگیر دەکرێ کێش و درێژی بۆ کەسێ کەویسترا نرخاندنی تەمەنی بۆ بکرێ وە دەگەڕێ لەلای نیشانەکانی گەیشتنی فەسلەجی وە رووخساری ڕووتانەوە لە پێست وەدیارکەوتنی پیری وە ماوەی بڵاوبوونەوەی وە روخسارەکانی گەشەی جەستە لە هەموو رووبەکەوە سەرباری گەیشتن بەڕای نزیك پەیوەست بەدیارکردنی تەمەن پشت بەستن بە ئەو ڕووخسارانە.

ب- دیارکەوتنی ددانەکان: پێویستە دڵنیابین لەوەی کە پێکهاتەکە یان جێگیری وە لە ژمارە یان لە هەموو شاوێلگە وەباشتر پشت ببەستین بە هێڵکاری کە ئامادە دەکرێ بۆ ئەم مەبەستە دەنوێنێت ددانەکانی هەردوو شاویلگە نیشان دەدرێ لێی شوێنەکانی ددانەکان دیار و جۆرەکەی.

ج- بەدیار دەکەون چەقەکانی گەورەبوونی لە ئێسقانەکانی جەستەی مرۆڤ وەك خاڵی بچووك ناوەستێ دەبێ گەورە ببێ وە تەواو دەبێ بەقۆناغ پێش دەکەوێ بە تێپەڕبوونی مانگەکان و ساڵەکان وە پاش کۆتایی هاتنی پێشکەوتنی یەك دەگرێ وەلەسەر ئەوە وێنە دەگرێ هەندێك لە ئێسقانەکانی تیشکی بۆ بەدیار کەوتنی چەقەکانی گەورەبوونی وە ماوەی پێشخستنی وە یەکگرتنی لەگەل سەری ئێسقانە نەرمەی وە ئەوەی لە دوای دێت لە ئەنجامی لەسەر شێوەی هێڵ پێی دەڵێن هێڵی کەردوسی پاشان نامینێ ئەو شوێنەوارە بە تێپەڕبوونی کات بەوەی بەدیاردەکەوێت ئێسقانەکە یەك پارچەیە .

چەقەکانی گەورەبوون پێکدێ لەماوەی کاتەکانی دیاریکراو دا دەست پێ دەکات لەماوەی ژیانی کۆرپەیی وە بەردەوام دەبێت هەتاوەکو قۆناغی پیربوون بەڵگەی بینراوەکانی زانستی لەسەر پێشخستنی ئێسقانی دەبێ پێشوەختەبێ لەمێدا وە دوا دەکەوێ لە نێردا بەماوەی دەگاتە نێوان چەند مانگ بۆ یەك ساڵ بۆ زانین ئەو پێش خستنە خواردەبێتەوە لە ڕۆیشتنی سروشتی لەباری بوونی نەخۆشی یان هۆکاری تر کار دەکاتە سەر گەشەی ئێسقانەکان هەڵە نی یە لەجۆرێك لەو بارانە پشت ببەستین لەسەر رووخساری پێشخستنی ئێسقانی تەنها. وەلەبەر گرنگی ئەم بابەتە وەئەوەی دەچێتە سەری لە ئەنجامەکانی کاردەکاتە سەر ڕۆیشتنی ڕێرەوی رۆیشتنی لێکۆڵینەوە یان سروشتی دەسەڵاتی دادوەری سەرباری ئەوە تەواو نەبوونی ئێسقان لە هەموو جەستەبە گونجاوی بەردەوام کەواتە دوادەکەوێ بەدیارکەوتنی چەقەکانی گەورەبوونی لە دوایی بەماوەیەکی کاتی نزیکەی چەند مانگێك یان ساڵانێك لەو کاتە دەبێ پێویست بێ لێی ئەو رێگایەی گرتومانەتە بەر ئێمە ئەوە دەبێ بنرخێنرێت تەمەن بەپشت بەستن بە بنچینەکان کە باس کراون ب ١٨ – ١٦ ساڵ نموونە پاشان وێنە گرتنی شوێنەکانی چەقی گەورەبوونی تایبەت بەساڵی ١٦ وە ١٤وە ١٨ وەهەندێ جار بەساڵی پێش ئەو نرخاندنە بەتیشکی بەوی تریان وە تێنیکردنی چەقەکان لە وێنەکانی تیشکی بۆ پێنج ساڵەکەی باسکراو لە باری ژیاندا یان لەئێسقانی لەباری مردندا دەنرخێنرێت تەمەن لەگەڵ تێبینی کەلەپێش وەیەتی .

بەکـــــــــــــورتی:

دەرئەنجام نرخاندنی تەمەن پاش وەرگرتنی رووخسارەکانی گشتی وەبەساڵاچوان وە پلەی گەشەی چەقەکانی گەورەبوونی هەمووی کۆبوەتەوە بەلەبەرچاوگرتنی لەسەر دەبێ ببێ گەشەی ئێسقانی سروشتی لەجەستەی کەسی ویستراو نرخاندنی تەمەنی.

تەوەری دووەم
ناسینەوەی ناسنامەی تەرمەکە

گران نی یە ئاشنابوونی ناسنامەی تەرمەکە دەبێ بێ هەڵوەشاندنەوەی لە هەڵوەشانی سەرەتایی بەوەی کەتا ئێستا جیاوازیەکانی بەچاودەبینرێ وەلەو بارەدا لە بەفرگر هەڵدەگیرێ تایبەت بۆ نیشاندانی ماوە ئەوەی تایبەتە بەکاری دەست نیشانکردنی وە لەباری نەبوونی بەفرگر دەینوسێتەوە لێکۆڵەر نیشانەکانی جیاکردنەوە دەپارێزێ بەشێوەی تیشکی وە پەنجەمۆری تەرمەکە ، دەنوسرێتەوە پزیشك لە ڕاپۆرتەکەی ژمارەکانی جل وبەرگ وە رووخسارەکەی جێگیر دەکات نیشانەی دەست نیشانکراو بۆ تەرمەکە لە منالی یەوە دەبێ ئەو نیشانە (خال ، پەنجەی زیاد ......هتد) یان نەخۆشیە (شێواوی ئێسقانی ، شکانی کۆن ، نەخۆشی پێستی) یان دروستکراوە وەك خاڵ کوتان وە پێویستە کەدەبێ وێنەی بگیرێ پاشان لەگۆڕ دەنرێ پاش کۆتایی هاتنی لە پشکنینی بەگوێرەی بنەما. پشکنینمان کرد بۆ سەدەها تەرمی نادیاری ناسنامە وە لەباری پێشکەوتن لە هەڵوەشانەوە لە ئەنجامی مانەوەی لە دەریا یان گۆڕەکەی بۆ ماوەی هەفتەکان یان مانگەکان زۆرن وەهەندێ جار بۆ چەند ساڵانێك وەداواکرا بۆمان رامان بدەین پەیوەست بە دەست نیشانکردنی تەرمەکان وە جێگیرکردنی نیشانەکانی جیاکردنەوە کە یارمەتیمان دەدات لەسەر ناسینی ناسنامە یان ووتەی ئەگەر هاتوو بوو زیادە یان تەمەن ئەوەی گیراوەتە بەر لە چارەسەری نمونە ئەو بارە کە

یارمەتی داین زۆر لەبەدەست هێنانی ئەرکەکەمان بەتایبەت تەواو کورت کرایەوە لە پرسیاری ئاراستەکراوی دیار ، نووسراوەتەوە لە لیستەکان کە ئامادەکراوە بۆ ئەم مەبەستە بۆ لێکۆڵەر بۆ ئەوەی وەڵامی بداتەوە پەیوەست بەرونکردنەوەی ژمارەکانی جل وبەرگ لەبەری دابووە کەسەکە کاتی وونکردنی جیاکارەکانی وەرووخساری جەستە وە ئەوەی تێیدایە لە نیشانەکانی لەدایك بوون یان کارپێکردوو وەك خاڵ کوتان وە شوێنەواری برینی ماوە لەسەر پێست وە شوێنەواری سونەتکردن وە ژمارەی ددانەکان وە جۆرەکەی سروشتیە یان دەستکردە ئەگەر هاتوو شکابوو بەکانزا یان پڕکرابۆوە ، سەرباری ئەمانە بەوەی درێژی وە تەمەنی کەسی بزربوو وەئەگەر بەشێوەی نزیککراوەیی بێ پزیشك گەڕانی ورد دەکا لە تەرمەکە بۆ دڵنیابوون لەبوونی نیشانەکانی جیاوازی کەپێی دراوە ، ئەمانەی دێن بنچینەی پشکنینی گیراوەبەرە:

ا- جل وبەرگ : دەپشکێنرێ لە جل وبەرگ گەڕان بەوەی کە تیایەتی لە جزدانی پێستی یان کاغەزەکان یان ناسنامە یان باری شارستانی یان ساڵنامە یان مۆڵەتی هەڵگرتنی چەك یان شوفێری یان کلیلی ئۆتۆمبێل

یان عەمبار یان وێنەی تیشکی یان ژمارەی پەیوەندی وەلەسەر پزیشکی پشکێنەرە کە بینووسێتەوە هەموو ئەمانە لە ڕاپۆرتەکەی وە گەڕانەوەی ئەوەی دەی دۆزێتەوە بۆ لێکۆڵەر پاش بەرگ کردنی وە مۆرکردنی بە گوێرەی بنەما، لە ڕووداوەکانی کەمترنین توانرا لێکۆلەر پاش پەیوەندی بە وێنەگرەوە ناوی جێگیرە لە ڕووی پشتەوەی بۆ وێنەی تیشکی کە نیشاندراوە بۆ ناسینی تەرمەکە دەبێ

وێنەکە هاوشێوەی کەسی پشکێنراو یان یەکێك لە ناسراوەکانی وەلە ڕووداوی تردا توانرا جێگیر بکرێ ناسنامەکە بە پشت بەستن بەوەی دۆزراوەتەوە لەسەری لەمادەکانی لە جل وبەرگی تەرمەکە. دەرئەنجامی کاری زۆر لە رووخساری جل وبەرگدا، کەواتە دەبێ شێوەکەی جیاواز بێ بە گوێرەی جیاوازی پیشە جل وبەرگی سەربازەکان وە پۆلیس کە بەکاردەهێنرێت لەکارو باری پۆستە وەکاروباری گواستنەوە ناپاکی ڕوونی پایتەخت وە سەرباری ئەوە دەبێ جل وبەرگ تێیدابێ وێنەی تایبەت یارمەتی بدا لەسەر هەڵێنجانی زانیاریەکانی تر هەروەك دەبینین نیشانەی تایبەت بە پیشەی پزیشك یان ئەندازیاری یان فرۆکەوانی .....هتد. دەبێ فراوانی جل وبەرگ وەشێوەکەی بیرۆکەیەکی روون بۆ پشکێنەر پێك دێ لەتەمەن یان ڕەگەز وەباری کۆمەڵایەتی جل وبەرگی دەستی جیاوازە لە شارستانی وە سوبغی وە گۆشت فرۆش وە کرێکار و ئامێری تێدایە بە سادەیی سەر پیسبوونی ڕۆنی یان خوێنی یان پاشماوەی بیناسازی .

توانرا بە ئاشنابوونی رووداونی کە چارەسەرمان کردن ناسنامەی مردوو تێبینی کرا لە ناوەوەی بلوزەکەی پەڵەی پەڕۆیی نووسراوە ناوی بەرگ دروو وە لە شوێنی تردا لە جل وبەرگ بینیمان پەڵە نوسراوە ناوی مردوو وە نازناوی وەلە کەوتنگەی دووەم توانرا جێگیر بکرێ ناسنامەی کەسێك نێژراوە تەرمەکە زیاترە لەیەك ساڵ پاش پیشاندانی پارچەی پەڕۆی ئەتکراو لە بلوز لەسەر بەرگ دور ناسراو لە بەغداد نەخش لێی ناوەکەی وەناونیشانی گەڕك وە کلیلی بچووك دۆزرایەوە لە گیرفانی قەڵەوەکە ئەوە وە بەدیار کەوت ئەوە کلیلەی عەمباری

ئاسنینە فەرمیەکەی گەڕاوەیە بۆی بە ڕەوشتی فەرمانبەری ، وە لەکەوتنگەی سێیەم توانرا بناسینن ناسنامەی کەسێك تەرمی لە گۆر نراوە بۆ چەند مانگێك بەهۆی کاتژمێری دەستی بە زنجیرەی کانزایی لە شوێنەکەی لە دەوری ئێسقانی مەچەك وەبەرزی دەنگ دانەوە وەپیسایی لەسەر کۆبۆتەوە وەتوانرا خاوێنیبکەینەوە وە خوێندنەوەی ناوی کارگەی سویسری وە ژمارەی زنجیرەی بۆ کات ژمێرەکە وە بەدیارکەوت بۆ لێکۆڵەر پاش ئەوەی هەواڵمان پێدا.

بەبابەتی دەبێ بریکاری فرۆشتن ی کاتژمێر دەیپارێزێ بەتۆمارێ تێیدا دەنووسێ ناو وە ناونیشانی هەموو ئەوانەی کاتژمێری لێ دەکرن وە دەبێ ناوی مردوو تۆمارکرابێت لە تۆمارەکانی باسکراو لەبارەی ژمارەی زنجیرەی کاتژمێرەکە.

٢- پەڵەکانی مردوویی: هەڵدەهێنجرێ لە شێوەی پەڵەکە هەندێ جار ڕا بەسوودە بۆ دۆزینەوەی ناسنامە یان باری کۆمەڵایەتی مردوو ڕووخسارەکانی پەڵەکان روون دەبێتەوە بۆ پشکێنەر کە دەبێ مردووەکە کاتژمێری بەستابێ بەقایشی کانزایی لەدەستی ڕوونبووەوە شوێنەواری قایشەکە یان لول ئدانی قایش لە دەوری ملی یان دەبێ مردووەکە بەکاری هێنابێ پۆشەری مەمك یان توند کەری مل.

٣- نیشانەکانی لە دایك بووی: بەسوودە بوونی خاڵ یان شێواوی ئێسقانی یان نینۆکی یان بەرزبوونەوەی ددان یان بوونی پەنجەی زیاد یان ڕەنگ رەنگی پێستە لە جێگیرکردنی ناسنامەکە وە لەو کەوتنگەیەی چارەسەرمانکرد توانرا بە

ناسنامەکە ئاشنا بین کوژراوەکە بەهۆی خاڵی هاوسێ مەمکۆڵەی وێنەکانی شوێنەکەی لەلایەن وێنەگری پەیمانگا پاشان پیشاندانی وێنەکانی تیشکی لەسەر کەسێك دەبێ بچێتە ناوەندی پۆلیس لەبەغدا پاش ئەوەی خوێندرایەوە لە ڕۆژنامەکانی ناوەخۆ هەواڵی دۆزینەوەی لەسەر شەلی تەرمە ناسنامە نادیارەکە وەبێ سەر بەسوودە بەوەی بزربووە ئافرەتێك خاڵێکی هەیە نزیك مەمکەکانی لێکۆلەر پەیوەندی پێمانەوە کرد لەسەر داوای دەپرسێ لەبینینی ئەو جۆرە نیشانە لەدایك بوونیە هەوالی درا بەوەی دەیپارێزین بەوێنەی تیشکی بۆی گەڕانی کەسەکە لەسەر وێنە کەو پیشاندانی جل وبەرگ کەدەبێ لەسەر کوژراوەکە بناسێنێ باسی بکا بەوەی پێشکەشە بەوی لەلایەن ئەوی یەوە پێماندەدا لێکۆلەر بەناوی پیاوەکەی کەبەدیارکەوت پاشان بەوەی دەبێ کوشتنەکەی لەبەر بەدڕەوشتیەکەی.

٣- نیشانەکانی کارپێکراو: بەدەستمان دەکەوێت لە شێوەی نەخش و خاڵ کوتانەکان رایەکان پەیوەستن بە پلەی کۆمەڵایەتی وە ئاینی هەندێ زۆر بینیمان نەخش وخاڵ کوتان بۆ ووشەی (ئەی خودایە) وە (ئەی محمد) وە (ئەی علی) یان نەخش لەسەر شێوەی خاچ یان لە شێوەی دڵ تێشکێك لەناوی تێپەڕ بووە وە لەخوارەوە نەخشێنراوە بەناوی کەسێکی دیار وە لە کەوتنگەیەك لە کەوتنگەکان توانرا بناسین ناسنامەی کەسی خاڵ کوتراو ناوی تەواوی وە لەکوێ لەدایك بووە لە یاریدەدەر کە لەناو ئۆتۆمبێل بووە وەرگەراوە کەسە مردووەکان پێسخین لەگەڵیاندا بووە بەهۆیەوە بەمردووی باسکراو توانرا

هەموویان بناسین ، وەك ئەوەی توانرا بناسین ئەوانی تر کە چەند رۆژێکە لە گۆڕنراون پاش بینینی نەخش وخاڵ کوتان بەهەردوو ڕەنگی شین و سور لەسەر باسکی هاوشێوەی کچێك ئاڵای ئێراقی بەدەستەوەیە.

نەخش وخاڵ کوتانەکان بەڵگەن لەسەر کەوتنی ڕەوشتی وە هەتا بیرمان دێتەوە ڕووداوی ئافرەتێکی سێکسی ناپەسەند کوژراوە لەلایەن پەیوەند پێی لە دروستکراوی گشتی دا (خانووی داوێن پیسی) لە بەغدا کە نووسراوە خاڵ کوتانێك لە ناوچەی تووش هاتووی لەجەستەی : (چوونە ژوورەوەی بە دڵنیایی) وە بەنیشانەکانی کارپێکراو هەروەها شوێنەواری سونەتکردن وەزۆر جار نەشتەرگەری بۆ دەکرێ بۆ موسڵمانان وە یەهودی وە شوێنەواری برینی جێماو لە پێستەدا وە شوێنەکەی بەشێوەی نزیکراوە دێت لە نەشتەرگەری وە لەکەوتنگەیەك لە کەوتنگەکان هەواڵمان پێدرا لێکۆلەر بەوەی پەیوەنداری مردووەکە داوادەکەن بەوەی بزربوەکەیان دەبێ بەلێدانی شیر پێکابێ لەماوەی جەنگی یەکەمی جیهانیدا بووە هۆی شێواوی پەنجەی نێوان ناوەندی وخنسەر دڵنیابوونەوە لەوە لەکاتی پشکنیندا.

تەوەری سێیەم
ناسنامەی لاشەکان

کوژراوی بەنیاز لەلامان هەندێ جار بۆ شاردنەوەی ڕووخساری مردووەکانیانە لەبەر ئەوە بۆ پارچەکردنی جەستە بۆ ئەندام وەبەش پاشان فڕێدانی بۆ دەریا بەوەی دەدۆزرێتەوە لەسەر ڕووی ئاو پاش هەڵوەشانی یان فڕێدەدرێتە شوێنەکانی دوور ئەو جۆرە ڕووداوانە دەبێ ژمارەیان کەم بێ بەڵام دەگمەن نیە وە لەبارەکانی تردا لەگۆڕدەنرێ بەتەواوەتی یان پاش پارچەپارچەکردنی لەیەك هەڵکەنراودا دەدۆزینەوە پاش مانگەکان و سالەکان هەندێ جار دۆزینەوەی هەر کۆمەڵەکە لە ئێسقانی هەڵوەشاوە یان لەسەر شێوەی ئێسقانی ڕووت کە چێنراو یان دەبێت هەندێك لەئێسقانە داپۆشراوەکان بە چێنراو جیاکردنەوە یان بزریکەن بە سروشتیەکانیان ، ئەمانەی دێن دەتوانرا وە دەرئەنجامی لە ڕووی زانستی لە پشکنینی جیابوونەوە بۆ زانین دەبێ پشکنین زۆر ووردبێ زانیاریمان بداتی بەسوودی ئێسقانی یارمەتیمان بدا لەسەر زانینی ناسنامەی یان تێگەیشتن بەهۆی مردن وە دەرئەنجامی زانیاری گرنگ بێ بۆ لێکۆڵینەوە وەك ڕوونکراوەتەوە لەمانەی خوارەوە :

ڕوونکردنەوەیەکان

١- لاشەکە هی ئادەمیزادە وە هی کەسێکە ؟

جیاکردنەوەکان کۆدەکرێنەوە وەگونجانی شانەی خاو وەئێسقانی دەکرێ هەندێك بەهەندێکی تردا بەوەی کەئەگەر گەڕایەوە بۆ یەك کەس یان زیاتر وە هەروەها پشت بەستن بۆ ڕووخسارەکانی شانە وەنیشانەکانی توێکاری وە جیادەکرێتەوە لە هەمانکاتدا بەوەی بڕوا دەکرێ کە درووستبووی ئاژەڵییە وە لەباری گومان پێویستە پشت ببەستین بەپشکنینە تاقیگەییەکانی تایبەت بە دەست نیشانکردنی شانەی مرۆڤی.

٢- ڕەگەز :

دەپشکێنرێ شانەی خاو گەڕان لە مەمك یان زەرداو یان گونەکان یان بۆڕی یان هێلکەدان یان منداڵدان یان کۆئەندامی مێ یە یان کۆرپەلە یان هەر پاچەیەکی شانەی تر یارمەتیمان بدا لەسەر دیاریکردنی ڕەگەز دەروتێتەوە ئێسقانەکان هەندێکیان لە چنراوی خاوی وە دەپشکێنرێن جیاکاری ڕەگەزی وە لە دواییدا دیاری دەکرێت ڕەگەزی مردووەکە.

٣- تەمەن :

دەگرێتەبەر لە نرخاندنی تەمەن ڕێرەوەکانی کە باسمانکردووە.

٤- درێژی باڵا :

یارمەتی دەرە هەندێ لەبەشەکانی جەستە بۆ دەرئەنجامی درێژی باڵا وەك خوارەوە:

درێژی باڵا = درێژی باڵ (دووری نێوان سەروی باڵ وە کۆتایی پەنجەی ناوەراست) ×٢+٣٣ سم

درێژی باڵا = دووری نێوان لوتکەی سەر وە ئەندامی زاوزێ ×٢

درێژی باڵا= دووری نێوان قۆرتی بڕاو ×٣,٣

درێژی باڵا= دووری نێوان کۆتاییەکانی پەنجەی ناوەراست بۆ هەردوو باڵی درێژبوەوە بەوەی گۆشە وەستاو پێك بێنێ لەگەڵ ملدا.

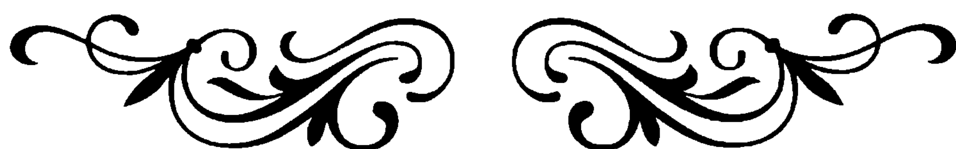
دەتوانین هەڵبهێنجین درێژی باڵا بەیارمەتی ئێسقانە درێژەکانی بۆ باڵەکان و پێیەکان بەوەی کە تەواوە وەلەباری بوونی زیاتر لەئێسقانێك دەرئەنجامی درێژی باڵای بەهۆی هەموو ئێسقان بەتەنیا پاشان دەرهێنانی تێکرا لەدەرئەنجامی دا وەهەروەها دەتوانین دەستمان بکەویت ئەم ئەنجامە بە ووردی .

٥- هۆکاری مردن: دەتوانین هۆکاری مردن دەرئەنجام بکەین هەندێ جار تەرمێك دەدۆزینەوە بەئافاتی نەخۆشی لە تەرمەکە بینراومان بۆ بەسەر هەڵدانی لووی چەمانەوەی بۆ پێشەوە لە خوێن بەری مل وە لە خوێنهێنەرەکانی گورچیلەکان هاوەڵە لەگەڵ ڕەق بوونی وە تەسك بوونەوەی بۆ زانین بەوەی رووخسارەکانی ئەو لێشاوە نەمانی بەتەنها پاش پێشخستنی هەڵوەشانەوە.

لە ڕووداوە توندەکاندا دەتوانین سەرباری بە هۆی مردن هەڵی بهێنجنین جۆری ئامێرەکە بەوەی کاتێ دیاردەکەوێت پشکنینی بوونی تێك چوونی توند لە چنراوی خاو یان ئێسقانی لە دروستکردنی ئامێری ئاگری یان رازی بەرهەڵستە وە بوونی وە بەردەوامی ژیان وە لەباری کاتێك دەبینرێ شکانی

کەلەسەر لەگەڵ دڕانەکانی توونند لەمێشك یان شکانی زیندوویی هووردو خاش بوو لە ئێسقانی کەلەسەری بەتەنها دۆزرایەوە .

پێویستە مێشکمان بەوە نەخولێتەوە کە ئێسقانەکان بێ زیانن مانای نەخێری روودانی توونندی بووەتە هۆی تێك چوونەکانی دیاری کراو لە چنراوی خاو کە هێشتا رووخسارەکانی ماوەتەوە بە کاریگەری هەلوەشانەوە وەلەبەر ئەوە ئێمە بەکاری دەهێنین لەپەیمانگای پزیشکی دادی - بەغدا لەو جۆرە ڕووداوانە رستەی (ئایا نەبینراوە بەڵگە بێ لەسەر ڕووداوی توندی) کەواتە هەلەیە ووتەکە دەبێ توندی ڕوونەدات لە هاوشێوەی ئەو بارە بۆ ئەوەی نەبێتە دەرگای بەربەست لەپێش لێکۆلەر لەباری بوونی بەڵگەی لێکۆڵینەوە سوودی هەبێ دەبێ کەسە مردووەکە بۆ ماوەیەکی کەم لە پێکانی لێدانی بەتووندی بەدەست لەسەر سکی بەدوور نازانرێ ئەو لێدانە ببێتە هۆی ژەهراوی بوون سوودی لێ دەبینن لە پشکنینی چنراوی خاو بۆ ئەندامە دۆزراوەکان لە هەندێ لەژەهرەکان دەتوانین گەران بەدوای ژەهری کانزایی بکەین لە ڕووداوی ژەهراوی بوونی درێژخایەن پاش پشکنینی ئێسقانی درێژکەرەوە نینۆکەکان وە مووی بەوەی دابنرێ کە ژەهرەکان کۆدەبنەوە لە ئەنجامی ژەمی بڕەکانی نەمردوو لە ژەهری کانزایی وە لەماوەکانی جۆراوجۆردا.

بەشی سیانزەیەم
پشکنینەکانی تاقیگەیی

لەوەوپێش باسمانکرد ئەوەی دەگرێتەوە کۆمەڵەی پشکنینەکانی تاقیگەی وە چۆنیەتی ئامادەکردنی نموونەکان بۆ پشکنینیان بەتاقیگە ئەمانەی دێن باسێکی پەخشانی بۆ ماوەی سوودی لێ دەبینرێ لە پشکنینی مادەکانی ئەو کۆمەڵەیە لەڕووی پزیشکی دادیەوە.

تەوەری یەکەم
پەڵەکانی خوێن

ئەوەی کە گرنگە دەبێ جل وبەرگەکانی تاوانبار پشکنینی بۆ بکرێ وە بریندارەکان وە مردووەکان وە شوێنی ڕووداوەکە وە بەگرتنەبەری ڕێگای ڕێك وپێك لە پشکنین بەوەی نابێ پشت گوێ بکرێ گومان کردن بەوەی خوێناوییە لەسەر هێلکاریەکان بۆ ئەم مەبەستە ئامادەکراوە یان دەبێ وێنەی بگیرێ.

کەلو پەلەکان وە دیوارەکان وە دەرگاکان و پەنجەرەکان دەپشکێنرێن وەئەوەی لەژێر رایەخ و جێگای نووستن و باليف و بەرماڵن نابێ پشکێنەر هەڵ بخەلەتێ بەخاوێنی دیار لەشوێنەکە چەند رووداو هەن بۆمان رونبکاتەوە بوونی خوێن لە بنەوەی بەلوعەی دەست شۆردنی خاوێن لە فەرفوری سپی یان لە ناوەوەی دەسکی خەنجەری شۆردراو پاش لێ کردنەوەی دەسکەکەی روون دەبی شوێنەواری خوێنی دزەی کردووە لەکاتی شۆردن لەماوەی هەندێ لە شوێنەکانی جیابوەوە بۆ داری دەسکەکە.

پاش کۆتاهێنان لە پشکنین وەردەگیرێن نموونەکانی جۆراوجۆر هەڵدەگیرێ لەناو بەتەنها بەرگ کرودا بەمەرەکەب بەژمارەکانی زەنجیرەکراو وەهەڵەیە تێکەل کردنی نموونەکان کەواتە دوورناخریتەوە کە دەبێ نموونەکانی وەرگیراو لە پەڵەی خوێنینی دوورخراوە بە سەرچاوەی جیاواز وەلە تایبەتدا کاغەزێك هەڵدەواسین بە پێڵاوی پیس بووی خوێنینەکە تیایدا دەنووسری هەمان

ژمارەکانی زنجیرەکراو کە نووسرابوو لەسەر بەرگەکانی نموونەکان پاشان وێنەی دەگیرێ بەوەی ژمارەی زنجیرەکراوی پێڵاوەکە لە وینە بەدیاربکەوێ هەموو پەڵەکان وەبەوەوە دادوەر دەتوانێ لەمەو دوواوە بیرۆکەیەکی ڕوون بەدەست بینێ لە بابەتەکانی خوێنەکان ، وە شێوازی بڵاوبوونەوەی لەشوێنی ڕووداوەکە.

سەرچاوەی پەڵەکان:

سەرچاوەی پەڵەکان جیاوازن کەدەبێ لە لووت یان گەدە یان سنگ یان بەهۆی هەناسە یان کەوتن یان خوێنی سووڕی مانگانەی ئافرەتێك یان لە ئەنجامی خوێن بەربوونی خوێن بەر و خوێن هێنەرەکاندا و زۆریان داوادەکەن لە پزیشك ی دادی رای بدا لە سەرچاوەکەی وەپێش وەخت بۆ ووەڵام دانەوە پێویستە تێبینی بکرێت شێوەی پەڵەکانی وەرەنگەکەی وە شێوازی بڵاوبوونەوەی ، خوێن ڕژانی خوێن هێنەری کۆ دەبێتەوە بەهێزی ڕوودانی کەوانەکانی پچری نزم دەبیتەوە بە قۆناغ زۆر جار کۆتایی دێت بە شوێنی خوێناوی فراوان دەبێ هاوسێ ی تەرمەکەبێ وە لەبەرئەوە کاتێك دەکەوێت بریندار‌بوو بەبێ هۆشی لەسەر ئەوەی پاشان دەمرێ، بەڵام خوێن بەربوونی خوێن هێنەر دەگۆرێ بڕگەکەی و رەنگەکەی تۆخە.

هاوشێوەی هەندێ پەڵەی دەرئەنجام لە سڕینەوەی دەستی بەخوێن بووەکە یان ئامێری تیژی پیس بوو بەخوێن لە جل وبەرگدا یان لە دیوار شێوەی تیغ یان یەکەم خۆر هەڵاتن ی دەست دەبێ داو پێی پیس بووبێ بە خوین چاپێك جێ دەهێڵێ بەروونی لەسەر زەوی دەتوانین سوودی لێ ببینین بۆ چاوگێرانی

ڕۆیشتوو خاوەن پێیەکە وە هاوشێوەکردنی شوێنەواری خوێنیین لەگەڵ چاپ بوونی پێ ی تاوانبارەکە، خاڵی خوێنیین ڕوودەدات بە کەوتنەخوارەوەی بەستوونی پەڵەی بازنەیی دوانداری لێوار جیاواز ماوەی دوانداریەکە بەگویرەی بیکەڵکی کە دەکەوێتەوە لێی دڵۆپەکانی خوێن وەکاتێ بەربوونەوەکە بەئاراستەیەکی خوادە پێك دێ پەڵەکانی هێلکەیی درێژبوەوەی بۆ سەرەوە تەنك ئاماژەیە بۆ ئاراستەی خوێنی کەوتوو هەرچەندە گۆشەی کەوتنە خوارەوە بچووك

بێ شێوە هێلکەیەکە زیاد دەبێ بەدرێژی بینینمان ڕووداوەکان لەئەنجامی پشکنینی شوێنەواری خوێنەکانی زانراو شوێنی تاوانەکە وە جۆری ئامێری بەکارهاتوو وە شوێنی تاوانبار کاتی ئەنجامدانی وە جووڵەکانی ناپیویست کە تاوانبار پێ ی هەڵساوە یان هەڕەشەی لێکراوە.

تەمەنی پەڵە:

ناتوانین تەمەنی پەلەی خوێن بەراستی دیار بکەین تەنها دەبێت لە تواناماندا بێ ڕا بدەین بە نزیکی بێت پشت بەستن بۆ پێشخستنی کە بەسەر خوێنی لێ هاتوو دا دێت.

دەست نیشانکردنی خوێن :

ناتوانین خوێن دەست نیشان بکەین بە پشت بەستن بە رووخساری دەرەوەی هەردەبێ پەنابەینە بۆ هەندێ پشکنینی تاقیگەیی کە ئاشکرادەکات لێیەوە وە

ئەوەی بەسەری دا ڕۆیشتووە دەیان ساڵە بەمەرجێ دەبێ پارێزراوبێ بەسروشتیەکەی وەنابێ بۆگەن ببێ.

ئاشکراکردنی پشکنینەکانی تاقیگەیی خاڵەکانی هاتوو:

أ- ئایا درووست بووی پیس بوونی خوێنی یە ؟ تاقیکردنەوەکانی تایبەت بەئاشکراکردنی لەسرووشتی خوێنی هەستیار تووند بە وە ئاشکرا دەکرێ هەندێکیان لە خوێنی گیراوە بەڕێژەی ١ - ٣٠٠٠٠٠ یان ١ – ١٠٠٠٠٠٠ و ئاشکرا دەکرێ هەندێکی تر لە خوێنی گیراوە بە ڕێژەی ١ - ٥٠٠٠٠٠٠ .

ب- ئایا خوێنەکە مرۆڤی یە یان ئاژەڵی دروست بوویە؟ دەتوانرێ جێگیر بکرێ لە بوونی پیس بوونی خوێنی مرۆڤی یان ئاژەڵی دروست بوو هەتا کاتێ دەبێ لە گیراوە بە ڕێژەی ١ – ١٠٠٠ وە تاقیکردنەوەکانی تایبەتی جێگیر دەکرێ بەوەی دەگەرێتەوە بۆ ئاژەڵێکی دیاریکراو یان بۆ یەکێکی تر.

ج- کۆمەڵەکانی خوێنین : پۆلین دەکرێ خوێنی مرۆڤ بۆ چوار کۆمەڵە: أ وە ب وە أب وە پشت دەبەستێ ئەو پۆلین کردنە بۆ بوونی دژەکەی یان نەبوونی لە خرۆکە سوورەکان وەتێیدا بوونی پەینراوی خوێن لەسەر جەستەی دژیەتی یان نەبوونی وەناتوانین خوێن بدەین لە کەسێك بۆ یەکێکی تر بێ پشکنینی کۆمەڵەکانی خوێنینەکانی وە دڵنیابوون دەبێ لاریمان نەبێ لە پرۆسەی گواستنەوەی لە ڕووی پزیشکیەوە وتەنها مردن ئەوە چارەنووسی لە گواستنەوەی خوێن بۆی . ئەگەر تێکەڵت کرد خرڕۆکە سوورەکان تێیدایە لە دایك بوونی دژ لەگەڵ پەینراو تێیدایە جەستەکانی دژایەتی خرڕۆکەکان دەچنە

ناویەکتر پێك دێنن بارستەیەك وە لەبەر ئەوەی ناونرا بە دژە لەدایك بووەکان بە لەدایك بووەکانی فرێنراو وەجەستەکانی دژە بەرامبەر بۆ یان بەرفێنراوی. دەتوانین کۆ مەڵەکە دیاری کەین خوێنی هەرکەسێك بە تاقیکردنەوە تێدابووی دژە پەینراوی پاش تێکەڵکردنی برێك لێیەوە بەکبریتاتی سوور ناسراوە بەجۆری دژە لەدایك بووەکان کەتییدایە یان تاقیکراوەتەوەی بەوەی تییدایە خرۆکەکان لە دژە لەدایك بووەکان کە لیی یان بەتاقی کردنەوە لەوەی تیایەتی خڕۆکەکان لە دژە لەدایك بووەکان پاش تیکەڵکردنی بڕێك لە دژە لەدایك بووە ناسراوەکان.

دژە لەدایك بووەکان لەدایك دەبن لە خرۆکە سوورەکان ماوەی ژیانی کۆرپەڵەیی هەندێ جار دوا دەکەون هەتا دوایین سووڕی سك پڕی بەڵام دژەکان لەدایك دەبن بەماوەی دەگاتە نێوان چەند مانگێك بۆ یەك ساڵ وە لەهەمانکاتدا ماوەی ئەو ماوەیە هەستیارە لەدایك بووەکان لە خڕۆکەکان ئاشکراکرا کۆمەڵەکانی خوێنین لەساڵی ۱۹۰۰ لەلایەن زانای نەمساوی وە لەساڵی ۱۹۱۰ دیاریان کرد دووزانای تر لەسەر ئەوە -أ- لەسەر دوو جۆر ۱أ وە ۲أ وەدەبێ کۆمەڵەکانی خوێنین لەوکاتەدا ئەمانە:

۱أ وە ۲أ وە أ۱ب وە أ۲ب وە ب وە لەسالی ۱۹۲۷ دۆزرایەوە سێ کۆمەڵەی تر کە پەیوەندیان بە کۆمەڵەکانی چوارینە دانیە ئاگادار کراوە لێی لەوە وپێشەوە هێمایان هەبوو بە پیتەکانی م وە ن وە م ن وە بەدۆزینەوەی ئەو کۆمەڵەیە بەدیارکەوت دەبێ هەرکەسێك کۆمەڵەیەك هەڵبگرێ نموونە أ وە ب یان هەر کۆمەڵەیەکی تر دەبێ خوێنەکە لە کۆمەڵەی م یان ن یان م ن وە لەساڵی ۱۹۳۷

روونبووەوە دەبێ خوێن پۆلین بکرێ بۆ رهـ بەکەڵك یان رهـ بێ کەڵك وەهەروەها زیاد بوو کۆمەڵەکانی خوێن وە بەزیاد بوونەکانی زیاد دەبێ سوودەکانی لێکۆڵینەوە بە هانا هاتن.

دەمێنێتەوە کۆمەڵەکانی خوێن لە مرۆڤدا جێگیرە بە درێژایی ژیانی وە هەروەها لە خوێنی ماوەی دەرەوەی سەر پەمۆ تێك ناچێ وەك ئەوەیە هەڵوەشابێتەوە یان دەسووتێ بۆزانیین دەبێ کۆمەڵەی خوێنین جیاواز نەبی بەجیاوازی ڕەگەز.

بۆ ماوەی کۆمەڵەکانی خوێنین:

داوا دەکرێ لەپزیشکی دادی هەندێ جار ڕای زانستی بدا لەرووداوی بەزۆر لێ کردنی سێکسی وەبارەکانی دووگیانی دەرئەنجام وە ڕاوێژ بکرێ لەکاتی ڕوودانی جیاوازی نێوان دووخێزان یان زیاتر لەسەر منداڵی ڕفێنراو یان کێشە لەسەر وەك لەباری کاتێ تێکەڵ دەبن لەگەل کەسانی تردا لە نەخۆشخانەی لەدایك بوون ئەو کاتە پێویستە پشکنینی خوێن لەدایك بوو وە هاوسەرەکە وەناتوانرێ ڕابدەی بێ ئەوەی وە باشترە پشکنینی بۆ بکرێ پاش لە دایك بوون بەساڵێك لە تەمەنی.

ماوەی سوود لێ بینینی پزیشکی بەرزتر لە کۆمەڵەکانی خوێنیندا:

دەبێ کۆمەڵەکان زۆر گرنگیان هەبێ لە رووداوەکاندا دەتوانیین زانیاریە لێکۆڵینەوەییەکان وە پێشکەش کردنی سەلمێنراوە زانستیەکان کە یارمەتیمان دەدات لەسەر ئاشکراکردنی شاردنەوەکانی تاوانبار یان داواکار لەسەری ئەمانە

ڕووندەبیتەوە .

أ- پیس بوونی ئامێری بڕەڕ بەخوێنی مرۆڤ داوادەکات خاوەنەکەی تاوانبار بەتاوانێك دەبێ پیس بوون ڕوویدابێ لەخوێن ڕژانی لە دەستی پاش تووش بوو بەرهەڵستی یەکە .

ب- پیس بوونی دەرگایی ژووری خانوو هەندێ لە پێکهاتەکانی دزراوە بە خوێنی مرۆڤی گومان دەکرێ بەوەی لەخوێنی کەسی تاوانبارە بە دزین برینداربووە دەستی کاتێ هەوڵیدا دەرگاکە بکاتەوە یان قفلی بیشکێنێ .

ج- پیس بوونی سەندوقی دار یان کیسێ لەتابلۆی ڕۆنی یان ئۆتۆمبێلی بە خوێنی مرۆڤ کە ڕوویداوە لە کاتێ گواستنەوەی تەرمی کوژراوەکە لە شوێنی ڕووداوەکە تاوان بۆ شوێنی تر بەمەبەستی شاردنەوەی یان فرێدانی بەتەواوی یان پاش پارچەکردنی لە شوێنی دوور لەبەر چاوان.

د- پیس بوونی ئۆتۆمبێل بە خوێنی مرۆڤ بەبەرکەوتنی کەسێك و نەخێرکردن ئەو داواکارە دەبی پیس بوون ڕوویدابێ پاش برینداربوونی دەستی کاتێ هەولی چاك کردنەوەی دەدا یان لەخوێنی برینداری هەڵسا بەگواستنەوەی بۆ نەخۆشخانە بۆ فریاکەوتنی.

ه- پیس بوونی دەستەسڕ یان سەرچەف یان کراسی ناوەوە بەخوێنی مرۆڤ گومان دەکا بەوەی ڕوویدا لەخوێن پاش لابردنی کچێنی بە زۆر بێ بن کراو .

وەروونکردنەوە ماوەی سوودبینینی باس دەکرێ نموونەی خوارەوە لەپێناو روونکردنەوە نەخێر تەرخانانە:

دۆزرایەوە خەنجەر لە ماڵی تاوانبار بەکوشتنی تر، قسەی لێ وەرگیرا پاش وەڵامدانەوەی بەوەی بوونی خوێنەکە لەسەر خەنجەر رووی‌داوە پاش برینداربوونی دەستی بەشێوەی بەرهەڵستی پەیوەندی نی یە بەکوشتن کۆمەوڵەی خوێنی سەر خەنجەرە کەدیار دەکری وەخوینی تاوانبار وە خوێنی کوژراو (خوین لە تەرمەکە وەردەگیرێ بەنموونە پێش دیارکەوتنی هەلوەشانەوەی) کاتێ بەدیارکەوت لەئەنجامی پشکنین لەسەر ئەوە کۆمەڵەی خوێنی خەنجەرەکە (أ) وە کۆمەڵەی خوێنی تاوانبار (ب) راستی نیە لەوەی بانگۆی بۆکراوە بەشێوەیەکی رەهایی کەواتە کە دەبێ پشکنینی خوێنی کوژراو لە کۆمەڵەی (أ) دەتوانین سوود ببینین لە ئەنجامی وەك گلێیە سەر باردەکرێ بۆ بەڵگەی لێکۆڵینەوە وەدانانرێ بەوەی بەڵگەی براوەیە کەواتە دەبێ رەوابێ ئامێری پیس بوو بەخوێنی کوژراو کاتێ لێی دراوە وە رەوایە لەلایەکی ترەوە پیس بووبێ بەخوێنی هەرکەسێك ی تر بەمەرجێ دەبێ کۆمەڵەی خوێنەکەی لە هەمان کۆمەڵەی خوێنی کوژراو بێ نابێ بگەڕێتەوە یەکێك لەئەگەرەکان لە ڕووی زانستیەوە لەسەر لێکۆلەرە لەویارەدا بەڵگە هەڵبێچێ لێکۆڵینەوە بۆ پشتگیری رای و جێ بەجێ کردنی تردا.

ئەو ڕێگایەی کە دەیگرینەبەر لە ڕووداوەکانی پزیشکی دادی بۆ مەبەستی سوودی لێکۆڵینەوە لە جێگیرکردنی کۆمەڵەکانی خوێنی ئەوە دەبێ پۆلێن کرێ نموونەی خوێن یان نەخێر وە لەباری لێکچوونی کۆمەڵەکانی لەگەڵ ئەوانی تردا بەگوێرەی کۆمەڵەی چوارینە وەك ئەوەیە بەدیار دەکەوێ نموونە دەبێ خەنجەر پیس بووبێ بە خوێن لەکۆمەڵەی یان دەبێ خوێنی بریندارەکە لە هەمان

کۆمەڵەبێ کەواتە -أ- خوێن دەژمێردرێت بەگوێرەی کۆمەڵەکانی سێ ی بەدیار دەکەوێ بەوەی خوێنی خەنجەر لە کۆمەڵەی م وە خوێنی برینداره‌کە لە کۆمەڵەی ن ئەوە مانای بێ کەڵك ی بەوەی خوێنی خەنجەر جیاوازە لە خوێنی برینداره‌کە بەدیارکەوت ئەنجامە لێك چووەکان هەروەها دەربارەی بۆ کۆمەڵەی سێیانە بە سەرباری چوارینە پۆلینکردنی خوێن بەگوێرەی کۆمەڵەکانی تر بەوەی بەدوورنازانرێ بەردەوام ببێ لێك چوون لە هەموو بارەکاندا کەپەنا دەبەینەبەر لێکۆلەر لەکۆتایدا بۆ پشت بەستن بە بەڵگەکانی لێکۆلەر .

بۆمان دیارکەوت جیاوازی کۆمەڵەی خوێنی دادەنری وەك بەڵگەیەکی دڵنیا لەسەر دروستبوونی جۆراوجۆردا وەلێك چوون بەوە دادەنرێت وەك بەڵگەیەکی ئەگەری .

ئەوەی بەسوودە بیڵین بەوەی ژمارەی پشکنینەکانی تاقیگەیی تایبەت بەئاشکراکردنی خوێن وە دیاریکردنی دروستکراوی بەزیاد وەردەگیرێ لەعێراق ژمارە کە ٣٤٦ ماوەی سالی ١٩٥٨ پاشان بەرز بووەوە بەشێوەی دەرکراو گەیشتە ٥٥٤ ماوەی سالی ١٩٦٤ بەڵام لەسالی ١٩٦٦ ژمارەکەی ٥٥٢ وە ژمارەی کۆمەڵەی خوێنی پشکێنراو ١١٦ وە لەساڵس ١٩٦٩ گەیشتە ٤٩٨ وە ژمارەی کۆمەڵەکان ١٢٧ وەلەسالی ١٩٧٣ گەیشتە ٦٢٦ وەژمارەی کۆمەڵەکان ١٦٦ وە لەساڵی ١٩٧٥ نزم بووەوە ژمارەکە کەمێك گەیشتە ٥٢٨ وەژمارەی کۆمەڵەکان ١٢٢. بۆ زانین بەوەی ئەم پشکنینانە ئەنجام دەدرێ لەپەیمانگای پزیشکی دادی – بەغداد.

تەوری دووەم
پەڵەکانی تۆیی

لەگەڵدابوونی ڕووداوەکانی بەرەنگاری سێکسی زۆرجار باری زۆر ماندی بوونی تۆیی وەجێ مانی شوێنەواری لەکراسی بکەر یان بەرکاردا یان لەجل وبەرگی هەردووکیان لەسەر ڕووخساری جەستەییان بەتایبەتی ئەندامی زاوزێ ی هاوسێ وەناوچەی کۆم یان لەناو دوولاقە کۆم بەگوێرەی جۆری کارەکە. مادەی تۆیی دەبێ کە پزیشك هەلسێ بەپشکنینی ماندوی تەری نوێ یان ووشك وە لەلایەکی ترەوە مادەی نێردراو بۆ مەبەستی پشکنین ی تاقیگەیی یان دەبێ لەسەر شیوەی پەڵەبێ لە جل وبەرگدا یان کاغەز یان پۆشەر یان بەرماڵ یان ڕایەخ بۆ بەدەست هێنانی گومان لە پیس بوونی لەکاتی کاری سێکسی یان وەك نموونەکانی وەرگیراو لەدیاری جەستەدا یان لەناوەوەی دوولاقەو(مەهبەل) و کۆم وەلەسەر پزیشك پێویستە گرنگی بدابەو نموونانە وەناردنی بۆ پشکنین ووشکە بەگوێرەی بنچینە کە باسمانکردووە.

ڕووخساری مادەی تۆیی:

دەبێ مادەی تۆیی لووسی نوێ شلەیەکی مادە لینجە بەبۆنی تایبەت ڕوونی یەکەی زیاد دەبێ ئەگەر تەڕ بوو وە دەبریقێتەوە لەماوەی خولەکی دیاریکراودا لەگەرمی سادەدا بەپلەی ٢٢-٢٠ سەنتی گراد وە بەڕەنگی سپی ڕەش باو وە نا ڕوون وەبڕەکەی لەیەك جاردا دەگاتە نێوان ٢,٥ -٥سم لە زۆرجاردا دەبینرێ

لەهەر سەنتی مەترێکی سێ جا لە مادەی تۆیی ژمارەی ئاژەلە تۆی یەکان لەنێوان ٦٠ – ١٥٠ ملیۆن وە دادەنرێت بڕی ٦٠ ملیۆن لەیەك سەنتی مەتر سێ جادا وەك ئاستی نزمترین بۆ ئەگەری روودانی پیتاندن وەدای دەنێین هەندێ لە توێژەران دەبێ ١٠٠ ملیۆن ئاستی نزمترین بۆ پیتاندنی دەستکرد. بەدیاردەکەوێ مادەی تۆیی ووشك لەسەر دەستەی پەڵەی سپی رەنگ لێدراو بۆ زەرد مردوی نزم بەجۆرێ دەربارەی ئەوەی هاوسێ یەتی رەنگە ئاسان دەشکێ دەتوانین لایبرێ بەسادەیی لێخشانی لەسەری پێویستە گرنگی پێ بدرێ بەناردنی مادەی پیس بوو پێی وە ویستراو بۆ پشکنینی تاقیگەیی بەوەی بەدانانی لەناو قووتویەك یان لەنێوان دووپارچەدا لەکاغەز یان مقەوا مانەوەی بێ تێك چوونی مادەکە.

پشکنینی مادەی تۆیی:

پێویستە پشت نەبەستین لەسەر رووخساری مادەی تۆیی وەدەست نیشانکردنی بەسادەیی بینینی بەچاووی رووت بەلام پێویستە دڵنیابین لە سروشتی یەکەی بۆ ئەنجام دانی تاقیکردنەوەکانی تاقیگەیی تایبەت بەئاشکراکردنی وە دیاریکردنی ئەمانە:

أ- ئایا تۆیەکە دامەزراوی مرۆڤیە؟

ب- جێگیر بکرێ کۆمەڵەکەی: پۆلین دەکرێ تۆیەکە بە گوێرەی کۆمەڵەکانی چوارینە بۆ خوێن کەواتە پێویستە دەبێ لە کۆمەڵەی أب . أب دەبێ لەگونجانی باس بکەین بەوەی ژمارەی پشکنینەکانی تاقیگەیی تایبەت بەگەڕانی تۆیی وەرگرتن لە زیادبوونی ئەگەیشتە ٩٠٨ لەماوەی ساڵی ١٩٥٨ پاشان بەرز بووەوە

هەتا گەیشتە ١٢٧٧ لەماوەی ساڵی ١٩٦٤ وە ١٣٣٢ لەماوەی ساڵی ١٩٦٦ وە ٢٥٩٩ ماوەی ١٩٧١ وە ٣٠٢٨ ماوەی ساڵی ١٩٧٣ ژمارەکە دابەزی کەمێك لەساڵی ١٩٧٥ گەیشتە ٢٩٨٥ بۆ زانین بەوەی ئەو پشکنینانە ئەنجام دەدرێن لە پەیمانگای پزیشکی دادی – بەغداد.

تەوری سێ یەم
پـــــرچ (مــــــوو)

پشکنینی موو لە هەندێ باردا گرنگی زۆرە بەتایبەتی کە دۆزرایەوە لە شوێنە تایبەتەکاندا ئەمانە ڕوون دەبنەوە:

أ- شوێنی تاوانەکە،

ب- جل وبەرگی تاوانبار یان ژێر نینۆکی ، وەك ڕوویداوە لە هەندێ ڕوودانی خنکانی بەدەستێ یان کوشتن هاوشێوە لەگەڵ توندوتیژی.

ج- ئەندامەکانی زاوزێ وە لەبەرکراوی ناوەوە وەك لە ڕووداوی بەزۆرکردنی سێکسی .

د- ئامێرەکانی تاوانی بەتایبەتی ڕووشانی وە برەڕ کە. ڕوودەدات لە پێکانەکانی برینی لەسەر یان لەناوچەی جەستەی تردا مووی لێ دەڕوێ.

ە- پێشکەش کردنی هەڕەشە لەسەر یان یان سکاڵاکار وەك خاوەن ماڵە دزراوەکە نموونە رەوشتی موو داوا دەکا بەوەی هەڵی کەندووە لەسەری دزەکە

هەرەشەکەر کاتێ گرتویەتی بە پرچی. پێویستە مووەکە بنێردرێت لەبارەکانی باسکراو وە لەهی تردا بۆ پشکنین لە پێچراوی تایبەتدا وە مۆرکرابێ بەگوێرەی بنچینە وەدەبێ بنێردرێ لەهەمان کاتدا نموونەکانی توتفە وە ئەویتریان بڕاو لە مووی تاوانبار یان قوربانیەکە بە گوێرەی باری کەوتنگەکە بۆ بەراوورد کردنی ناو دوو بەرگەکە بەتەنیایی وە مۆرکراوی بە گوێرەی بنچینە

پشکنینی موو:

دەدۆزرێتەوە پشکنینی موو لەتاقیگەیی لەو بارانەی خوارەوەدا:

أ- سەرچاوەی مووەکە:

دەتوانین سەرچاوەی مووەکە دیاربکەین وەجێگیر بکرێ لەوەی کە هی مرۆڤە یان ئاژەڵە لە زۆر رووداودا کە هاوبەش بووین لە پشکنینی نەخێر دەکا تاوانبار بەوەی مووەکە مرۆڤیە لەباری دۆزینەوەی سەر ئامێری تاوانی گەراوە بۆی یان لە دەرزەکانی تایەی ئۆتۆمبێل کەلێی دەخوڕی کاتێ بەری کەوت دوایی یان لەسەر جل وبەرگی دڵنیایە بەوەی مووی ئاژەڵە وە لەباری تردا داوادەکا تاوانبار بوونی موو لەسەر جەستەی بەدەست کەوت لە ماوەی بۆ هەندێ پیشە ، پێستەچی یان گۆشت فرۆش یان بەرگ دووری پەڕۆی سوفی وە هی تر لەپیشەکان کەپەیوەندی بەسوفەوە هەیە.

ب- ئایا قژەکە بڕاوەیە یان ڕاکێشراوە وە کەی ؟

پێ دەچێ کۆتایی سەربەست بۆ مووەکە کەواتە بڕاوە بە ئامێری راستۆکی لێوار تیژ بۆ ماوەی یەك ڕۆژ وەخڕ دەبێ بەپلە ماوەی چەند هەفتەیەك دەبێتە

نووك تیژ پاش دوومانگ بەلای كەمی لەناودەچێ یان دەشێوێ وە كۆتاییەكەی كۆمەڵەدەبێ ئەگەر پێكابوو بە ئامێری راز بەتوندی لێدەبیتەوە دەبینرێ پیازێ لە ڕەگە ساغەكەی لە زۆر جاردا وە بەتەری دەمێنیتەوە بۆ چەند كاتژمێرێك وە رەگەكەی دەچەمێتەوە وە چوار دەور دراوە بەبەشێ لە كیفك وە ئەگەر كەوتە خوارێ مووەكە لە خۆیەوە پیازێكی راست پێك دێنێ وە هەروەها رەگەكەی وە چواردەور نەدراوە بەكیفك.

ج- چاندنی موو:

مووەكان جیاوازن بەگوێرەی بۆ ئەو ناوچەیەی كەلێی دەڕوێ لەبارەی درێژی وە ئەستوری وەشێوەی برگەكەی وپانیی وە دەگونجێ چینەكانی.

د- ئایا مووە بۆ نێرە یان مێ ؟

بەشێوەیەكی گشتی دەتوانین بڵێین مووی پیاو ئەستوورترە لە مووی ئافرەت ناتوانین ڕای راستەقینە بدەین دەربارەی ئەو بابەتە .

ە- ئایا مووەكە بۆ كەسی دیاریكراوە؟

وەڵام بۆ ئەم جۆرە پرسیارە ئەگەریە هەروەها وەرگیراوە لەبەرواری مووی تاوانبار یان قوربانی روون بووەوە بوونی لێك چوون لێكچوونی تەواو ئەتوانین بڵێین بەوەی مووەكە ئەو لە كەسەكە نموونەی لێوەرگیراوە ناتوانین براوە بەوەبدەین وەلەلایەكی ترەوە بوونی جیاوازی نیوان مووەكان وە نموونەكانی دەتوانین پشكێنەر رایی بدات بە دوو سەرچاوەی جیاواز.

و- تەمەنی خاوەن قژەکە: لە ئەنجامی بینینی قژەکە دەتوانینڕأیەکی نزیکی بدەین لەسەر تەمەنی کەسەکە وەقژی کۆرپە باریکە وە رەنگی نی یە وە هەروەها بەتاڵە لە مێشك وە بەرەبەرە ئەستور دەبێ وە ڕەنگ وەردەگرێ وە جوان و توند دەبێت لە کاتی بالغ بوون وە سپی دەبێت لە کاتی پیربوون بەشێوەیەکی بەیژەیی لە قژی سەر وە لە لەشیش بەرامبەر بە کاتی جیاواز لە تەمەن ، وە دەبێ بزانین ناتوانین ڕای تایبەت بدەین لەسەر ئەم بابەتە.